

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 91ov

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1959

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας βλῆς:
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡΓ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

κ

Ἐσωτερικοῦ: Ἔτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ: Ἔτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβόματα: «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ἙΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γεωρ. Ι. Παπαγεωργίου:	Φῶς ἐκ Δωξῶνης (κύριον ἄρθρον)	σελ. 849
Βασιλείου Πυρρινέλλα:	Ἡ ἔδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν (ιστ. μελ.)	854
Κων. Α. Παπαγεωργίου:	Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἐπανástασις τοῦ 1854 (ἱστορία),	» 861
Κων. Δ. Μέρτζιου :	Μικρὸς Ἑλληνομνήμων (Ἔσθχος Δεύτερον) [ἱστοριοδιφ.]	» 867
ROBERT CURZON :	Ταξίδι σιτὴν Ἡπειρο τὸ 1834 (μετάφρασις I. E. A.),	» 876
Σταύρου Ι. Παπαδάτου:	Αἱ νομικαὶ βάσεις τῆς Ἀγιορειτικῆς πολιτείας; (ιστ. μελ.)	» 882
Δημ. Σαλαμάγκα :	Ἐνα παλιὸ πα.ηγύρι (ἱστοριολαογραφικὴ ἔρευνα)	» 890
Ἐπιμελείας Ἀναπτύ- ξεως Ἡπείρου :	Τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπείρου (μελέτη)	» 895
Ἀρίστου Σταθοπούλου:	Τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἑλλήνων (ποίημα),	» 903
Κώστα Κατσούκη :	Ἔστερ' ἀπ' τῆς νύχτα (ποίημα)	» 904
Τάσου Πορφύρη :	Μοναξιά (ποίημα),	» 904
Νίκου Τσοῦρα :	Τάκης Δόξας (μελέτη)	» 905
Πάνου Γρίσου :	«Ἐνιαῖος Λογισμὸς;» (κριτικὴ μελέτη),	» 909
Ἀγγελικῆς Γάττου :	Οἱ ἔγνοιες μας (ποίημα),	» 915
Σαράντου Παυλέα :	Τὸ λαβωμένο πουλὶ (νουβέλλα),	» 916

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Ἡ «Ἐνδοχώρα» τὸ «Σκάνδαλο» καὶ τὰ «Παρατράγουδα» (Ι. Ν. Νικολαΐδου)—Τὸ βραβεῖον τοῦ Δ. Σαλαμάγκα, (ὁ «πρῶτος λίθος»—ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Κουκ-
κίδη—ἐπιστολαὶ Δ. Σαλαμάγκα, Δ. Κοκκίνου, Α. Σακαλῆ—Ἀπάντησις Προέδρου Ἐπιτρ.
Κρατικῶν Βραβείων κ. Γ. Ζώρα—Ρεπορτάζ ἔφημ. «Ταχυδρομὸν» ἄρθρον κ. Ἄλκ. Θρούλου
—Καὶ ὁ ἐπίλογος—Ἐχει καὶ τὰ ταξιδιωτικὰ., (Συντάξ. Η. Ε.)—Ὀλυμπιακὰ (Ἄρσ.
Γεροντικοῦ).

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

● ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1959 ●

ΤΕΥΧΟΣ 91ον

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΦΩΣ ΕΚ ΔΩΔΩΝΗΣ

Α'

Ὅσοι ἀπὸ χρόνια εἶχαν δειρευθῆ κάποια πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀναλαμπὴ στὰ Γιάννινα, ὅσοι ἐπιχείρησαν κατὰ καιροὺς μὲ λόγια ἢ μὲ ἔργα νὰ ἀνακινήσουν αὐτὸ τὸ μέγα θέμα—κι ἄς τοὺς θεωροῦσαν οἱ πολλοὶ φαντασιοκόπους καὶ χιμαιροκνηγοὺς—, νοιώθουν τὸν τελευταῖο καιρὸ ἱκανοποίησι καὶ χαρὰ βλέποντας νὰ παίρῃ σὰρκα καὶ ὄστᾶ τὸ ὄνειρό των. Τοῦ ἡπειρωτικοῦ ξυπνήματος δὲν σκοπεύω νὰ ἐξετάσω σήμερα ὅλα τὰ σημάδια. Αὐτὸ θὰ ἦταν θέμα ἐνὸς πλατυτέρου—μὲ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα καὶ τεκμήρια—ἄρθρου.

Θὰ σταματήσω μόνο σ' ἓνα, —τὸ σπουδαιότερο κατὰ τὴ γνώμη μου σήμερα— γεγονός, πὸν σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴν ἀξιοποίησι τοῦ ἡπειρωτικοῦ παράγοντος στὸν τομέα τὸν ἰδεολογικὸ καὶ τὸν οἰκονομικὸ, δηλαδὴ στὴν ἐξερύνησι τῶν μνημείων τῆς Δωδώνης, στὴν ἀναστήλωσι τοῦ θεάτρου τῆς καὶ στὴν ὀργάνωσι ἐορτῶν σιὸ ἄωρο τῆς.

Βέβαια σ' ἓνα πρόχειρο σημείωμα εἶναι ἀδύνατο νὰ δοθῆ ἡ εἰκόνα μιᾶς τόσο μεγάλης προσπάθειας στὶς ἀληθινὲς τῆς διαστάσεις. Γι' αὐτὸ ζητῶ τὴν ἐπιείκεια τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἡπειρωτ. Ἑστίας», ἂν τὸ ἄρθρο μου κατ' ἀνάγκην φανῆ πενιχρὸ ἢ χασματικόν.

Πάντως θὰ τὸ θεωροῦσα παράλειψι χρέους νὰ μὴν ἐνώσω κι ἐγὼ τὴ φωνή μου, —ὅσο ἀδύνατη κι ἂν εἶναι—, μὲ τὴ φωνὴ ὄλων ἐκείνων πὸν ἀγωνίζονται σήμερα γὰ τὴν ἀξιοποίησι τοῦ Δωδωναίου χώρου. Κι ἄλλοτε μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία ἀπὸ τίς στήλες τῆς «Ἡπ. Ἑστίας» νὰ συνηγορήσω γὰ τὴν ἀναστήλωσι τοῦ Θεάτρου Δωδώνης... Προσπάθησα μάλιστα καὶ λογοτεχνικὰ νὰ ἐκμεταλλευθῶ τὸ θέμα αὐτὸ σ' ἓνα ποίημά μου, τὸ «Δωδωναῖον Ὕμνο», χωρὶς νὰ νομίζω ὅτι μπόρεσα νὰ ἀνταποκριθῶ στὶς ἀξιώσεις ἐνὸς τόσο ὑψηλοῦ σκοποῦ... Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶμαι κι ἐγὼ Δωδωνολάτρης—ἢ Δωδωνόπληκτος ἂν θέλετε—, ξαναγυρίζω μὲ εὐχαρίστησι σιὸ παλιὸ μου ἐνδιαφέρον γὰ τὸ θέμα τῆς Δωδώνης.

Β'.

Ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξερευνηθῆ συστηματικὰ ὁ τόπος, ὅπου βρίσκονταν τὸ πανόρχαιο μαντεῖο μὲ τὸ κτιριακὸ του συγκρότημα καὶ τὸ περίφημο Θεᾶτρο, εἶχε κατανοηθῆ πολὺ νωρὶς ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους, δικούς μας καὶ ξένους, γιὰ τὴ διαλεύκανσι ὄλων τῶν σκοτεινῶν σημείων τῆς ζωῆς τοῦ μαντείου θὰ ἔχυνε νέο φῶς στὴν

ἀρχαία Ἱστορία τῆς Ἠπείρου.

Ὅμως ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ὁ μακαρίτης Κωνστ. Καραπάνος ἔκαμε τὶς πρῶτες δίχως οὐστήμα ἀνασκαφές (1878), καὶ τὶς ἐσυνέχισεν ἀργότερα (1920) ὁ μακαρίτης Γ. Σωτηριάδης, ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, πού ὁ Καθηγητὴς κ. Δ. Εὐαγγελίδης ἔκαμε νέες ἐξερευνήσεις τοῦ Δωδωναίου χώρου, δὲν κατορθώθηκε νὰ τελειώσῃ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα, γιὰ νὰ λυθοῦν ὀριστικὰ ὅλα τὰ προβλήματα καὶ τὰ αἰνίγματα, πού κρατεῖ ἀκόμα ζηλό υπα στὴν ἀγκαλιά της ἡ Δωδώνη. Κι αὐτὸ ὀφείλεται κυρίως στὴν ἔλλειψη ἐπαρκῶν πιστώσεων... Οἱ ἀνασκαφές θέλουν χρήματα πολλά. Κι ὅταν αὐτὰ δίνονται μὲ τὸ σταγονόμετρο, ἀναγκαστικὰ καὶ τὰποτελέσματα εἶναι πενιχρά. Εὐτυχῶς τελευταῖα φαίνεται, ὅτι ἄλλαξε ἡ νοσοτροπία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, πού ἄρχισε νὰ δείχνεται πιὸ γενναιοδωρο στὴ χρηματοδότηση τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Δωδώνης. Ἔτσι ὑπάρχουν βάσιμες ἐλπίδες, ὅτι σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα οἱ κ. κ. Εὐαγγελίδης καὶ Δάκαρης θὰ βρεθοῦν στὴν εὐχάριστη θέση νὰ ἀνασύρουν τὸν πέπλο τοῦ μυστηρίου καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν τὴν ἀληθινὴ, τὴ γνήσια φυσιογνωμία τοῦ μαντείου καὶ τοῦ Θεάτρου τῆς Δωδώνης.

Τότε ἴσως νὰ φωτισθοῦν καλύτερα μερικὲς πτυχές τοῦ θέματος, πού ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν σκοτεινές ἀκόμη. Π. γ. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς πρώτης ἐμφάνισης τοῦ ἠπειρωτικοῦ μαντείου πρέπει νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν καθόδο τῆς δωρικῆς φυλῆς ἢ τὸ κέντρο λατρείας τοῦ Δωδωναίου Δία προὔληχε καὶ κατὰ τὴ μυκηναϊκὴ ἐποχὴ:

Ἐπάρχει σχέση, (ὅπως φρονοῦν μερικοὶ ἀρχαιολόγοι), μεταξὺ μαντείου Δωδώνης καὶ τοῦ μαντείου τῆς Θεσσαλικῆς Σκοτούσας;

Ἡ λατρεία τοῦ Δία καὶ τῆς Διώνης στὸ κέντρο τῆς ἀρχαίας Ἑλλοπίας ἦταν *αὐτόχθων* (δηλ. ἐντόπια) ἢ ξενοφερμένη; Ὁ Δίας καὶ ἡ Διώνη, —ταιριασμένο ἀντρόγυνο—, ἦταν κρηναῖες Θεότητες ἢ συμβολισμὸς ἄλλου φυσικοῦ φαινομένου;

Ποιὰ κοσμογονικὴ ἀλήθεια τελοσπάντων κρύβεται στὴ λατρεία αὐτή; Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτηματικὰ δὲν πήραμε ἀκόμα πειστικὴ καὶ ἀδιάσειστη ἀπάντηση. Γι' αὐτὸ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον περιμένουμε τὰ ἀποτελέσματα τῶν συνεχιζομένων ἐρευνῶν στὴ Δωδώνη. Εἴμαστε πολὺ περίεργοι νὰ ἴδοῦμε ἂν ἀπὸ τὴν ἔρευνα θὰ ἐπιβεβαιωθῇ, ὅτι τὸ Θέατρο τῆς Δωδώνης, ἕνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα στὴν Ἑλλάδα, εἶχε ἀρχικῶς ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ τὸ ναὸ τοῦ Δία.

Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Καβειρίου τῆς Βοιωτίας ἀπὸ Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους δείχνει ὅτι τὸ Θέατρο δὲν εἶχε ἐξ ἀρχῆς ἀρχιτεκτονικὴ αὐτοτέλεια, ἀλλὰ ἦταν κτιριακὸ συμπλήρωμα τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ... Καὶ δὲν εἶναι παράδοξο αὐτό, ἀφοῦ ἡ θεατρικὴ παράσταση εἶχε στὴν ἀρχὴ χαρακτῆρα θρησκευτικόν.

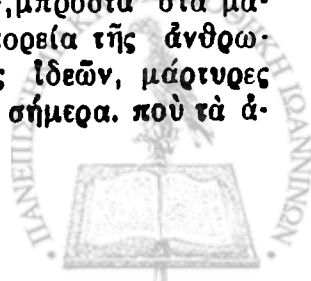
Λοιπὸν οἱ ἀνασκαφές τῆς Δωδώνης ἴσως μᾶς ὀδηγήσουν σὲ μιὰ ἀνάλογη διαπίστωση: Ὅτι δηλαδὴ καὶ τὸ Θέατρο τῆς Δωδώνης κάποτε θὰ ἐπικοινωνοῦσε ἄμεσα μὲ κάποιον πανάρχαιο Ἄδυτο τοῦ Δία, (σὲ σπηλιά ἢ σὲ ὑπόγειο διάδρομο), ὅπου θὰ ἦταν καὶ τὸ πρῶτο μαντεῖο.

Ἀλλὰ ἄς μὴ διακινδυνεύω εἰκασίες. πρὶν εἰπῆ ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη τὸν τελευταῖο λόγο.

Γ'.

Οἱ πολυδάπανες ἀνασκαφές, πού γίνονται στοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους, κύριο βέβαια σκοπὸ ἔχουν νὰ φέρουν στὸ φῶς μνημεῖα περασμένων ἐποχῶν καὶ νὰ δώσουν ἔτσι τὴ σωστὴ ἀπάντηση σὲ ἐπιστημονικὰ ἐρωτήματα.

Ὅμως πέρα ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιμότητα, πού κυρίως ἐνδιαφέρει τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες, οἱ ἀνασκαφές φέρνουν πάλι, —ἔστω καὶ ἀμυδρά—, μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ σύγχρονου θεατοῦ καιρία σημεῖα ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴ πορεία τῆς ἀνθρωπότητας... Ἔτσι τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν γίνονται κήρυκες ἰδεῶν, μάρτυρες ἀφῶνοι τῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν... Κι ὁ περιηγητὴς σήμερα. πού τὰ ἀ-

ποθυμάζει ἢ τὰ προσκυνάει, —συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ἰδέα πὺ κρύβουν ἢ μεθυ-
σμένος ἀπὸ τὸ κάλλος πὺ καθρεφτίζου—πλουτίζει τὴν ἱστορικὴ του πείρα, κα-
θαρίζει τὴν ἠθικὴ συνείδησή του καὶ προάγει τὸ καλὶ τεχνικὸ του αἰσθητήριον.

Οἱ ἀρχαιολογικοὶ τόποι ἔχουν βαρύνουσαν σημασίαν γιὰ τὸν Τουρισμὸ—
αὐτὸ εἶναι αὐτονόητον—. Νὰ γιὰτὶ ἡ συμπλήρωση τῶν ἀνασκαφῶν Δωδώνης προ-
βάλλει ὡς ἠπειρωτικὸ αἴτημα μὲ φλέγουσαν ἀξία καὶ ἐπικαιρότητα. Ἐκτὸς τῆς
πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς του σημασίας, τὸ γεγονὸς αὐτὸ πρόκειται καλύτερα
ἀπὸ κάθε ἄλλο μέσον νὰ ἐνισχύσῃ τὴν περιηγητικὴν κίνησιν στὴν Ἡπειρὸν μας.

Ἄλλὰ οἱ ἐπιδιώξεις τῶν ἀρμοδίων δὲν πρέπει νὰ σταματήσῃν στὴν προσέλ-
κυση περισσοτέρων περιηγητῶν, πὺ θὰ συρρέουν, γιὰ νὰ ἴδουν τὰ ἀπομεινάρια
τοῦ ἀρχαίου βίου τῆς Ἡπέρου. Ἡ φιλοδοξία των πρέπει νὰ προχωρῇ παραπέρα.
Νὰ δώσουν στὸ χῶρον τῆς Δωδώνης τὴν ἱερότητα καὶ τὴν ἐπισημότητα, πὺ εἶχε
σιὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς τοῦ μανείου της.

Αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιτύχουν μὲ τὴν ὀργάνωσιν ἑορτῶν καὶ παραστάσεων στὸ Θέα-
τρο τῆς Δωδώνης.

Ὁ προγραμματισμὸς αὐτῶν τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων μὲ ἐπίκεντρο τὴ
Δωδώνη θὰ γίνῃ κατόπιν ἐξονυχιστικῆς μελέτης ὄλων τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τε-
χνικῶν προβλημάτων ἀπὸ ἐπιτελεῖο ἐιδικῶν, ὥστε νὰ μὴ παρουσιασθῶν στὸ πρῶτον
ἑκκίνημα προχειρότητες—«ἀρχὴ γὰρ τὸ ἡμισυ τοῦ παντός».—

Ἡ Ἐταιρία Ἡπειρωτῶν Μελετῶν, πὺ εἶχε τὴν καλὴ ἔμπνευσιν νὰ προω-
θήσῃ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευνα τῆς Δωδώνης καὶ νὰ ἐποπτεύσῃ σις ἀνασκαφές,
θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὴν πρωτοβουλία σι τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἑορτῶν Δωδώνης.

Δὲν θέλω νὰ προεξοφλήσω τισ ἀποφάσεις τῆς ἐξ ἐιδικῶν ἐπιτροπῆς, πὺ θὰ
κληθῇ νὰ προγραμματίσῃ τὸ Φεστιβάλ Δωδώνης.

Ὅμως τολμῶ νὰ διατυπώσω κι' ἐγὼ μερικῆς γενικῆς ἀπόψεις γιὰ τὰ καίρια
σημεῖα τοῦ θέματος. Ἄλλοι ἀρμοδιότεροι ἄς καταστρώσουν τισ λεπτομέρειες. Ἄλ-
λοι σι τὸν ἔρανον αὐτὸν θὰ συνεισφέρουν τάλαντον. Ἐγὼ προσφέρω τὸν ὀβολόν μου,
γιὰτὶ αὐτὸ μόνον μὲν μπορῶ...

Νομίζω, ὅτι σι τὸ κέντρο τῶν ἑορτῶν Δωδώνης πρέπει νὰ βρῖσκεται ἡ ἀναβί-
ωσιν ἑνὸς ἀρχαίου δράματος. Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρον μας ὄχι μόνον μπορεῖ, ἀλλὰ καὶ
ὀφείλει νὰ στέλλῃ σι τὸ Θέατρον Δωδώνης κάθε χρόνον ἑναν καλὰ καταρτισμένον θία-
σό του (ἠθοποιούς, χορευτές, μουσικούς κ.λ.π.) γιὰ τὸ ἀνέβασμα μιᾶς ἀρχαίας
τραγωδίας.

Τὸ ὑποβλητικὸν τοπίον τῆς Δωδώνης δημιουργεῖ τὴν κατάλληλην ἀτμόσφαιρα γιὰ
τὴν ζωντανὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ Λόγου.

Γιὰ νὰ λείψῃ ἡ μονοτονία, μποροῦν οἱ παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων νὰ
πλασιωθῶν μὲ ἄλλες ἑορταστικῆς ἐκδηλώσεις, πὺ θὰ ἔχουν ὡς θέμα ἀντιπροσω-
πευτικῆς σκηνῆς ἀπὸ ὄλες τισ ἐποχῆς τοῦ ἠπειρωτικοῦ βίου (ἀρχαίου, βυζαντινοῦ,
νεωτέρου). Οἱ χρόνοι τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπέρου, τῆς Τουρκοκρατίας, τοῦ Ἁλῆ-
πασᾶ, καθὼς καὶ ἡ σύγχρονῃ ἠπειρωτικῇ ζωῇ, μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς πηγὴ
ἀκένωτη, πὺ θὰ τροφοδοτῇ κάθε χρόνον τὸ πρόγραμμα τῶν ἑορτῶν Δωδώνης.

Κατάλληλη ἐνορχήστρωσιν βυζαντινῶν ὕμνων καὶ ἠπειρωτικῶν δημοτι-
κῶν τραγουδιῶν, ἀπαγγελίες ποιημάτων, παράστασιν νεολληνικῶν δραμάτων μὲ
ἠπειρωτικὸν περιεχόμενον, τέλεσιν πανηπειρωτικῶν ἀγώνων στίβου σι τὸ χῶρον τῆς Δω-
δώνης,—δταν βέβαια διαρρυθμισθῇ ὕστερον ἀπὸ τὴν πλήρη ἀνασκαφὴν του,—καὶ
τέλος ἀναπαράστασιν σκηνῶν ἠπειρωτικοῦ γάμου ἢ πανηγυριοῦ μὲ τοὺς γραφικὸς
χοροὺς καὶ τὰ παθητικὰ τραγούδια των εἶναι μερικὰ μόνον θέματα τοῦ ἠπειρωτι-
κοῦ Φεστιβάλ, πὺ σημειῶνω πρόχειρον.

Ἄλλοι ἄς ὑποδείξουν κι' ἄλλα.

Ὅσον γιὰ τὴν πρώτην θεατρικὴν ἐξόρμησιν, θαρρῶ ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ μὲ τὴν

ἀναβίβαση στο θέατρο τῆς Δωδώνης μιᾶς ἀρχαίας τραγωδίας, πού ἡ ὑπόθεσή της νὰ σχετίζεται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα μὲ τὴν Ἡπειρο. Τέτοια εἶναι ἡ «Ἀντρομάχη» τοῦ Εὐριπίδη. Ἔτσι ἀνταποκρινόμεστε στὴν ἱστορική ἀνάγκη γιὰ δυὸ λόγους:

Πρῶτον γιὰτὶ—καθὼς ἀναφέρει ἡ ἀρχαία παράδοση—ὁ γιὸς τῆς χήρας τοῦ Ἐκτορα Μολοσσὸς ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἡπειρο κι ἔγινε γενάρχης τῆς δμώνυμης δυναστείας. Καὶ δεῦτερον γιὰτὶ ὑπάρχει μαρτυρία ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Θαρύπα ἡ «Ἀντρομάχη» τοῦ Εὐριπίδη παίχθηκε στὸ Δωδωναῖο Θέατρο.

Ὅμως ὅλο τὸ ὑλικό,—τὸ ἀναγκαστικὰ πολύμορφο—, πού θὰ ἐνσωματωθῆ στὸ πρόγραμμα τοῦ Φεστιβάλ Δωδώνης, ἂν θέλομε νὰ μὴν εἶναι κακοταίριαστο μωσαϊκό, πρέπει νὰ πειθαρχῆ σὲ μιὰ ἰδεολογική καὶ αἰσθητικὴ ἀρχή: Νὰ ἐξαίρη τὴ συμβολὴ τοῦ ἡπειρωτικοῦ στοιχείου στὴ διαμόρφωση τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ νὰ προσφέρῃ τὴ λύτρωση στὸ Θεατὴ ἢ ἀκροατὴ προκαλώντας τὸ «βαθυρότητα τοῦ Νοῦ μπρὸς στὰ κρυφὰ τῆς Πλάσης...» κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Παλαμᾶ, πού ταιριάζει ἀπόλυτα στὸ περιβάλλον τῆς Δωδώνης.

Δ'.

Ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀνακατατάξεως ἀξιών καὶ κοσμογονικῶν μεταβολῶν. Αὐτὸ εἶναι πανθομολογούμενο. Ὁ ἄκρατος καὶ ξηρὸς ἐπιστημονισμὸς ἀπειλεῖ νὰ πνίξῃ τὸν ἀνθρωπισμό. Οἱ ἀνώτερες ἠθικὲς ἀξίες τῆς ζωῆς, αὐτὲς πού ἀπαρτίζουν τὴν ἀνθρώπινη ἀρετὴ καὶ ξεχωρίζουν τὸ δίποδο λογικὸ ζῶο ἀπὸ τὰ θηρία τῆς ζούγκλας, βρίσκονται σὲ ὑποτονία, ἐνῶ τὸ πνεῦμα τῆς τεχνοκρατίας, —ἀσύμμετρα διογκωμένο—, σὰν λίβας καυτερὸς καίει τὰ ροδοπέταλα τῆς ψυχῆς μας...

Τὶ θὰ μᾶς βγάλῃ ἀπ' αὐτὴ τὴ μεταφυσικὴ ἀγωνία; Ἴδου τὸ φλέγον ἐρώτημα. Εἶναι ἀνάγκη παλινδρομῶντας νὰ ξαναγυρίσωμε σὲ πιὸ ἀπλὲς μορφὲς ζωῆς, στὶς πηγὲς τῶν ἀγνῶν ἐμπνεύσεων καὶ τῶν καθαρῶν αἰσθημάτων...

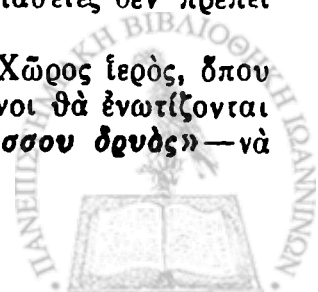
Ἰδιαίτερα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες—καὶ φυσικὰ καὶ οἱ Ἡπειρώτες—, ἔχομε ὅλες τὶς δυνατότητες νὰ ξαναβαφτίσωμε τὴν ψυχὴ μας στὴ μαγικὴ κολυμπήθρα τοῦ Σιλωάμ καὶ νὰ τῆς ξαναδώσωμε τὴν παλιὰ παρθενικὴ τῆς στυλπνότητάς... Χωρὶς νὰ δείχνωμε σωβινισμό, μποροῦμε νὰ νοιώθωμε περηφάνεια γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ λαοῦ μας. Χωρὶς νὰ κλείνωμε τὰ μάτια καὶ ταῦτιά μας μπροστὰ στὶς παγκόσμιες διανοητικὲς καὶ τεχνικὲς κατακτήσεις, μποροῦμε νὰ ὑψώνωμε μὲ σεμνότητα καὶ ἀξιοπρέπεια τὴ δική μας πνευματικὴ κληρονομία ὡς ρίζα καὶ ἀφετηρία κάθε Ἐπιστήμης καὶ Τέχνης καὶ ὡς πρότυπο πρὸς μίμησιν.

Συνδυάζοντες ἡμεῖς οἱ ΝεοἝλληνες κατὰ θαυμάσιο τρόπο τὸν Παγανισμὸ μὲ τὸ Χριστιανισμὸ πλάσαμε ἕναν ἰδιότυπο πολιτισμό, πού ἔχει γιὰ σφραγίδα του τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν ἀγάπῃ, τὴν ἐλευθερία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν εἰρήνη...

Στὸ θέατρο τῶν Δελφῶν εἶχε σταθῆ ἔδω καὶ χρόνια ὁ μεγαλόστομος Λευκαδίτης ποιητὴς, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπιστροφή πρὸς τὸ καθολικὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Τὸν «ὀμφαλὸν τῆς Γῆς» διάλεξε γιὰ βωμὸ τῆς μυστικιστικῆς αὐτῆς τελετουργίας...

Καὶ παρ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις τῶν ὀλίγων ἀρνητῶν τῆς δελφικῆς ἰδέας τὸ ἀνέβασμα τοῦ «Προμηθεὸς Δεσμώτης» καὶ τῶν «Ἰκετίδων» τοῦ Αἰσχύλου στὸ Θέατρο τῶν Δελφῶν ἀπὸ τὸ ζεύγος Σικελιανοῦ προκάλεσε παγκόσμιο ἐνδιαφέρον καὶ παραμένει ὡς κίνημα ἀνεπανάληπτο,—πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικό—. Εἶναι βαρὺς ὁ λόγος νὰ ἰσχυρισθοῦμε, ὅτι μπορεῖ εὐκόλῃ στὴ Δωδώνη νὰ ξαναγίνῃ μὲ ἐπιτυχία τὸ ἴδιο πείραμα, ἂν δὲν βρεθῆ *ἰθύνων ποιητικὸς νοῦς* ἐφάμιλλος μὲ τὸν ὑψηλὴν νοῦ ἐνὸς Ἀγγ. Σικελιανοῦ. Ὅμως οἱ γενναῖες προσπάθειες δὲν πρέπει νὰ ἀνακόπτονται ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἀποτυχίας.

Γιὰτὶ νὰ μὴν ξαναγίνῃ ἡ καθέδρα τοῦ Πελασγικοῦ Δία Χῶρος ἱερὸς, ὅπου συγκεντρωμένοι κάθε χρόνον οἱ ΠανἝλληνες κι οἱ ξένοι διανοούμενοι θὰ ἐνωτίζονται τὴ φωνῇ τοῦ Δωδωναίου—μὲ τὸ ψιθύρισμα τῆς «πολυγλώσσου δρυὸς»—νὰ

τούς καλή στο μυστικό ξεφάντωμα για το φτέρωμα του Νοῦ και τὸν καθαρό τῆς Ψυχῆς;

Δὲν θὰ μοιράζη πιὰ χρησμούς ὁ πατέρας τῶν Θεῶν και τῶν ἀνθρώπων— ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀναστήσει τοὺς πεθαμένους ὑποφῆτες του;—

Ἄν ὅμως τὸ μαντεῖο σώπασε γιὰ πάντα, μένει τὸ Θεάτρο. Κι ἂν ἐρειπώθηκε, μπορεῖ γρήγορα ν' ἀναστηλωθῆ, γιὰ νὰ γίνῃ βωμὸς, ὅπου ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος θὰ βρῆσκῃ τὴ λύτρωσή του «δι' ἑλέου και φόβου καθαίρων τὰ πάθη του».

Ε'.

Ἀντιρρήσεις κι ἐπιφυλάξεις σοβαρὲς γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ χώρου τῆς Δωδώνης δὲν πρόκειται νὰ εὐσταθήσουν. Πλὴν τῆς ἐπιστημονικῆς και καλλιτεχνικῆς πλευρᾶς τοῦ θέματος ὑπάρχει και ἡ τουριστικὴ. Τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα τῆς Δωδώνης οἰκονομικῶς θὰ ὠφελήσουν πολὺ τὴν Ἡπειρο, χώρα ἄγονη και δυσχεῖμερη... Εὐνόητο ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ ἀποπεράτωση τῶν ἀνασκαφῶν πρέπει νὰ συνδυασθῆ μὲ τὴ διαπλάτυνση και ἀσφαλτόστρωση τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων—Δωδώνης, τὴν ἀνέγερση ξενοδοχείων κ.λ.π.

Ἄλλὰ κι ἂν ὑπάρξουν δύσπιστοι Θεωμάδες ἢ σιανοκέφαλοι κριτικοί, εὐτυχῶς δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ βραχυκυκλώσουν τὴν ὠραία προσπάθεια, γιὰτὶ οἱ φύλακες γρηγοροῦν... Καὶ γιὰ νὰ ἐξηγηθῶ καλύτερα κλείοντας τὸ σημείωμά μου, ὀφείλω νὰ ἐξάρω τὴ δράση ὄλων ἐκείνων ποὺ συνεργάζονται, ὥστε νὰ βρῆσκειται σὲ καλὸ δρόμο σήμερα τὸ θέμα Δωδῶ ης. Ὡς Ἡπειρώτης κι ὡς μέλος τῆς Συντ. Ἐπιτροπῆς τῆς «Ἡπειρωτ. Ἐστίας» χρεωστῶ νὰ ἐπαινέσω και νὰ εὐχαριστήσω τὴ Διεύθυνση Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας και τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρία, γιὰτὶ χρηματοδοτοῦν τὶς ἀνασκαφὲς Δωδώνης και παρακολουθοῦν μὲ σιοργὴ τὴν πορεία τῶν ἐργασιῶν.

Δίκαιος ἔπαινος ἀνήκει ἐπίσης στὸν Καθηγητὴ κ. Δημ. Εὐαγγελίδη, ποὺ ἐπὶ χρόνια—παλεύοντας μὲ πολλὲς ἀντιξοότητες—ἐργάζεται γιὰ τὴν πλήρη ἔξερ ὕνιση τοῦ Δωδωναίου χώρου ἔχοντας βοηθὸ τὸν ἱκανὸ Ἡπειρώτη ἀρχαιολόγο κ. Δάκαρη.

Ὅλοι ὅμως οἱ κόποι κι ὅλες οἱ ἀγαθὲς προθέσεις τῶν παραγόντων αὐτῶν θὰ ἔμεναν δίχως οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα, ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ *συντονιστής*... Κι αὐτὸς γιὰ τὸ θέμα Δωδώνης εἶναι ὁ Βουλευτὴς Ἰωαννίνων Κοσ Κώστας Φρόντζος. Δραστήριος, ἐνθουσιώδης, γνώστης τῶν ἡπειρωτικῶν ζητημάτων, φιλολογικὰ κατατοπισμένος, φιλοδοξεῖ νὰ ἀνασυνδέσῃ τὸ νῆμα τῆς Ἡπειρωτικῆς παράδοσης και νὰ σώσῃ ἀτ' τὸν ἀφανισμό τὰ ἡπειρωτικὰ μνημεῖα. Ἡ εὐγενικὴ αὐτὴ φιλοδοξία τιμᾷ τὸν Κον Φρόντζον και ὡς πολιτικὸν ἄνδρα και ὡς διανοούμενο.

Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ Προέδρου τῆς «Ἐταιρίας Ἡπειρ. Μελστῶν» κατευθύνει ὅλες τὶς ἐνέργειες γιὰ τὴν ἔγκριση πιστώσεων και τὴν κινητοποίηση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ σὲ κάθε ἔργο—και ξεχωριστὰ στὸ θέμα Δωδώνης—, ποὺ θὰ ὑψώσῃ τὴν πνευματικὴ στάθμη τῆς Ἡπειροῦ και θὰ τονώσῃ τὸν ἡπειρωτικὸ τουρισμό.

Ὁ κύριος Εὐάγγελος Ἀβέρωφ—Τσοίτσας, τὸ μεγαλύτερο πολιτικὸ κεφάλαιο τῆς Ἡπειροῦ σήμερα, μὲ τὸ κύρος τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν περιμένουμε νὰ προωθήσῃ ἀποφασιστικὰ τὴν προσπάθεια Δωδώνης, ὥστε τὸ γρηγορώτερο νὰ συντελεσθῆ...

«Μνῆμα εἰς αἰεὶ» θὰ εἶναι ἡ ἀναστήλωση τοῦ Δωδωναίου Θεάτρου.

Ὅσοι πιστοί, ἄς βοηθήσουν!...

ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

Πρώην Δημάρχου και Βουλευτοῦ Ἰωαννίνων

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΥΤΩΝ*

(Ἱστορική μελέτη)

Τὸ πρῶτον καὲν κατάστημα ἦτο τοῦ Δ η μ. Κ ρ υ σ τ ἄ λ λ η, πατὴρ τοῦ γνωστοῦ ποιητοῦ Κ. Κρυστάλλη καὶ τοῦ ἐγκρίτου Στρατηγοῦ Β. Κρυστάλλη. Ἐκειτο τοῦτο εἰς τὴν ὁδὸν Ἀνεξαρτησίας παρὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἔξοδον τῆς στοᾶς Λιάμπης. Ἐπειδὴ δὲ περιεῖχεν εὐφλέκτους ὕλας, ὡς πετρέλαια, σπερματῆτα κ. τ. λ., ἀνεφλέγη ἀμέσως καὶ μετέδωσε τὸ πῦρ εἰς τὰ παραπλευρῶς κείμενα.

Ὁ προστρέξας εἰς τὴν ἀγορὰν στρατός, ἀντὶ τῆς ἀνακόψῃ ταύτην ἢ τῆς βοήθησῃ τοὺς τρέξαντας εἰς τὰ καταστήματα τῶν ἐμπόρων, ἔχων ἀντιθέτους διαταγὰς, ἠμπόδισε πᾶσαν βοήθειαν καὶ προσεπάθησε νὰ διαφυλάξῃ μόνον τὸ τζαμίον τῆς ἀγορᾶς, ὅπερ καὶ διέσωσεν. Τὸ πῦρ ἀφεθὲν ἐλεύθερον κατέκαυσεν ὅλο τὸ κέντρον τῶν Ἰωαννίνων καὶ θὰ ἐξετείνετο ἴσως καὶ ἔτι περαιτέρω, ἂν οἱ πρόξενοι τῶν Μ. Δυνάμεων, καὶ ἰδίως ὁ τῆς Ἀγγλίας Στούαρτ, δὲν ἐπενέβαινον.

Ἡ ἔκτασις τῆς πυρκαϊᾶς περιέλαβε, κατὰ τῶν ἐξ Ἰωαννίνων ἀνταποκριτῆν τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Μέλλον» τὰ ἑξῆς μέρη: (*)

«Ὀλόκληρος ἡ ἀγορὰ μέχρι τοῦ Φρουρίου, μέχρι τῆς ἔξω συναγωγῆς τῶν Ἑβραίων, μέχρι τῆς ἄνω θύρας τῆς Μητροπόλεως τῆς μεγάλης πρὸς τὰς Καμάρες, μέχρι τοῦ Δημοτικοῦ ἀρτοποιείου, τὸ κριθαροπάζαρον, τὴν συνοικίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου».

Ὅλον λοιπὸν τὸ ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων, ἦτοι «ὀλόκληρος ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἐκτενεστάτη τῶν Ἰωαννίνων ἀγορὰ μετὰ τῶν παρακειμένων χριστιανικῶν καὶ ἑβραϊκῶν συνοικιῶν, μετεβλήθησαν εἰς τέφραν καὶ ἐρείπια. Ἄνω τῶν 1000 ἐργαστηρίων, κατ' ἀκριβῆ ὑπολογισμόν, ὧν οὐκ ὀλίγα πλουσιώτατα, καὶ ἄνω τῶν 830 οἰκιῶν κατέφαγε τὸ τρομερὸν στοιχεῖον. Αἱ ζημίαι ὑπολογίζονται εἰς ἓν ἑκατομμύριον λίρας ὀθωμανικᾶς».

Ἡ ὡς ἄνω ἐκτίμησις τῆς ἐπενεχθείσης ζημίας εἶναι θεβαίως ὑπερβολικὴ. Πάντως ὁμως ἡ ζημία τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν καταστημάτων, καὶ κυρίως τῶν ἐμπόρων, ἦτο μεγίστη, ἐν σχέσει μὲ τὰ οἰκονομικὰ μέσα τῶν κατοίκων. Τὸ ἐπενεχθὲν πλῆγμα ἦτο τόσο βαρύν, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐμπόρων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀναλάβουν ἔκτοτε. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκιῶν καὶ καταστημάτων καὶ ὁ Πρόξενος τῆς Ρωσσίας Λεοντίεφ εἰς τὴν πρὸς τὴν ἐν Κων)πόλει Πρεσβείαν ἐκθεσίῳ του ὑπολογίζει εἰς 1300 καὶ 1500.

Τὴν ἐπαύριον τῆς πυρκαϊᾶς οἱ μηχανικοὶ τοῦ Βιλαετίου ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, ἡ ἀγορὰ καὶ τὰ περίξ ἐρυμοτομήθησαν καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ Ρασήμ πασᾶ νὰ ἐκνεωτερίσῃ τὴν πόλιν ἐγένετο πραγματικότης.

Ἀλλὰ τὸ διὰ τοιοῦτου σκληροῦ μέσου ἐπελθὸν ἀντάλλαγμα δὲν ἀντεπεκρίθη εἰς τὰς τόσας μεγάλας θυσίας. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐξηλείφθη ἡ ἐλεεινότης τοῦ ἀνηλίου καὶ τρωγλοδυτικοῦ ἐμπορικοῦ κέντρον τῶν Ἰωαννίνων, οἱ δρόμοι ὁμως τῆς

(*) Συνίχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 769.

1.—Ἐφημερίς «Μέλλον» Ἀθηνῶν, ἀριθ. φύλ. 578 καὶ ἀπὸ 8 Αὐγούστου 1869 καὶ ἐπόμενον φύλλον.

ἀγοράς, παρὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εὐθυγραμμίαν, παρέμειναν καὶ πάλιν στενοὶ καὶ κακῶς συνδεόμενοι πρὸς τὰ πέριξ, ἀντὶ δὲ νὰ συνοικισθοῖν οἱ πυροπαθεῖς πτωχοὶ Ἰσραηλίται ἀνέτως, ὀλίγον μακρύτερα παρὰ τὴν παραλίαν, ὅπου ὑπῆρχον ἀπέραντοι ἐκτάσεις ἀκατοίκητοι, συνεσφίχθησαν παρὰ τὴν ἀγοράν, ὑποχρεωθέντες νὰ περιορισθοῦν εἰς ἀνθυγεινὰς μικρὰς οἰκίας στερουμένας καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἐλευθέρου χώρου.

Τὰ ἐπανακτισθέντα καταστήματα, πενιχρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, φέρουν τὰ ἴχνη τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας καὶ τῆς βίας μεθ' ἧς ἀνηγέρθησαν.

Οὐχ ἦττον, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι, παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν, ἡ ἀγορὰ ἀνοικοδομήθη ἐντὸς διαιτίας, ἀντικαταστειθέντων τῶν προχείρων παραπηγμάτων τῶν ἀνεγερθέντων τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς ὑπὸ λιθοκτίστων καταστημάτων καὶ οἰκιῶν, τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ Ἰωαννῖται δὲν ἐστεροῦντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἰκονομικῆς ἀντοχῆς. Αἱ παρασχεθεῖσαι βοήθειαι ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, τῶν Προξένων ὡς καὶ ἐράνων τῶν ἀπανταχοῦ Ἑπειρωτῶν, ὑπῆρξαν ἀσήμαντοι, ἐχορηγήθησαν δὲ εἰς τὰς ἀπορωτέρας τῶν πυροπαθῶν τάξεις.

Τουρκικὸν Δημαρχεῖον

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870 τὴν μέριμναν τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τῆς πόλεως ἀναλαμβάνει τὸ Δημαρχεῖον. Ἡ Τουρκία ἀρχίσασα νὰ θέτῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πρόγραμμα τῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ ἐξαγγελθὲν πομπωδῶς διὰ τοῦ Αὐτ. Διατάγματος τοῦ 1859 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ Μπιζίτ, ἐξέδωκε ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀβδούλ Ἀζίζ τοὺς νόμους περὶ τῆς νέας διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπεριελαμβάνετο καὶ ὁ περὶ συστάσεως καὶ λειτουργίας τῶν Δήμων.

Ὅτι, ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον τὸ 1868 ὁ εἰδικὸς νόμος περὶ τοῦ Δήμου Κωνσταντινουπόλεως (1), τοῦ ὁποίου ἐπηκολούθησε κατὰ τὸ 1770 ὁ γενικὸς νόμος περὶ τῶν ὑπολοίπων Δήμων τοῦ Κράτους.(2) Τοῦτον ἀντικατέστησεν ὁ πληρέστερος νόμος τοῦ 1877.(3) ὁ ὁποῖος μὲ τινὰς ἀσημάντους τροποποιήσεις, κατόπιν ἐπενεχθείσας, διατηρήθη ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων.

Κατ' ἀμφοτέρους ἡ διοίκησις τοῦ Δήμου, ὅστις ἀπετέλει καὶ ἐπὶ Τουρκίας ἴδιον νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, ἀνετίθετο εἰς ὀκταμελὲς συμβούλιον ἐκλεγόμενον μεταξὺ καὶ παρὰ τῶν κτηματιῶν δημοτῶν τῶν καταβαλλόντων ὠρισμένον ποσὸν ὡς φόρον οἰκοδομῶν εἰς τὸ Δημόσιον.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν συμβούλων ἦτο, κατὰ μὲν τὸν παλαιὸν νόμον, διαιτίας, ἀνανευομένου διὰ κληρώσεως τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν, μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ πρώτου ἔτους, ἐκ τῶν ὡς ἀναπληρωματικῶν ἐκλεγέντων συμβούλων, κατὰ δὲ τὸν νεώτερον νόμον τοῦ 1877, τετραετῆς, ἀνανευομένου τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν ἐπίσης κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς διαιτίας.

Ἐκ τῶν συμβούλων ὁ Βαλῆς διώριζε κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ κρίσιν τὸν Δήμαρχον, καὶ κατὰ τὸν ἀρχαιότερον νόμον καὶ ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ καλούμενον βοηθὸν (μουαβὶν) τοῦ Δημάρχου.

Ἐπεβλήθη δὲ ἡ ὑποχρέωσις εἰς τοὺς Δήμους νὰ ἔχουν μηχανικὸν καὶ ἰατρὸν, οἱ ὅποιοι μάλιστα κατὰ τὸν παλαιότερον νόμον μετεῖχον τοῦ συμβουλίου, ἔχοντες καὶ δικαίωμα ψήφου, βραδύτερον δὲ καὶ κτηνίατρον.

Τὰ εἰς τὸν Τουρκικὸν Δήμον ἀνατεθέντα καθήκοντα ἦσαν τὰ τῆς συντηρήσε-

1.—Δ η μ. Ν ι κ ο λ α ῖ δ ο υ, Ὁθωμανικοὶ Κώδικες, Κωνσταντινουπόλις 1869, σ. 918 καὶ ἔπ.

2.—Τ ο β α δ τοῦ Παράρτημα Ὁθωμ. Κωδίκων, Κωνσταντινουπόλις 1872, σ. 50 καὶ ἔπ.

3.—G e o r g e s Y o u u g, Corps du Droit Ottoman; Oxford 1905, τ. 1, σ. 69 καὶ ἔπ.

ως και προαγωγῆς τῆς πόλεως, ὅπως και εἰς τὸν Ἑλληνικόν, και πρὸς τούτοις ἐκ τῶν ἀστυνομικῶν τὰ περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως, τὴν καθαριότητα και ἀγορανομίαν, τὰ ὅποια ἀπησχόλουν και μάλιστα τὸ Δημαρχεῖον τότε, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῶν ὁποίων εἶχε τοῦτο και ἴδιαν δημοτικὴν ἀστυνομίαν.

Τὰ ἔσοδα τοῦ Τουρκικοῦ Δήμου προήρχοντο ἐκ τῶν αὐτῶν περίπου πηγῶν, ἐξ ὧν προέρχονται και σήμερον τὰ ἔσοδα τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἦτοι ἐκ τῶν δημοτικῶν κτημάτων, ἐκ τελῶν και δικαιωμάτων σφαγείου, ἱππαγορᾶς, ἀποθήκης εὐφλέκτων ὕλων, δημοτικῶν στατήρων, δημοτικῶν κηρύκων, ἐκ φόρου λατομείου πετρῶν και καθαριότητος, ἐκ τῶν ἀδειῶν οἰκοδομήσεως και ἐκ τινος φόρου ἐγχωρίων εἰδῶν παραπλησίου πρὸς τὸν Ἑλληνικόν.

Πλὴν τούτων, εἰσέπραττον δικαιώματα ἐκ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν μισθωτηρίων συμβολαίων, τοῦ Δήμου ἀσκούντος οὕτω καθήκοντα συμβολαιογράφου, ἀνήκον δὲ εἰς τὸ Δημαρχεῖον ὁ φόρος τῶν δημοσίων θεαμάτων, αἱ ἀδειαι κυνηγίου, ἀνήκοντα εἰς τὸ Δημόσιον παρ' ἡμῖν, ὡς και τὰ πρόστιμα τὰ προερχόμενα ἐκ παραβάσεων νόμου περὶ σχεδίου πόλεων ἢ ἀστυνομικῶν διατάξεων περὶ τὴν καθαριότητα και ἀγορανομίαν τὰς ὁποίας αὐτὸ τὸ Δημαρχεῖον ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκδίδῃ. (1)

Τὸ ποσοστὸν ὅμως πάντων τῶν ὡς ἄνω φόρων ἦτο ἐλάχιστον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ποσοστὸν τῶν Δημοτικῶν φόρων τῆς σήμερον, και τὰ πραγματοποιούμενα ἔσοδα τοῦ Τουρκικοῦ Δήμου τῶν Ἰωαννίνων ἦσαν πενιχρά, ὥστε κατ' ἀνάγκην οὗτος ἐκινεῖτο ἐντὸς ἀποπνικτικῶς στενοῦ οἰκονομικοῦ πλαισίου.

Ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Τουρκικοῦ Δήμου περιεσώθησαν εἰς τὸ Δημαρχεῖον ἐλάχιστα ἐγγράφα, ὡς και δύο Βιβλία Ἀποφάσεων τοῦ Τουρκικοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, τὰ ὅποια περισυνελέξαμεν ἄλλοτε. Ἐκ τῶν βιβλίων τούτων, τὸ μὲν ἐν περιλαμβάνει τὰς ἀποφάσεις τὰς ληφθεῖσας ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου 1879 μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1884, τὸ δὲ ἕτερον τὰς ἀπὸ 1 Σεπτ. 1893 μέχρι 12 Φεβρ. 1898, ἦτοι τὰς ἀποφάσεις δεκαετοῦς χρονικοῦ διαστήματος.

Αἱ συζητήσεις τοῦ Τουρκικοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἰωαννίνων διεξήγοντο εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διότι και οἱ Τούρκοι τῶν Ἰωαννίνων μόνον τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐχειρίζοντο εὐχερῶς, μὴ τηρουμένου δι' αὐτὰς πρακτικοῦ.

Αἱ ἀποφάσεις συνετάσσοντο ὑπὸ τοῦ γραμματέως Τουρκιστί και ἐγράφοντο εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ τηρούμενον βιβλίον. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν δι' ἐκάστην συνεδρίασιν ἀνεγράφοντο τὰ ὄνόματα τῶν παρευρεθέντων και ἡ ἡμερομηνία. Κατόπιν ἠκολούθουν κατὰ σειρὰν αἱ ληφθεῖσαι κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἀποφάσεις, φέρουσαι ἐκάστη αὐτῶν εἰς τὸ τέλος τὰς ὑπογραφὰς μετὰ μνείας και τῆς γνώμης τοῦ τυχόν μειοψηφίσαντος, διατυπωμένης ταύτης συντόμως πλησίον τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ και ἔξω τοῦ κειμένου τῆς ἀποφάσεως. Ὁ Δήμαρχος ὑπέγραφε πρῶτος ἐξ ἀριστερῶν τοῦ φύλλου, κατόπιν δὲ κατὰ σειρὰν οἱ σύμβουλοι, προηγουμένων τῶν μουσουλμάνων και ἀκολουθούντων τῶν Χριστιανῶν και Ἰσραηλιτῶν, πλὴν ἐάν τις αὐτῶν εἶχε πολιτικόν τι ἀξίωμα, δίδον εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τῆς προβαδίσεως. Οὗτος, ὑπέγραφε πρὸ τῶν ἄλλων και ἀμέσως μετὰ τὸν Δήμαρχον. Ἔθετον δὲ πάντες τὴν ὑπογραφὴν αὐτῶν διὰ χειρὸς και οὐχὶ διὰ σφραγίδος, και οἱ μὲν μουσουλμάνοι συνήθως Τουρκιστί, οἱ Χριστιανοὶ δὲ και οἱ Ἰσραηλιταὶ Ἑλληνιστί. Παρατηρήσαμεν ὅμως και ὑπογραφὰς Τούρκων Ἑλληνικὰ γραμμένας.

Αἱ ἀποφάσεις διευτυποῦντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μίαν ἢ δύο σειράς, σπανίως δὲ εἰς περισσοτέρας. Ἡ συντομία των εἶναι πλέον ἢ λακωνική, εἰς βᾶρος ὅμως ἐνίοτε τῆς κατανοήσεως τοῦ περὶ οὗ ἐπρόκειτο θέματος.

Ἀλλὰ πλέον τῶν ὡς ἄνω βιβλίων τῶν ἀποφάσεων, τὰ ὅποια δὲν περιλαμ-

1.—Ἀποφάσεις Δημ. Συμβουλίου: ἀπὸ 5 ἢ 13 Μαΐου 1295—1879 περὶ ἐνοικιάσεως δημ. φόρων, ἀπὸ 19 Μαρτίου 1299—1883 περὶ ἐπιβολῆς φόρου καθαριότητος, προϋπολογισμὸς 1800—1884 ἐν ἀποφάσει ἀπὸ 1 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

δάνουν ολόκληρον τὸν τεσσαρακονταετῆ βίον τοῦ Τουρκικοῦ Δήμου, ἔχομεν καὶ ἕτερον στοιχεῖον παρέχον πλείστας δασα πληροφορίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὐ μόνον διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ δι' ἅπασαν τὴν Ἠπειρον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Γεν. Διοίκησις Ἰωαννίνων, πλὴν τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος Ἰωάννινα, ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὴν Ἐπετηρίδα (Παλνάμα) τοῦ βιλαετίου, ἐκδιδόμενην τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἀλληλογραφίας τῆς Γεν. Διοικήσεως (Μετρούπολις) καὶ ἐκτυπούμενην εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς Γεν. Διοικήσεως.

Ἡ πρώτη Ἐπετηρίς ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἔτος Ἐγίρας 1288, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 1871, φέρουσα εἰς ἐπικεφαλίδα τὴν μνείαν ὅτι ἐξεδίδετο τὸ πρῶτον. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ολόκληρος σειρά μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως. Οὐχ ἤττον αἱ Ἐπετηρίδες δὲν ἐξεδόθησαν ἀνελλιπῶς καθ' ἕκαστον ἔτος, ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων δύο καὶ ἐνίοτε πέντε ἔτων. Ἡ τελευταία εἶναι τοῦ 1910.

Αἱ πρῶται ἐκδοθεῖσαι ἦσαν λιθόγραφοι. Περιεῖχον συνήθως τὸ ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους μετὰ ἑορτολογίου μουσουλμανικοῦ καὶ χριστιανικοῦ, χρονολογικὸν πίνακα τῶν σημαντικωτέρων ἱστορικῶν γεγονότων, πίνακα τῶν Σουλτάνων, πίνακα τῶν χρηματισάντων διοικητῶν τοῦ Βιλαετίου Ἰωαννίνων, τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν ὑπαλλήλων ὄλων τῶν ἀρχῶν, ὡς καὶ σύντομον ἱστορίαν μιᾶς ἐκάστης πόλεως τοῦ Βιλαετίου μετὰ στατιστικῶν πληροφοριῶν περὶ αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν Ἐπετηρίδων τούτων ἡμεῖς κατέχομεν τὴν ὡς ἄνω πρώτην καὶ μίαν ἔτι ἄλλην, τὴν τοῦ ἔτους 1893, εἰδομένην ὁμῶς καὶ πολλὰς ἄλλας ἀνηκούσας εἰς μουσουλμάνους συμπολίτας.

Ἐν τῶν ὡς ἄνω ἀναφερομένων στοιχείων δύναται σαφῶς νὰ γνωσθῇ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Τουρκικοῦ Δήμου ὑπὲρ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ κατάστασις τῆς πόλεως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Ἡ πρώτη σφραγὶς τοῦ Τουρκικοῦ Δημαρχείου ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν: *Νταϊρὲ - ι - μπελεντιγὲ Καζά - ι - Γιαννία 1288—(1871)*.—Τὸ ἔτος 1288 ἀντιστοιχοῦμεν πρὸς τὸ 1871, διότι παρατηρήσαμεν ὅτι εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Τουρκικοῦ Δημαρχείου καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ ἐγένετο χρῆσις τοῦ καλουμένου ὀικονομικοῦ ἔτους Ἐγίρας, τὸ ὁποῖον εἶναι μεγαλύτερον τοῦ σεληνιακοῦ Ἐγίρας κατὰ ἓν ἢ καὶ πλείονα ἔτη. (1)

Ἐκ τοῦ τίτλου *Καζά - ι - Γιάννινα* συνάγεται ὅτι τὰ ὄρια τοῦ πρωτοσυσταθέντος Δήμου περιελάμβανον ὄλον τὸν Καζὰν Ἰωαννίνων, ὅτις ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ τμήματος Τσαρκοβίστης (πρωτ. Τσαρκοβίστα), Κουρέντων (Ζίτσα), Ζαγορίου (πρωτ. Τσεπέλεσον), Μαλακασίου (πρωτ. Κράψη).

Βραδύτερον δὲ περιωρισθησαν εἰς τὰ ὄρια τῆς πόλεως, τοῦ τίτλου τῆς σφραγίδος διατυπωθέντος: *Νταϊρὲ - ι - μπελεντιγὲ Γιάννινα 1302—(1886)*.

Ἄμπεντιν - μπέης

Πρῶτος ἐπὶ Τουρκοκρατίας Δήμαρχος Ἰωαννίνων ὑπῆρξεν ὁ Ἄμπεντιν - μπέης, βοηθὸς αὐτοῦ ὁ Ξενοφῶν ἀγάς, σύμβουλοι δὲ οἱ Γιαγιάμπης Ἄμπουλάχ ἀγάς, Κωνσταντὴ ἀγάς, Ἀχμέτ ἀγάς, Δημήτρης ἀγάς Κυρούσης, Ἰατρὸς ὁ Μοσχιοῦ Κοντόπουλος καὶ μηχανικὸς ὁ Μοσχιοῦ Ἀμίκ. Οὕτω ἀναγράφονται εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ 1871.

Ὁ Ἄμπεντιν μπέης, υἱὸς τοῦ Σουλεϊμάν μπέη καὶ ἀδελφὸς τοῦ Χαϊρεντιν πασᾶ, κατήγετο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀσλανιδῶν, ἦτο δὲ συγχρόνως καὶ διευθυντὴς τῶν αυτοκρατορικῶν ἐν τῷ Βιλαετίῳ Ἰωαννίνων κτημάτων. Ἡ πατρικὴ αὐτοῦ οἰκία εἶναι ἡ γνωστὴ ἀρχοντικὴ οἰκία ἡ κειμένη εἰς τὴν ὁδὸν Μιχαήλ Ἀγγέλου

1.—Γ. Ἀρβανιτάκη, Μουσουλμανικὴ χρονομετρία, Ἀθῆναι 1925. Τοῦ αὐτοῦ εἰς λέξιν ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας.

καὶ ἔχουσα τὴν γραφικὴν γέφυραν ὑπεράνω τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς συνδέεται μὲ τὸν ἀπέναντι τῆς ὁδοῦ ταύτης κήπον(1).

Ὁ ὡς βοήθος αὐτοῦ διορισθεὶς Ξενοφῶν ἀγάς ἦτο ὁ Ξενοφῶν Μουράρος ἐκ Διασκοβεταίου τοῦ Ζαγορίου (2). Οὗτος διετέλεσεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1884, ὅποτε ἐφαρμοσθέντος τέλος τοῦ νόμου τοῦ 1877, ὅστις, ὡς εἰπομένον ἄνωτέρω, κατήργει τὴν θέσιν ταύτην, καὶ καταργηθείσης τῆς θέσεως τοῦ βοήθου δημάρχου, διορίσθη ὑπάλληλος (μουφτεΐσης) τοῦ Δημαρχείου.

Ὁ Ξενοφῶν Μουράρος εἶχεν υἱόν, ὁ ὁποῖος προσληφθεὶς μετ' ἄλλων δύο Ἡπειρωτῶν, τοῦ Ἰωάννου Στούπη καὶ ἐνὸς ἄλλου, τοῦ ὁποῖου ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ὡς δορυφόρος τοῦ Σουλτὰν Ἀζίζ, διετέλεσεν καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Ἀβδούλ Χαμίτ, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου τῶν δραγῶνων.(3)

Ὁ Γιαγιά μπης εἶνα: ὁ μετέπειτα ἐπὶ μακρὸν χρόνον δημαρχεύσας.

Δὲν γνωρίζομεν ποῖοι ἦσαν οἱ Ἀμπουλάχ, Ἀχμέτ, καὶ Κωνσταντὴ ἀγάδες.

Ὁ Δημήτριος Κυρούσης ἦτο ἔμπορος καὶ πάππος τῶν ἐξ Ἰωαννίνων καθηγητῶν: τοῦ μακαρίτου γυμνασιάρχου Ἀλκ. Κυρούση καὶ τοῦ Δημ. Κυρούση.

Ὁ ἰατρὸς Κοντόπουλος ἦτο εἰς τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐκπαιδευθέντων ἰατρῶν τῶν Ἰωαννίνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καταγόμενος ἐκ Διασκοβεταίου τοῦ Ζαγορίου (4), ὁ δὲ Ἀμίκ, Γάλλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ ὡς ἄνω δημοτικαὶ ἀρχαὶ συνεχροτήθησαν διὰ διορισμοῦ, τοῦ Δημοτικοῦ Νόμου μὴ ἐφαρμοσθέντος κατὰ γράμμα. Ἡ δὲ ἐκλογὴ ἀνάδειξις τῶν συμβούλων ἤρχισεν νὰ γίνετα: πολὺ ἐρξδύτερον, κατὰ τὸ 1883, (5) μέχρι δὲ τότε σχεδὸν τὰ ὡς ἄνω πρόσωπα διεύθυνον τὸ Δημαρχεῖον.

Ἡ Ἐπετηρὶς τοῦ 1872 (1289) καὶ ἡ τοῦ ἐπομένου ἔτους 1873 (1290) ἀναφέρει τὴν αὐτὴν σύνθεσιν, πλὴν τοῦ δημάρχου ἀναφερομένου ὡς τοιοῦτου εἰς τὴν δευτέραν ἐξ αὐτῶν τοῦ Χατζῆ Ἀμπουλά. Ὁ Χατζῆ Ἀμπουλάς ἦτο ὁ πρῶτος ἰδιοκτῆτης τῆς οἰκίας τῆς κειμένης εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Κοραῆ καὶ Λαγκλῆ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (1871-74) τὸ Δημαρχεῖον ἦτο ἐγκατεστημένον εἰς ἓν γραφεῖον τοῦ δευτέρου πατώματος τοῦ Διοικητηρίου, ἡ δὲ ἔρξαις αὐτοῦ περιορίζεται εἰς τὴν μέριμναν περὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν δημοσίων κτιρίων.(6)

Γιαγιάμπης

Τὸ ἐπόμενον ἔτος διορίζεται (1) δήμαρχος ὁ Γιαγιάμπης, τοῦ ὁποῖου ἡ δημαρχία ἐκείνη διήρκεσε ἐπὶ 19 συναπτά ἔτη.

Κατ' αὐτὴν ὡς σύμβουλοι ὑπῆρξάντων ἐκ περιτροπῆς οἱ Πέτρος Στούπης, Ἰωάννης Χαΐτας, Ἰωάν. Γ. Μπήζος, Ἰωσήφ Κοφίνης, Τασούλας Καζαντζῆς, Κ. Ἀλιεύς, Κ. Παράγγης, Σιμελάκης. Ἐκ τῶν ἐπτὰ συμβούλων ἦσαν συνήθως οἱ τρεῖς Μουσουλμάνοι, οἱ τρεῖς Χριστιανοὶ καὶ εἰς Ἰσραηλίτης. Ἐξ αὐτῶν ἐσημειώ-

1.—Βικίων τῆς οἰκίας ταύτης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀριστοτέλους Ζάχοῦ. Ἀρχιτεκτονικὰ Σημειώματα. εἰς Ἡπειρωτ. Χρονικά 1928, σ. 295.

2.—Ὁ Ἰω. Δαμπρίθης εἰς τὰ Ζαγορικὰ ἀναφέρει: πρωστῶτα τοῦ Διασκοβεταίου Ἰωαν. Μουράρον, σελ. 68

3.—Ἐφημερὶς τοῦ Βιλαετίου, Ἰωαννίνα, ἀριθ. 379 καὶ ἀπὸ 2 Φεβρ. 1877 εἰς τὴν ἀναγγέλλεται ἡ προαγωγή τοῦ Σοφοκλέους ἐξάντη εἰς Ταγματάρχην.

4.—Ἰω. Δαμπρίθης. Ζαγορικὰ. σελ. 70.

5.—Ἀπόφασις Δημ. Συμβουλίου 29 Ὀκτ. 1299 (1883) ἐν ἣ ἀναφέρεται διαταγὴ τοῦ Βασιλῆ Ἰωαννίνων περὶ διενεργείας ἐκλογῶν.

6.—Κατ' ἀνακοίνωσιν τῶν ἐμπολιτῶν κ.κ. Γ. Πολυχρονιάδου καὶ Μ. Δεδῆ. ἀρροστέρων ὑπηρετησάντων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ Διοικητήριον.

7.—Ἐφημ. Βιλαετίου Ἰωαννίνα, ἀριθ. 242 καὶ ἀπὸ 10 Ἀπριλ. 1874.

σαμεν μόνον τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ἰσραηλίτας, διότι οἱ μουσουλμάνοι μὴ φέροντες ἐπώνυμον χάνονται εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὁμοιωμένων.

Ἰατρὸς καὶ ἀρχὰς ὁ Ἰωάννης Ζώτος καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Κερίμπεης ὁ μοναδικὸς Τούρκος ἰατρὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Μηχανικὸς δὲ ὁ Σιγισμοῦνδος Μινέικος, περὶ τοῦ ὁποῦ ὡς παρασχόντος ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἠπειρον αἰσθανόμεθα καθήκον νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ ἐνταῦθα.

Ὁ Σιγισμοῦνδος Μινέικος ἦτο Πολωνός. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βίλναν καὶ ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν ἐπιτελῶν τῆς Πετροπόλεως, ὁπόθεν θὰ ἐξήρχετο ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωσικοῦ Στρατοῦ. Λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐπανάστασιν τῆς Πολωνίας τοῦ 1863 ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πατρίδος του καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν εἰς τὴν Σιβηρίαν.

Κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ, ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 ὡς ἐθελοντῆς εἰς τὸν Γαλλικὸν Στρατόν, καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ, τῇ συστάσει τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως παρὰ τῆς ὁποίας ἡ Πύλη ἐζήτηι μηχανικοὺς, προσελήφθη εἰς τὴν Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν καὶ διορίσθη ἀρχιμηχανικὸς τοῦ Βιλαετίου Ἰωαννίνων κατὰ τὸ 1871 (1).

Εἰς τὰ Ἰωάννινα παρέμεινεν περὶ τὰ 17 ἔτη, ἔμαθε τὰ ἑλληνικά, νυμφεύθηκε δὲ μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ ἀειμνήστου γυμνασιάρχου Σ. Μανάρη, ἐγένετο πατὴρ ἑλληνικῆς οἰκογενείας (2).

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς του ἐν Ἠπειρῷ, ἐξεπόνησε χάρτην αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ὡς ἔργον ἑνὸς Ἠπειρώτου (ὁ Ἠπειρώτης ἦτο αὐτὸς) καὶ τοῦ Φουντούλη, γραμματέως τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ ἐθνολογικὸς οὗτος Χάρτης τῆς Ἠπειροῦ ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1880, πρὸς ἀνασκευὴν τῶν ἐθνολογικῶν ἀνακριθειῶν τοῦ χάρτου τοῦ ἐκδοθέντος παρὰ τοῦ E. De Gubernatis, προξένου τῆς Ἰταλίας εἰς Ἰωάννινα, δημοσιευθέντος τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1876.

Ὁ Μινέικος ἀπολυθεὶς τῆς θέσεως τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ τοῦ Βιλαετίου, προσλαμβάνεται εἰς τὸ Δημαρχεῖον ὅπου ὑπηρετεῖ ἀπὸ τοῦ 1876 μέχρι τοῦ 1882. Ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὴν δημοσίαν Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν παραμείνας εἰς Ἰωάννινα μέχρι τοῦ 1888 καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Τουρκίας μέχρι τοῦ 1891, ὁπότε ἐγκαθίσταται μονίμως εἰς Ἀθήνας, ὅπου διήλθεν τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς ζωῆς του.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μινέικου ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖον, ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη τοῦτο δὲν εἶχε ἴδιον μηχανικόν. Κατὰ τὸ 1888 προσελήφθη ὁ Δ. Τζόγιας, ὁστις ὑπηρετήσεν ἐπὶ διετίαν καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἰταλὸς Ἰωσήφ Ζουλιέτι.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς δημαρχίας Γιαγιάμπεη τὸ Δημαρχεῖον ἐγκαταλείπον τὸ Διοικητήριον ἀποκτᾷ ἴδιον κατάστημα καὶ ἐγκαθίσταται κατὰ πρῶτον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἐλμέζ ἀγὰ Μέτσιου.

Ἡ κατοικία τοῦ πλουτοῦ τούτου Ἀλβανοῦ, κειμένη παρὰ τὴν ὁδὸν Παπάζογλου, ἀπετελεῖτο, ὅπως ὄλων τῶν Τούρκων μεγιστάνων, ἐκ δύο οἰκιῶν, τοῦ ἀνδρωνίτου, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐκτίσθη ἡ οἰκία Βλαχλειδῆ, καὶ τοῦ γυναικωνίτου, τοποθετημένου ὀπισθεν καὶ εἰς τὸ μέσον εὐρυτάτου κήπου, τοῦ ὁποῦ ἡ εἴσοδος σώζεται ἀκόμη παραπλεύρως τῆς οἰκίας Βλαχλειδῆ. Ἐκ τῶν δύο οἰκιῶν ὁ γυναικωνίτης ἐθεωρεῖτο ἡ κυρίως κατοικία. Ἦτο οὗτος κτισμένος κατὰ τὸν αὐτὸν ἀρχιτεκτο

1.—Ταῦτα γνωρίζω ἐξ ἀνακοινώσεως τῆς συζύγου του.

2.—Γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ ὑπῆρξε ὁ διατελέσας πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος κ. Γεώργιος Παπανδρέου.

νικόν τύπον, καθ' ὃν ἡ οἰκία Μίσιου, ἀλλὰ μεγαλύτερος καὶ πολυτελής εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ξυλογλύπτους διακοσμήσεις, τοῦ Ἑλμέζ - Μέτσιου πλουτίσαντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Διηγοῦνται ὅτι, ὅταν ἐκτίσθη, οἱ τεχνῖται οἱ κατασκευάσαντες τὰ ταβάνια καὶ ὑπόλοιπα ξύλινα μέρη τῶν δύο ἐξεχόντων εἰς τὰ ἄκρα τῆς προσόψεως δωματίων, διηρέθησαν εἰς δύο συνεργεῖα, ἀποτελούμενα ἐκ τεχνιτῶν προερχομένων ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἔβαλον κάμπαλο μεταξύ των, δηλαδὴ ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς ἐν συναγωνισμῷ καὶ ἀνέλαβεν ἕκαστος τὴν κατασκευὴν τοῦ ἑνὸς τῶν δωματίων, ἔργα ζόμενον χωριστὰ καὶ κρυφίως ἀπὸ τοῦ ἄλλου, κλειδῶνον τὴν θύραν. Ὅταν δὲ μετὰ ἕν ἑξάμηνον ἐτελείωσεν ἡ ἐργασία, συγκεντρωθέντων τοῦ ἰδιοκτῆτου μετὰ τῶν φίλων του καὶ ὄλων τῶν μαστῶρων, ἠγνοίχθησαν αἱ θύραι πομποδῶς, ἐγένετο ἡ σύγκρισις μεταξύ τῶν δύο δωματίων καὶ ὁ ἐπιτυχὼν ἀρχιμάστορας μετὰ τὸ συνεργεῖον του ἐβραβεύθη πλουσιοπαρόχως ἀπὸ τὸν ἰδιοκτῆτην.

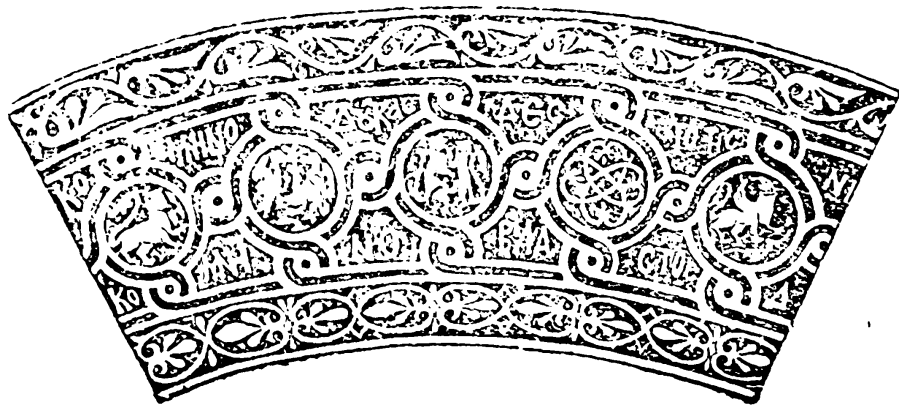
Ἀναφέρομεν τὸ γεγονός διὰ νὰ δείξωμεν πῶς εἰργάζοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ τεχνῖται τῆς Ἡπείρου. Εἶχον τὸν ἔρωτα τῆς τέχνης των καὶ ἀπέβλεπαν εἰς τὴν φήμην, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς ἀληθεῖς καλλιτέχνας.

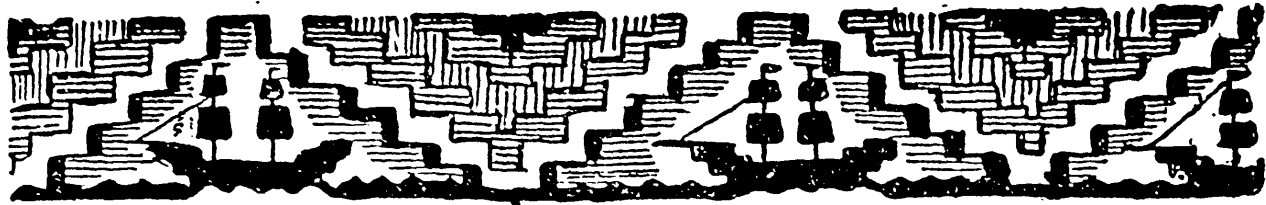
Ἡ κατοικία αὕτη περιελθοῦσα εἰς τὸν ἔγγονον τοῦ Ἑλμάζ, ὅστις κατεσπατάλησε τὴν περιουσίαν του, εἶχεν ἐνοικιασθῆ ὡς Ἀγγλικὸν Προξενεῖον (αὐτοῦ ἐκάθησεν ὁ Στούαρτ) καὶ βραδύτερον ἠγοράσθη διὰ ἐράνου τῶν κατοίκων τοῦ Βιλαετίου, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς φυλακὴ τῶν κρατουμένων διὰ χρέη, ὅπερ δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἐχρησίμευσεν ἔμως ὡς ἰδιαιτέρα κατοικία τοῦ Βαλῆ, ἐκεῖ ἐκάθητο ὁ Ρασήμ πασᾶς, ὕστερον ὡς Δημαρχεῖον μέχρι τὸ 1883,⁽¹⁾ καὶ τέλος ὡς κατάστημα τοῦ τότε συσταθέντος Τουρκικοῦ Γυμνασίου καὶ παρέμεινεν ὡς τοιοῦτον μέχρις ἔτου κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς κατὰ τὸ 1909.

Ἐκεῖθεν τὸ Δημαρχεῖον ἐγκατέστη εἰς τι κτίριον κείμενον ἐπὶ τῆς πλατείας Γεωργίου Σταύρου, τὴν ὁποῖαν κατελάμβανεν ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ βραδύτερον κατὰ τὸ 1890 εὗρίσκεται εἰς τὴν οἰκίαν Λούλη (γωνία ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου) καὶ τέλος, εἰς τὴν οἰκίαν Σ. Νούσια παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1—Ἀποφ. Δημ. Συμβ. ἀπὸ 29 Μαρτίου 1883 περὶ ἐνοικιάσεως κτιρίου διὰ δημοτικὸν κατᾶστημα, καθόσον ἡ οἰκία Ἑλμάζ θὰ μεταβληθῇ εἰς σχολεῖον.

ΚΩΣΤΑ ΑΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854*

ΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ κίνησις

Τσαρκοβίστα Δωδώνης

Μόλις ἡ Τουρκία ἐκήρυξεν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας, Ἕλληνες πράκτορες ἐφθασαν εἰς τὰ μέλλοντα νὰ ἐπαναστατήσουν μέρη καὶ ἤρχισαν νὰ ὀργανώνουν τὸ κίνημα.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐφθασεν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ὁ Ν. Ζέρβας, ὁ ὁποῖος κατὰ μίαν περιοδείαν τοῦ ἐκεῖ, συνηνιήθη ἐξωθι τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τοῦ ἱερέως (ἀργότερον Ἰγνατίου) Παπαγεωργίου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνταπόκρισιν ἀπὸ τοῦ 1850. (*)

Ἐκεῖ ἔλαβεν ὁ Παπαγεωργίου τὰς πρώτας ὁδηγίας διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κινήματος καὶ καθωρίσθη ὁ τρόπος ἐνεργείας τοῦ.

«Ἐνεκα πολλῶν λόγων, γράφει ὁ ἱερεὺς Παπαγεωργίου, ἐκρίθη σκόπιμον νὰ μὴν ὀμιληθοῦν οἱ προύχοντες τῶν Ἰωαννίνων...». Διότι φαίνεται πὼς οἱ διαθέσεις των δὲν ἦσαν εὐνοϊκαὶ ἔνεκα τῆς πικρᾶς κείρας τὴν ὁποίαν ἀπεκόμισαν ἐκ τοῦ κινήματος τοῦ Γκιωλέκκα.

Εἰς τὴν Μονὴν τῆς Δουραχάνης ἐκατήχησεν τοῦ κατοίκους τῆς μικρᾶς νήσου τῆς λίμνης, οἱ ὁποῖοι προθύμως προσεχώρησαν εἰς τὸ κίνημα.

Ἐπιστρέψας ὁ ἱερεὺς Παπαγεωργίου εἰς Ἰωάννινα, ἐπληροφορήθη παρὰ τῶν φίλων τοῦ Τισαμενοῦ (ἀδελφοῦ τοῦ ποτὲ Ὑπουργοῦ καὶ Διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας Δ. Τισαμενοῦ) καὶ δύο βέηδων Ἀλβανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τοῦ ἐνόησε τὸ ὄνομα ἦτο Χασπῆ Γιαταγάνα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι γνωρίζουν τὰς ἐτοιμασίας τῶν Χριστιανῶν δι' ἐπαναστατικὸν κίνημα καὶ ὅτι τὸν ὑποπτεύονται διὰ τὴν ληστίαν τοῦ Ταχυδρομείου, ἡ ὁποία ἐγένετο πρὸ ὀλίγου ἔξω τῶν Ἰωαννίνων. Διὰ τοῦτο τὸν συνεβούλευσαν νὰ φύγῃ ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύλληψιν.

Ἀνεχώρησεν ἀμέσως ὁ ἱερεὺς Παπαγεωργίου ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 782.

1.—Ἰωάννου ἢ Ἰγνατίου Παπαγεωργίου. 12 ἐγγραφα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854.

...Τότε ἐγὼ πρῶτος..κατὰ Νοέμβριον 1853 εἰς τὸ χωριὸν Ἀλποχωρὶ Τσαρκοβίστα (Δωδώνης) ἐπ. Ἰωαννίνων ὕψωσα τὴν σημαία...» (σελ. 8).

Ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης ἢ Ἰγνατίος Παπαγεωργίου κατήγετο ἐκ Σουλίου καὶ ἀπετέλεσεν σπουδαῖον ἐπαναστατικὸν στέλεχος.

Ἐνῶ ἦτο νέος ἀκόμη, ἐσχέφθη νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, εἰσάγων ἐντὸς αὐτοῦ διὰ τῆς λίμνης ὀπλοφόρους.

Βοηθοὺς τοῦ ἐγχειρήματος τούτου θὰ εἶχε τοὺς Ἄν. Τσόγκαν ἐξ Ἀλποχωρίου, Κ. Ἱερομνήμονα, τὸν ἐξάδελφον τοῦ Καπετάν Χρ. Μπογάν καὶ τὸν φαρμακοποιὸν Γ. Βλαστὸν ἐξ Ἰωαννίνων.

Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἀγῶνος ὁ Ἰγνατίος κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου προήχθη εἰς Ἀρμυρανδρίτην τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

νων τὸν Νοέμβριον τοῦ 1853 καὶ ἔλαβεν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς Τσαρκοβίστης. Διελθὼν δὲ ἐκ τῆς Μ. Δουρούτης ἐμύησεν τὸν ἡγούμενον αὐτῆς εἰς τὸ κίνημα καὶ ἐσυνέχισεν τὴν πορείαν του.

Εἰς τὸ χωρίον Ἀλποχώρι Δωδώνης συνεκέντρωσε τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ καὶ μείβη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν παρακειμένην Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, πυροβολῶν καὶ ἄδων ἠρωϊκὰ ἄσματα. Ἐκεῖ ἀφοῦ ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς τῶν παρισταμένων ὑψωσεν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξεφώνησεν πατριωτικώτατον λόγον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναφέρομεν τὰ κάτωθι:

«...Γενναῖοι Ἕλληνες, εἶπεν, πέντε αἰῶνων περίπου τυραννικὴ καὶ βάρβαρη δουλεία κατεβασάνισε τὸν ἀτρόμητον Ἑλληνισμόν... Δὲν πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῶν Εὐρωπαίων, διότι τσάκισ μᾶς ἐνέπαιξαν. Ἡ Εὐρώπη τότε ἐκώφευσεν καθὼς καὶ τώρα κωφεύει... εἰς τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι διώκει τὸ συμφέρον της καὶ ὄχι τὴν δικαίαν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην. Ἐὰν περιμένομεν νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ Εὐρώπη, εἴμεθα σήμερον χαμένοι...».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἀκόμα πατριωτικώτατα εἶπεν ὁ γενναῖος ἱερεὺς, τὰ ὁποῖα ἀναγινωσκόμενα καὶ σήμερον, προκαλοῦν συγκίνησιν Ὅχι μόνον διότι εἶναι τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ἠκούσθησαν κατ' ἐκεῖνο τὸ κίνημα, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἀλήθεια αὐτῶν ἰσχύει καὶ σήμερον, ἡ σχετικὴ μὲ τὴν πολιτικὴν τῶν Μ. Δυνάμεων.

Εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Διώνη ἐχρησιμοδότησαν διὰ τοῦ Μαντείου των εἰς τοὺς θνητούς, σήμερον ἓνας ἱερεὺς Χριστιανὸς φωτίζει τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐγκαθιστᾷ τὸ πρῶτον στρατηγεῖον τοῦ πολεμικοῦ Ἄρως, διὰ νὰ ἀνάψῃ καὶ νὰ σκορπίσῃ τὰς φλόγας τοῦ πολέμου εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἡπειρωτικὴν γῆν.

Μίαν ἡμέραν λοιπὸν τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1853 ἤρχισεν τὸ ἀπελευθερωτικὸν κίνημα τῶν ὑποδούλων Ἡπειρωτῶν ἀπὸ τὴν Δωδώνην, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀτρόμητον ἱερέα Ἰωάννην Παπαγεωργίου, τὸν πρῶτον ἐξεγεροθέντα.

Ἐκ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐνοπλον σῶμα ὑπὸ τὸν Ἰωάννην ἢ Ἰγνατίον, κατῆλθεν εἰς τὰ κράσπεδα τῆς πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπυρπόλησεν τὸ «χάνι» τῆς Περιστερᾶς, τὸ εὐρισκόμενον πλησίον τῆς ὁμωνύμου Μονῆς, ὀλίγον ἀπεχούσης τοῦ χωρίου Ραψίστας (ν. Πεδινῆς).

Τοιουτοτρόπως ἐξέλιπεν ὁ κίνδυνος νὰ μεταβληθῇ τοῦτο ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς βᾶσιν καὶ ὀρηγήτριον αὐτῶν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν.

Μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ χανίου, ἐπιστρέψας ὁ Ἰγνατίος εἰς Τσαρκοβίσταν, κατέλαβεν τὰς ἐκεῖ εὐρισκομένας τουρκικὰς ἀποθήκας σιτηρῶν καὶ τὰς ἐσφράγισεν διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ περιεγόμενόν των πρὸς διατροφήν τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου ὀργανωθὲν σῶμα ἔδρασεν μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν περιοχὴν Κουρέντων καὶ Καλαμᾶ, μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΡΑΔΟΥΖΙΟΥ

Τὰ προανακρούσματα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν διεδραματίζοντο εἰς Δωδώνην τὰ ἐκτεθέντα γεγονότα, εἰς τὴν περιοχὴν Ρ α δ ο β υ ζ ί ο υ Ἄρτης ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται τὰ πρῶτα συμπτώματα ἀναταραχῆς, ὑποθαλάπόμενα ὑπὸ πρακτικῶν ὀργανωτῶν τοῦ κινήματος.

Εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην ὑπηρετοῦν εἰς τὴν ἐκεῖ δρῶσαν ὑπὸ τὸν Δερβέ-

ναγαν Φράσσαρη Τουρκικήν δύναμιν οἱ ἀρματωλοὶ ὄπλαρχηγοὶ *Ἰ. Κατσικογιάννης* καὶ *Δημ. Σκαλτσογιάννης*, μετὰ τοῦ ἐνόπλου τμήματός των.

Πληροφορηθεὶς φαίνεται ὁ Φράσσαρης τὰς συνεννοήσεις αὐτῶν μετὰ τῶν ὀργανωτῶν τοῦ κινήματος καὶ μὴ τρέφων πλέον πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην, ὄχι μόνον τοὺς ἀπέλυσεν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας του, ἀλλὰ προσεπάθει νὰ τοὺς συλλάβῃ διὰ στρατιωτικῶν τμημάτων του διασκορπισθέντων εἰς τὰ πέριξ χωρία.

Οὗτοι πληροφορηθέντες τοὺς σκοποὺς τοῦ Φράσσαρη, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη μετὰ τῶν διακοσίων περίπου ἀνδρῶν των. Εἰδοποίησαν δὲ ταυτοχρόνως αὐτὸν νὰ τοὺς στείλῃ τοὺς κρατηθέντας μισθοὺς των, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ κατήρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα καὶ θὰ ἔκαιον τὰ χωρία. (19—11—1853)

Μαθὼν τὰς ἀπειλὰς τὸ «Μινζιλίσιον» (Διοικ. Συμβούλιον), τοὺς ἐπεκήρυσεν ὡς ληστὰς καὶ ἀπέστειλεν 500 στρατιώτας νὰ τοὺς καταδιώξουν.

Τὴν 16 Δεκεμβρίου ἐπέτυχον οὗτοι νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἀνδρας τοῦ Κατσικογιάννη καὶ συνεπλάκησαν μετ' αὐτῶν. Τοῦτοι ὅμως κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν ἄνευ ἀπωλειῶν.

Προβλέποντες οἱ ἀνωτέρω ἀρματωλοὶ ὅτι ἡ κατάστασις μέλλει νὰ ἐκτραχυνθῇ περισσότερο, ἐγκατέλειψαν τὰς μεταξὺ των ἔριδας καὶ συνεφιλώθησαν, ἵνα ἀντιμετωπίσουν ἀπὸ κοινοῦ τὸν ἐχθρόν.

Τὴν 13 Δεκεμβρίου 1853 παρὰ τὸ χωρίον Σκουλικαριά συνεπλάκησαν ἐπὶ ἐξάωρον 40 Χριστιανοὶ μετὰ 200 Τούρκων, φονευθέντων κατ' αὐτὴν 6 ἐκ τῶν τελευταίων.

Ἐπίσης τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἐγένετο καὶ ἄλλη συμπλοκὴ μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων παρὰ τὴν θέσιν «Παλαιοπαναγιά».

Τοιοτοτρόπως τὰ πράγματα ἤρχισαν νὰ ἐκτραχύνωνται, αἱ Τουρκικαὶ ἀγριότητες νὰ αὐξάνουν καὶ οἱ Χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ διὰ νὰ τὰς ἀποφεύγουν «ἐπαίρναν τὰ βουνά».

Τὴν 20 Δεκεμβρίου 15 οἰκογένειαι διῆλθον τὰ Ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα καὶ κατέφυγον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἐνῶ πλῆθος ἄλλαι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τὰς ἀκολουθήσουν.

Οἱ Τούρκοι μὴ ἀρκοῦμενοι εἰς τὰς βιοπραγίας ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν ἐξ αἰτίας τῶν ἐνόπλων ἀτάκτων, ἐπίεζον αὐτοὺς νὰ πληρώσουν τοὺς φόρους. Οἱ χωρικοὶ ὅμως μολονότι δὲν εἶχαν χρήματα, δὲν ἤροῦντο, ἀλλὰ ἐζήτουν ἢ πληρωμὴ νὰ γίνῃ «μὲ ὑπομονὴν καὶ κατὰ δύναμιν».

Τοιοτοτρόπως πλὴν τῶν δυσηρεστημένων καπετανέων, ἤρχισεν νὰ αὐξάνῃ ἡ δυσαρέσκεια καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Μία πρόσκλησις πρὸς ἐξέγερσιν

Τὴν πλήρη ἠλεκτρισμοῦ καὶ δυσαρεσκειᾶς ἀτμόσφαιραν ἦλθεν νὰ ἐπιτείνῃ ἡ κάτωθι ἐπαναστατικὴ προκήρυξις, ἡ ὁποία τυπωθεῖσα εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῆς «Φιλελληνικῆς Ἐταιρείας» ἀπετέλεσεν τὴν πρώτην ἀνοικτὴν πρόσκλησιν πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Χριστιανῶν, ἐναντίον τῶν Τούρκων Δυναστῶν.

(Ἡπειρ. Χρονικά, 1932 σελ. 71)

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύοντας
Ἑλλήνας καὶ Φιλέλληνας

Ἐν ὀνόματι τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ.

Δὲν λανθάνει τοὺς Χριστιανούς Βασιλεῖς ὡς καὶ τοὺς λαοὺς αὐτῶν ἡ σκληρὰ αἰχμαλωσία ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁποίας τυραννόμεθα οἱ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἡπειρου λαοὶ τέσσαρας ἤδη αἰῶνας, ἡ θηριωδία τῶν τυράννων δὲν ἐπέτρεπεν εἰς ἡμᾶς οὔτε ζωὴν, οὔτε ἰδιοκτησίαν, οὔτε ἐλευθερίαν τινά. Ὁ Θεὸς μᾶς ἐπλασεν κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ μᾶς μεταχειρίζονται ὡς κτήνη, οἱ Ναοὶ τῆς πατροπαράδοτου λατρείας μας ἐβεβηλώθησαν μυριάκις καὶ ἔγιναν λάφυρα τῆς ἀσεβείας αὐτῶν, οἱ τάφοι τῶν πατέρων μας ἀνωρύχθησαν καὶ ἐρρίφθησαν πολλάκις τὰ ὄσπια αὐτῶν εἰς τὸ πῦρ, ἡ τιμὴ τῶν τέκνων μας ἐμιάνθη καὶ μαιίνεται καθ' ἑκάστην, ὥστε εἰς ἡμᾶς δὲν ἔμεινεν εἰ μὴ ἡ πνοὴ καὶ αὕτη ἵνα ἐπαυξήσῃ τὴν τυραννίαν μας, ἡ φωνὴ μας καὶ ἡ γλῶσσα μας δὲν συντελεῖ εἰς ἄλλο εἰ μὴ εἰς τὸ νὰ κράζῃ καὶ διαμαρτύρῃται κατὰ τῆς ἀσεβείας τῶν τυράννων, νῦν δὲ περὶ τὰ ἔσχατα δετὴ ἠνοίχθη ἡ Ρωσσοτουρκικὴ διαφορὰ τὰ ἀδικήματα εἰς τοὺς Χριστιανούς ἐπλεόνασαν, ἀγγαρεύσεις ἐπὶ ἀγγαρεύσεων, ὕβρεις ἐπὶ ὕβρεων, ἀτιμώσεις ἐπὶ ἀτιμώσεων, θυσίαι ζωῆς ἐπὶ θυσιῶν, ἀρπαγὴ περιουσίαις ἐπὶ ἀρπαγῆς καὶ ὅσα ὁ Ἄδης αὐτὸς διαχέει. Φρικώδη εἰσὶν τὰ βιβλία τῆς ζωῆς καὶ ἡμῶν ἕνεκα τούτων καὶ ὅσων ἄλλων τοιούτων ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἐκφράσῃ.

ἀ π ε φ α σ ί σ α μ ε ν

Ἡ νὰ ταφῶμεν εἰς τὴν ὠραίαν μας Ἡπειρον ἢ νὰ ἐπιζήσωμεν τοῦ λοιποῦ ὡς ἄνθρωποι ἀναπνέοντες ἐλεύθερον ἀέρα ἐφ' ᾧ καὶ κρίνομεν καθήκον ἡμῶν πρώτιστον νὰ προκηρύξωμεν τὴν ἀπόφασίν μας αὐτὴν ἐνώπιον ὅλης τῆς ὑδρογείου καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ἀρρωγὴν καὶ συντέλεσιν ὅλων ἐν γένει τῶν δαδῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἑλευθερίας.

Δράμετε, ὦ τέκνα τοῦ Χριστιανισμοῦ!

Δράμετε, ὦ φίλοι τῆς Ἑλευθερίας!

Σπεύσατε, ἐνισχύσατε τὸν ἀγῶνα μας ὅστις ἀποβησόμενος σὺν Θεῷ βοηθῷ, εὐτυχῆς λογισθήσεται ὡς θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τῶν ἀπίστων.

Δράμετε σεῖς πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες ἀδελφοί, ἐνθυμηθεῖτε. Ἐνθυμηθεῖτε διτὴ ἡ ἐλευθέρᾳ γῆ τὴν ὁποίαν ἤδη πάτετε, τὴν καταβρέξαμεν καὶ ἡμεῖς ἄλλοτε μὲ τὰ δάκρυά μας, αἰσθανθῆτε σεῖς πρὸ πάντων τῆς Ἡπειρου καὶ τῆς ἄλλης δούλης Ἑλλάδος διτὴ ἡ πατρὶς ἡμῶν πάσχει καὶ σᾶς καλεῖ εἰς βοήθειάν της, ἡ φωνὴ ἡμῶν εἶναι φωνὴ τῆς Πατρίδος ἀπάσης.

Μὴν ἀνεχθῆτε νὰ ἀκούσητε αὐριον παρὰ τῆς Ἱστορίας διτὴ δειλιᾶτε νὰ ἔμβητε εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς δόξης.

Σεῖς δὲ οἱ κατὰ τὴν Ἡπειρον καὶ ἀλλαχοῦ ζῶντες, ἐνωθῆτε μὲ ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς Ἑλευθερίας καὶ σᾶς ἐγγνώμεθα ἀσφάλειαν τιμῆς καὶ περιουσίας, ὁ ἀγὼν ἡμῶν δὲν εἶναι ἐκδίκησις τῶν ὅσων ὑπέστημεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἀτυχεῖς ἡμῶν πρόγονοι ἀδικημάτων ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς ἡμῶν πάππους ἢ προπάπους ἢ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας· ἐνωθῆτε λοιπὸν μὲ ἡμᾶς διὰ νὰ μὴ στερηθῆτε διτὴ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἐστερήθησαν οἱ ἀδελφοί σας. Ὁ ἀγὼν ἡμῶν εἶναι ὑπὲρ ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας, τὸ θρήσκευμά σας ἔστω ἀνενόχλητον καὶ ἀπρόσβλητον, ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ σας ἄθικτος, ἡ περιουσία σας ἀσφαλῆς.

Ἐνωθῆτε λοιπὸν μὲ ἡμᾶς.

Τῆ 6ῃ Ἰανουαρίου 1854

*Ἐκ τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Στρατοπέδου
ΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ*

Κίνημα καὶ Ἀλβανοὶ

Οἱ συνιάκται τῆς προηγουμένης προκηρύξεως, προσκολοῦντες διὰ τῆς τελευταίας παραγράφου αὐτῆς νὰ ἐξεγερθοῦν καὶ οἱ ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους Ἀλβανοί, ἐπιχειροῦν σημαντικῆς σημασίας πολιτικὸν ἐλιγμόν. Διότι ἡ σύμπραξις τῶν δύο λαῶν θὰ εἶχε σπουδαία ἀποτελέσματα.

Πλὴν ὅμως ἡ χειρονομία αὕτη, μολονότι φανερῶνει πολιτικὴν ὀξυδέρκειαν, ὅμως κάμει ἐκδηλὸν καὶ τὴν ἀγνοϊάν των, ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν συναισθηματικῶν σχέσεων τῶν δύο ἀλλοθρήσκων λαῶν. Διότι ἡ θρησκευτικὴ διαφορὰ των ἠνάγκαζε τοὺς Μουσουλμάνους Ἀλβανοίς, νὰ μισοῦν τοὺς Χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς κακοπνιοῦν, στηριζόμενοι εἰς τὴν συμπάθειαν τὴν ὁποίαν ἔτρεφον πρὸς αὐτοὺς οἱ Τούρκοι ὡς ὁμόθρησκοι.

Διὰ τοῦτο ἡ πρόσκλησις τῶν Χριστιανῶν νὰ ἐξεγερθοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἐναντὶον τοῦ δυνάστου των, δὲν εὔρεν καμμίαν ἀπήχησιν εἰς τοὺς Ἀλβανούς καὶ τοὺς ἀφησεν ἀδιαφόρους.

Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν ὄχι μόνον οἱ ἀνωτέρω λόγοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πρόσφατοι μεγάλοι ζημίαι καὶ κακαὶ ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ μόλις πρὸ ἑξαετίας ἐκραγέντος κινήματος τοῦ Γκιωλέκκα.

Τοιουτοτρόπως οἱ δύο γείτονες λαοὶ τοὺς ὁποίους ἐχώριζεν μὲν ἡ διαφορὰ θρησκείας καὶ γλώσσης, ἤγωνε ὅμως ἡ κοινὴ τύχη, ὡς δούλων ὑπὸ τὸν αὐτὸν Δυνάστην, ὄχι μόνον δὲν συνειργάσθησαν, εἰς μίαν κοινὴν προσπάθειαν ἀπελευθερώσεως, ἀλλὰ οἱ Ἀλβανοὶ ἀπέβησαν καὶ οἱ δ ἡ μ ι ο ι τοῦ κινήματος.

Διότι στρατολογηθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς «ἄτακτοι», ἐπροξένησαν τρομακτικὰς καταστροφὰς εἰς τὰ Χριστιανικὰ χωρία. Ἦσαν δὲ τόσα πολλὰ τὰ ἐκ τῆς λεηλασίας ὀφέλη (πλιάτσικο) ὥστε ἔλεγον, μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ καταπνιγῇ τὸ κίνημα:

«Νὰ κοπῇ τὸ χέρι ἐκείνου ποῦ θὰ σκοτώσῃ τὸν Γρίβα».

Ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος

(15 Ἰανουαρίου 1854)

Μόλις οἱ Τούρκοι ἔλαβον γνῶσιν τῆς προηγουμένης προκηρύξεως, ἤρρισαν ἀμέσως νὰ δραστηριοποιοῦνται καὶ νὰ λαμβάνουν σοβαρὰ μέτρα ἀντιμετωπίσεως τῆς μελλούσης νὰ ἐξελιχθῇ καταστάσεως.

Τὴν 11 Ἰανουαρίου ὁ Ζεϊνέλ Βέης μετέβη λίαν πρωτὶ εἰς Πέτα, χωρίον ἀπέχον ὀλίγον τῆς Ἄρτης, καὶ ἀφοῦ διέκοψεν τὴν ἐκεῖ τελουμένην λειτουργίαν, ἐκακοποίησεν τοὺς προύχοντας, ζητῶν παρ' αὐτῶν τρόφιμα.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ὅμως ἐκ Πέτα, συνεπλάκη καθ' ὁδὸν μεθ' ὁμάδος ἀνταρτῶν καὶ ἐφονεύθη ἐκ τῶν πρώτων. Τὸ σῶμα του μεταφερθὲν εἰς Ἄρταν ἐτάφη ἐκεῖ μετὰ μεγάλων τιμῶν.

Τὴν 14 Ἰανουαρίου διῆλθεν τὰ σύνορα ὁ Σπ. Καραϊσκάκης, ἀξιωματικὸς τοῦ 9ου Τάγματος ὄροφυλακῆς, μετὰ 500 ἀνδρῶν καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Σκαλτσογιάννη, Δημ. Τσιγαρίδα, Ἰ. Κοσσυβάκη, Κοτσιλαίων κ. ἄ.

Συγκεντρωθέντες οὗτοι εἰς τὸ χωρίον Μ π ὀ τ σ η τοῦ Ραδοβυζίου ἐκήρυ-

ξαν τὴν 15 Ἰανουαρίου 1854 ἐπισήμως τὴν ἐπανάστασιν ὑψώσαντες γαλανόλευκον σημαίαν φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ἢ ΘΑΝΑΤΟΣ».

Ἐνώπιον δὲ τοῦ Ἱ. Εὐαγγελίου, ὑψωμένου ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Νικ. Ἀσπρογέρακα, ὠρκίσθησαν περὶ τὰ 450 παλληκάρια τὸν κάτωθι ὄρκον:

«Ὁρκίζομαι εἰς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ εἰς τὸν Σταυρωμένον ὅτι λαμβάνων εἰς χεῖρας τὰ ὄπλα δὲν θέλω καταθέσθαι αὐτὰ εἰ μὴ ἀφοῦ ἀποδιώξω τοὺς τυράννους μου Ὁσμανλίδας ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Πατέρων μου, καθιστῶν ἑλευθέραν τὴν Πατρίδα μου.

Ὁ ρ κ ί ζ ο μ α ι προσέτι εἰς τὸν Ὑψιστον ὅτι θέλω ὑπερασπίζεσθαι τὴν σημαίαν καὶ τοὺς συντρόφους μου, χύνων ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσθαι καὶ τὴν τελευταίαν σταλαγματιὰν τοῦ αἵματός μου ὑπὲρ αὐτῶν». (Ἡπειρ. Χρον. 1932 σελ. 75).

Ταυτοχρόνως οἱ πρόκριτοι τοῦ Ραδοβυζίου ἐκυκλοφόρησαν καὶ τὴν κάτωθι προκήρυξιν:

(Ὁμοίως ὅπου ἄνωτέρω)

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Οἱ ὑποφαινόμενοι κάτοικοι τοῦ Ροδοβιτίου τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης βεβαρυνμένοι ἀπὸ τὰς καταπιέσεις καὶ τοὺς ὑπερόγκους φόρους, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἀτιμώσεως τῶν παρθένων μας ἀπὸ τοὺς ἀγρίους καὶ ἀνεπιδέκτους διορθώσεως κατακτητῆς μας Ὁσμανλίδας, ἐπαναλαμβάνομεν τὸν κοινὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ὀμνύοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψιστου καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Πατρίδος ὅτι δὲν θέλομεν ρίψει τὰ ὄπλα, ἐὰν δὲν ἀνακτήσωμεν τὴν ἑλευθερίαν μας.

Ἀρχόμενοι ἤδη τοῦ ἀγῶνος, ἐλπίζομεν ὅτι θέλομεν ἐγείρει ὑπὲρ ἡμῶν τὴν συμπάθειαν ὄλων τῶν συναδέλφων μας Ἑλλήνων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Ὁσμαν στεναζόντων Χριστιανῶν καὶ ὅτι θέλουν λάβει τὰ ὄπλα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 μαχόμενοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος καὶ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀναλλοιώτων δικαιωμάτων μας.

Ὁ ἀγὼν μας εἶναι ἱερὸς καὶ δίκαιος καὶ κανεὶς ἀναλογιζόμενος τὸ μέγεθος τῶν καταπιέσεων καὶ ἀισθανόμενος τὸ δίκαιον τῶν Ἐθνῶν, δὲν θέλει φέρει τὴν λέξιν κατ' αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγρίου τυράννου καὶ τῆς ἐστημένης εἰς τοὺς ἱερούς μας Ναοὺς ἡμισελίνου.

Σπεύσατε λοιπὸν ἀδελφοὶ εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, ἀποτινάξτε τὸν ἐπαχθῆ ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ κηρύξατε μεθ' ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὄλου τοῦ κόσμου ὅτι μαχόμεθα ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι προσιάτης τῶν Χριστιανῶν.

τῆ 15ῃ Ἰανουαρίου 1854

Οἱ Πρόκριτοι τοῦ Ροδοβιτίου

**Ἰωάννης Κοσσοβάκης: Δημήτριος Πούας: Κώστας: Κοσμάς Βασ.
Νάκος: Ντούλας Βάσος: Κολλιὸς Μαυρομμάτης: Κώστας Πάνου
Σιούνας Δημήτριος: Σκαλτσογιάννης Δημήτριος: Κατσικογιάννης
Κώστας: Ντερέκας Καραγιάννης Παντζούλης Γεώργιος Τσιγαρίδας**

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ἈΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Διαθήκη τοῦ Ἀθηναίου Νικόλα Μπεναλδή

Φάκελλος 1004—Συμβολαιογράφος Νικόλαος Βέλανος

Τηροῦντες τὸ λεκτικὸν ἀποκατεστήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν.

«Εἰς δόξαν Χριστοῦ. 1663 ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου 26 εἰς Βενετίαν

Εὐρισκόμενος ἀστενῆς εἰς τὸ κορμὶ μὲ χάριν Θεοῦ γερός εἰς τὸν νοῦν ἐγὼ
Νικόλας Μπεναλδῆ· ποτε Δημητρίου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ φοβούμενος τὸν θά-
νατον μὴν ἔλθῃ αἰφνίδιος καὶ ἀρπάξῃ με καὶ ἀπομείνω ἀδιόρθωτος, ἠθέλη-
σα νὰ κάμω τὴν παροῦσα μου διαθήκη μὲ χεῖρι φίλου μου νεμπιστεμένου]
διὰ νὰ τὸ προξεντάρω(1) νοδάρου πούπλικου. Ἐν πρώτοις λοιπὸν συγχωρῶ
ὄλων τῶν Χριστιανῶν καταπῶς καὶ ἐγὼ ζητῶ τὴν συγχώρησιν ἀπὸ κά]θε
ἕναν καὶ παραδίνω τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴ εἰς χεῖρας τοῦ Παναγάρχου] Θεοῦ.
Πρῶτον μὲν κάμνω ἐπίτροπὸ μου καὶ νοικοκύρη τὸν ἐξάδελφό μου] τὸν κύρ
10 Μιχάλη Περούλη εἰς τὰ πράγματά μου καὶ ἐντερέσα μου, τόσον ἐδῶ ὡσάν]
καὶ εἰς τὴν Ἀθήνα, καὶ ἐπίτροπον εἰς τὰ παιδιά μου νὰ κάμῃ ὡσάν πατέρας
τους], ἀρχή. Τὰ εἴτι μου εὐρίσκονται ἐδῶ εἰς τὴν Βενετίαν μετὰξι ψιλὸ σακκὶ
ἕνα] καὶ σάγια σακαλάτα μπράτσα 67 καὶ παγονάτζα μπράτσα Νο 66 καὶ πα-
νὶ ὀρδινάριο] μενεβίσιο μισό, ὅπου τὰ ἐπῆρα ἀπὸ ἕνα σακκὶ μετὰξι ἐδικό μου
15 ὅπου τὸ ἐπού]λησα καὶ θέλω τοῦ αὐτοῦ πρραματενιτῆ διὰ ρέστο δουκάτα ἐν-
δεκα καὶ μισό. Ἀκόμη ἐ]πούλησα καὶ ἕνα σακκὶ μετὰξι τοῦ Φραγκίσκου καὶ
Τζουάνε Γάλλου καὶ] ἔκαμε νέτο δουκάτα ἐνιακόσια ὀγδοήντα ἕνα. Ἀπὸ τὰ
αὐτὰ ἔλαβα ἐγὼ δουκάτα τρι]ακόσια εἰς τόσα ρεάλια καὶ τὰ δουκάτα ἑξακόσια
ὀγδοήντα ἕνα, τὰ ἔκαμε καλὰ ὁ ἐξά]δελφός μου ὁ κύρ Ἰωάννης Φιλαρᾶς καὶ
20 θέλει μου καὶ ἀπὸ ρέστο ἀπὸ μία φατούρα] Δουκάτα δέκα ἐνέα. Ἐδωσα καὶ
τῆς μητέρας του εἰς τὴν Ἀθήνα ρεάλια δέκα καὶ] νὰ κάμῃ λογαριασμὸν τὰ
ὄσα μοῦ ἔχει δομένα μετροητὰ καὶ ἔξοδες ὅπου ἔ]καμε εἰς τὰ πράγματά μου
καὶ σανσερλαις(2) καὶ τὰ ἐναπολειθὲν νὰν τὰ λαβένη ὁ ἄνωθι κύρ Μιχάλης
25 Περούλης. Ἀκόμη ἐπού]λησα ἕτερο σακκὶ μετὰξι ἕνα] ἀπὸ τὰ δικά μου τοῦ
Τριβηζάνου καὶ ἐπῆρα πανιὰ ὀρδινάρια ἕξι καὶ τὰ ἔστειλα] στὴν Ἀθήνα μὲ
καράβι Κολόμπο νὰ κονσενιαριστοῦν(3) εἰς χεῖρας τοῦ ἐξαδέρ]φου μου τοῦ
κύρ Ἰωάννου Μπερνάρδου Λεγούκου καὶ νὰ ἔχη καὶ αὐτὰ νὰ τὰ λαβαίνῃ] ὁ
ἄνωθι κύρ Μιχάλης Περούλης ἢ νὰ γράψῃ ὁποῖνους θέλει νὰ τὰ παίρῃ. Ἀ-

(*) Συνάχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 794.

- 30 κόμη ἔ]χω καὶ ἓνα σακκὶ μετὰξι ψιλὸ διὰ λογαριασμὸν τοῦ κυρ Δημήτρι Πο-
 δάρου καὶ] τὸ ἀφίνω εἰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου Σολδάκη νὰν τοῦ γράψῃ ὁ αὐ-
 τὸς Ποδάρως.] Ἄκόμη ἔχω καὶ ἓνα σακκὶ πιρνοκόκκι λίτρες ψιλές(*) τρια-
 κόσιες ἰντσίρκα]. Τὸ αὐτὸ πιρνοκόκκι τὸ ἔχω ἀπὸ τὰ μεταξωτὰ ὅπου μοῦ εἶχε
 35 δώσει ὁ κύρ Νικολὸς] Θωμᾶς εἰς τὸ ἄλλο βιάτζο(*) διὰ νὰ τοῦ τὰ ντύσω
 καὶ χρεωστοῦνε μου καὶ εἰς τὸν Μιζηθρά(*) ἀπὸ τὰ ἀνωθι μεταξωτὰ οἱ Ἐ-
 βραῖοι μετὰξι ψιλὸ ὀκάδες πενήντα καὶ] διὰ τὰ αὐτὰ ἦγουν πιρνοκόκκι καὶ
 μετὰξι μοῦ ἔχουνε σεκρέστο(*) καμωμένο τὰ παιδιὰ] τοῦ ποτε Νερούτζου
 Μπουκλίτζα καὶ ὁ κύρ Δημήτριος Κουτρικᾶς διὰ ὄνομα τοῦ] κύρ Μιχάλη
 40 Μπελόκα καὶ κύρ Πάουλος Σαντονίνις καὶ ἡ δικαιοσύνη] ὅποιος ἤθελε ἀπο-
 φασίσει νὰν τὰ λάβῃ, ἄς τὰ πάρουν ὡσὰν πράγματα τοῦ Θωμᾶ]. Τὰ ὀπισθεν
 μετὰξια σακκιά τέσσαρα καὶ τὸ ἀνωθε σακκὶ τὸ πιρνοκόκκι τὰ ἦφερα μὲ λό-
 γου μου] μὲ καράβι ὀνομαζόμενο Τίγρι. Ἄκόμη χρεωστᾶ μου καὶ ὁ κύρ Νι-
 45 κολὸς Καρακότης ρεάλια τριακόσια δέκα καὶ ἐγὼ χρεωστῶ τοῦ κύρ Θεοδόση
 Ἄνδρώνη ρεάλια ἑκατὸν πενήντα] καὶ τῶν παιδιῶν τοῦ Ἀσκολίθα ρεάλια ἑ-
 κατὸ καὶ εἰς τὸ Μιζηθρὰ τῶν Ἐβραίων] ρεάλια ἑβδομήντα πέντε.
 Ἄκόμη μοῦ εἶχε καὶ ὁ κύρ Γιώργης Σαμόνης ἀπὸ τὴν Καλαμάτα] μετά-
 ξι ψιλὸ λίτρες χοντραῖς εἴκοσι καὶ τὰ ἔδωσα μαζί μὲ τὸ ἑδικό μου, μετὰξι]
 50 πρὸς γρόσια πενήντα τέσσαρα, μένει νέτο πενήντα τρία καὶ ἐπῆρε ταῖς δύο σά-
 γιαις καὶ τὸ] μισὸ πανὶ καὶ νὰ λαβαίῃ καὶ αὐτὸς τὸ μερτικό του ὅτι τοῦ
 τρέχει διὰ ταῖς ἄνω εἴκοσι λίτρες τὸ μετὰξι.
 Ἄφίνω δὲ καὶ διὰ τὴν ψυχὴν μου ἀρχὴ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῶν
 Ἐ]νετῶν δουκάτα δέκα διὰ νὰ μὲ γράψουν εἰς τὴν Πρόθεσιν καὶ νὰ μὲ θά-
 55 ψουν μέσα] εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄκόμη νὰ δώσουν καὶ ὅπου τοὺς εἰπῆ ὁ
 πνευματικὸς μου δουκάτα ὀκτώ] καὶ τοῦ αὐτοῦ πνευματικοῦ δουκάτα δύο. Ἄ-
 κόμη νὰ μοῦ κάμουν καὶ εἰς τὴν Ἀθήνα σα]ραντάρια εἴκοσι, εἰσὲ παπάδες
 ὅπου νὰ ἔχουν χρεῖα. Ἄφίνω καὶ πρόθεσαις] πέντε μία εἰς τὸ μοναστηρι τῆς
 Μενδέλης καὶ εἰς τὴν Σεριανὴν μία καὶ εἰς τὸ Δα]φνὶ μία καὶ εἰς τοὺς Ἅγί-
 60 οὺς Ἀναργύρους μία, εἰς τὸ μικρὸ Κοινόβιο καὶ εἰς τοὺς] Ἅγίους Ἀναργύ-
 ρους τοῦ Δαμαλᾶ μία.
 Ἄκόμη ἀφίνω νὰ δώσουν εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον] ἄσπρα χίλια νὰ
 φτιάσουν ταῖς πόρταις του. Ἄκόμη διὰ τὴν γυνὴ μου εἶμαι εὐχαριστημένος
 καὶ ἄ σταθῆ μὲ τὴν τιμὴ της, μὲ τὰ παιδιὰ της νὰ μὴ παντρευθῆ, νὰ] εἶναι
 65 νοικοκυρὰ εἰς τὸ σπίτι μου καὶ εἰς τὰ πράγματά μου, νὰ ἔχη καὶ τὴν ἔννοια
 της] ὁ ἀξάδερφός μου ὁ κύρ Μιχάλης Περούλης ὡς ἐπίτροπός μου εἰς τὰ παν-
 τοῖα μου.] Εἶδὲ καὶ ἤθελε παντρευτῆ νὰ ἔχη νὰ παίρῃ τὰ ρούχα της μονάχα
 καὶ τὰ χαρίσμα]τά της ὅπου τῆς τὰ ἔχω καμωμένα καὶ ἄς πάῃ εἰς τὸ καλό.
 70 Ἄκόμη] καὶ διὰ τὴν μητέρα μου ὅσον καιρὸν ἤθελε ζήσει νὰ εἶναι τζυβερνη-
 μένη καλὰ] ἀπὸ τὸ ἔχει μου καὶ ὅταν ἤθελε πληρώσει τὸ κοινὸν χρέος νὰ κά-
 μουν] ὅλα τὰ χρειζόμενα διὰ τὴν ψυχὴ της. Ἄκόμη, ἔρχοντας ὁ καιρὸς διὰ
 νὰ δώ]σουν τὸ παιδί μου τὴν Μαρδίτζια μὲ τὸν Πετροῦτζο τοῦ ποτε κυρ Δη-
 75 μήτρι Πε]ληκάρη νὰ ἔχουν νὰ τοὺν δίνουν τὰ ὅσα διαλαμβάνει τὸ προικοσύμ-
 φωνο ὅπου] ἑκάμαμε ἔδω εἰς τὴν Βενετία καὶ εἶτι ἤθελε μένει ἀπὸ τὸ ἔχει
 μου νὰ εἶναι] διὰ τὰ ἄλλα δύο παιδιὰ καὶ ἡ εὐχὴ μου νὰ εἶναι μεδαῦτα καὶ
 θέλω γράψω]ν καὶ μὲ τὸ ἴδιο μου χεῖρι εἰς τὴν παρὸν διαθήκην καὶ οἱ κάτω-
 80 θεν μάρτυρες καὶ] θέλω νὰ εἶναι στερετὴ καὶ ἀσάλευτὴ ἡ παρὸν διαθήκη. Ἄ-
 κόμη νὰ κάμη ἓνα] καντήλι ἀσημένιο διὰ ρεάλια δεκατρία καὶ κάρτο ἵνα τὸ
 ἀφιερῶσουν εἰς τὴν Παναγία στὸ Σκοπὸ εἰς τὴν Ζάκυνθον].

Νικόλαος μπεναλδῆς βεβαιῶνω τὴν παρὸν διαθήκην.

«Τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1663.

Ἐδημοσιεύθη ἡ ἀνω διαθήκη τοῦ εἰρημένου Νικολὸ Μπεναλδῆ καὶ διεβιδάσθη ἀντίγραφον εἰς τὸ Γραφεῖον Ὑδάτων».

* *

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ Συμβολαιογράφος κατεχώρησε τὴν πράξιν τῆς παραλαβῆς τῆς διαθήκης τοῦ Νικολὸ Μπεναλδῆ τοῦ ποτε Δημητρίου ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος διέμενε προσωρινῶς εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἰωάννου Σολδάκη εἰς τὴν συνοικίαν Σὰν Σεβέρο καὶ προσυπέγραψαν οἱ δύο μάρτυρες ἦτοι. Ἰερώνυμος Κυνηγὸς τοῦ ποτε Γεώργη ἐκ Ρεθύμνης καὶ ὁ Βερνάρδος Μόρο τοῦ ποτε Ματθαίου ἐκ Κρήτης.

Ἡ παραλαβὴ τῆς διαθήκης ἐγένετο τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1663 ἡμέραν Κυριακῆν.

Μιχαὴλ Περούλης ὁ Ἀθηναῖος

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πλέον διακεκριμένους Ἑλληνας ἐμπόρους ἐν Βενετία, γόνος εὐγενοῦς οἰκογενείας Ἀθηναίων, ὑπῆρξεν ὁ Μιχαὴλ Περούλης.

Οὗτος ἔχαιρε μεγίστης ἐκτιμῆσεως παρὰ τοῖς ἐν Βενετία ὁμογενέσιν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι τὸν διώριζον ὡς διαιτητὴν, ἄλλοι ὡς ἐκτελεστὴν διαθηκῶν καὶ εἰς κανένα δὲν ἠρνεῖτο τὰς ὑπηρεσίας του.

Ἐίχεν ἐκλεγῆ τέσσαρας φορές Μέγας Φύλαξ ἦτοι πρόεδρος, ὡς λέγομεν σήμερον, τῆς ἐν Βενετία Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἦτοι τὸ 1683, 1694, 1697 καὶ 1706.

Ἀπέθανε δὲ ὑπὲρ γῆρας τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1707 εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν ἐτῶν ὡς μαυθάνομεν ἀπὸ τοῦ Νεκρολόγιον ὑπ' ἀριθ. 906 τὸ φυλασσόμενον εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βενετίας ὅπου ἡ ἐγγραφή ἔχει ὡς ἔπεται:

17 Ἰανουαρίου 1706 (*More Veneto*) ἦτοι 1707

«Ὁ ἐκλαμπρότατος κ. Μιχαὴλ Περούλης τοῦ ποτε Σταμάτη ἐτῶν 85 περίπου ἐκ πυρετοῦ, εἰς 34 ἡμέρας. Ἰατρὸς Λοράνδος. Θὰ τὸν θάψουν οἱ ἐκλαμπρότατοι ἀνεψιοὶ του.

Ἐνορία Σὰν Σεβέρο».

Ἴδου τώρα ἡ διαθήκη του:

Ἡ Διαθήκη τοῦ Ἀθηναίου Μιχαὴλ Περούλη (1706).

(Φάκελλος 1049—Συμβολαιογράφος Φραγκῖσκος Βέλανος).

(πιστὸν ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου)

«Εἰς ταῖς 22 Ἰουλίου 1706 εἰς τὴν Βενετίαν

† στοχαζόμενος ἐγὼ Μιχαὴλ ὁ Περούλης πῶς δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος] πράγμα βεβαιότερον ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ πλέον ἄδηλον ἀπὸ τὴν ὥραν τοῦ αὐτοῦ θανάτου καὶ ἔστοντας νὰ μὲ ἀξίωσεν ἡ θεῖα] χάρις νὰ φθάσω εἰς ἡλικίαν τῶν γη-
5 ρατίων μου εἰς τὴν ὁποῖαν] ἔχοντας διὰ θεῖαν μισθαποδοσίαν, ὑγείαν τῶν φρενῶν, τῶν] αἰσθήσεων, καὶ τοῦ νοός, ἐπαρακάλεσα ἕναν μου μυστικὸν φίλον] νὰ μοῦ γράψῃ τὴν παροῦσαν μου διαθήκην διὰ τὴν καλὴν διαταγὴν τῆς ὁποίας ἐπικαλῶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν] ὁποῖον καὶ εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Παρθένον Μαρίαν καὶ εἰς ὅλους τοὺς] ἀγίους τοῦ Οὐρανοῦ, παρα-

1) = Παρουσιάσω, 2) = μεσιτικά, 3) = παραδοθοῦν, 4) δηλαδὴ τῶν 300 γραμμαρίων ἡ κάθε λίτρα ὅπως ὑπελογίζετο διὰ τὰ πολύτιμα εἶδη, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἦτο γρ. 477 καὶ ἐλέγετο Χονδρῆ, 5) = ταξείδι, 6) Μιστρᾶ 7) = κατάσχαι.

10 δίδω τὴν ψυχὴν μου διὰ τὴν περὶ εἰς τόπον τῆς αἰωνίου σωτηρίας]. Καὶ διὰ τοῦτο θέλω καὶ διατάζω πρῶτον μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ μὲ θάψουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν ῥωμαίων] κατὰ τὴν τάξιν καὶ συνήθειαν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας].

Θέλω ὁμοίως νὰ ἱμβεστισησθῆ(1) εἰς τὸν τόπον ἀσφαλῆ καὶ σίγουρον ἓνα
15 καπιτάλι ὅπου νὰ εἶναι ἀρκετὸν διὰ εἰσόδημα δουκῶν πενήντα] τὸν κάθε χρόνον, μὲ τὸ ὅποιον εἰσόδημα θέλω νὰ γένη τὸν κάθε] χρόνον μίᾳ λειτουργία ἀρχιερατικῆ μετὰ ἕξι ἡμερῶν καὶ δύο διακόνους] τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ τοῦ Ἀρχαγγέλου εἰς τὴν] Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐκεῖνα τὸ περισσότερον σολδί] ὅπου ἤθελεν περισέψη θέλω νὰ διαμιρασθῆ ὅλο,
20 ἐκεῖνην τὴν ἴδιαν ἡμέραν εἰς τοὺς πτωχοὺς τοῦ Γένους.]

Θέλω ἔπειτα πῶς ἀπ' ὅλον τὸ πρᾶγμα ὅπου εἰς τὸ παρὸν μου εὐρίσκειται, ἔτι σολδία ὡσάν καὶ ἐφέττα(2), ποστατικά, πραγματαίαι] καὶ κάθε ἄλλον πρᾶγμα, κανένα μὴν ἐττεινάρωντας(3), ἀγκαλά καὶ] νὰ τὰ ἀπόκτησα ὅλα ἂ-
25 τὸς μου(4) καὶ νὰ μὴν ἴσχυρῆ νὰ εἶναι καμία κοντέζα(5), μὲ ὅλα τοῦτα, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχω εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου] καὶ διὰ τὴν σικώσω κάθε ἀφορμὴν κρίσεων (σάν πληρωθοῦν περὶ] ὅλα μου τὰ χρέη) νὰ γένουν δύο μέρη ἴσια, ἓνα ἀπὸ τὰ ὅποια νὰ ὑποδιαμιρασθῆ διὰ μέσον ἀναμεταξὺ τοῦ σιῶρ Σπυρίδου καὶ σιῶρ] Μιχαὴλ ἀνεψιῶν μου, υἱοὶ τοῦ ποτε κύρ Δημητρίου τοῦ ἀδελφοῦ μου] σάν νὰ ἦον τὸ μέρος ὅπου ἀσπετάρει(6) τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ μου].

30 Ἀπὸ τὸ ἄλλο ὀλάκαιρον μερικὸν παντὸς πράγματος καὶ οὐσίας ὡς ἀνω]θεν, θέλω ὅτι πρῶτον ὁ δισέγγονός μου ἢ προανεψιός μου κύρ Δημήτριος υἱός τοῦ ἀνωθεν κύρ Σπυρίδου ἀνεψιοῦ μου νὰ πάρῃ τόσον] ὅσον θέλει πάρῃ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀνωθεν ἀνεψιούς μου κύρ Σπυρίδον καὶ κύρ Μιχαήλ καὶ ὕστερον ἀφόντας λιβη καὶ ὁ αὐτὸς δισέγγονός μου κύρ Δημήτριος
35 ἀπὸ τὸ μερικὸν μου τόσον, ὅσον ἔλαβεν] καθένας ἀπὸ τοὺς ἀνωθεν ὀνομαζομένους ἀνεψιούς μου, κἀνοντας] τὸ λεγάτο(7) τῆς λειτουργίας ὅπου ἀνωθεν ἐδιάταξα· τὸ ἐπίλοιπον ὅπου] ἀνεμένει, νὰ διαμιρασθῆ εἰς τοὺς ἀνωθεν τρεῖς, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου κύρ Σπυρίδον καὶ κύρ Μιχαήλ εἰς τὸν δισέγγονόν μου] καὶ προανεψιόν μου κύρ Δημήτριον υἱὸν τοῦ ἀνωθεν κύρ Σπυρίδου ἀνεψιοῦ μου, πέρνοντας καθένας ἓνα μέρος, ὅλοι ἴσια], ἔστοντας καὶ ἡ
40 θέλῃσις μου νὰ εἶναι ὅτι νὰ λῶβουν ὅλοι ὁμοίως καὶ νὰ μειράσουν ἴσια ὅλα τὰ πάντα τόσον σολδία(8) ὅσον πραγματαίαι, κρέδιτα(9) καὶ κάθε] ἄλλο μὴν ἐττεινάρωντας κανένα, ὅπου μετὰ τὸν θάνατόν μου θέλουν] μοῦ εὐρεθῆ ὡς καθὼς ὅλους καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἴσια, μὲ ἀγάπην ἀσπάζομαι] χωρὶς διαφορὰν
45 καὶ διαιρέσεις, συμπεριλαμβάνων ὅλον ἐκεῖνο ὅπου] ἤθελεν μοῦ εὐρεθῆ ἢ ἀσπετάρῃ τόσον εἰς τούτην τὴν χώραν ὅσον] εἰς κάθε ἄλλον τόπον ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ λόγῳ καὶ διὰ πᾶσαν] ἄλλην ἀφορμὴν μηδεμιᾶς ἐξαιρουμένης, ἕκαθαρίζοντας καὶ ἐξ] ἀτοφάσεως θέλοντας ὅτι ὅποιος ἀπὸ τοὺς ἀνωθεν ἤθελε
50 τολμήσῃ νὰ] ἐναντιωθῆ εἰς τούτην τὴν στερεάν μου θέλῃσιν νὰ μένη πρίβος(10) καὶ] ἔστερημένος καὶ νὰ πέφτῃ ἀπὸ κάθε μενεφίτζιο(11).]

Καὶ τούτη εἶναι ἡ διαθήκη μου καὶ ὕστερη θέλῃσις ἡ ὅποια θέλω νὰ] εἶναι ὀλοκλήρως καὶ ἀπαρασάλευτα ἐσεγουίτα(12) ἢ σάν διαθήκη μου ἢ σάν] κοδικίλου ἢ σάν χάρισμα αἰτίας θανάτου ἢ εἰς κάθε ἄλλον δυνατότερον καὶ
55 νόμιμον τρόπον ὅπου δύναται τινὰς νὰ λογιᾶσῃ ἔστοντας] καὶ νὰ εἶναι τούτη ἡ

1) *investire*=ἐπενδύω, 2) *effetti*=γραμμάτια, 3) *eccettuare*=ἐξαιρῶ, 4) ὁ τὸς μου=ἐγὼ ὁ ἴδιος, 5) *contesa*=ἀμφισβήτησις, 6) *speltare*=ἐνήκω, 7) *legato*=κληροδοτήμα, 8) σολδία (*soldi*) ὑπὸ τὴν γενικὴν ἔννοιαν=χρήματα, 9) *crediti*=πιστώσεις, 10) *privo*=ἔστερημένος, 11) *beneficio*=ἄφελος, εὐεργέτημα, 12) *eseguita*=ἐκτελεσθῆ, 13) *cassare*=ἀναρῶ, 14) *annullare*=ἀκυρῶ
15) *cedula*, ὑπότην ἔννοιαν τοῦ Κωδικέλλου, 16) χιλιοστόν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔτους. α) *M. V.* (*More Veneto*) ἦτοι κατὰ τὸ Βενετικὸν ἔτος, ὅπου τὸ ἔτος ἤρχιζε τὴν 1ην Μαρτίου.

ἐδική μου σταθερά και τελεία θέλησις, κασσά[ροντας⁽¹⁵⁾] και ἀνουλλάροντας⁽¹⁶⁾ κάθε ἄλλην διαθήκην, τζέδολαν⁽¹⁶⁾, κοδίκιλον,] χάρισμα και κάθε ἄλλον χαρ-
 60 νη με τὸ ἴδιόν μου χαῖρι, ὅσον] και κάθε ἄλλη ὁποῦ ἤθ+λεν γένη ὕστερον ἀπο
 τούτην ὅταν ἡ καμωμένη] ὕστερα ἀπο τούτην δὲν θέλει ἦσται ὅλη γραμμέ-
 νη και ὑπογεγραμμένη με τὸ ἴδιόν μου χαῖρι και χαρακτηῖρα με ἡμέραν, χιλιο
 65 στὸν⁽¹⁶⁾ και τόπον ὁμοίως με] τὸ ἴδιόν μου χαῖρι, θέλοντας ὅτι τούτη μόνον
 νὰ ἀξίζη και νὰ ἐσεγουῖρεσιτῆ ὅταν πάλιν ξαναλέγω δὲν θέλει κάμω μετὰ] τὴν
 παροῦσαν μου διαταγὴν, ἄλλην με ὅλα τὰ περιστατικά ὡς ἄνωθεν ἐξεκαθά-
 ρισα].

Μιχάλλη Περούλλη βεβεόνο τα ανωθεν και οποιστεν
 και θελλο να ηνε ολα ἀπαρασάλεφτα επηδη και τούτη
 ηνε υστερη μου θελησις».

* * *

«Τῆ 17ῃ μηνὸς Ἰανουαρίου 1706 (Μ. Ν. (α)) ἤτοι 1707—ἐδημοσιεύθη ἡ ἄ-
 νω διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ εἰρημένου Μιχαὴλ Περούλη».

Ἐπὶ ἄλλου χάρτου λευκοῦ περιβαλόντος τὴν διαθήκην και φέροντος τρεῖς
 σφραγίδας δι' Ἰσπανικοῦ κηροῦ ὁ Συμφορὸς κατεχώρησε τὴν συνήθη πράξιν τῆς πα-
 60 ραλαβῆς γενομένης τῆ 17 Δεκεμβρίου 1706, ἡμέραν Παρασκευῆν, και ἔχουσαν ὡς
 ἐπεται:

«Ὁ ἐκλαμπρότατος κόμης Μιχαὴλ Περούλης τοῦ ποτε Σταμάτη ἐξ Ἀθηναίων,
 ὕγιης, χάριτι θεῖα, τὸν νοῦν και τὰς αἰσθήσεις, καίπερ ἀσθενῆς τὸ σῶμα, ἐκάλεσεν
 ἐμὲ τὸν Φραγκίσκο Βέλανον, νοτάριον Βενετίας εἰς τὴν οἰκίαν του κειμένην εἰς
 τὴν ἐνορίαν Ἀγίου Σεβήρου, παρουσία τῶν κάτωθι προσυπογεγραμμένων μαρτύ-
 65 ρων, μοὶ παρουσίασε τὸ παρὸν χαρτὶ και μοῦ εἶπεν ὅτι εἶναι ἡ διαθήκη του και
 τελευταία θέλησίς του γραμμένη ἀπο τὸ ἴδιόν του χέρι. Κατόπιν, ἀπομακρυνθέντων
 προσωρινῶς τῶν μαρτύρων, ἀνέγνωσα τὸ κείμενον λέξιν πρὸς λέξιν, μόνος πρὸς μόνον,
 σύμφωνα με τοὺς νόμους, ἐπιβεβαίωσε τὸ περιεχόμενον και με παρεκάλεσε νὰ
 φυλάξω τὴν διαθήκην και νὰ τὴν σφραγίσω και νὰ τὴν δημοσιεύσω ἐν περιπτώσει
 θανάτου»

Οἱ μάρτυρες: Ἐγὼ Δημήτριος Παλαιολόγος τοῦ ποτε Σταμάτη ἐξ Ἀθη-
 60 νῶν κατοικῶν εἰς τὸ Ναύπλιον τῆς Ρωμανίας ἤμουν παρὼν κ.λ.π.

Ἐγὼ Ἀνδρέας Γουιάς τοῦ ποτε Πέτρου ἐξ Ἀθηναίων, κάτοικος Μυστρᾶ ».

*Διαθήκη τοῦ Ἀθηναίου Μιχαὴλ Ροῦδη
 1671 16 Ἰουνίου εἰς Βενετία*

(Φάκελλος 1004—Συμβολαιογράφος Νικόλαος Βέλανος)

Ἀνιγρόφομεν πιστῶς τὸ πρωτότυπον ἀποκαταστήσαντες τὴν ὀρθογραφίαν

† Εὐρισκόμενος ἐγὼ Μιχάλης Ροῦδης ἀστενῆς εἰς τὸ κορμί και γερός εἰς
 τὸν νοῦν και φοβούμενος τὸν θάνατον] μήπως και ἔρθη αἰφνιδίως και με πά-
 5 ρει, ἠθέλησα νὰ γράψω τὸ παρὸν τσαμμέντο⁽¹⁾ με φίλον μου] παρακαλετὸν
 και με τὴν ἴδιαν μου γνώμην και θέλησιν και θέλω τὸ ὑπογράψει με τὸ
 ἴδιόν μου] χέρι νὰ ἀξίζη ὡς νὰ ἦτον ἀπο νοδάρο πούπλικα⁽²⁾ καμωμένο].

Πρῶτον μὲν ζητῶ συγχώρησιν ἀπο ὅλους τοὺς Χριστιανούς ὡς καθὼς
 και ἐγὼ συγχωρῶ ὄλωνν και παραδίνω τὴν ψυχὴν μου εἰς χεῖρας τοῦ Πα-
 60 ναγάθου Θεοῦ. Θέλω πρῶτο και περικαλῶ τὸν] κύρ Μιχέλη Περούλη⁽³⁾ νὰ γί-
 νη ἐπίτροπός μου και ὁ ἴδιος νοικοκύρης ὡς τὸ ἴδιό μεν κορμί] νὰ σκουδέ-

- ρη⁽⁴⁾, ἀπόθεν ἔχω νὰ λάβω ἐδῶ εἰς τὴν Βενετιαν ἀπὸ Στύγγην ἀπὸ τὸ ἀρ-
 10 γα]στῆρι τοῦ Ὁρολογίου⁽⁵⁾, ἀπὸ τὸ ἀργαστῆρι τοῦ Κολουμπίνι καὶ ἀπὸ τὸ λάδι
 ὁποῦ ἐπουλήσαμεν] εἰς τὸ ὄνομά του καὶ Νικολοῦ Κοσμᾶ καὶ ἀπὸ τὸν κύρ
 Δημήτρι Παλαιολόγο⁽⁶⁾ δουκάτα τετρα]κόσια ἰντσίρκα⁽⁷⁾ καὶ ἀπὸ κερί δου-
 κατὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἰντσίρκα καὶ ἀπὸ κάθεν ἄλλον λια]νικά ἐδῶ εἰς τὴν Βενε-
 τία, ὡς φαίνονται ὁποῦ τὰ ἔχω γραμμένα καὶ εἶμι μαζωχτοῦν ἐδῶ εἰς τὴν] Βε-
 15 νετία, νὰ σταθοῦν εἰς χεῖρας τοῦ ἄνωθεν κύρ Μιχέλη Περούλη ὥστε ὁποῦ νὰ
 ἔλθουν οἱ σύν]τροφοί μου ἀπ' ὄξω ἢ ὄλοι ἢ ἕνας διὰ λόγου τους μὲ ἐπιτροπι-
 κὸν νὰ φέρουν τὸ κου]τί μου μὲ τὴν ὁμολογίαν μου νὰ δείξουν ἐλογαριασμὸν
 διὰ ὅσα τοὺς ἔχω στελμένα ἀπότε] εἶμαι εἰς τὴ Βενετία, ὡσάν εἰς τὸ κατά-
 στιχόν μου καὶ εἰς τὲς γραφὲς καὶ φατοῦρες ὁποῦ τοὺς ἔχω] στελμένες φαί-
 νονται καὶ τότε νὰ λαβαίνη ὁ ἄνωθεν κύρ Μιχέλης Περούλης τὸ μερτικό μου]
 20 ὡς καθὼς γράφει ἡ ὁμολογία μου καὶ τὰ διάφορα εἶτε ἔξοδα πῶς τελειωθεῖ
 καὶ κάθεν ἕνας] ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου τὸ μερτικόν του κατὰ τὴν ὁμολο-
 γίαν μου,] εὐγένοντας περὸ⁽⁸⁾ εἶτινος χρεωστοῦμε ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ μοῦ ἔ-
 χουν στελμένα καὶ τὰ ἐναπολειφθὲν] νὰ πέρνη τὸ μερτικόν μου ὄλον εἶτι
 μοῦ τρέχει ἐδῶ εἰς τὴν Βενετία καὶ εἶτι μοῦ εὐρίσκον]ται καὶ ὄξω, ὁ ἄνωθεν
 κύρ Μιχέλη Περούλης ἔστοντας ὁποῦ ὄξω εἶναι ἀβανία⁽⁹⁾] καὶ δὲν εὐχαριστοῦ-
 25 μαι νὰ πάρη ὄξω τίποτε παρα νὰ φέρουν ἐδῶ εἰς τὴν δικαιοσύνην ὅ,τι] ἔ-
 χομεν ὄξω εἰς λογαριασμὸν καθαρὸν, νὰ πέρνη κάθε ἕνας ὅ,τι τοῦ τρέχει καὶ
 νὰ εἶναι] νοικοιζύρης ὁ ἄνωθεν κύρ Μιχέλης Περούλης ὡς τὸ ἴδιόν μου κορ-
 μι νὰ κάμη κρίσιν μὲ καθέναν νὰ βάνη ἄλμπιτρα⁽¹⁰⁾] καὶ εἶτι ἤθελεν τοῦ φα-
 30 νιστῆ διὰ τὸ καλλίτερο νὰ κάμη σὰ νὰ ἦτον ἴδιος νοικοιζύρης] καὶ λαβαίνον-
 τας ὅ,τι συμμαζωκτῆ τὸ ἰδικόν μου] θέλω νὰ κάμη ὡς ὅπιστεν γράφω ἕνα
 πρὸς ἕνα].

- Ἀρχὴ ἀφίνα νὰ δώση ὁ ὅπιστεν Ἐπίτροπός μου ἐδῶ εἰς τὴν Βενετιαν εἰς
 τὸν ἅγιον Γεώργιον διὰ νὰ μὲ θάψουν εἰς τὴν μέσην Δουκάτα 10.] Τοῦ ἀρχιε-
 35 ρέως διὰ νὰ κάμωσι συλλείτουργο Δ. 10. Τῶν ἐφημεριῶν ἀπὸ Δ. 5]. Τῶν
 διακόνων Δ. 3. καὶ νὰ λαργέψη⁽¹¹⁾ καὶ εἰς πτωχοὺς ὁποῦ ἤθελεν τοῦ φανιστῆ
 διὰ ψυχικὸν μου Δ. 30.] εἰς τὴν Ἀθήνα τὴ Μητρόπολι ρεάλια 50 ἤγουν ρεά-
 λια μπενήντα διὰ νὰ μὲ γράψη μία ξεφώνησιν. Εἰς τὴν] Παναγίαν τοῦ Πατ-
 δη ρεάλια εἴκοσι. Εἰς τὴν Μεντέλλην⁽¹²⁾ ρεάλια 10 Δέκα. Εἰς τὴν Σεριανὴν⁽¹³⁾
 ρεάλια 10 Δέκα. Εἰς τὸ Δαφνί] ρεάλια 5 μπέντε καὶ ρεάλια 50 πενήντα νὰ δί-
 νη εἰς πτωχοὺς ἱερεῖς νὰ κάμουν τόσα σαραντάρια].
 40 Εἰς τὴν Καλαμάτα εἰς τὴν Παναγία εἰς τὸ Ποζάρι ρεάλια 10 Δέκα. Εἰς
 τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους ρεάλια 10 Δέκα.] Τῶν παιδιῶν ποῦ εἶχα διὰ τὴν
 ψυχὴν μου ρεάλια 20 εἴκοσι. Εὐγαίνοντας τὰ ἄνωθεν ὁποῦ γράφω νὰ] δοθοῦν
 διὰ τὴν ψυχὴν μου καὶ εἶτι ἔξοδον ἤθελεν κάμειν εἰς τὴν θανὴν μου, τὰ ἐνα-
 45 πολειφθὲν ὅτι μείνουν] τὸ δικόν μου ὡς καθὼς θέλει φανιστῆ ὁποῦ θέλουν
 λογαριαστῆ ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου μὲ ἀγίπην μὲ εἰρήνην]. παρακαλῶ τους
 ἵνα δείξουν παστρικὸν λογαριασμὸν τοῦ ἄνωθεν Περούλη ὡσάν νὰ ἤμουν καὶ
 ἐγὼ ἴδιος δίχως] νὰ τοὺς νοήση τινάς, παρακαλῶ τους ἄν εἶναι μόνος
 καὶ θέλω ὅτι ἤθελε μείνειν τὸ ἐδικόν μου ἐδῶ εἰς τὸν Μι]χάλη Περούλη νὰ
 στέλη μὲ τὴν ἔξοδο τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶτι ἤθελε ἔξοδιάσει εἰς σὲ μερέτι⁽¹⁴⁾ καὶ
 τὰ ἐναπολειφθὲν] νὰ τὰ κάμη ἕξι μερτικά νὰ σιέλη τὰ διὸ μερτικά τοῦ ἀδελ-
 50 φοῦ μου καὶ τὰ τέσσερα μερτικά νὰ τὰ σιέλη] πᾶσα ἀδελφῆς μου τὸ ἕνα.
 Χρεωστῶ τοῦ Ἀπιανᾶ Πανιά⁽¹⁵⁾ ὀρδινάρια τρία καὶ τοῦ κύρ ἀνδρέα Κα-
 βουρλίνη] καβέτζο πῆχες 4¹/₄. Τοῦ ἄνωθε κύρ μιχέλη Περούλη χρεωστῶ τὴ
 σπέζαν⁽¹⁶⁾ μου ὅσον καιρὸν ἔχω εἰς] τὸ σπίτι του. Ἀκόμα ἔστειλέ μου ὁ Σ:α-
 ματέλος ἀπὸ τὴν λιχουδίστα μετὰξι κολλέττο⁽¹⁷⁾ ἕνα καὶ εὐρίσκει]ται εἰς τὴν

55 Δουάναν και νάν τὸ πέρονη ὁ ἄνωθεν κύρ μιχέλης Περούλης νάν τὸ πουλῆ νάν
 τοῦ στέλνῃ τὸν] λογοριασμόν του. Διὰ τὸ ἴαδι τοὺς ναύλου: τοὺς ἔχω ἀπλή-
 ρωτους και κάθεन ἄλλην ἔξοδόν του.] Ὁ Κύρ Δημητράτση Παδάρος ἔλαβεν ὡς
 μου γράφει ἀπὸ τὸν Καβαλλάρη και Παγλᾶ διὰ τὴν συντροφίαν ὅπου τοὺς εἶ-
 χα] ρεάλια ἐδιακόσια πενήντα και χρεωστοῦν και ἔδῶ ὡς φαίνονται εἰς τῆς
 60 φατοῦρες τοὺς Δουκάτια 260 και νάν τὰ πέρονη] ὁ ἀδερφός μου ἐκεῖνα ὅπου
 ἔλαβεν ὁ κύρ Δημητράτση Παδάρος ὡσάν και τὰ ἄνωθεν ἐδιακόσια ἔξήντα] δι-
 χως νὰ πάρουν ἢ ἀδελφάδες μου ἀπὸ δαῦτα τίποτες. Ἀκόμα βρίσκονται μου
 ἔδῶ εἰς] τὸ σπίτι βελουδο Κρεμεζίν ὅπου ἐπῆρα ἀπὸ τὸν Στίγγην πέιζες(10)
 70 δύο πήχεις] τσίρκα] και δαμάσκα πέτζες δύο πήχες 84 και ράζα ἰντσίρκα πῆ-
 75 χεις 200 ἐδιακόσιες και ἰζικίνια] Νο 110 ἑκατὸν δέκα και δουκάτα 48 σαράν
 τα ὀκτώ. ἐγὼ μιχάλης ρογίδης βεβαιώνω τάνωθεν.

* *

Τῆ 22 Ἰουνίου 1671

Ἐδημοσιεύθη ἡ ἄνω διαθήκη τοῦ διαθέτου Μιχαήλ Ροῦδη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ διε-
 βιβάσθη ἀντίγραφον εἰς τὸ Γραφεῖον Ἰδμάτων.

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ Συμ]φος Νικόλαος Βέλανος κατεχώρησε τὴν πρᾶ-
 ξιν τῆς παραλαβῆς τῆς διαθήκης ἡ ὁποία ἐγένετο τὴν 18ην Ἰουνίου 1671 ἡμέραν
 Πέμπτην ἐνώπιον τῶν κάτωθι δύο μαρτύρων:

Ἐγὼ ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος Καλορμάνος τοῦ ποτε Ἀνδρέα παρέστην ὡς
 μάρτυς, παρακληθεῖς και ὀρκισθεῖς

Ἐγὼ ὁ Πέτρος Γουνᾶς τοῦ Γιώργου ἐξ Ἀθηνῶν ὁμοίως.

Ὁ Συμβολαιογράφος ἀναφέρει και τὸ ὄνομα πατρὸς τοῦ Μιχαήλ Ροῦδη ὡς ἐξῆς:
 «Μιχαήλ Ροῦδης τοῦ ποτε Παππᾶ Κύρ Ἀντώνη ἐξ Ἀθηνῶν».

Ἡ Διαθήκη τοῦ Ἀθηναίου Δημητρίου Κουτρικᾶ

(Φάκελλος 1004—Συμβολαιογράφος Νικόλαος Βέλανος)

Τηροῦντες τὸ λεκτικόν, ἀποκατεστήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν

1675 Ἰανουαρίου 29 εἰς Βενετίαν.

† Ἐγὼ Δημήτριος Κουτρικᾶς τοῦ ποτε Ἰωάννου Ἀθηναῖος εὐρισκόμενος ἄρ-
 ρωστος εἰς τὸ κορμὶ μὰ γερός εἰς τὸν] νοῦν, ἠθέλησα και ἔκραξα ἕναν μου
 θαρρετὸν φίλον διὰ νὰ γράψῃ τὸ πικρόν μου τεσταμέντο(1) και ὕστερῆ] μου
 θέλῃσι και πρῶτον ρακομαντάρω(2) τὴν ἁμαρτωλὴν μου ψυχὴν εἰς τὰς χεῖ-
 5 ρας τοῦ ἀφέντη τοῦ Χριστοῦ] και τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, παρακαλῶντας
 τὸ ἄπειρον ἔλεος νὰ ἔχουν εὐσπλαχνίαν εἰς τὴν ἁμαρτωλὴν μου ψυχὴν, ἔπειτα
 θέλω και ἀφίνω διὰ ἐπίτροπον και κομεσάριόν μου τὸν] κύριον Μιχαήλ Περού-
 λην, ὁ ὁποῖος νὰ κάμῃ και νὰ τελειώσῃ ὅ,τι ἔδῶ κάτω θέλω ὀρδινιάσει(3).
 Θέλω και ἀφότης ὁ ἀφέντης ὁ Θεὸς θέλει μὲ καλέσει διὰ νὰ πληρώσω τὸ κοι-
 10 νὸν χρέος, νὰ μὲ ἐνταφι]άσουν στὴν Ἐκκλησίαν μας στὸν Ἅγιον Γεώργιον
 εἰς τὴν ἄρκλαν(4) τὴν μεσιανὴν ὅπου εἶναι εἰς τὴν] μεσιανὴν θύραν τοῦ ἁγίου
 Βήματος, διὰ τὸν ὁποῖον τόπον ἀφίνω δουκάτια πενήντα διὰ μίαν] φορᾶν.

1) Διαθήκη, 2) *podaro pubblico*—δημόσιος Συμ]φος, 3) ὁ Μιχαήλ Περούλης ἦτο Ἀθη-
 ναῖος ἔμπορος ἐν Βενετία, 4) *scuotere*—εἰσπράττω, 5) ἐννοεῖ τὸ ὥρολόγιον ποῦ εἶναι εἰς τὴν
 πλατεῖαν Ἁγ. Μάρκου 6) ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος ἦτο Ἀθηναῖος. 7) *incirca*—περίπου, 8)
pero—ὁμως, 9) ἀβανία—παράνομος φορολογία, 10) *arbitra*—δαιτηταὶ 11) *elargire*—διανέμω
 ἀφειδῶς, 12) Μεντέλη—Πεντέλη 13) Σεριανὴ—Καισαριανή, 14) μερέτι—ὀφθόρος τῆς δεκάτης,
 15) πανιά—τόπια, κομμάτια, 16) *spesa*—ἐξοδα διατροφῆς, 17) *colletto*—δεματάκι, 18) *pezza*—
 τόπι κομμάτι.

Ἀκόμη ξεκαθαρίζω πῶς ἔχω πόρτε^(*) ἀπὸ τὸ ἀσημι μου εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἀφέντη] Μιχάλη Περούλη μέσα σὲ δύο σκρίνια^(*) τοῦ ὀποίου ἔχω νὰ δώσω δου
 15 κάτα διακόσια καθῶς] φαίνεται στὸ σκρίτο^(*) ὀποῦ τοῦ ἔκαμα καὶ πωλῶντας τὴν μομπάλια^(*) τοῦ σπιτιοῦ μου νὰ πληρωθῇ καὶ δι' ὅ,τι θέλει ξεδιασεί διὰ τὴν θαφὴν, σαραντάρι καὶ μνημόσυνά μου]. Ἀκόμη ἔχω στὸ Ριάτο στὶς βόλτες^(*) τοῦ Ἀλεσάνδρο Ριγίνη ἀνηψιοῦ τοῦ ἀφέντη Νικολὸ Ἀπιάνου] ἐκεῖνες
 20 τὲς σάγιες καὶ πανιὰ ὀποῦ ὁμολογεῖ τὸ σκρίτον του, καμωμένον ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Βολτάριο Λέντου, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπαράδωσε ὁ ἀφέντης Μιχάλης Περούλης]. Τὸ ρέστος τοῦ ἀσημιοῦ μου εὐρίσκεται εἰς τὸ σκρίνιο τοῦ καρμελένγκου ντὲ Κομούν^(*), ὡσάν] σκρίνιο ντελε Ραζόν Νόβε^(*)].

Ἀκόμα ἔδωσα τοῦ ἀφέντη Ἀντζολο Κότζη ράζο] μπράτσα ἑπτακόσια πε
 25 νήντα Ἰντσιόκα καὶ μίαν σάγια σακαλάτα] διὰ δουκάτα πεντακόσια, πλερωμένο τὸ πρὸ^(*) διὰ χρόνον ἕναν Μοῦ εἶτε πῶς] εὐρίσκονται στοῦ ἀφέντη Νικολάου Γλυκῆ. Ἀκόμη ἔχω λογαριασμόν μετὸν ἀφέντη Τζουάνε Φοντάνα διὰ κάποιον νεγότηζιο^(*) ὀποῦ ἐκάμαμε μετὸν Γαλίτζη] στὴν Σουρίαν^(*) καὶ τότε παρακαλῶ ἀνάμεσα σὲ δύο φίλους νὰ ξεκαθαριστοῦνε] διὰ νὰ λείψουν ἡ κρίσεις τοῦ Παλατιοῦ. Ἀκόμη ἔχοιε λογαριασμόν μετὸν Ντομενέγο Σκούδη-τελάριον σοτοπόρτεγο α Ριάτο^(*) καὶ θέλει ἰδεῖ ἴντα^(*) μοῦ ἔδωσε καὶ ἴντα] μένει γὰ εὐχαριστηθῆ ὅτου ἔχει νὰ λάβῃ. Ἀκόμη ἐδάνεισα τῶν Πα
 30 πάδων] τῆς Σάντα Μαρίνας δουκάτα διακόσια διὰ νὰ φαμπρικάρουσιν ἕνα] σπίτι στὴν Σκουατζέρα διὰ δουκάτα πέντε στὰ ἑκατὸν φρανκάμπλε^(*) σὲ χρό
 35 νου] εἴκοσι. Ἀκόμη ἔχω δύο σπιτόπουλα εἰς τὴν κοντραδά^(*) τῆς Σάντα Μαρίνας Τραβίζω] δουκάτα δώδεκα τὸν χρόνον τὰ κρατεῖ ὁ ἀφέντης ὁ μπαταόρος. Ἀκόμη ἔχω νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Τζουάνε Παζίνι σίμουλι ην σόλην^(*) μετὸν μάνναν του δουκάτα] ἑξακόσια Ἰντσιόκα^(*) ὡς φαίνεται τὸ ἱστρουμέντο^(*) στοὺς αἰου^(*) τοῦ ἀφέντη Νικολὸ Βέλανο νοδάρου νὰ μοῦ κοριστον
 40 δέρη^(*) δουκάτα πέντε τὸν μῆνα καὶ διαβί]ζοντας τὸ ἱστρουμέντο, θέλουσι ρεγολαριστῆ.^(*) Θέλω καὶ ἀπὸ τὰ ἀνωθε κρέντιτα καὶ] ἀσημικά καὶ μόμπιλε τοῦ σπιτιοῦ μου, ἄφίς θέλουσι πουληθῶσι ἀπὸν τὸν ἐπίτροπον καὶ κομισαρίον μου νὰ δίδῃ τὰ λεγάτα^(*) ὀποῦ ἔδῶ θέλω γράψω] καὶ πρῶτο:

Ἀφίνω τῆς ἠγλημένης μου μητέρας ὀποῦ ἀ] τρεζέντε^(*) εὐρίσκεται στὴν
 45 Ἀθήνα μετὸς ἀδελφούς μου, ἀφίνω τῆς ἑκατὸν τζεκίνια χρυσᾶ, ἀκόμη τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ Νικολάκη ἄλλα ἑκατὸ χρυσᾶ καὶ τοῦ ἄλλου μου ἀδελφοῦ τοῦ Γεωργίου ἄλλα ἑκατὸ χρυσᾶ. Ἀκόμη τῶν παιδιῶν τοῦ ἄλλου μου ἀδελφοῦ, ποτε Μιχαὴλ ἄλλα τζεκίνια ἑκατὸν χρυσᾶ, εἶνε ὅλα ὅ,τι τοὺς ἀφίνω τζεκίνια
 50 τετρακόσια καὶ ἄς δεχθῶν τὴν καλὴν μου ὄρεξιν καὶ παρακαλῶ τοὺς νὰ μὴ] τρομήξουν^(*) νὰ διατείσουν τὴν διαθήκην μου μήτε νὰ ἐναντιωθοῦν εἰς τὰ ψυχικά ὀποῦ ἔφ'κα διὰ τὴν ἀμαρτωλήν μου ψυχὴ ἐκεῖ ὀποῦ χρέος] ξεκαθαρίζω ποῦ δὲν ἐπῆρα τίποτες μήτε ἔχω ἀπου τὸ σπίτι μας καὶ ὅ,τι μοῦ ἐρ]χε-
 55 ται ἀπὸ π'τρικὸν καὶ μητρικὸν ἄς τὸ ἔχουν τὰ ἀδέλφια μου εἰς δόξαν Θεοῦ-καὶ εἰς πολυχρό.ιον ἐδικόν των], ἀκόμη ἐθιμούμενος τὴν πολλὴν καὶ ἀδελι
 55 φικὴν] ἀγάπην ὀποῦ εἶχαμε μετὸν ποτε μακαρίζα Μιχάλη Μπελόνια θέλω κα-ἀφίνω] τοῦ ἀνεψιοῦ του τοῦ Παππᾶ δουκάτα διακόσια καὶ τοῦ Θεοδόση ἄλλα διακόσια καὶ τοῦ Ἀντωνίου διακόσια διὰ μίαν φορᾶν.

Ἀκόμη ἀφίνω τῆς Μπερίνας θυγατέρας τοῦ ποτε Τζᾶν Μπατίστα Βόμπερα διὰ ἐλευθέρωσιν τῆς ψυχῆς μου ἕνα ὀφίτζιο^(*) ἤγουν] λακονταρία ντελε Ραζόν
 60 νόβε^(*) ὀποῦ ἐγὼ τὸ ἐξεριζιτάρω^(*) καὶ τὸ ἀγόρασα ἀπὸ τὸν] ποτε Ματιὸν Μαναρὶν, τὸ ὁποῖο ὀφίτζιο εἶναι στὴν ζωὴν τῆς κυρίας Σαντίνας, τῆς γυναικὸς του] καὶ τὸ ἀφίνω ὡς ἀνωθε τῆς Μπερίνας τῆς ἀνωθε μετὸν κοντετζιό^(*) νὰ ἤθελε πανδρευθῆ] σὲ διορίαν μῆνες ἕξη καὶ ἂν δὲν ἤθελε εὐρη καλὴν ὄκα

ζιόν⁽⁸¹⁾ ανάμεσα τῶν ἕξι μηνῶν] νὰ ἤθελε νὰ πάγη σὲ ἓνα μοναστήρι σὲ φύ-
 65 λαξὶ διὰ ἓναν χρόνον καὶ ἂ δὲν ἤθελε πανδρευτῆ νὰ εἶναι πρίβα⁽⁸²⁾ καὶ τοῦ
 ὀφίτζιου τὸ οὔτιλε⁽⁸³⁾ νὰ πηαίνη τὸ ἕμισὸ εἰς τὸ μοναστήρι] τοῦ ἁγίου Λουκᾶ
 στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ ἄλλο ἕμισὸ στὸ μοναστήρι τῶν καλογράδων τοῦ ἁγίου]
 Γεωργίου⁽⁸⁴⁾ νὰ κάνουνσι τόσες παράκλησες διὰ τὲς ψυχὰς ὅπου ἔχω χρέος κα-
 τὰ τὴν] γνώμην μου. Πάλι καὶ θελήσει νὰ εἶναι στὸ μοναστήρι νὰ ἔχη τὸ
 70 ἄνωθι λεγάτο. Ἀφίνω τῆς Λουτζέτας ὅπου εὐρίσκεται στὸ σπῆτι μου τῆ σή-
 μερο διὰ κυβέρνησί μου δουκάτα εἴκοσι] διὰ μίαν φορὰν διὰ τὴν ψυχὴν μου.
 Τὸ ἐπίλοιπό μου πράγμα ὅτι ἔχω καὶ μοῦ ἀσπετάρει] θέλω ὁ κομεσάριός μου νὰ
 τὸ ἰνβεστίρη μὲ τὸν καλλίτερο μὸδο ὅπου ἤμπορέση] καὶ θέλει τοῦ φαῖνῆ διὰ νὰ
 γίνεται μίαν λειτουργίαν τὴν ἡμέραν καὶ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρε-
 75 οπαγίτου ἀρχιερατικῶς καὶ δύο λειτουργίες τὴν ἑβδομάδα ἀπὸ] τοὺς ἑφημερί-
 οὺς διὰ τὲς ψυχὰς ἐκείνων ὅπου ἔχω χρέως κατὰ τὴν γνώμην μου] καὶ οὕτως
 τελειώνω καὶ βεβαιώνω τὰ ἄνωθε καὶ ὑπογράφω ἴδιο χέρι εἰς ἀσφάλειαν καὶ
 βεβαίωσιν.

Ἐγὼ Δημήτρι ὁ Κουτρικᾶς ὑπογράφω ἴδια χερὶ καὶ στέργο καὶ βεβαιόνο
 τὰ ἄνωθε».

80 Ντόπο⁽⁸⁵⁾ ὅπου ἀπόγραφα τὴν διαθήκην μου ἴσον ἄνωθε ἐθέλησα νὰ ἀ-
 τζιοντάρω⁽⁸⁶⁾ πῶς θέλω ὅ.τι ὁ κομμεσάριός μου ὁ κύρ μιχαήλ Περούλης] ντό-
 πο τὸν θάνατόν μου νὰ κάμη ἀβεντάριο⁽⁸⁷⁾ μὲ νοδάρο διὰ νὰ γράφτουσι ὅ,τι
 μοῦ εὐρίσκονται, εὐγάνοντας ὅ,τι ἔχει ἐδικόν της ἡ ἄνωθεν Μπετίνα, χρυσά-
 85 φι καὶ φορέματα ὅπου κάνω κόντο⁽⁸⁷⁾ νὰ ξίζουσι τετρακόσια δουκάτα τσίρ-
 κα⁽⁸⁸⁾.

Ἐγὼ Δημήτρι ὁ κουτρικᾶς βεβαιόνο τὰ ἄνωθε.

«Τῆ 29 Φεβρουαρίου 1675 (Μ. γ.) ἦτοι 1676.

Ἐδημοσιεύθη ἡ ἄνω διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ διεβιβάσθη ἀντίγραφον εἰς
 τὸ Γραφεῖον Ἰδρύτων».

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ νοτάριος κατεχώρησε τὴν πράξιν τῆς παραλαβῆς
 τῆς διαθήκης τοῦ Δημητρίου Κουτρικᾶ τοῦ ποτε Ἰωάννου ἐξ Ἀθηναίων, κατοικούν-
 τος ἐν Βενετία εἰς τὴν ἐνορίαν Σάντα Μαρία Νόβα, τῆ 30 Ἰανουαρίου 1675 ἡμέ-
 ρα Πέμπτη (Μ. γ.)

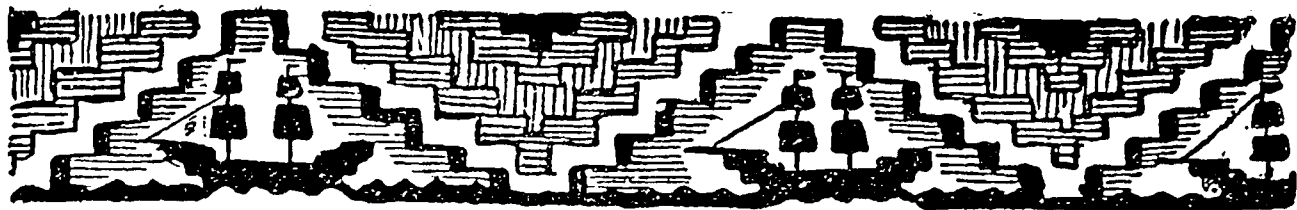
Μάρτυρες: Ἀντώνιος Δ' Ἐρκολι τοῦ ποτε Ἰουλίου ἀπὸ τὸ Τσερίγο καὶ Δη-
 μήτριος Πανᾶς τοῦ ποτε Γεωργίου.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1)=Διαθήκη 2)=συνιστῶ 3)=διστάξει 4)=μικρὸς τάφος 5)=μέρος 6)=μικρὰ κιβώτια
 7)=γραπτὸν 8)=ἐπιπλα 9)=θολωτὰ τόξα 10)=ἦτο Οἰκονομ Ἐφορος, ὡς λέγομεν σήμερον
 11) Κατάστημα τῆς Οἰκονομ. Ἐφορείας, 11) ὁ τόκος 12) ἐμπόριον 13) Συρίαν 14) ἐμπορον
 πανικόν εἰς τὰ ὑπόστεγα τοῦ Ριάλτο. 15) Ἴντα τῆς Κρητικῆς διαλέκτου=τι 16) δυνάμενον νὰ
 ἐξοφληθῆ. 17) συνοικίαν 18) ἀλληλεγγύως 19) περίπου 20) ἑγγραφον 21) πράξεις 22) ἀποδί-
 δη 23) κανονισθῆ 24) κληροδοτήματα 25) ἐπὶ τοῦ παρόντος 26) ἀντὶ «τολμήσουν» 27) γρα-
 φεῖον 28) ἦτο ἓνα Δημόσιον Κατάστημα ὅπου ἐγίνοντο πλειστηριασμοὶ καὶ ἄλλαι ἐκκαθαρί-
 σεις χρεῶν καὶ φαίνεται ὅτι τὸ Γραφεῖον ἐξυπηρετεῖ τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ ἐπαιρνε πο-
 σοστὰ 29) ἔξασκῶ 30) ὄρον 31) εὐκαιρίαν 32) ἐστερημένη 33) κέρδος 34) ἐννοεῖ τὸ μοναστή-
 ρι τῶν ἑλληνίδων μοναχῶν ἐν Βενετία 34) ὕστερα 35) προσθέσω 36) ἀπογραφὴν 37) λογαρια-
 σμὸν 38) περίπου.

*
 *
 Ἀπὸ τὸ «Νεκρολόγιον ἀρ. 886 μανθάπομεν ὅτι ὁ Δημήτρι Κουτρικᾶς ἀπέθανεν εἰς ἡ-
 λικίαν 58 ἐτῶν ἀπὸ ἀσθμα. Ἰατρός του ἦτο ὁ ἐκ Κρήτης Κορνάρος.

REBERT CURZON

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΤΟ 1834*

Ὑστερα ἀπὸ σύντομη σιωπή, εἶπε. «Ἐ, λοιπόν, ἐγὼ εἶμαι ὁ ὁ καπετάνιος καὶ θάχεις ἀνθρώπους πού θά σέ προστατέψουν ὅπου κι' ἂν πᾶς. Εἶσαι Ἑγγλέζος, ἔτσι δὲν εἶνε;» «Ναί, εἶπα, εἶμαι». «Λοιπόν, μοῦ ἀρέσουν οἱ Ἑγγλέζοι, κι' ἐσὺ ξεχωριστά». «Σ' εὐχαριστῶ» τοῦ ἀπάντησα. Ἀφοῦ μιλήσαμε λίγο ἀκόμη, ἔσκισε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Βεζύρη (πολὺ ἄπρεπο αὐτὸ στὴν Ἀλβανία) κι' ἀφοῦ ἔγραψε κάμποσες γραμμὲς σ' αὐτό, εἶπε. «Δώσε τὸ χαρτί αὐτὸ στοὺς πρώτους στρατιῶτες πού θά συναστήσης στοὺς πρόποδες τῆς Πίνδου κι' ὅλα θά πᾶν καλά». Ὑστερα ὠδήγησε τὸν ἀγωγιάτη πρὸς τὸ δρόμο νὰ πάρη. Πῆρα τὸ χαρτί, πού δὲν ἦταν διπλωμένο, ἀλλὰ τὰ κακογραμμένα ρωμέϊκα ἦταν γιὰ μένα ἀκατανόητα· εἶσι τῶβαλα στὴν τσέπη μου καὶ ξεκινήσαμε, ἐνῶ ὁ καινούριος μου φίλος κουνούσε τὸ χέρι του καθὼς βγαίναμε ἀπὸ τὴν ἀγορά. Ἀρχίσαμε νὰ προχωροῦμε πρὸς τοὺς λόφους πού ξεπεριώνταν ἀπὸ τὴ βάση, πού ἄρχιζε ἡ μεγάλη ὄροσειρὰ τῆς Πίνδου.

Προχωροῦσαμε πλησιάζοντας ὀλοένα στὰ βουνά· τέλος ἀρχίσαμε νὰ σκαρφαλώνουμε ἓνα ἀπότομο μονοπάτι ὄλο πέτρες στὴν πλαγιά ἐνὸς βουνοῦ, σκεπασμένο μὲ πυξαριές. Τὸ μονοπάτι αὐτὸ ἐξυκολούθησε γιὰ κάμποσο ἀκόμα, ὥσπου φτάσαμε σ' ἓνα μέρος, ὅπου ἦταν ἓνας τόσο στενὸς γκρεμός, ὅπου δὲν μποροῦσαν νὰ περάσουν δύο ἄλογα μαζί. Ἐδῶ καθὼς πήγαινα ἡ τυχὸς καβάλλα στ' ἄλογα ἄκουσα προστὰ μιὰ φωνή. «Κλέφτες, κλέφτες!» καὶ ἀπὸ τίς πυκνὲς φυλωσιῆς τῶν πυξαριῶν ξεπροβάλλαν τρεῖς τέσσερες πλατειῆς κἀννες τουφεκιῶν, πού ἀκολουθήθηκαν γρήγορα ἀπὸ κάμπο-

σους ἀνθρώπους μὲ λερὲς ἄσπρες φλοκάτες καὶ φουστανέλλες. Αὐτοὶ μὲ κοφτὸ κι' ἀπότομο εὐγλωττο τρόπο μᾶς διέταξαν νὰ σταθοῦμε. Φυσικὰ ὑποχρεωθήκαμε νὰ σταθοῦμε. Ἐκὰνα νὰ βγάλω τὸ πιστόλι μου, ἀλλὰ ἓνας ἀσπροφορεμένος μοῦ γύρισε τὸ ντουφέκι του κι' ὅταν κοίταξα γύρω νὰ ἰδῶ ἂν ὁ ψηλὸς Ἀρβανίτης ὑπηρέτης μου ἐτοιμάζονταν νὰ μὲ ὑποστηρίξη, τὸν εἶδα νὰ μισοσηκῶνῃ τὸ ντουφέκι του καὶ νὰ τὸ βάξη πίσω στὴν πλάτη του, κουνώντας τὸ κεφάλι του σὰ νὰ ἔλεγε «εἶναι ἄχρηστο νὰ ἀντισταθοῦμε, μᾶς ἔπιασαν κι' εἶνε πολλοί». Ἐτσι κι' ἐγὼ ἀσφάλισα τ' ἀνοίγματα ἀπὸ τίς κἀννες τοῦ πιστολιοῦ μου προσεκτικὰ, γιὰ νὰ μὴ μὲ σκοτώσουν μὲ τὸ ἴδιο τὸ πιστόλι μου, ὅταν θά μοῦ τῶπαιρναν. Ὅτιόπος ἦταν τόσο στενός, ὥστε δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα νὰ φύγουμε τρέχοντας καὶ νὰ μας καθόμαστε πάνω στ' ἄλογα σὰν β' ἄκες μπορῶ νὰ πῶ. Οἱ κλέφτες μιλοῦσαν καὶ φλυαροῦσαν πολὺ μεταξὺ τους καὶ ῥῶησαν πολλὰ πράγματα τὸν Ἀρβανίτη, πού δὲν μποροῦσα νὰ καταλάβω. Ὅλες μου οἱ ἱκανότητες μαζεύτηκαν στὸ νὰ παρατηρῶ αὐτοὺς πού ἦταν προστὰ κι' ἐξέταζαν τίς ἀποσκευές μου πάνω στὸ μουλᾶρι. Πρῶτα ἔσυραν ἔξω τὸ σάκκο μὲ τὰ ροῦχα μου καὶ τὸν πέταξαν χάμω· ὕστερα βγῆκε ἔξω ὁ καφὲς καὶ ἡ ζάχαρη κι' ὅ,τι ἄλλο ἦταν μέσα. Μερικοὶ εἶχαν πιᾶσει τὸν φτωχὸ ἀγωγιάτη κι' ἄρχισε συζήτηση φωνηχτὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τοὺς κλέφτες. Ὅλα αὐτὰ δὲ μ' ἄρεσαν, ἀλλὰ ὁ θυμὸς μου ἔφτασε σὲ μεγάλη σφοδρότητα ὅταν εἶδα ἓναν ἀπ' αὐτοὺς νὰ παίρνῃ γιὰ δικό του τὸ μισὸ ἀπὸ ἓνα παχὺ τρυφερὸ κοτόπουλο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχα φάει τὸ ἄλλο μισὸ μὲ πολλὴ ὄρεξη κι' εὐχαρίστηση. «Ἄσε κάτω τὸ κοτόπουλο βρωμιάρη! φώναξα ἐγγλέζικα ἀάφησέ το κάτω, ἀκούς!

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 774.

ἂν δὲν τ' ἀφήσης|θά...» Ὁ ἄνθρωπος ξαφνιασμένος ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ σὲ μιὰ ἄγνωστη γλώσσα, ἄφησε κάτω τὸ κοτόπουλο καὶ κοίταξε μὲ ἀπορία γιὰ τὴν ἔκρηξη τοῦ θυμοῦ ποὺ ἡ πράξη του εἶχε προκαλέσει. «Ἐτσι μπράβο, τοῦ εἶπα ἄνθρωπέ μου· αὐτὸ ποὺ ἔκανες πάρα εἶνε κολὸ γιὰ ἓνα βρωμερὸ κτηνὸς σὰν κι' ἐσένα». «Ἄς δοῦμε, εἶπα στὸν Ἀρβανίτη, ἂν μπορούμε νὰ κάνουμε τίποτε πὲς τους πὼς εἶμαι ὁ θεὸς τοῦ βασιλεῖ τῆς Ἀγγλίας, ἢ ἔγγονος, ἢ στενὸς φίλος καὶ πὼς ἂν μᾶς πειράξουν ἢ μᾶς ληστέψουν θὰ στείλῃ κάθε εἶδους στρατὸ καὶ στόλο θὰ τοὺς κρεμάσῃ ὄλους καὶ τοὺς ὑπόλοιπους θὰ τοὺς σφάξῃ. Πὲς μεγάλα λόγια ἄνθρωπε! μὴ τσιγουνεύεσαι ἡχηρὸς λέξεις, δὲν κοστίζουν τίποτε κι' ἄς δοῦμε τί θὰ καταφέρουμε μ' αὐτές».

Ἐτσι ὁ Ἀρβανίτης ἄρχισε νὰ μιλάει κι' ἄρχισε μιὰ μεγάλη πάργα. γιὰτί οἱ κλέφτες εἶχαν ξαφνιαστεῖ μὲ τὰ Ἀγγλικά ποὺ τοὺς εἶχα μιλήσει καὶ στάθηκαν ἡσυχοὶ μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ γιὰ νὰ ἰδοῦν τί ἤθελα νὰ πῶ. Στὴ μέση ἀπ' αὐτὸν τὸν καυγᾶ θυμήθηκα τὸ χαρτί, ποὺ μᾶς ἔδωσαν στὸ Μέτσοβο. «Νά, τοὺς εἶπα, νὰ ἓνα γράμμα, διαβάστε το, νὰ ἰδῆτε τί λέει». Πῆραν τὸ χαρτί καὶ τὸ στριφογύριζαν στὰ χέρια τους, γιὰτί δὲν μπορούσαν νὰ τὸ διαβάσουν. Πρῶτα τὸ κοίταξε ἓνας κι' ὕστερα ἓνας ἄλλος. ὕστερα τὸ κοίταξαν ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄψη, ἀλλὰ δὲν μπορούσαν νὰ βγάλουν τίποτε ἀπ' αὐτό. Ὡστόσο τοὺς ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση, γιὰτί κι' ἐδῶ, ὅπως καὶ σ' ὅλες τὶς ἄλλες χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, κάθε γραμμένο χαρτί τὸ κοιτᾶζουν οἱ ἀμόρφωτοι σὰ μυστήριον καὶ τὸ ἔχουν σὲ μεγάλη ὑτόληψη. Τέλος μᾶς εἶπαν θὰ μᾶς πᾶνε σ' ἓνα μέρος, ὅπου θὰ βροῦν κάποιον ποὺ νὰ μορῆ νὰ διαβάσῃ τὸ χαρτί.

Αὐτὸ ποὺ μοῦ φάνηκε πολὺ παράξενο, ἦταν πὼς οἱ κλέφτες φαίνονταν πὼς δὲν εἶχαν ἀπὸ μᾶς οὔτε τὸν παραμικρότερο φόβο. Οὔτε μπῆκαν στὸ μπλά νὰ ζητήσουν τὰ ὄπλα μας· τὸ ἀγαπημένο μου ταξιδιωτικὸ ἱπιστόλι μὲ τέσσαρις κάννες τὸ θεωροῦσαν φαίνεται πολὺ μικρὸ γιὰ νὰ τοὺς φέρῃ κίνδυνον. Θεώρησα σὰν προσωπικὴ προσβολὴ ὅτι ὠρισαν μόνον δυὸ ἀπὸ τὴν ομάδα τους

νὰ μᾶς συνοδέψῃ στὴν κατοικία τοῦ γραμματισμένου, ποὺ θὰ διάβαζε τὸ γράμμα. Ὡστόσο εἶχαν κανονίσει τὰ πράγματα μὲ ἐπισημονικὸ τρόπο. Γύρισαν τὰ χαλινάρια πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἀλόγων καὶ καθένα τῶδεσαν στὸ ἄλογο ποὺ πήγαινε μπροστὰ κι' οἱ ἄλλοι ἀπὸ πίσω· ἀλλὰ ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ σκέφτηκα πὼς ἦταν εὐκαιρία ν' ἀποτινάξω τὸ ζυγὸ αὐτόν, διέκρινα ὅτι ὄλο τὸ πέρασμα φυλάγονταν καὶ ὅπου ὁ δρόμος πλάταινε λιγάκι, ἢ γύριζε σ' ἓνα βράχο ἢ σὲ χαμόδεντρα, ἄλλα μακρὰ ντουφέκια ξεφύτρωναν ἀπὸ τοὺς θάμνους κι' οἱ δυὸ κατακτηταὶ μας ἄλλαζαν συνθήματα μὲ αὐτοὺς ποὺ κρατοῦσαν τὰ ντουφέκια. Ἐτσι προχωρούσαμε, ὁ κλέφτης, ποὺ πήγαινε μπροστὰ φαίνονταν νὰ μὴ νοιάζεται γιὰ τίποτε, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ ἔρχονταν πίσω εἶχε τὸ ντουφέκι του γυρισμένο πάνω μας ἔτοιμος νὰ ρίξῃ σ' ὅποιον ἀπὸ μᾶς θὰ ἤθελε ν' ἀντισταθῇ. Ὁ δρόμος ποὺ ἀνηφόριζε ἀπότομα ἦταν πολὺ επικίνδυνος κι' ὄχι εὐχάριστος· ἦταν ἓνα στενὸ μονοπάτι κομμένο στὴν πλαγιά ἐνὸς ἀπότομου βουνοῦ. Μιὰ φορὰ πέρασε πάνω ἀπὸ ἀπότομη πλαγιά στρωμένη μὲ γαλάζιες πέτρες, ποὺ ἦταν τὸ πιὸ ἀβέβαιο ἔδαφος γιὰ τ' ἄλογά μας. Ὁλοὶ ὅσοι περπατοῦν στὰ βουνὰ ξέρουν πόσο πιὸ επικίνδυνον εἶνε τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ δρόμου, ἀπὸ ὅποιοδήποτε γκρεμὸ ἀπὸ βράχια, ὅσο στενὰ κι' ἂν εἶνε.

Φτάσαμε πολὺ ψηλὰ τώρα καὶ τὸ ἔδαφος ἦταν ραντισμένο μὲ μπαλώματα ἀπὸ πάγο καὶ χιόνι, ποὺ ἔκαναν τὸ βάδισμα ἀβέβαιο. Συχνὰ μεγάλες μᾶξες ἀπὸ τὸ δρόμο, καθὼς περνούσαμε πάνω του, ξέφευγαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας καὶ τραβοῦσαν πρὸς τὰ κάτω πηδῶντας μὲ θόρυβο ἀνάμεσα στὶς πνεαριές ὅπου γίνονταν σκόνη πάνω στὰ βράχια χαμηλά.

Προχωρώντας μῆκαμε μέσα σ' ἓνα σύννεφο ποὺ ἔκρυψε ὄλα τὰ γύρω μας καὶ τραβώντας πιὸ πάνω ὑψωθήκαμε πάνω ἀπὸ τὸ σύννεφο, σὲ μιὰ περιοχὴ γεμάτη ἀπὸ θρυμματισμένα κατσάβραχα κι' ἓνα σκοτεινὸ δάσος ἀπὸ ψηλὰ πεῦκα· ἐκεῖ ἀνάμεσα στὰ πυκνὰ κλαδιά του ποὺ σχηματίζαν καιὶ σὰν ταπέτο, οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου μόλις μπορούσαν νὰ περάσουν ὠχρές. Τὸ ἔδαφος ἀπὸ κάτω ἦταν γυμνὸ καὶ σπαρμένο μὲ

σπασμένες πέτρες· ἀπάνω σ' αὐτὸ ὁ ἦχος ἀπὸ τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων καὶ τὸ βάδισμα τῶν σιωπηλῶν συνοδῶν μας ἦταν οἱ μόνοι ἦχοι ποὺ ὑψώνονταν στ' αὐτιά μας μέσα στὸ μεγαλόπρεπο καὶ ἀτόκοσμο δάσος. Εἶχα λοιπὸν σὲ κάποιο σακκούλι ποὺ κρέμονταν στὴ σέλλα, ἀνάμεσα σ' ἄλλα πράγματα καὶ μιὰ μικρὴ ἔκδοση τοῦ Δάντη (τυπωμένη σὲ περγαμηνή) καὶ τὰ ἐπίσημα λόγια τῆς ἀρχῆς τῆς «Κολάσεως» μου ἦρθαν πιεστικὰ σιὸ μυαλό:

Στὸ μέσο τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς μας μέσα σ' ἓνα σκοτεινὸ βρέθηκα δάσος γιατί εἶχα χάσει τὸν καλὸ τὸν δρόμο.
Α! Πόσο δύσκολο μοῦ εἶναι νὰ φανερώσω τί ἦταν τὸ δάσος τοῦτο τὸ τραχὺ καὶ τὸ ἀγριο καὶ τὸ πυκνὸ, ποὺ ἂν τὸ σκεφτῶ ξανά μὲ δέρι
[νεὶ ὁ τρόμος.

Ἐπὶ τέλους φθάσαμε μπροστὰ ἀπὸ ἓνα μεγάλο ξύλινο σπίτι ἢ παράγκα. Φαίνονταν νὰ εἶνε ὄλο μιὰ σκεπὴ κι' ἦταν φκισμένο ἀπὸ μεγάλα κούτσουρα δέντρων ποὺ σχηματίζαν πλαγιά τὸ ἓνα πάνω στ' ἄλλο κι' ἦταν πολὺ ψηλό, μακρὸ καὶ στενὸ. Ὁταν ζυγώσαμε φανερώθηκαν πολλοὶ ἄνθρωποι ἀρματωμένοι ὡς τ' αὐτιά καὶ μᾶς πῆραν τ' ἄλογα. Στὴν ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ ἦταν μιὰ πόρτα (γιὰ μένα ὀδηγεῖ στοὺς κακοὺς ἀνθρώπους· ἰταλ. στὸ κείμενο), ἀπὸ τὴν ὁποία ὀδηγηθήκαμε στὸ ἐσωτερικὸ ἀπὸ τοὺς δυὸ φρουροὺς μας καὶ τοποθετηθήκαμε στὴ σειρὰ μὲ τὶς πλάτες μας στὸν τοῖχο δεξιὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο. Πρὸς τὴν ἄκρη τοῦ δωματίου αὐτοῦ τῆς φρουρᾶς ἔκαιγε μιὰ μεγάλη φωτιὰ χάμω καὶ κάμποσοι ἄνθρωποι κάθονταν γύρω τους πίνοντας ρακὶ ἀπὸ φλυτζάνια τοῦ καφέ. κουβειτιάζοντας φωναχτὰ καὶ γελώντας.

Πέρα στὴν πιὸ ἀπόμακρη γωνιὰ εἶδα ἓνα σωρὸ ἀπὸ λαμπερὰ μακρούκανα ντυφέκια ἀκουμπισμένα στὸν τοῖχο καὶ στὴν ἄλλη μεριά τῆς φωτιᾶς ἦταν χάμω κάμποσες σανίδες μὲ ἓνα στρώμα ἢ παλὰ καρπέτα πάνω, ὅπου ἓνας ἄξιος ἄνθρωπος καλύτερα ντυμένος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἦταν ξαπλωμένος ξέχωρα ἀπὸ κάθε ἄλλον καὶ μισοκοιμόνταν. Σ' αὐτὸν ἔδωσαν τὸ χαρτί κι' ἀνασηκώθηκε σκύβοντας μπροστὰ γιὰ νὰ τὸ διαβάσει στὸ φῶς τῆς λαμπερῆς φωτιᾶς, γιατί ἂν καὶ ἦταν λαμπρὸ ἡλιοφῶς ἔξω τὸ δωμάτιο ἦταν ἀρκετὰ σκοτεινὸ. Αὐτὴ ἦταν

ἡ πιὸ γραφικὴ σκηνή, ποὺ εἶχα τὴν τύχη νὰ ἰδῶ μὲ τὰ μάτια μου. Χάρηκα βλέποντάς τὴν καὶ ἂν καὶ δὲν ἤμουν σίγουρος ὅτι δὲν θὰ μὲ κρεμοῦσαν, ἢ κυριώτερη αἰτία τῆς λύπης μου ἦταν πῶς δὲν εἶμουν προικισμένος μὲ τὴν ἰδιοφυΐα τοῦ Ρέμπραντ ἢ τοῦ Σαλβατόρ Ρόζα, γιὰ νὰ παραδώσω στοὺς μεταγενεστέρους μιὰ εἰκόνα τόσο ἀξία, σὰν αὐτὲς ποὺ βγῆκαν ἀπὸ τὰ πινέλλα τῶν καλλιτεχνῶν αὐτῶν. Καθὼς κοίταξα τὶς ἀξιοθρήνητες φάτσες τῶν ὑπηρετῶν μου, σχεδὸν γέλασα στὴ σκέψη τὴν ἀξιολύπητη ἐμφάνιση εἶχαμε μπροστὰ σὲ τούτη τὴν καλὴ συντροφιά! Ἐνοιώσα πῶς ἐγὼ ξεχωριστὰ μὲ τ' ἄσπρο σακκάκι μου καὶ τὸ στενὸ παντελόνι, πρέπει νὰ φαίνομαι πολὺ λεπτὸς κι' ἀδύνατος στὰ μάτια αὐτῶν τῶν θαυμάσιων κυριῶν.

Ὁ καπετάνιος φαίνεται πῶς ἦταν φτωχὰ γραμματισμένος, γι' αὐτὸ συλλαβίζε τὴν κάθε λέξη σὰ νὰ ἔλυνε κανένα γρίφο. Ἐπὶ τέλους τοῦ ἦρθε μιὰ σκέψη· κρύβοντας τὰ μάτια του μὲ τὸ χέρι ἀπὸ τὴ λάμψη τῆς φωτιᾶς, ἔσκυψε μπροστὰ καὶ κύταξε στὸ σκοτάδι, ὅπου ἐμεῖς περιμέναμε τὶς διαταγές του. Ὅσο ἔπειδὴ δὲ μπορούσε νὰ μᾶς ξεχωρίσει, πήδησε ὀρθὸς στὰ πόδια του καὶ ξεφώνισε. «Ἐ, ποῦ εἶνε ὁ κύριος ποὺ ἔφερε τοῦτο τὰ γράμματα; Τὶ τὸν κάνατε;» Ὁταν ἄκουσαν τὴ φωνὴ του πήδησαν ὀρθοὶ κι' οἱ ὑπόλοιποι, καταλαβαίνοντας γιὰ πρώτη φορά, ὅτι γίνονταν κάτι ἐξαιρετικὸ. Κάμποσα ἀπὸ τὰ παλληκάρια ἔτρεξαν πρὸς τὸ μέρος μας κι' ἐτοιμάζονταν νὰ μᾶς πιάσουν, ὅταν ὁ καπετάνιος πλησίασε καὶ μὲ εὐγενικὸ τόνο εἶπε, «Ἄ, ἐδῶ εἶστε! Καλῶς ὠρίσαταν ἀφεντάδες, σᾶς δεχόμαστε μὲ χαρὰ ἐδῶ. Σὰν στὸ σπίτι σας. Ζυγῶστε στὴ φωτιὰ καὶ καθῆστε». Ἐκάνα ὅπως εἶπε καὶ κάθισα στὶς σανίδες, τρίβοντας τὰ χέρια μου καὶ προσπαθώντας νὰ στρωθῶ ὅσο πιὸ καλὰ μοῦ ἐπέτρεψαν οἱ περιστάσεις. Οἱ δυὸ ὑπηρετὲς μου καὶ ὁ ἀγωγιάντης βλέποντας ποιά στρεφὴ πῆραν τὰ πράγματα, ἐγιναν ξαφνικὰ τόσο φλύαροι ὅσο σιωπηλοὶ ἦταν προτύτερα καὶ σὲ λίγη ὥρα εἶμαστε ὅλοι οἱ καλύτεροι φίλοι στὸν κόσμο.

«Ἐτσι, εἶπε ὁ καπετάνιος ἢ ὅτι ἦταν γνωρίζεσαι μὲ τὸ φίλο μας στὸ Μέτσοβο. Πῶς ἦταν ὅταν φύγατε; Ἐλπίζω ἦταν κα-

λά».

«Ναί, είπα, όταν φύγαμε ή'αν πολὺ καλὰ στὴν ὑγεία του. Πόσο εὐχάριστος ἄνθρωπος εἶνε! καὶ πόσο τοῦ πάνε τὰ κόκκινα βελούδα πὸν φοράει!»

«Τὸν ξέρεις ἀπὸ πολὺ καιρό;» ρώτησε.

«Ἐ, ὄχι καὶ πολὺ καιρό, ἀπάντησε ὁ Ἀρβανίτης μου, ἀλλὰ ὁ ἀφέντης μου νιώθη γι' αὐτὸν τὸν μεγαλότερο σεβασμό, τὸ ἴδιο κι' αὐτὸς γιὰ τὸν ἀφέντη μου».

«Λέει πὼς θὰ πάρετε κάμποσους ἀνθρώπους μαζὶ σας ὅπου σὰς ἀρέσει» εἶπε ὁ νυκοκύρης.

«Ναί, ξέρω, εἶπ' ὁ Ἀρβανίτης, τὰ κανόνισαμε στὸ Μέτσοβο μὲ τὸ φίλο τοῦ ἀφέντη μου, τὴν ἐξοχότητά του τὸν κύρ Τάδε».

«Ἐ, καλὰ πόσους θὰ πάρετε;»

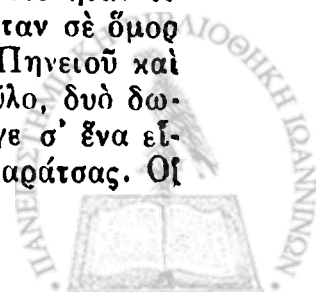
«Πέντε ἕξη φτιάνουν' τόσους θέλομε. Θὰ πᾶμε στὰ Μετέωρα κι' ἀπὸ κεῖ θὰ γυρίσουμε ἀπὸ τὰ βουνὰ πίσω στὸ Μέτσοβο, ὅπου θ'ἄχωμε, ἐλπίζω, τὴν εὐχαρίστηση ν' ἀνταμώσουμε πάλι τὸ στρατηγὸ σας».

Τὴν ὥρα πὸν κουβεντιάζαμε καὶ πίναμε καφὲ δίπλα στὴ φωτιά, οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴ συντροφιά ἔκαναν θόρυβο καὶ κουβεντιάζαν, καὶ σὲ λίγο πέντε λεπτοὶ, δρουστήριοι, βρώμικοι νεαροὶ κλέφτες ντυμένοι μὲ ἄσπρα, μὲ μαῖτρα μακρὰ μαλλιά πρὸν κρέμονταν στὶς πλάτες τους καὶ καθέννας τους μ' ἕνα μακρὸ ντουφέκι, μᾶς εἶπαν πὼς εἶνε ἔτοιμοι νὰ μᾶς συνοδέψουν, ὅταν θὰ θέλαμε νὰ ξεκινήσουμε. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε τίποτε νὰ μᾶς κρατήση στὴ σκοτεινή, καπνισμένη σπηλιά, εἰτοιμαστήκαμε γρήγορα νὰ φύγωμε καὶ πραγματικὰ κατευχαριστήθηκα, πὸν ξαναβγῆκα ἔξω στὸν καθαρὸ ἀέρα ἀνάμεσα στὰ ψηλὰ δέντρα, δίχως νὰ ἔχω τὴν ἄμεση προοπτικὴ νὰ βρεθῶ κρεμασμένος σ' ἕνα ἀπ' αὐτά. Ἡ συντροφιά μου πήδησαν μὲ μεγάλη ζωηρότητα κι' ἄρχισαν νὰ γλυστροῦν πάνω στ' ἄθλια μουλάρια καὶ τ' ἄλογά τους· ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μας μαζὶ μὲ τὸ μισὸ κοτόπουλο ἦταν στὴν κατοχὴ μας καὶ ἔτσι ξεκινήσαμε. Οἱ καινούριοι φίλοι μας μᾶς συνώδευσαν πεζοί. Τόσο εὐχαριστημένος ἦταν ὁ διαβολοαγωγιάτης μας γι' αὐτὸ πὸν θεωροῦσε σὰν εὐτυχισμένο γλυτωμό, ὥστε ἄρχισε νὰ τραγουδάη μὲ δυ-

νατὴ φωνή, δείχνοντας ἔτσι τὰ αἰσθήματά του. Ὁ μεγαλοπρεπὴς κύριος μὲ τὸ κόκκινο βελούδο στὸν ὅποιον εἶχα δώσει τὸ γράμμα τοῦ προεστοῦ στὸ Μέτσοβο, φαίνεται πὼς ἦταν ὁ ἴδιος ὁ καπετάνιος τῶν κλεφτῶν, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὅποιον ὁ Πασσαῖς ἤθελε νὰ μὲ προφυλάξη. Κι' αὐτὸς, διασκεδάζοντας, φαίνεται, μὲ τὸν τρόπο πὸν πέσαμε στὰ νύχια του, δίχως νὰ τὸ ξέρωμε, καὶ ἐπειδὴ ἦταν καλόκαρδος ἄνθρωπος (καὶ πραγματικὰ φαίνονταν νὰ εἶνε ἔτσι) μᾶς ἔδωκε σημεῖωμα γιὰ τὸν ἀξιωματικὸ του, διατάζοντάς τον νὰ μᾶς προστατέψη σὰν φίλους του καὶ νὰ μᾶς δώση συνοδεία.

Ὅταν λέω πὼς αὐτὸς μὲ τὸ κόκκινο βελούδο ἦταν ὁ καπετάνιος τῶν κλεφτῶν, πρέπει νὰ γίνῃ ἀντιληπτό, ὅτι τοῖ ἀκόλουθοί του, ἂν καὶ δὲν διακρίνονταν γιὰ τὴν τιμιότητά τους, γιὰτὶ ἄρχισαν ν' ἀρπάζουν τὰ πράματά μας, μόλις μᾶς ἔπιασαν στὸ δάσος, ὥστόσο σωστότερα θὰ μπορούσαμε νὰ τὸν ὀνομάσωμε καπετάνιο ἀνταρτοπολέμου πὸν ἔκαναν, γιὰτὶ βρισκόνταν σὲ ἐπανάσταση ἐναντίον τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ σὲ μένα πὸν ἤμουν νεαρὸς Ἑγγλέζος ἔδωκε τὴν προστασία του καλόκαρδα· δίχως αὐτὴ, ὅπως κατάλαβα ἄργότερα, θὰ ἦταν ἀδύνατο γιὰ μένα νὰ περάσω μὲ ἀσφάλεια ἀπ' ὀποιαδήποτε ὄρεινὴ διάβαση τῆς Πίνδου. Μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς του πὸν δυστυχῶς παρέλειψε νὰ σημειώσω τ' ὄνομά του, διοικοῦσε μεγάλο σῶμα ἀνδρῶν μπροστὰ στὸ Μπεράτι καὶ σίγουρα ὅλοι οἱ κλέφτες πὸν συνάντησα πηγαίνοντας στὰ Μετέωρα καὶ γυρίζοντας ἀναγνώριζαν τὴν ἐξουσία του. Ἄκουσα ὅτι ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ ὑποτάχθηκε πάλι στὸ Μαχμούτ Πασιά, γιὰτὶ, φαίνεται, πὼς ἡ ἐξέγερση, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἔκανα κι' ἐγὼ τυχαῖα τὴν περιοδεία μου στὴν Ἀλβανία δὲν κράτησε πολὺ.

Ἄργα τὸ βράδυ φθάσαμε σ' ἕνα μικρὸ χάνι πὸν ὀμοιάζε μὲ παράστημα ἀγροτικοῦ σπιτιοῦ στὴν Ἀγγλία. Αὐτὸ ἦταν τὸ χάνι τοῦ Μαλακασίου· βρισκόνταν σὲ ὄμορφη τοποθεσία στὶς ὄχθες τοῦ Πηνειοῦ καὶ περιλάβαινε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σταῦλο, δυὸ δωμάτια, ἕνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀνοίγε σ' ἕνα εἶδος βεράντας ἢ σκεπασμένης ταράτσας. Οἱ

δυὸ ὑπηρετές μου κι' ἐγὼ κοιμηθήκαμε στὸ δωμάτιο αὐτὸ καὶ οἱ τέσσερες κλέφτες ἢ φύλακες (ὅπως ἔπρεπε νὰ τοὺς λέω με εὐγένεια) στὸ ἄλλο δωμάτιο. Τοὺς ἔδωσα νὰ ἄνε ὅσο καλύτερα μπορούσα, γιατί σκεφτόμουν, ὅτι ἦταν φρόνιμο νὰ κάνω φίλους ἀπὸ τὸν μαμμωνὰ τῆς ἀδικίας, καὶ πέτυχα γρήγορα μὲ τὶς προσπάθειες πού ἔκανα. Ἦταν σχεδὸν σκοτάδι, ὅταν φιάσαμε στὸ χάνι αὐτό, τ' ἄλλο πρωὶ ὅμως, ὅταν βγῆκε ὁ λαμπρὸς ἥλιος, μαγεύτηκα ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τόπου γύρω μας. Καὶ στὶς δυὸ πλευρὲς, ὄχθες μὲ μεγαλοπρεπῆ δέντρα ὑψώνονταν στὶς ἄκρες τοῦ φιδωτοῦ ποταμοῦ καὶ ἡ κοιλάδα ἀνοίγονταν ὅλο καὶ πλατύτερη ὅσο προχωρούσαμε, ἐνῶ τὸ ποτάμι ὅλο καὶ μεγάλωνε ἀπὸ ρυάκια πού χύνονταν σ' αὐτὸ κι' ἀπὸ τὰ ξέφωτα μπορούσαμε νὰ βλέπουμε χλοερὲς πλαγιὲς καὶ ρωμαντικὰ λειβάδια, πότε στὴ μιὰ πλευρὰ πότε στὴν ἄλλη. Τὸ τοπίο ἦταν πραγματικὰ θαυμάσιο καὶ στὸ βάθος φαίνονταν ἡ πυργωτὴ κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου πού εἶνε περίφημος σήμερα γιὰ τὰ πολλὰ ἑλληνικὰ μοναστήρια του κτισμένα στὶς πλαγιὲς του, ἐνῶ στοὺς πρόποδες βρίσκεται ἡ κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, γιὰ τὴν ὁποία ἐκφραστικὰ μᾶς εἶπε τὸ Λατινικὸ ἀναγνωστικόν, ὅτι εἶνε μιὰ θαυμάσια κοιλάδα στὴ Θεσσαλία· ἂν πραγματικὰ εἶνε ὁμορφότερη ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ ἔδῳ τοῦ Πηνειοῦ, τότε πρέπει σι' ἀλήθεια νὰ εἶνε θαυμάσια.

Ἐμεινα ἐκπληκτικὸς ἀπὸ τὸν πρωτότυπο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ βουνήσιοι φίλοι μας περπατοῦσαν στὸ βουνό· κάποτε ἔρχονταν μαζί μας, ἀλλὰ τὶς περισσότερες φορές, μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πήγαιναν στὴ μιὰ πλευρὰ τὸ δρόμου καὶ κάμποσοι στὴν ἄλλη, σὰν ἄνθρωποι πού πάνε γιὰ κυνήγι, μόνον πού δὲν ἔκαναν θόρυβο· καὶ στὶς σπάγιες περιπτώσεις ὅταν συναντούσαμε κανέναν διαβάτη νὰ σέρνεται στὸ δρόμο ἢ καβάλλα σὲ μουλάρ', αὐτοὶ βρίσκονταν πάντοτε ἀνάμεσα στοὺς θάμνους ἢ στὶς κορυφὲς τῶν βράχων καὶ ποτὲ δὲ φανερόνονταν πάνω στὸ δρόμο. Μ' ὅλες ὅμως οὐτὲς τὶς πονηριὲς τους, βρίσκονταν πάντοτε κοντὰ μας. Ἦταν πάντοτε δραστήριοι μὲ θαυμάσιο τρόπο, γιατί ἂν καὶ ἐγὼ ἔβαζα τὸ ἄλογό μου νὰ βιάζεται ἢ νὰ τρέχει, ὅταν ὁ δρό-

μος τὸ ἐπέτρεπε, πάντοτε βρίσκονταν κοντὰ μου καὶ μάλιστα δίχως προσπάθεια ἢ κόπο, κι' ἂν κι' ἐγὼ συχνὰ δὲν τοὺς ἔβλεπα, πιστεύω πὼς αὐτοὶ ποτὲ δὲν μ' ἔχαναν ποτὲ ἀπὸ τὰ μάτια τους. Ὅλα αὐτὰ μ' ἔκαναν νὰ χαίρωμαι πού εἴμαστε καλοὶ φίλοι, γιατί, ἀπ' ὅσα εἶδα πὼς μπορούσαν νὰ καταφέρουν, αὐτοὶ καὶ οἱ συντροφοὶ τους, θὰ μπορούσαν νὰ εἶνε πολὺ ἐνοχλητικοὶ ἐχθροί. Ἦσαν παράξενα ἄγρια ζῶα, λεπτοὶ καὶ δραστήριοι σὰν γάτες, ἢ μέση τους δὲν ἦταν παχύτερη ἀπὸ ἐνάμισυ πῆδι καὶ φαίνονταν πὼς ἦμαν ἱκανοὶ νὰ πηδοῦν πάνω ἀπὸ κάθε τι. Τ' ἄσπρα τους φορέματα κι' οἱ κοντὲς φουστανέλλες τοὺς ἔδιναν τὴν ἐμφάνιση κοριτσιῶν πού ξέφυγαν ἀπ' τὸ μπαλλέτο τῆς ὄπερας κι' ἔτρεχαν σὰν τρελλὲς ψηλὰ στὰ βράχια. Τὰ λεπτὰ τσαρούχια ἀπὸ ἀκατέργαστο δέρμα, πού φοροῦσαν, τοὺς ἔκαναν ἱκανοὺς νὰ τρέχουν ἢ νὰ περπατοῦν δίχως νὰ κάνουν τὸν παραμικρὸ θόρυβο. Στὴν πραγματικότητα ἦταν εὐχάριστοι, ἀρκετὰ τίμιοι κλέφτες, καὶ τὰ περάσαμε πάρα πολὺ καλὰ μαζί· ἔτσι, ταξιδεύοντας ἐφτὰ ὥρες, εἶδαμε ἀπὸ μακρὰ τοὺς παράξενους βράχους τῶν Μετεώρων.

Ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ αὐτὴ εἶδαμε μπροστὰ μας ἀνάμεσα στὰ δέντρα μιὰ μακρὰ σειρὰ ταξιδιωτῶν πού φαίνονταν νὰ συνοδεύουν ἕνα καραβάνι ἀλόγων. Μόλις μᾶς εἶδαν σταμάτησαν καὶ πλησίασαν ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον καὶ καθὼς οἱ κλέφτες μου εἶχαν χωθῆ, ὅπως συνήθως, μέσα στοὺς θάμνους ἔδῳ καὶ λίγα λεπτά, ἢ συντροφιά μου φαίνονταν ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις ἄντρες καὶ πέντε ἄλογα. Καθὼς πλησιάζαμε τὴν ἄλλη συντροφιά, ἕνας ψηλὸς καλὰ ἀρματομένος ἄντρας, μ' ἕνα ντουφέκι στὸ χέρι του, μᾶς πλησίασε, μᾶς χαιρέτησε καὶ μᾶς ρώτησε ποιοὶ εἴμαστε. Εἶπαμε πὼς εἴμαστε ταξιδιωτῶν.

—Καὶ ποιοὶ εἶταν αὐτοὶ πού σᾶς ἄφησαν τώρα μόλις; εἶπε.

—Εἶνε κάμποσοι ἀπὸ τὴ συντροφιά μας πού χώρισαν γιὰ νὰ πᾶν στὰ Μετέωρα ἀπὸ ἕνα μονοπάτι, ἀπάντησ' ὁ Ἀρβανίτης μου.

—Τί! μονοπάτι καὶ στὶς δυὸ πλευρὲς τοῦ δρόμου! Τί λὲς μωρέ; Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν εἰστε ἀπλοὶ ταξιδιωτῶν.

—Ε, τοῦ ἀπάντησε, δὲν θέλομε νὰ σᾶς πειράξωμε. Τραβᾶτε στὸ δρόμο σας, πᾶτε στὸ καλὸ κι' ἀφήστε μας νὰ περάσωμε ἤσυχα, γιατί ἔσεῖς εἶστε μεγαλύτερη παρέα ἀπὸ ἐμᾶς.

—Καλά, εἶπε ὁ ἄντρας, ἀλλὰ πόσους ἔχετε στὰ χαμόκλαδα; Τὶ ζητοῦν αὐτοὶ ἐκεῖ;

—Δὲν ξέρω τὶ ζητοῦν, εἶπε, ἀλλὰ δὲν θὰ σᾶς πειράξουν. (ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ὄλην τὴν ὥρα πάνω ἀπὸ ἓνα θάμνο πίσω ἀπὸ τὴ συντροφιά, ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν τὸν εἶδαν) Σᾶς λέμε σίγουρα πὼς εἴμαστε ἤσυχοι ταξιδιώτες ὅπως ἔσεῖς.

Ὁ καινούριος μας γνώριμος δὲ φάνηκε κιθόλου ἱκανοποιημένος κι' αὐτὸς κι' ὁ λη ἢ συντροφιά του ἀποτραβήχτηκαν στὴν ἄκρη τοῦ μονοπατιοῦ καθὼς περνοῦσαν

δείχνοντας δυσπιστία στοὺς σκοπούς μας, κι' ὕστερα διὰν γυρίσαμε καὶ κοιτάξαμε πίσω, τοὺς εἶδαμε κοντὰ τὸν ἓναν στὸν ἄλλον νὰ βιάζον τὰ φορτωμένα ἄλογά τους νὰ περπατήσουν ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσαν; κάμποσοι νὰ γυρίζουν κάθε λίγο καὶ νὰ μᾶς κοιτάζουν, ὥσπου τοὺς χάσαμε ἀπὸ τὰ μάτια μας ἀνάμεσα στὰ δέντρα.

[Ὁ συγγραφέας σὲ δυὸ κεφάλαια, ποὺ ἀκολουθοῦν περιγράφει τὴ μετάβαση καὶ διαμονή του στὰ Μετέωρα καὶ τὶς ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειές του ν' ἀγοράσῃ χειρόγραφα ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς. Ἀκολουθεῖ κατόπι τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς].

(Συνεχίζεται)

Μεταφρ. I. E. A.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Υπομοιράρχου

ΑΙ ΝΟΜΙΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ*

Τὰ «ἀνέκαθεν κρατοῦντα» ἦτοι τὸ ὑπὸ τῶν Ἀγιορειτῶν διαμορφωθὲν δίκαιον, μέχρι τῆς συντάξεως τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου, διείπε τὰς σχέσεις τῶν Ἀγιορειτῶν, παραλλήλως πρὸς τὸ ἐν ἰσχύϊ γραπτὸν κανονικὸν δίκαιον. Ἐὰν ἔρθῃς οὕτω, τὸ ἐν ἰσχύϊ Σύνταγμα (1952) σέβεται καὶ διατηρεῖ τὸ «ἀγιορειτικὸν καθεστῶς»⁽¹⁾ καὶ ὁ Καταστατικὸς Χάρτης ἀναγάγει τὸν θεσμὸν τῶν «ἀνέκαθεν κρατούντων» εἰς νομικὸν ἀξίωμα⁽²⁾, καίτοι εἰς γραπτὸν κείμενον διαμορφωθείς δὲν παρέχει παρὰ μικρὸν πεδὸν δημιουργίας ἐθιμικοῦ δικαίου, λόγῳ τῆς παραλλήλου ἐφαρμογῆς τοῦ ἐν τῇ λοιπῇ Ἐπικρατείᾳ ἰσχύοντος δικαίου πρὸς πλήρωσιν τῶν ὑπαρχόντων κενῶν⁽³⁾.

Τὸ μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Κ. Χάρτου ἰσχύσαν ἐθιμικὸν δίκαιον δὲν ἰσχύει νῦν, διότι ρητῶς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης ἐν ἀρθρῷ 12 αὐτοῦ ὀρίζει, ὅτι τὰ ἀνέκαθεν κρατοῦντα ἰσχύουσιν ὡς συγκεκριμένως διατυπῶνται ἐν ταῖς διατάξεσί του, ἐμμέσως καταργηθέντων τῶν μὴ γραπτῶς διατυπωθέντων, πλὴν βεβαίως τῶν ρητῶς ὑπὸ τοῦ Κ. Χ. ἀναγεγραμμένων διατάξεων, αἵτινες ἐξαρτῶσι τὴν ἰσχύον των ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνέκαθεν κρατούντων πρὸς ἃ τὰ ἀρθρα ταῦτα τοῦ Κατ. Χάρτου παραπέμπουσι⁽⁴⁾.

10. Ἡ Συνταγματικὴ κατοχύρωσις τοῦ Ἀγιορειτικοῦ καθεστώτος

Παρατηρήθη ἀνωτέρω (§ 8), ὅτι τὸ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μέχρι τῆς συντα

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 803.

1. Ὅπερ καὶ τὸ ἀρθρον 188 τοῦ Κ. Χάρτου «*Ἀπορρέει... ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν Χρυσούλλων τε καὶ Τυπικῶν, Πατριαρχικῶν Σιγιλλίων, Σουλτανικῶν φερμανίων, ἰσχυόντων Γενικῶν Κανονισμῶν καὶ ἀρχαιοτάτων Μοναχικῶν Θεσμῶν καὶ Καθεστώτων*»

2. Ἀρθρον 12 Κ. Χ. «*Τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπολαύει, κατὰ τὰ ἀνέκαθεν κρατοῦντα, εἰδικῶν προνομίων καὶ ἀσυδοσιῶν, ὡς ταῦτα συγκεκριμένως διατυπῶνται ἐν διατάξει τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ Χάρτου*».

Ἀρθρον 31 Κ. Χ. «*Ἡ σφραγὶς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος... παραδίδεται ἐκάστοτε εἰς τοὺς νέους ἐπιστάτας κατὰ τὴν ἀνέκαθεν κρατοῦσαν τάξιν...*»

Ἀρθρον 114 Κ. Χ. «*Διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἡγουμένων... ἀποστέλλεται εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα διὰ τὴν κατὰ τὰ ἔθιμα ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Ἡγουμένου...*»

Ἀρθρον 126 Κ. Χ. «*Πάντα τὰ ἐν Ἅγίῳ Ὄρει ἐξαρτήματα... εἶναι κατὰ τὰ ἀνέκαθεν κρατοῦντα ἀναφαίρετα καὶ ἀναπαλλοτριώτα κτήματα τῶν Κυριάρχων αὐτῶν Ἱερῶν Μονῶν*».

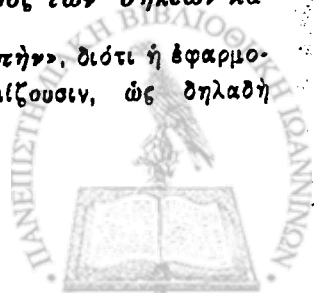
Ἀρθρον 134 «*Πάντα τὰ ἐν Ἅγίῳ Ὄρει ἐξαρτήματα... ὀφείλουσι κατὰ τὰ ἀπ' αἰῶνων κρατοῦντα πλήρη σεβασμόν...*»

Ἀρθρον 186. «*Ἡ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Ἅγίου Ὄρους εἴσοδος τῶν θηλέων κατὰ τὰ ἀνέκαθεν κρατοῦντα ἀπαγορεύεται*».

Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἔχομεν νομοθέτησιν «κατὰ παραπομπήν», διότι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων τούτων θέλει γίνῃ ὡς «τὰ ἀνέκαθεν κρατοῦντα» ρυθμίζουσιν, ὡς δηλαδὴ ρυθμίζει τὸ προῖσχον καθεστῶς, γραπτὸν ἢ ἐθιμικόν.

3. Βλ. κατ. § 11.

4. Βλ. ἀνωτ. σημ. 2. *in fine*.

γαυατικής κατοχυρώσεως διάστημα υπήρξε χρόνος δοκιμασίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ πρεσβευτική συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου ἠπέλιψε τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, τὸ δὲ σχέδιον τοῦ Θεμελιώδους Χάρτου ὀλίγον δεῖ νὰ προέδιδε τὰς ἐθνικὰς προσπάθειας. Εἰς τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν ἐκκρεμότητα ὀριστικὴν λύσιν ἔδωκεν ἡ ἐν ἔτει 1923 ἐν Λωζάννῃ ὑπογραφείσα συνθήκη «περὶ μειονοτήτων» κατὰ τὸ ἄρθρον 13 τῆς ὁποίας «Ἡ Ἑλλὰς ὑποχρεοῦται νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ διατηρήσῃ τὰ ἐκ παραδόσεως δικαιώματα καὶ ἐλευθερίας, ὧν ἀπολαύουσιν αἱ μὴ Ἑλληνικαὶ Μοναστηριακαὶ Κοινότητες τοῦ Ἁγίου Ὄρους, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 62 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου»⁽¹⁾.

Διὰ τῆς διατάξεως τῆς συνθήκης ταύτης ὑπεχρεώθη ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία ὅπως σεβασθῇ τὰ δικαιώματα τῶν ξένων μοναστηριακῶν κοινοτήτων οὐδόλως δὲ ἐμειώθησαν τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα. Τὸ Ἁγιον Ὄρος δὲν κατέστη ὑποκείμενον τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου, διότι οὐδεμίᾳ διεθνoῦς πεδίου ἀρμοδιότητος ἐδόθη αὐτῷ, οὐδόλως ληφθέντος ὑπ' ὄψιν τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς ἐν Λονδίνῳ Συνδιασκέψεως τοῦ ἔτους 1913⁽²⁾.

Πρώτη φροντίς τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας μετὰ τὴν κύρωσιν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, ἦτο ἡ διασφάλισις τῆς ἀγιορειτικῆς τάξεως διὰ συνταγματικῆς διατάξεως. Εὐθὺς ἀμέσως, μερὶν ἑτῶν ἀγιορειτῶν, συνετάχθη ἐν ἔτει 1924 ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅστις προώρισται νὰ διαμορφώσῃ τὸ νέον Ἀγιορειτικὸν Καθεστῶς. Ἡ ἐκδοσις ὁμοῦ αὐτοῦ ἐθεωρήθη ἀνεπαρκής. Δι' οὗτο ὁ Συνταγματικὸς Νομοθέτης, πρὸ τῆς ψηφίσεως καὶ δημοσιεύσεως τοῦ Κ. Χ. ἠθέλησε—καὶ πολὺ ὀρθῶς—νὰ κατοχυρώσῃ συνταγματικῶς τὸ Ἀγιορειτικὸν Καθεστῶς, ἵνα τὸ προστατεύσῃ ἀπὸ τυχόν μελλοντικὴν διάφορον θέλησιν τοῦ Κοινοῦ Νομοθέτου. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἡ πρὸς ἐπεξεργασίαν τοῦ Κ. Χάρτου καὶ σύνταξιν τοῦ κυρωτικοῦ αὐτοῦ Νόμου ὀρισθεῖσα ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀθανασίου Εὐταξίου⁽³⁾ συνέταξε σχέδιον ψηφίσματος⁽⁴⁾, ρυθμίζοντος τὸ ἀγιορειτικὸν πολίτευμα, ὅπως καίτοι δὲν ἐψηφίσθη λόγῳ τῶν τότε πολιτικῶν ἐν Ἑλλάδι ἐξελίξεων, ἀπετέλεσε τὴν βάση τῆς συνταγματικῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ρυθμίσεως διότι αὐτοῦσαι αἱ διατάξεις τοῦ περιελήφθησαν εἰς τὸ μετέπειτα ψηφισθὲν καὶ προσωρινῶς ἰσχύσαν Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1926⁽⁵⁾, παρ' οὗ εἰσῆχθησαν εἰς τὸ Δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1927⁽⁶⁾. Ἡ μεταπολίτευσις τοῦ ἔτους 1935 διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. Ζ' τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1935 Σ. Π. διετήρησεν ἐν ἰσχύϊ τὰς ἐν προκειμένῳ διατάξεις, τὸ δὲ νῦν ἰσχύον Σύνταγμα περιέλαβεν αὐτὰς αὐτολεξεί εἰς τὸ ἄρθρον 103⁽⁷⁾.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς σκιαγράφειαν τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, σκόπι-

1. Τὸ ἄρθρον 62 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου ὀρίζει ὅτι «οἱ Μοναχοὶ τοῦ Ἁθῶ, ὅθεν-δήποτε καὶ ἂν κατάγονται, θὰ διατηρήσωσι τὰ παραχρηθέντα αὐτοῖς προνόμια καὶ δικαιώματα, ἀπολαμβάνοντες ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως πλήρους ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ προνομίων» πρὸς τὸ Σ. Σ. ε. φ. ε. ρ. ι. ἀ. θ. ο. υ. Μαθήματα Διεθνoῦς Δημοσίου Δικαίου τ. Α. 1937 σελ. 303. Περὶ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης καὶ τῶν προηγηθεισῶν αὐτῆς συνθηκῶν ὡς καὶ περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν τῷ Διεθνoῦς δικαίῳ βλ. Σ. τ. Ι. Παπαδάτου: Αἱ Μοναχικαὶ διεσπύσεις § 59 ἐπ.

2. Ὁ Π. Π. ἀ. ν. α. γ. ι. ω. τ. ἀ. κ. ο. ε. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 104 σημ. 2, τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐναντι τῶν ξένων μειονοτήτων ἀποκαλεῖ ἐπιτυχῶς «σκιώδους περιεχομένου δέσμευσιν».

3. Βλ. εἰς Ἀ. θ. Εὐταξίου: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 44 ἐπ. λεπτομερείας συντάξεως τοῦ ψηφίσματος καὶ εἰσηγητικὴν ἐκθεσιν τοῦ κυρώσαντος τὸν Κ. Χάρτην Ν. Δ]τος.

4. Βλ. εἰς Ἀ. θ. Εὐταξίου σελ. 49 τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος, ὅπου εἶναι ὁμοίον πρὸς τὸ ἄρθρον 103 τοῦ Συντάγματος 1952.

5. Ἄρθρα 106, 110.

6. Ἄρθρα 109-112.

7. Ἀπασαὶ αἱ διατάξεις τῶν ἀρθρῶν τῶν προηγουμένων Συνταγμάτων συνεκεντρώθησαν εἰς ἓν μόνον ἄρθρον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ περιορισμοῦ τῶν ἀρθρῶν αὐτοῦ καὶ συστηματικῆς κατατάξεως τῆς ὕλης του.

μον θεωρούμεν τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἐκάστοτε Συνταγματικοῦ Νομοθέτου πρὸς ρύθμισιν τοῦ ἀγιορειτικοῦ Καθεστώτος καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχαῖον προνομιακὸν καθεστῶς⁽¹⁾.

Κατὰ τὸ νῦν Συντάγμα τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀποτελεῖ αὐτοδιοίκητο Τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ὡς τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ προνομιακὸν καθεστῶς, πλὴν ὅμως ἢ κυριαρχία τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας ἐπ' αὐτοῦ παραμένει ἄθικτος καὶ ἀκεραία. Δῆλον οὕτω καθίσταται ὅτι ὁ κοινὸς Νομοθέτης δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ τὸ ἐν ἰσχύϊ ἀγιορειτικὸν καθεστῶς, ὁ Συνταγματικὸς νομοθέτης ὅμως μετὰ συνταγματικὴν μεταρρύθμισιν ἔχει τὴν εὐχέρειαν οἰασδήποτε ρυθμιστικῆς ἐπεμβάσεως, πλὴν βεβαίως τοῦ περιορισμοῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν μὴ Ἑλληνικῶν μοναστηριακῶν κοινοτήτων καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον διατηρεῖ τὴν πρόθεσιν τοῦ σεβασμοῦ τῶν διατάξεων τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος διατηρεῖ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸ κλίμα τοῦ ὁποῦο ὑπάγεται⁽²⁾.

Ἐκφρασιν τῆς ἀσκήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον ἐδάφιον τῆς Α' παραγράφου τοῦ ἀρθροῦ 103 τοῦ Συντάγματος, καθ' ὃ οἱ μονάζοντες εἰς αὐτὸ ἀποκτιῶσι τὴν Ἑλληνικὴν Ἰθαγένειαν ἅμα τῇ προσλήψει αὐτῶν ὡς δοκίμων ἢ μοναχῶν χωρὶς ἄλλην διατύπωσιν⁽³⁾. Ἀποφασιστικὴ ἐκδηλοῦται διὰ τῆς αὐτῆς διατάξεως ἢ θέλησις τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὸν σχηματισμὸν ξένων μειονοτήτων. Ἐπιπροσθέτως διὰ λόγους θρησκευτικῆς τάξεως ἀπαγορεύει τὴν ἐγκατάστασιν ἑτεροδόξων καὶ σχισματικῶν⁽⁴⁾.

Αἱ λοιπαὶ συνταγματικαὶ διατάξεις, ἀναφέρονται εἰς τὴν διοικητικὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὀργάνωσιν, θὰ ἐξετασθῶσι δὲ εἰς τὰς ἐπομένους παραγράφους. Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι ἐπισταμένη τῶν συνταγματικῶν διατάξεων μελέτη μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀγιορειτικοῦ πολιτεύματος εἶναι λίαν ἐπιτυχῆς. Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ἀποκρυσταλλῶσαν τὸ κυριαρχῆσαν ἐπὶ μίαν χιλιετηρίδα μοναχικὸν πνεῦμα καὶ ἀναγαγὸν αὐτὸ εἰς καθεστηκυῖαν τάξιν συνετέλεσεν εἰς τὴν εἰς τὸ διηγετικὸν προβολὴν τοῦ ζῶντος καταλοῖπου τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τῆς λαμπρότητος τοῦ ὁποῦοι δημούργημα εἶναι τὸ Ἅγιον Ὄρος.

1. Αἱ διατάξεις ἀπάντων τῶν Συνταγμάτων, ἀποτελοῦσαι ἀντιγραφήν τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου ψηφίσματος, ἐκδηλοῦσι τὴν σταθερὰν θέλησιν τοῦ Συνταγματικοῦ νομοθέτου διὰ τὸν ὁμοίωμορον χειρισμὸν τῶν ἀγιορειτικῶν υποθέσεων καίτοι οὐδεμίαν νομικὴν δέσμευσιν εἶχε πρὸς διατήρησιν τοῦ Μοναχικοῦ καθεστώτος ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Σ. Σολιώτης εἰς Θ. ΜΗ (εἰσηγητικὴ ἐκθεσις ἐπὶ 1093|1936 ἀποφάσεως ΣτΕ) σελ. 67 καθ' ὃν «... ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία διαδεχθεῖσα τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν ἐν τῇ κατοχῇ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἄθω, οὐδεμίαν ἀπολύτως νομικὴν ὑποχρέωσιν εἶχε νὰ σεβασθῇ τὰ προνόμια καὶ εἰδικὰ δικαιώματα τὰ παραχωρηθέντα παρὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Τούρκων πρὸς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους... Ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἠδύνατο νὰ ἀγνοήσῃ τὰ προνόμια ταῦτα καὶ νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἑαυτῆς κυριαρχίαν ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει... Ἐν τούτοις ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερὰν παράδοσιν τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, αἰτινες διὰ μέσου τῶν αἰώνων διατηροῦσι μετὰ τῆς πίστεως καὶ μίαν σελίδα τῆς ζωῆς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐδέχθη καὶ ἔχορήγησε... αὐτοδιοικήσιν...».

2. Τοῦτο νῦν ὑπαγορευόμενον καὶ λόγοι ἐθνικῶν συμφερόντων.

3. Καίτοι ἢ διατύπωσις αὕτη εἶναι ἀνεπιτυχῆς. Ὅρθόν εἶναι νὰ ἀποκτᾶται ἡ Ἑλληνικὴ Ἰθαγένεια παρὰ τῶν ἀλλοδαπῶν μοναχῶν μετὰ τὴν κουράν καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς προσλήψεως πρὸς δοκιμασίαν. Πρὸς τὸ Στ. Παπαδάτοιο: Αἱ Σλαυϊκαὶ διεισδύσεις § 77 ὅπου κριτικὴ καὶ ἀνάλυσις τῶν παρουσιαζομένων ἀνωμαλιῶν.

4. Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἀδυστηρῶς, διότι οἱ ἐκ Βουλγαρίας ἐρχόμενοι ἂν καὶ σχισματικοὶ ἐγκαθίστανται ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Βλ. σχετικῶς Στ. Παπαδάτοιο: Αἱ Σλαυϊκαὶ διεισδύσεις § 14.

11. 'Ο Καταστατικός Χάρτης τοῦ 'Αγίου Όρους

'Οριστικῶς περιελθόντος τοῦ 'Αγίου Όρους εἰς τὴν 'Ελληνικὴν 'Επικράτειαν μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς Συνθήκης Λωζάννης, ἀνέκυψε παρὰ τοῖς ἀγιορείταις τὸ ζήτημα τῆς ρυθμίσεως τοῦ Διοικητικοῦ αὐτῶν συστήματος⁽¹⁾. γοργοὶ δὲ ὡς πάντοτε εἰς τὰς ἐνεργείας των οἱ ἀγιορεῖται, συναθροισθέντες εἰς ἕκτακτον διπλὴν Σύναξιν, ἐψήφισαν τὴν 10ην Μαΐου 1924 τὸν παρὰ τῆς 'Επιτροπῆς, τῆς παρὰ τῆς αὐτῆς Συνάξεως ὀρισθείσης, σχέδιον τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ 'Αγίου Όρους, ὃπερ νῦν διέπει τὸ καθεστῶς αὐτοῦ.

'Η σύνταξις τοῦ «Καταστατικοῦ χάρτου» (Κ. Χ.) ὁμοῦς ἦτο ἐσπευσμένη. Ὡσὸν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἀπειλῆς μὲ κίνδυνον ἀμέσου καταστροφῆς, οἱ ἀγιορεῖται συνῆξαν καὶ ἐψήφισαν ἐντὸς 10ημέρου Νομοθέτημα ἀξίας οὐχὶ συνήθους, τὸ ἀτελὲς τοῦ ὁποῦ ἀμέσως κατέστη δὴλον. Παρατηρήθη δηλαδὴ, ὅτι εἰς τὴν σύνταξιν αὐτοῦ οἱ ἀγιορεῖται μετεῖχον μονομερῶ, καὶ ἡ 'Ελληνικὴ πολιτεία δὲν ἐκλήθη νὰ λάβῃ μέρος, καίτοι εἶχε τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα ὡς διάδοχος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὅτε εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Τυπικῶν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐλάβανον ἐνεργὸν μέρος. 'Επίσης παρέλειψαν οἱ 'Αγιορεῖται τὴν ὑποβολὴν τοῦ Σχεδίου πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς οὗ τὴν δικαιοδοσίαν πνευματικῶς ὑπάγονται. Τέλος διεπιστώθη, ὅτι τὸ σχέδιον ἀπετέλει ἀπλὴν ἀντιγραφὴν τῶν Γενικῶν Κανονισμῶν τοῦ ἔτους 1912 καὶ τοῦ ἐν ἔτει 1921 συνταχθέντος Γενικοῦ Κανονισμοῦ.

Τὰς παρατηρηθείσας ἐλλείψεις ἐθεράπευσε τὸ πρὸς κύρωσιν τοῦ Κ. Χάρτου ἐκδοθὲν Νομοθετικὸν Διάταγμα τῆς 10|16 Σεπτεμβρίου 1926 «Περὶ κυρώσεως τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ 'Αγίου Όρους»⁽²⁾, εἰς οὗ τὴν σύνταξιν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ἡ 'Ελληνικὴ πολιτεία διὰ τῆς ὑπὸ τὸν Α. Εὐταξίαν ἀντιπροσωπείας τῆς καὶ οὕτω ἐπληρώθη οὐχὶ μόνον ὁ τύπος τῆς συμμετοχῆς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Τυπικῶν, ὁ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀδιασαλεύτως τηρηθεῖς, ἀλλὰ καὶ κατεδείχθη εἰς πλεόν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς 'Ελληνικῆς πολιτείας ἐπὶ τῶν 'Αγιορειτικῶν ὑποθέσεων. Τὰ ὑπάρχοντα κενὰ συνεπληρώθησαν, τὸ νομοθέτημα ἐν τῷ συνόλω τοῦ ἔλαβεν ἐπιστημονικὴν μορφήν, κυρίως δὲ ἔλαβε τὸν τύπον τῆς Κυβερνητικῆς, νομοθετικῆς πράξεως. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1861|1925 ἐγγράφου του παρέσχε τὴν συγκατάθεσίν του. Οὕτω τὸ ἀγιορειτικὸν καθεστῶς ὀριστικῶς πλέον ἐρυθμίσθη⁽³⁾.

Χαρακτηριστικὸν τῶν νομοθετημάτων τούτων εἶναι, ὅτι δὲν ἐθέσπισαν νέον

1. Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ νέου Κ. Χάρτου ἐλήφθη μέριμνα προσαρμογῆς τῶν ἀνάκαθεν ἰσχυροῦσων διατάξεων πρὸς τὰς διαμορφωθείσας νέας κοινωνικὰς συνθήκας, ἐφ' ὅσον ἡ ἐλαστικότητα τῶν διατάξεων συνεχῶρει τοῦτο. Τὴν πρόθεσιν ταύτην τῶν ἀγιορειτῶν ὡς ἐξῆς ἐκφράζει ὁ Ἰωακείμ Ἰβηρίτης: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 3 «...εἶναι ὁ πολὺς πόθος τοῦ νὰ ἴδωμεν τὸ "Ἅγιον Όρος ἀνασυντασσόμενον καὶ ἀναμορφούμενον ἐπὶ τῇ βάσει μὲν τοῦ προνομιακοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν περὶ μοναχισμοῦ διατάξεων τῶν μεγάλων αὐτοῦ καθηγητῶν (ἐξ ὧν ἐξέχουσιν θέσιν κατέχει ὁ ὁσιος Ἀθανάσιος τῆς Μεγίστης Λαύρας ἐν τῇ διατυπώσει αὐτοῦ) διὰ τῆς προσλήψεως δὲ ἐκείνων ἐκ τῶν στοιχείων τῆς νεωτέρας προόδου, ὅσα χωρὶς νὰ ἀλλοιοῦσι τὸν πρωταρχικὸν χαρακτῆρα τοῦ 'Αγιορειτικοῦ Μοναχισμοῦ, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνακάθαρσιν μὲν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ φορτικοῦ γράμματος τοῦ κτείνοντος, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τοῦ πνεύματος τῆς χάριτος τοῦ ζωοποιούντος, οὕτως ὥστε νὰ διανοιχθῇ εἰς τὸν μοναχισμόν τοῦ 'Αγίου Όρους νέα περίοδος ἀσκήσεως καὶ ἀγώνων περισσότερον ἐξυπηρετικῶν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ περισσότερον ὠφελίμων εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἀγιορειτικῆς ἀναμορφώσεως ἀνήκει μὲν ἀποκλειστικῶς καὶ ἀμέσως εἰς τοὺς ἀγιορεῖταις, ἔχει ὁμοῦς ἀνάγκη τῆς ἐμμέσου (σ. σ. ἀμέσου ἴσως ἤθελεν εἶπαι ὀρθώτερον) συναντιλήψεως τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐκκλησίας, συμψώνον ἄλλως τε τοῦ τοιοῦτου πρὸς τὰ ἀρχαιοπαραδότως κρατοῦντα...»

2. Ἐσημοσιεύθη εἰς Φ. Ε. Κ. 309|1926.

3. Πλεῖστον εἰς Α. Εὐταξίον: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 89 ἐπ.

δίκαιον, ἀλλὰ διεμόρφωσαν τὸ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἰσχύον προνομιακὸν καθεστῶς. Ἔρα αἱ διατάξεις τόσον τοῦ Κ. Χάρτου, ὅσον καὶ τοῦ Ν. Δ. οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰμὴ τὸ μέχρι τότε ἰσχύον γραπτὸν καὶ ἄγραφον (ἐθιμικὸν) δίκαιον διατυπωθὲν ἐν ἐνιαίῳ κειμένῳ⁽¹⁾.

Ἐρευνητέα προβάλλει κατ' ἀρχὰς ἡ τυπικὴ ἰσχὺς τῶν νομοθετημάτων τούτων.

Καὶ ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Κ. Χάρτου καὶ τοῦ Ν. Δ. δὲν ὑπῆρχον αἱ προαναφερθεῖσαι (§10) συνταγματικαὶ διατάξεις καὶ οὕτω στασιάζεται ἡ ἀπόρροια τῶν Νομοθετημάτων τούτων ἐκ τοῦ Συντάγματος, ὅπερ ἐρίζει ὅτι «ὁ λεπτομερὴς καθορισμὸς τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας αὐτῶν γίνεται διὰ καταστατικῶν Χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὸν ὁποῖον, συμπράττοντος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Κράτους, συντάσσουσι μὲν καὶ ψηφίζουσιν αἱ εἴκοσι Ἱεραὶ Μοναί, ἐπικυρώνουσι δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βουλὴ Ἑλλήνων». Δεδικαιολογημένως ἐν μέρει· πλὴν ὅμως εἶναι γεγονός, ὅτι αἱ συνταγματικαὶ προϋποθέσεις ἐτηρήθησαν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ κυρώσαντος τὸν Κ. Χάρτην Ν. Δ)τος καὶ τοῦτο οὐχὶ τυχαίως, ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ προϋποθέσεις τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιτροπῆς καὶ μὴ ψηφισθέντος ψηφίσματος, εὐτινος ὅμως αἱ διατάξεις περιελήφθησαν εἰς τὸ προσωρινῶς ἰσχύσαν σύνταγμα τοῦ ἔτους 1926, ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ ὁποῦ τοῦ ἀρθροῦ 44 §2 τοῦ Ν.Δ. ἐξήρτησε τὴν ἰσχύον του⁽²⁾. Ἔρα ἄνευ ἀμφιβολίας δεχόμεθα ὅτι τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 10/16 Σεπτεμβρίου 1926 καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ κυρωθεὶς Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Ἁγίου Ὄρους εὐρίσκονται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ Σύνταγμα⁽³⁾.

Δεύτερον ἀσθενὲς σημεῖον εἶναι ἡ μὴ ἐπικύρωσις τοῦ Κ. Χ. ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἐὰν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ τότε, λόγῳ τῆς ἀνωμάλου λειτουργίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἀπουσία τῆς Βουλῆς καὶ ἡ ἐκδοσις ἀναγκαστικῶν νόμων, ἡ ἐπικύρωσις τοῦ Κ. Χάρτου διὰ Ν. Δ)τος ἀναπληροῖ πλήρως τὴν συνταγματικὴν ταύτην προϋπόθεσιν⁽⁴⁾.

Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν Συνταγματικῶν διατάξεων πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 1 τοῦ Ν. Δ)τος τῆς 10/16 Σεπτεμβρίου 1926, δι' οὗ ἐκυρώθη ὁ Κ. Χάρτης

1. Πρβλ. Θ. Τ σ ἄ τ σ ο υ—Μ. Β ο λ ο ν ἄ κ η: Ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἰς Α.Ε.Κ.Δ. ἔτος Δ' σελ. 213 ἐπ. καὶ Π. Παναγιωτίκου: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 107 σημ. 1. Κατ' ὁρθὴν ὅμως κρίνειν τοῦ Σ. Σ ο λ ι ῶ τ ο υ (Θ. ΜΗ σελ. 67 ἐπ.). κατὰ συνδυασμένην ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ ἀρθροῦ 1 τοῦ Ν. Δ. καὶ τοῦ ἀρθροῦ 188 § 2 τοῦ Κ. Χ. «προβάλλει τὸ λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι τὰ παλαιὰ προνόμια καὶ δικαιώματα τῶν ἱερῶν Μονῶν διετηρήθησαν μόνον, καθ' ἣν ἐκτασιν ἠθέλησεν ἐν τῷ ἀπολύτῳ κυριαρχικῷ δικαιώματι τῆς Ἡ Ἑλληνικῆ Πολιτείας καὶ ὡς ταῦτα διευπλώθησαν ρητῶς εἰς τὸν Κ. Χάρτην καὶ τὸ κυρωτικὸν τούτου Ν)κὸν Διάταγμα». Τοῦτο ἄλλωστε ρητῶς ἐπιτάσσει τὸ ἀρθρον 12 τοῦ Κ. Χ. καθ' ὃ «Τὸ Ἁγιον Ὄρος ἀπολαύει κατὰ τὰ ἀνέκαθεν κρατοῦντα, εἰδικῶν προνομίων καὶ ἀσυδοσιῶν, ὡς ταῦτα συγκεκριμένως διατυποῦνται ἐν διατάξεσι τοῦ παρόντος Κ. Χ.». Συνεπῶς «ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται ρητὴ διάταξις τοῦ ἐξαιρετικοῦ δικαίου ρυθμίζουσα εἰδι κῶς θέμα τι, θὰ ἰσχύσωσι κατ' ἀνάγκην αἱ γενικαὶ διατάξεις τοῦ κοινοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου τῆς χώρας καὶ οὐχὶ τὸ παρελθὸν δίκαιον τοῦ Ἁγίου Ὄρους». (Σ. Σολιώτης σελ. 72). Ἄλλαν ὁρθῶς θεβαίως, διότι ἄλλως θὰ δημιουργηθῆ ἀβεβαιότης δικαίου. Πρβλ. καὶ ἀνωτ. § 9 in fine. Ὁμοίως Ἰ. Γ ι ο ὑ π η ν: Ἡ ἀπονομὴ τῆς Δικαιοσύνης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἰς Α.Ε.Κ.Δ. τ. Δ' σελ. 18 ἐπ. καὶ Α. Β α μ β ἔ τ σ ο υ: Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον σελ. 154]5.

2. Ἄρθρον 44 § 2 Ν. Δ. τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1926 «Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος Νομοθετικοῦ Διατάγματος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἰσχύος τοῦ δημοσιευθεμένου Συντάγματος». Ἐπομένως ἡ ἰσχὺς τοῦ Κ. Χ. καὶ τοῦ Ν. Δ. ἀρχεται ἀπὸ τῆς 23ης Σεπτεμβρίου 1926, ἐπομένης τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος.

3. Βλ. Θ. Τ σ ἄ τ σ ο υ—Μ. Β ο λ ο ν ἄ κ η: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 213 ἐπ. ὅπου καὶ εὐρεῖα ἀνάλυσις τοῦ θέματος. Πρβλ. Π. Π α ν α γ ι ω τ ἄ κ ο υ: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 109. σημ. 2. Τὴν συμφωνίαν τοῦ Ν. Δ. καὶ τοῦ Κ. Χ. πρὸς τὸ Σύνταγμα δέχονται τὰ ἑλληνικά δικαστήρια. Βλ. ὑπ' ἀριθμ. 143/1926 ἀπόφασιν Ἐφετελοῦ Θεσσαλονίκης εἰς Α.Ε.Κ.Δ. τ. Δ' σελ. 214.

4. Κατὰ τὰ τότε κρατοῦντα καὶ διδασκόμενα. Βλ. Ν. Ν. Σ α ρ ι π ὅ λ ο υ: Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον τ. Β' σελ. 288 ἐπ.

του 'Αγίου "Όρους «ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκειται πρὸς τὰς ἀκολουθούς διατάξεις» προκύπτει, ὅτι τὸ ἀγιορειτικὸν καθεστῶς ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ Ν. Δ)τος κατ' ἀρχὰς καὶ τῶν μὴ ἀντικειμένων αὐτῷ διατάξεων τοῦ Κ. Χάρτου(¹). Οὕτω τὸ Ν. Δ. ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμήμα τοῦ Κ. Χάρτου καὶ μάλιστα ἐπικρατέστερον αὐτοῦ, ἀμφότερα δὲ ἀποτελοῦσι συμβατικὸν Νομοθέτημα ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Συντάγματος ἀρύοντος τὴν ἰσχύν του, μὴ δυνάμενον νὰ τροποποιηθῆ εἰμὴ ὅπως τὸ Σύνταγμα ὀρίζει(²).

Ἀντλοῦντα ὁμοῦς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τὴν ἰσχύν των τὰ Νομοθετήματα ταῦτα, ἀποτελοῦσιν ἐξαιρετικὸν δίκαιον καὶ μόνον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος δύνανται νὰ τροποποιηθῶσιν, ἤτοι διὰ τῆς συντάξεως νέου Κ. Χάρτου. Ἐπέμβασις τοῦ κοινοῦ Νομοθέτου πρὸς ρύθμισιν τοῦ Ἀγιορειτικοῦ Καθεσιῶτος διὰ τροποποιήσεως διατάξεων τῶν Νομοθετημάτων τούτων ἀποτελεῖ καταστρατήγησιν τῆς ἐκφρασθείσης συνταγματικῆς βουλήσεως(³). Θέματα ρυθμιζόμενα ὑπὸ τούτων καὶ ἀναγόμενα εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ ἀρθροῦ 103 τοῦ Συντάγματος δὲν δύνανται νὰ ρυθμισθῶσι διαφοροτρόπως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ νομοθέτου, διότι εἰς τοῦτον ἀφέθη ὁ λεπτομερῆς αὐτῶν καθορισμὸς καὶ μόνον(⁴).

Τὴν ἠϋξημένην τυπικὴν ἰσχύν τοῦ Ν. Δ)τος καὶ τοῦ Κ. Χάρτου δέχεται καὶ τὸ ΣτΕ(⁵).

Ἡ ἔρευνα τῶν κατ' ἰδίαν διατάξεων τοῦ Ν. Δ)τος καὶ τοῦ Κ. Χάρτου τοῦ Ἀγίου "Όρους ἐξέρχεται τῶν ὀρίων τῆς ἐν προκειμένῳ μελέτης(⁶).

11. Ἡ ἔννοια τῆς «Αὐτοδιοικήσεως» τοῦ Ἀγίου "Όρους.

Ὁ ἀφορισμὸς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων «...τοὺς ἐν τῷ "Αθῶ σχολάζοντας μοναχοὺς ἀνενοχλήτους ἀπὸ παντοίας ἐπηρείας...» καὶ «...Τὸ "Αγιον "Όρος εἶναι ἐλεύθερον καὶ μηδεμίαν φορολογίαν ἢ ἐπήρειάν τινα ἔχειν τοὺς Μοναχοὺς ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος...» ἐπέπρωτο σοβαρῶς νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν διάδοχον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὴν Ἑλληνικὴν πολιτείαν, ἥτις πιστὴ εἰς τὴν βασιλικὴν ἐπιταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου καθ' ἣν «οὐδὲν γὰρ ἡ βασιλεία μου νεώτερον καινισθῆναι βούλεται ἐπὶ τῷ Ἀγίῳ τούτῳ "Όρει, ἀλλὰ τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς

1. Προσέτι δὲ διότι τὸ Ν. Δ. πληροῖ ἀπίας τὰς πρὸς ἔκδοσιν Τυπικοῦ καὶ Κ. Χάρτου προϋποθέσεις, ἃς ὁ Κ. Χάρτης ἠγάγησε βλ. καὶ Π. Π α ν α γ ω τ ἄ κ ο ν: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 10 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπὰς.

2. Πρβλ. Ἰ ἠ λ ι ἄ κ η ν: Οἱ Ἀγιορειτικοὶ Θεσμοί, Ἀθῆναι 1938 σελ. 18.

3. Βλ. Ἰ ἠ λ ι ἄ ν κ υ ρ ι α κ ὀ π ο υ λ ο ν: Ἑλληνικὸν Διοικητικὸν Δίκαιον Θεοκῆ 1954 τ. Β' σελ. 110 καθ' ὃν «ὁ Κοινὸς νομοθέτης δεσμεύεται ἐν τῇ ρυθμίσει τῆς αὐτοδιοικήσεως τούτου ἐκ τῆς σαφοῦς διατάξεως τοῦ συντάγματος ὅπως τηρῆται τὸ ἀρχαῖον προνομιακὸν καθεστῶς τοῦ Ἀγίου "Όρους κατὰ τὸ ὅποιον ὑποχρεωτικῶς διοικεῖται τοῦτο, οὐδεμιᾶς ἀπολύτως μεταβολῆς τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἐπιτροπομένης».

⁴. Ὡς πρὸς τὴν ἰσχύν τοῦ Ν. Δ. 2623 τῆς 19-9-1953 (Φ.Ε.Κ. Α. 268 τῆς 28-9-1953) «περὶ προσθήκης διατάξεως εἰς τὸ Ν. Δ. τῆς 10 Σ]βρίου 1926 περὶ κυρώσεως τοῦ Κ. Χ. τοῦ Ἀγίου "Όρους» δι' οὗ προσετέθη εἰς τὸ Ν. Δ. τῆς 10-9-1926 ἀρθρον 43β βλ. Σ τ. Ι. Π α π α δ ἄ τ ο υ: Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀβάτου τοῦ Ἀγίου "Όρους.

4. Α. χ. δύνανται διὰ νόμου (οὐχὶ ὁμοῦς Ν. Δ. ἢ Δ)τος) νὰ ρυθμισθῶσιν αἱ ἀρμοδιότητες καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Διοικητοῦ Ἀγίου "Όρους, πλην δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μεταβολὴ τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθροῦ 3 καὶ 4 τοῦ Ν. Δ., ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐποπτείας, συμμετοχῆς εἰς τὰς συνεδρίας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἀναπληρώσεως, τῆς ὑπαγωγῆς του εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν. Ἐπίσης δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διάφορος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρθροῦ 168 Κ. Χ. ρύθμισις τῆς φορολογίας τῶν ἀγιορειτικῶν προϊόντων διὰ νόμου, διότι τοῦτο θὰ ἀντίκειται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ συντάγματος ἀναγνωριζόμενα προνόμια καὶ ἀουδοσίας τοῦ Ἀγ. "Όρους.

⁵. Ἰ π' ἀριθμ. 1093|1936 ΣτΕ. Θ. ΜΗ σελ. 72 ἰδίᾳ εἰσήγησις Σ. Σ ο λ ι ῶ τ η.

6. Ἐρμηνεία τῶν διατάξεων τοῦ Κ. Χάρτου μέχρι σήμερον δὲν ἐγένετο. Ὁ Π. Π α ν α γ ι ω τ ἄ κ ο ς: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 82 192 ἐπιχειρῶν «ἐγρυστάτην ἐρμηνείαν» τῶν διατάξεων τοῦ Κ. Χ. (σελ. 194) οὐχὶ ἐπαρκῶς τὰ θέματα ἐπεξεργάζεται.

Ἡ μελέτη τοῦ Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Ἀ ν τ ω ν ο π ο ὕ λ ο υ: Ἡ συνταγματικὴ προστασία τοῦ Ἀγιορειτικοῦ καθεστώτος (ἐναίο. διατριβή) ἐξεδόθη μετὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης

καὶ τύπους φυλαχθῆναι καὶ κατὰ τὰς διατάξεις τῶν μακαριτῶν βασιλέων τὰ πάντα γενέσθαι» οὐδὲν τὸ νεώτερον περὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐθέσπισεν⁽¹⁾, ἀλλὰ τὴν κατὰ τὸ ἔκπαλαι ἰσχύουσαν τάξιν οὐχὶ μόνον ἀπλῶς ἀνεγνώρισεν, ἀλλὰ διὰ συνταγματικῆς διατάξεως ἔδωκεν αὐτῇ συγκεκριμένην μορφήν. Ἡ συγκεκριμένη καὶ δοριστικὴ αὕτη μορφή ἐμφανίζεται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Αὐτοδιοικήτου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, διότι ἡ αὐτοδιοίκησις αὐτοῦ συνετέλεσεν ἀπὸ τῆς δημιουργίας του εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, διατήρησιν καὶ ἀκμὴν αὐτοῦ.

Ἡ αὐτοδιοίκησις ὁμοίως τοῦ Ἁγίου Ὁρους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων συνίστατο εἰς ἀρνητικὴν στάσιν τῆς πολιτείας ἐναντι αὐτοῦ, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πηγαί⁽²⁾. Σήμερον ἡ στάσις τῆς πολιτείας εἶναι ἐνεργὸς καὶ ριζικῶς διαφέρει τῆς Βυζαντινῆς πολιτείας, χωρὶς τοῦτο νὰ δύναται νὰ ἐκληφθῆ ὡς πρόθεσις ἀφαιρέσεως προνομίου τινός, διότι ἡ κρατικὴ ἐπέμβασις συνίσταται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν προστασίας ἀλωβήτου τοῦ ἀγιορειτικοῦ καθεστώτος, προέρχεται δὲ ἀπὸ τὴν σθεναρὰν θέλησιν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας ὅπως διατηρηθῇ τὸ καθεστῶς αὐτό. Ἡ παντελής ἔλλειψις κρατικῆς ἐποπτείας ἐκ τοῦ σύνεγγυς, μετὰ τὰς τελευταίας δοκιμασίας τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἴσως νὰ προεκάλει τὸν μαρασμὸν αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ διαρκὴς ἐπίδειξις παντοῦ ἐνδιαφέροντος συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἀκμὴν τῆς ἀνθηρᾶς αὐτοῦ καταστάσεως. Ἡ κρατικὴ ἐπέμβασις αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ὡς εὐθὺς ἀμέσως θέλμεν ἰδεῖν, ἐπικύρωσιν τῶν κανονιστικῶν διατάξεων καὶ ἡ διὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐπίβλεψις τηρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Ν. Δ)τος καὶ τοῦ Κ. Χάρτου. Καὶ τὸ μὲν δεύτερον εἶναι νέον, δικαιολογηθὲν διὰ βραχέων πρότερον. Τὸ πρῶτον ἀνατρέχει εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Ὅτε τὰ Τυπικὰ ἐπεκύρωνον οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες.

Ἡ αὐτοδιοίκησις τοῦ Ἁγίου Ὁρους συνίσταται εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ χώρου τῆς Ἀθωϊκῆς χερσονήσου εἰς αὐτοδιοικήτον κοινότητα ἔχουσαν ἐντὸς τῶν Συνταγματικῶν παραχωρήσεων νομοθετικὴν, ἐκτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν⁽³⁾. Ἡ ὅλως ἰδιόμορφος ὁμοίως μοναστηριακὴ ὀργάνωσις τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὑπὸ αὐστηρὸν νομικὸν πρῶτον ἐξεταζομένη, δὲν ἀφίσταται τῶν τυποποιημένων πλέον ἐννοιῶν, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τοὺς λοιποὺς αὐτοδιοικήτους ὀργανισμούς. Οὕτω κατὰ γενικὴν ἀναγνώρισιν τὸ Ἅγιον Ὁρος συνιστᾷ Νομικὸν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου ὡς Χωρικὸν Σωματεῖον⁽⁴⁾, ἐκάστη δὲ Μονὴ αὐτοῦ εἶναι Νομικὸν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου⁽⁵⁾, ὡς δὲ ἡ ἐξουσία τῶν Ν.Π.Δ.Δ. εἶναι δοτὴ, οὕτω δοτὴ εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ

1. Πρβλ. Π. Π α ν α γ ι ω τ ἄ κ ο υ: σελ. 105 καὶ ἰδίᾳ σελ. 54-55 ἔπ.

2. Δ. χ. α) τὸ Χρυσόβουλλον τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα (Μ. Γεδεών: Ὁ Ἄθως σελ. 97 ἔπ.) «Ἡ Θεοῦνεργος ἡμῶν βασιλεία.. ἐξασφαλιζόμεθα πάντας ἀπὸ τοῦ στρατηγῶν, βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ ὡς ἐσχάτων, ἵνα μὴ ἐπηρεάσῃ τις αὐτοὺς» β) Τὸ Τυπικὸν Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου (Ἰωακείμ Ἰβηρίτου σελ. 7) «Μήτε τοῦ Πατριάρχου ἐξαρχον, μήτε ἄλλου τινός ἐξουσίαν ἔχειν εἰς τὸ Ἅγιον Ὁρος», γ) Ἡ ἐπιστολὴ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου πρὸς Πατριάρχην Νικόλαον (Ἰωακείμ Ἰβηρίτου σελ. 7) «Τὸ Ἅγιον Ὁρος μὴ ὑποκείμενον τῇ Σῆ ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Βασιλέων καὶ μόνον δεσποζόμενον, οἵτινες καὶ ἐθέσπισαν ἀκαταδόλιγτον εἶναι αὐτὸ καὶ ἐλεύθερον καὶ μὴτε ἐπίσκοπον μὴτε ἄρχοντα τῶν ἐπαρχιῶν μετοχὴν τινα ἐν τῷ Ὁρει ἔχειν νενομοθετήκασιν. Καὶ γὰρ ἐγὼ αὐτὸς πολλάκις ἤβουλήθη, ἵνα ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας εἰσέρχεται καὶ διορθοῖ τὰ κατὰ καιροὺς ἀναφνόμενα σκάνδαλα, ἀλλ' οὐκ ἐποίησα, τὰ τῶν ἀειμνήστων πρὸ ἐμοῦ βασιλέων αἰδοθεῖς θεοσιμίματα». Πάντως τὸ Βυζαντινὸν ἤσκει πάντοτε τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὡς μετέπειτα καὶ τὸ Τουρκικὸν κράτος. Πρβλ. καὶ Σ. Σ ο λ ι ὡ τ η ν Θ. ΜΗ σελ. 68.

3. Ὅντως ἡ ὅλως πρωτότυπος μοναχικὴ κοινότης δύναται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 43 τοῦ Κ. Χ. νὰ ἐκδίδῃ Κανονιστικὰς διατάξεις, ἤτοι νὰ νομοθετῇ ἐπὶ ζητημάτων Ἀγιορειτῶν, νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς διὰ τοῦ Διοικητοῦ καὶ τῆς Ἱερᾶς Ἐπιστοπίας καὶ νὰ ἀσκῇ δικαστικὴν ἐξουσίαν.

4. Βλ. Ἡ. Κ ο ρ ι α κ ο π ο ὕ λ ο υ: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 220 καὶ ἔγκ. Ὑπ. Δικαιοσύνης εἰς Δικαστικὴν τ. Στ. σελ. 44.

5. Βλ. Ἡ Κ ο ρ ι α κ ο π ο ὕ λ ο υ: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 228 καὶ Γ. Μ π α λ ῆ ν: Μελέται ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος Ἀστικοῦ Δικαίου, Ἀθήναι 1988 σελ. 317 σημ. 3. καὶ Σ. Σ ο λ ι ὡ τ η ν Θ. ΜΗ σελ. 65 καθ' ὃν ε...ὡς πρὸς τὰς Μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τὴν Ἱερᾶν Κοινότητα σοβα-

του Ν.Π.Δ.Δ. του 'Αγίου Όρους ή των Μονών αυτού άσχομένη έξουσία. 'Η διαφορά έγκειται μόνον εις τό παραχωρείσαν την έξουσίαν όργανον, όπερ προκειμένου περι 'Αγίου Όρους δέν είναι ό κοινός Νομοθέτης, αλλά ό Συνταγματικός τοιοτός, όστις ώρισεν, ότι μόνον έντός των πλαισίων του Κ. Χάρτιου δύναται νά κινηθῆ τό Ν. Π. του 'Αγίου Όρους έν τῆ άσκήσει τῆς Νομοθετικῆς αυτού έξουσίας. Νομοθετική πρωτοβουλία υπερβαίνουσα τά ταχθέντα όρια είναι άνεπίτρεπτος(1).

Τό όλως ίδιαζον όμως τῆς αὐτοδιοικήσεως του 'Αγίου Όρους και διαφέρον των λοιπών αὐτοδιοικουμένων οργανισμών είναι τό άνεπίτρεπτον τῆς έπεμβάσεως του κοινού Νομοθέτου, πράγμα όπερ δέν συμβαίνει εις έτερον αὐτοδιοικούμενον οργανισμόν. Νόμος αναφερόμενος εις τό 'Αγιορειτικόν καθεστώς και ίδια εις την αὐτοδιοίκησιν του 'Αγίου Όρους, πλήν των ὑπό τῆς τελευταίας παραγράφου του άρθρου 103 του Συντάγματος έπιτρεπομένων είναι άνίσχυρος(2). Διά του τρόπου τούτου ή αὐτοδιοίκησις του 'Αγίου Όρους έγγίζει τά όρια τῆς Διοικητικῆς άνεξαρτησίας.

Καίτοι όμως ή αὐτοδιοίκησις αὐτή έξικνεῖται τρόπον τινά εις άνεξαρτησίαν έναντι τῆς πολιτείας, έν τούτοις δέν δύναται νά χαρακτηρισθῆ Αὐτονομία, ώς παρά τινων άποκαλεῖται(3). Τούτο άποκλείει αὐτή χύτη ή έκφρασις του Συνταγματικού Νομοθέτου καθιστώσα τό 'Αγιον Όρος «αὐτοδιοικητικόν Τμήμα του 'Ελληνικού Κράτους, του οποίου ή κυριαρχία παραμένει άθικτος έπ' αυτού». Τό 'Αγιον Όρος δέν άπολαύει δικαιωμάτων υπερκρατικών, δέν είναι ὑποκείμενον του Διεθνούς δικαίου, εὐδὲ εύρίσκεται ὑπό έντολήν ή έγγύησιν τῆς 'Ελληνικῆς πολιτείας, άλλ' άποτελεῖ έδαφικόν χῶρον αὐτῆς(4). Καί αἱ διεθνείς συνθήκαι εὐδαμοῦ όμιλῶσι περι αὐτονομίας, άλλὰ περι δικαιωμάτων των μή 'Ελληνικῶν μονών. Νῦν, ή κρατική επέμβασις διά του 'Υπουργοῦ των 'Εξωτερικῶν, ή διά του Διοικητοῦ άσκησις έλέγχου, ή δυνατότης συνταγματικῆς μεταρροθμίσεως και ή έλλειψις υπερκρατικῆς δικαιοδοσίας έγκολπώνουν τό 'Αγιον Όρος εις την λοιπὴν 'Ελληνικὴν 'Επικράτειαν(5), ήτις οὐδεμίαν πολιτικὴν κυριαρχίαν άνεγνώρισεν αὐτῷ(6).

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ὡς ὑποστηρίζεται ότι ταῦτα άποτελοῦσι νομικά πρόσωπα Δημοσίου Διμαίου άσκοῦντα διοίκησιν...» πρβ. Β.Δ. 28-7-1857 (ΦΕΚ 15-9-1857) «Περὶ κανονισμοῦ των Μοναστηρίων» και Μ. Σ α κ ε λ α ρ ο π ο ῦ λ ο υ: 'Εκκλησιαστικόν Δίκαιον, 1898 σελ. 303.

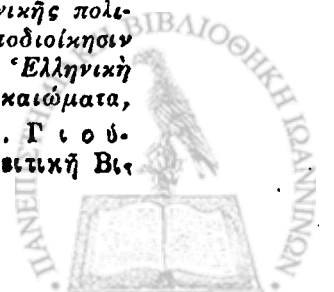
1. 'Η καταστρατήγησις των σχετικῶν διατάξεων του Συντάγματος και ή υπέρβασις των ταχθέντων ὑπό του Ν. Δ. και Κ. Χ. όρων έλέγχεται ὑπό του 'Υπουργοῦ των 'Εξωτερικῶν, όστις χρώμενος του δικαιώματος όπερ αὐτῷ παραχωρεῖ τό άρθρον 6 του Ν. Δ. δύναται άλλὰ και ὑποχρεῖται εις άπόρριψιν πάσης Κανονιστικῆς διατάξεως μή συναδούσης πρὸς τάς συνταγματικὰς έπιταγὰς. 'Η έξουσία αὐτή του 'Υπουργοῦ είναι άποφασιστική και μαρτυρεῖ την σταθερὰν άπόφασιν τῆς πολιτείας όπως διευθύνῃ τὸν ρυθμόν τῆς 'Αγιορειτικῆς ζωῆς.

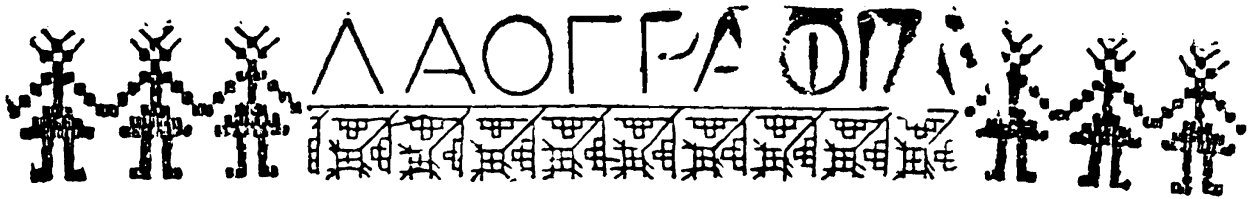
2. Πρβλ. και άρθρον 187 Κ. Χ καθ' ό επῶσα διάταξις άντικειμένη εις τὸν παρόντα Κ. Χ. δέν δύναται νά έχῃ ισχὴν έν 'Αγίῳ Όρει».

3. Ὡς λ. χ. ό άδαής 'Ι ω α κ ε λ μ 'Ι θ η ρ ι τ η ς: ένθ. άνωτ. σελ. 6, όστις δέχεται: ότι «'Η πολιτεία του 'Αγίου Όρους, ως συνισταμένη από ανθρώπους άπομακρυθέντας του κόσμου και ως όρον του βίου των θέσαντες την ὑπακοήν είναι ipso jure αὐτονομιακή...». Ὅντως θελκτική ή προβαλλομένη αιτιολογία τῆς έννοιας τῆς αὐτονομίας, ής στοιχεῖα παρέχει τὴν «άπομάκρυνσιν του κόσμου» και «τὴν ὑπακοήν». Προσπαθῶν έν συνεχείᾳ νά έρμηνεύσῃ και αναπτύξῃ τὴν έννοιαν τῆς αὐτονομίας πελαγοδρομεῖ. Τὸν όρον «αὐτόνομος» χρησιμοποιεῖ και ό Σ. Κ ο υ γ έ α ς: ένθ. άνωτ. σελ. 223 άδοκίμως.

4. Βλ. Κ. Ε θ ο τ α σ ι ά θ ο υ: Διεθνὲς Δίκαιόν τεύχος Α'. 'Αθήναι 1950 σελ. 62 έπ. περι των ὑποκειμένων του Διεθνούς Δικαίου. Ὁ ίδιος εις Διεθνὲς Δίκαιον: Τεύχος Β' Θεσσαλονίκη (πολυγραφημένος) σελ. 108 όμιλεῖ περι «αὐτοδιοικήσεως του 'Αγίου Όρους».

5. Πρβλ. Σ. Σ ο λ ι ώ τ η ν: Θ. ΜΗ σελ. 67-68 καθ' όν «Τό άρθρον 109 του Συνήτος, θεσπισθέν έν άπολύτῳ έλευθερίᾳ και άνεν οὐδεμιᾶς νομικῆς ὑποχρεώσεως τῆς 'Ελληνικῆς πολιτείας, διατηρεῖ άθικτον την κυριαρχίαν ταύτης επί του 'Αθῶ και χορηγεῖ άλλῶς αὐτοδιοίκησιν ομφώνως πρὸς τό αρχαῖον προνομιακόν καθεστώς... Συμπέρασμα τούτων είναι, ότι ή 'Ελληνική κυριαρχία επί του 'Αθῶ ὑφίσταται άπολύτως, καθὼς και τά έξ αὐτῆς παρεπόμενα δικαιώματα, παραλλήλως πρὸς την αὐτοπροαιρέτως χορηγηθεῖσαν αὐτοδιοίκησιν». Σύμφωνοι και 'Ι. Γ ι ο ῦ π η ς: ένθ. άνωτ. σελ. 18 έπ. και 'Ι. Τ ο α μ α κ ι θ η ς εις περιοδικόν «'Αγιορειτικὴ Βι

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΕΝΑ ΠΑΛΙΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ

Α'. Τὰ Ἱστορικά

Στὸ φύλλο τῆς 4ης Δεκέμβρη 1869, ἡ παλιὰ Γιαννιώτικη ἔφημερίδα «Ἰωάννινα», * ἀναγγέλλει ὅτι «ὑπεβλήθη ἀρμοδίως εἰς τὰς Τουρκικὰς Ἀρχάς, αἰτησις ἀνασυστάσεως διὰ δ.ατάγματος τῆς παλαιᾶς ἐμπορικῆς πανηγύρεως εἰς τὸ παλαιὸν πανηγυριζόμενον μέρος, διαρκείας δὲ ἀπὸ 1—15 Αὐγούστου ἐκάστου ἔτους».

Ποιὰ τάχα νὰ εἶναι ἡ παλιὰ αὐτὴ ἐμποροπανήγυρη καὶ ποῖο τὸ πανηγυριζόμενο μέρος;

Γιὰ τὸ παλιὸ αὐτὸ πανηγύρι γράφει στὴ Χρονογραφία του (Β' σελ. 251) κι' ὁ Αραβαντινός.

«Ἐμπορικῆ, γράφει, πανήγυρις, ἐκροτεῖτο τὸ πάλαι εἰς Ἰωάννινα, ἦν ἀναφέρει τὸ Χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου, ἧτις ἄγνωστον πότε ἔπαυσε». Κι' ἄλλοῦ: «Ἡ Μητρόπολις Ἰωαννίνων, ἐκτὸς τῶν ἐγγείων προσόδων...ἐκέκτητο καὶ τὸ ἐτήσιον ὄφελος ὅπερ εἰσέπραττε ἐκ τῆς ἐκείσε (Γιάννινα) συγκροτουμένης ἐμπορικῆς πανηγύρεως, διαρκούσης ἡμέρας δεκαπέντε ἀπὸ τῆς 26 Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς 8ης Νομβρίου».

Ἄλλὰ καὶ γιὰ μιὰ ἄλλη πανήγυρη κάνει λόγο ὁ Αραβαντινός: «Ἐκροτεῖτο δὲ μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀλῆ, οὐχὶ εὐκαταφρόνητος Πανήγυρις, Πωγωνια».

[*] Τὰ «Ἰωάννινα» κι' ὁ δίδυμος Τουρκόγλωσσος ἀδερφός της «Γιάννια», πρωτοβγήκαν στὴν πόλη μας στὶς 14 Μάη 1869. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, εἶχε ἐφαρμοστῆ στὴν Τουρκία καινούργια διοικητικὴ διαίρεση, εἶχαν ἰδρυθῆ τὰ Βιλαέτια, καὶ στὸ δικό μας Βιλαέτι ὑπαγόταν ἡ Ἑπείρος, ἡ Ἀλβανία κι' ἡ Θεσσαλία.

Ἐπίσημη ἔφημερίδα τῆς Διοικήσεως τοῦ Βιλαετιοῦ, ἦταν τὰ «Ἰωάννινα». ποὺ βγαίναν ταυτόχρονα καὶ στὶς δυὸ γλώσσες, τὴν ἐπίσημη δηλ. γλῶσσα τοῦ Κράτους, καὶ τὴν ὀμιλουμένη γενικὰ ἀπὸ Τούρκους καὶ Ρωμαίους ἑλληνικὴ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐπίσημες διαταγές, [Διατάγματα, Ἐγκύκλιες, διορισμοί, μεταθέσεις, πυράσημα κ.λ.π.], εἶχε καὶ τμῆμα εἰδησεογραφικὸ ἀλλὰ πολλὰς φορές, καὶ στήλες ἀφιερωμένες στὴν ἐγχώρια φιλολογικὴ κίνηση ἢ καὶ σὲ θέματα ἐγκυκλοπαιδικά.

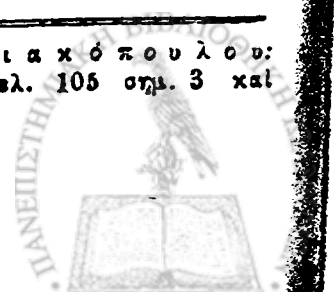
Στὰ 1875, ἔβγαине καὶ ἰδιαίτερο παράρτημά της «Θεσσαλία», μὲ ξεχωρὲς θεσσαλικὲς εἰδήσεις τυπωτόταν δὲ στὰ τυπογραφεῖα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Γιαννίνων.

Τὸ πρῶτο συντακτικὸ καὶ τεχνικὸ προσωπικὸ τῆς ἦταν: Γιωργάκης Ἐφέντης Πολυχρονίδης, πεθερὸς ἀργότερα τοῦ ἁγίου Μακαριώτου Πατριάρχου Ἀλεξάνδρειας Νικόλαου (Εὐαγγελίδης ἀπὸ τὰ Γιάννινα), καθηγητὴ μου στὴ Ζωσιμαία Σχολή, ὅπως κι' ὁ μακαρίτης Πολυχροναδης ἦταν καθηγητὴς μου στὰ Γούρτζικα, στὸ ἴδιο Σκολεῖο, Γιαννάκης Μίσσιου Ἐφέντης, γραμματεὺς τυπογραφείου, Δημητράκης Ἐφέντης Κομπατῆς, στοιχειοθέτης, Χρήστος Κουτουζῆς, βοηθὸς στοιχειοθέτης.

Ἡ ἔφημερίδα αὐτὴ ἔβγαине τακτικὰ ἴσαμε τὰ 1914, σώζονται δὲ στὸ Δημοτικὸ μας Μουσεῖο ἐλάχιστοι μόνο τόμοι της.

βλιοθήκη» τ. Δ. (1941) σελ. 121 (Γνωμοδότησις). Βλ. καὶ Ἡ λ. Κυριακόπουλου: ἐνθ. ἀνωτ. τ. Δ. σελ. 130 καὶ Π. Παναγιωτάκου: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 105 σημ. 3 καὶ 109 σημ. 2.

2. Βλ. καὶ Σολιῶτην: Θ. ΜΗ σελ. 68.

νή καλουμένη, μετατεθείσα ἐκ τῆς Πωγωνιανῆς, ὅτε ἡ πόλις Δεπαλίτσα ἠρημώθη».

Ποιά τῶρα τάχα νὰ ἦταν ἡ παλιὰ ἐκείνη Ἐμποροπανήγυρη (Παζάρ, ὅπως λέγαν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο) γιὰ τὴν ὁποία «ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων αἰτησις ἀνασυστάσεως»;

Τὴν ἀπάντησιν μᾶς τὴ δίνει ἡ ἴδια ἐφημερίδα, στὶς 14 Μάη 1870, ὅταν ἀναγγέλλει ὅτι «κατόπιν τῆς αἰτήσεως τῆς Γεν. Διοικήσεως, ἐξεδόθη Β. Διάταγμα περὶ ἀνανεώσεως τῆς ἐξωθεν τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ τὴν θέσιν Βονίλλης ἄλλοτε ἀνοιγομένης πανηγύρεως».

Στὶς 2 δὲ Αὐγούστου 1871, ἡ ἴδια ἐφημερίδα ἀναγγέλλει ὅτι «ἀπὸ τοῦ ἐ.ἐ., ἄρχεται ἡ πανήγυρις Ἰωαννίνων, ἀπὸ 15ης μέχρι 30ης Αὐγούστου».

Γιὰ τὸ πανηγύρι αὐτὸ κάνει λόγο κι' ὁ Ἡπειρώτης λόγιος Γ. Γάγαρης στὸ Ἡμερολόγιό του «Δωδώνη» τὸ 1896, ὅπου γράφει τὰ ἑξῆς:

Τὴν 20 Αὐγούστου, τελεῖται ἐν Ἰωαννίνοις πανήγυρις καλουμένη Πωγωνιανή, καὶ διαρκεῖ μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς τούτου. Ἡ πανήγυρις αὕτη ἐτελεῖτο κατ' ἔτος ἐν Ἰωαννίνοις. Εἰς Ἰωάννινα μετετέθη ἡ πανήγυρις αὕτη, ἐκ τῆς Ἐπαρχίας τῆς Πωγωνιανῆς, ὅτε, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προτελευταίας ἑκατοετητηρίδος, κατεστράφη ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς, πόλις Δεπαλίτσα. Ἐν Ἰωαννίνοις, ἡ Πωγωνιανὴ εἶχεν ὄψιν ἐμπορικὴν, διαρκοῦσα, ὡς καὶ ἐν Δεπαλίτσα ἐπὶ δωδεκαήμερον. Ἐσυναζόντο τότε ἐν Ἰωαννίνοις οἱ κάτοικοι διαφόρων μερῶν τῆς Ἡπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Ἀλβανίας, καὶ ἐπώλουν ἐπὶ τόπου τὰ προϊόντα τοῦ τόπου των ἢ ἀντήλασσον αὐτὰ μὲ τὰ εὐρωπαϊκά.

» Ἀκριβῶς ὁ χρόνος τῆς καταργήσεως τῆς πανηγύρεως ἀγνοεῖται. Ἡ ἀνασυστάσις αὐτῆς ἐγένετο τὸ πρῶτον τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Ἰωαννίνων Χιβζῆ Πασιᾶ πρὸ διετίας».

Κατὰ τὸ Λαμπρίδη ἡ Πωγωνιανὴ «μετηνέχθη εἰς Ἰωάννινα» στὰ 1792 ἀπὸ τὸν Ἀλῆ, «διατηρήσασα τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα... Συνήρχοντο δὲ εἰς αὐτὴν, οὐ μόνον ἐκ τῶν πέριξ σωρηδόν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν τῆς Ἡπείρου μερῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης».

«Ἡ Δεπαλίτσα μετὰ τῆς Μεσσαρίας, γράφει ἄλλοῦ ὁ αὐτὸς ἱστορικός, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν ἀποτελοῦν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ τμήματος, ἀκμάσασαν ἰδίως ἀπὸ τῆς 14' ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἀριθμοῦσαν μετὰ τῶν προαστείων καὶ τῶν δύο πρὸς Β. παρακειμένων χωρίων 12.000 οἰκογενείας, 74 ἐκκλησίας καὶ 44 κρήνας».

Ἡ Μεσσαριά, ἦταν τὸ ἀρχοντικὸν τμήμα τῆς πρωτεύουσας αὐτῆς, ἡ δὲ Δεπαλίτσα τὸ ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικόν... «ἤκμαζον δὲ ἐπὶ πλούτῳ καὶ εὐημερίᾳ... ὠφείλετο δὲ ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ πρόοδος αὐτῆ, ἐκ παραδόσεως, εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐν Δεπαλίτσα ἀνωτέρων πολιτικῶν ἀρχῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν ἢ τὴν καθιέρωσιν ὁμωνύμου τῷ τμήματι ἐμπορικῆς πανηγύρεως ὑπὸ Ἀνδρονίου τοῦ νεωτέρου (1335—1336)».

Σύμφωνα μὲ μιὰ πληροφορία τοῦ ἴδιου ἱστορικοῦ, τὸ πανηγύρι αὐτό, γιὰ δύο αἰῶνες, εἶχε μετατεθῆ στὴν Ἐπισκοπὴ· ἐπανήγαγε δὲ αὐτὴν αὐτόθι, τὸ 1092, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος, ἀναγνούς διάφορα χρυσόβουλλα καὶ συγγίλια ἀπὸ τῆς 2ας ἑκατονταετηρίδος».

Ὁ δὲ Χρ. Ρέμπελης, γράφοντας στὰ «Ἡπ. Χρονικά» τοῦ 1930 γιὰ τὴ Μονὴ Ζέρας, καὶ προσφεύγοντας κι' αὐτὸς στὴν παράδοσιν, γιὰ νὰ καθορίσῃ τὸ χρῶμα τῆς ἀρχικῆς τῆς κτίσεως, γράφει ὅτι «ἡ παράδοσις, ὁμιλοῦσα περὶ τῆς πρώτης κτίσεως τῆς Μονῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθέντων κωδικῶν καὶ χρυσοβούλλων, ἀνάγει ταύτην εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ἦτοι κατὰ τὸ 670 μ. Χ. εἰς ἐποχὴν δηλ. καθ' ἣν ἐκτίσθη καὶ ἡ τῆς Μολυβδοσκε-

πάσιου...παρά τὸ σημερινὸν χωρίον Δεπαλίτσα, ὁ ὁποῖος, συνέστησε τότε τὴν ἐπι-
σκοπὴν Πωγωνιανῆς καὶ τὴν μεγάλην ἐμποροπανήγυριν τῆς Μολυβδοσκεπάσιου.

Δὲ θὰ ἦταν τώρα, πιστεύομε, παρακινδυνευμένο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι, μετὰ τὴν
καταστροφὴ ὅλων τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν τοῦ Κάστρου ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὕστερα
ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονύσιου, ἡ πολιορκία τῆς πανήγυρις πρὸ ἀναγράφει τὸ Χρυ-
σόβουλλο τοῦ Ἀνδρόνικου, ξανασυστήθηκε καὶ συνεχίστηκε ἐπὶ Βονίλλα ἢ Μπου-
νίλα, συγχωνεύθηκε κατ' ἑξῆς ἐπὶ τοὺς καιροὺς τοῦ Ἀλῆ μετὰ τὴν «Πωγωνιανή» πρὸ ἀνά-
γει τὴν ἀρχὴν τῆς, σιὸν 7ο μ.Χ. αἰῶνα, καὶ ξανασυστήθηκε πάλι ἐπὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου
αἰῶνα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Μποροῦμε τώρα, προχωρώντας ἐπὶ τὰ βῆθη τῶν καιρῶν, ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ,
κι' ἓνα ἄλλο παλιὸ πανηγύρι.

Στὸ Ἡμερολόγιον «Ἡπειρ. Ἀστὴρ» τοῦ 1904, ὁ Νικόλαος Μυστακίδης, δη-
μοσιεύει ἱστορικὴ περιγραφή τοῦ Βασιλικοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Λαμπόβου,
πρὸ τὸν ἀνήγειρε ἀπάνου σὲ θεμέλια ἀρχαιότερης ἐκκλησίας ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁ-
ποῖος διέταξε νὰ γίνῃ ἐπὶ τὴν περιοχὴ ἐκείνη καὶ πανήγυρις, ὅπου μαζεύονταν
πλήθος ἀνθρώπων, 10—12 χιλιάδες ψυχές. Ἀπὸ τότε, οἱ Λαμποβίτες γιορτάζουν
τὴ μνήμη τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ 8 Σεπτέμβριον.

«Σήμερον ὁμοῦ, συνεχίζει ὁ ἀρθρογράφος, ἡ πανήγυρις γίνεται ἐπὶ τὴν θέ-
σιν Λαμποβίστραν, ἀπέχουσαν ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς Παραμυθίας ὅπου τὴν 16
ἢ 20 Σεπτεμβρίου, συρρέουσιν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἡπείρου διάφοροι ἔμποροι
καὶ ἀγορασταί».

Δεπαλίτσα, Κάστρο τοῦ Γιαννίνου, Λάμποβο· Ἀνδρόνικος Πρεσβύτερος,
Ἀνδρόνικος νεώτερος· Ἀλέξιος, Ἰουστινιανός, Πωγωνῆτος, χρυσόβουλα καὶ συ-
γίλλια.

Ναοὶ καὶ πανηγύρια, πρὸ οἱ ἀρχές τους χάνονται ἐπὶ τὴν σκότη τῶν Αἰώνων
καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ξέρουμε ἂν δὲν εἶναι συνέχειες ἀπὸ προχριστιανικοὺς ἀκόμα
ναοὺς κι' εἰδωλολατρικὰ παρόμοια.

Πανηγύρια, πολὺπαθα κι' αὐτὰ καὶ τρωγμένα, ὅπως πολὺπαθα καὶ ταρα-
γμένες εἶναι καὶ οἱ τύχαι τῶν Ναῶν γύρω ἀπ' τοὺς ὁποίους γινόνταν. Πανηγύρια
πολυάνθρωπα καὶ ξακουστά, ὅπως πολυάνθρωπα καὶ ξακουστά ἦσαν κι' οἱ πολι-
τεῖες κοντὰ ἐπὶ τοὺς ὁποῖους γινόνταν, καὶ πρὸ τὸ διάβα τῶν καιρῶν, σβήνουνται σιγὰ
καὶ χάνονται, ὅπως σβήστηκαν καὶ χάθηκαν τὰ πλούτια καὶ ἡ δόξα τῶν πολιτει-
ῶν τους, ὅπως σβήστηκαν κι' οἱ Ναοὶ οἱ βασιλικοὶ καὶ τὰ βασιλικά τὰ σκεύη καὶ
οἱ περγαμνές, καὶ χάθηκαν καὶ τὰ χρυσοβούλλα καὶ τὰ συγίλλια.

Πανηγύρια πρὸ ταξιδεύουν μαζὺ μετὰ τοὺς κυνηγημένους κατοίκους τῶν πο-
λιτειῶν τους· πανηγύρια πρόσφυγες καταδιωγμένα ἐπὶ ξένες πολιτεῖες· πανηγύρια
πρὸ ἀκολουθοῦν πιστὰ τὴν περιπέτειαν τῶν ἀνθρώπων, μὰ πρὸ δὲ σβήνουν ποτὲς
ὀριστικὰ ὅπως δὲ σβήνουν ποτὲς ὀριστικὰ ἀπ' τὰ κατὰ βῆθη τοῦ κάθε Ἑλληνα καὶ τοῦ
κάθε Χριστιανοῦ ἢ Θρησκείας κι' ἡ Ἰδέα. Πίστις καὶ Πιτρίδα, οἱ δυὸ πόλοι τῆς
ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἐπὶ τὸν μακρὸν τῶν Αἰώνων.

Ἔτσι, ποτὲς δὲν ἔσβησε ὀριστικὰ καὶ τὸ παλιὸ πανηγύρι τῶν Γιαννίνων, κι'
ἴσαμε τὰ προχτὲς, ἐξοῦσαμε κάθε χρονιά, ἔστω καὶ τὴν γιορταστικὴν μοιάχα ἃ μὴ-
σφαιρά του, ἀνακατωμένη πάντως μετὰ τὰ ξεφτίδια καὶ τὴν ἀναμνήσεις τοῦ ἐμπορι-
κοῦ του χαρακτῆρα.

Β. Τὰ Λαογραφικά

Στις 29 τοῦ Αὐγούστου, γιόρταζε ὁ Ἄη - Γιάννης τῆς Μπουνίλλας, τὸ ἐτήσιό του Πανηγύρι.

Εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ δὲν ἔχω πάει νὰ τὸ χαρῶ, κι' οὔτε καὶ ἐφέτος μοῦ σταθῆκε μορετὸ νὰ τὸ ξαναἰδῶ. Ἴσως ὅμως, μέσα μου, νὰ κυριάρχησε κάποιος δισταγμὸς, μήπως καὶ ἡ σημερινὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ πανηγυρισμοῦ, καθὼς τὴ φοβᾶμαι τόσο πενιχρὴ καὶ ἀχρωμῆ, διαταράξῃ μέσα μου τὴ μακαριότητα τῆς παλιᾶς ἀνάμνησης, τοῦ τότε, ποὺ ἀκόμα, πολλὲς γυναῖκες, πήγαιναν στὴ μνήμη Του, χωρὶς παπούτσια, φορώντας μοναχὰ τὰ μέστια τους.

Γιορταστικὸς καὶ πρόσχαρος ἦταν ὁ δρόμος ποὺ διασχίζει τὴν Καλούτσια τὴν παραμονὴ τῆς 29ης Αὐγούστου· παραθύρια καὶ μπαλκόνια, γεμάτα ἀπὸ ποικιλόχρωμο καὶ πολυθόρυβο πλῆθος· ἀλλὰ κι' ὅλα κάτου τὰ μαγαζιά, χαϊρόταν ἐντατικὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἄη - Γιάννη.

Σύννεφο ἢ σκόνη, καὶ τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν, περνοῦσε πυκνὸ κι' ἀδιάκοπο, ἐνοχλημένο συχνὰ ἀπὸ τὸ πέρασμα ἀμαξιοῦ γεμάτου πανηγυριστῆς, οἱ μακρὺς αὐτῆς συνοδεῖες ἐκεῖ κατὰ τὸ Κουρμέκι, ξεσποῦσαν στὴν ἀνοιχτὴ δημοσιὰ καὶ στὴν ἀπλωσιὰ τοῦ ἀνοιχτοῦ ὀρίζοντα, δρόσιζαν μὲ ἀνακούφιση τὴν πλήξη τοῦ στενόχωρου δρόμου, καθὼς τέλειωνε πιά τὸ κατοικημένο μέρος τῆς πόλης, κι' ἀρχίζε μιὰν ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ πανύψηλες καμαρωτῆς λεῦκες δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου ποὺ μὲ συμπάθεια κοιτοῦσαν, κάτου χαμηλά, τὸ πλῆθος ποὺ περνοῦσε, βαλσάροντας τ' ἀσημένια φύλλα τους στὶς ἀγκαλιῆς τοῦ βραδυνοῦ ἀγέρα.

Τ' ἀμάξια, μὲ δυσκολία ἔσκιζαν τὴ μάζα ποὺ κινιόταν: Πήγαιναν, πήγαιναν, τὰ πλήθη, καὶ σὰν προσπερνοῦσαν τοῦ Πολωνέζου καὶ τοῦ Κατσίκη (στὸ τέμα τοῦ Ἀκραίου), σιτὴν ἀρχὴ μιᾶς κατηφοριᾶς, ἀντίκρυζαν ἀπέναντι τὸ πανηγύρι.

Ἐκεῖ τὸ πλῆθος ἦταν πηχτιό· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς δημοσιᾶς, ἦταν παραταγμένες σὲ μακρὰ σειρὰ οἱ τάβλες καὶ πολύβοοι πουλητάδες, παίνευαν γοερὰ τὰ ζαχαράτα, τὶς δυᾶρες, τὸ πλασταράκι, τὰ κουλούρια τῆς κανέλλας· τὰ ψητά, τὰ κοκορέτσια καὶ τὶς χουμενάδες· τὰ μέρτσια· διάφορα καὶ τὰ παιγνίδια, καὶ τὰ παντοδαπὰ τὰ φροῦτα.

Στὰ ὑπαίθρια καφενεῖα, προσφέραν κáιπουρο καὶ καφέ λουκούμια καὶ μανταλαμάρια, πάστες καὶ κουραμπιέδες· σιουμάδες, βυσινάδες, λεμονάδες.

Ἐδῶ τροκάνες, ἐκεῖ πιστιόλες ποὺ κροτοῦσαν κίκια· παρέκει τρακατροῦκες, γαργάλες, τσαμποῦνες καὶ ἰζουρνάδες, ντρουμπέτες καὶ σφυρίχτρες: Φωνῆς καὶ χλαλοή, ποὺ ξεπετιοῦταν μέσα ἀπὸνα ἀδιάκοπο βοητιό, καὶ κυνηγοῦσαν ἀμείλικτα τὸν προσκυνητὴ, ἴσαμε τὸν περίβολο τῆς Ἐκκλησιᾶς, ποὺ ἦταν κι' αὐτὸς γεμάτος ἀπὸ κόσμο.

Γεμάτα τὰ κελιά, γεμάτοι οἱ αὐλόγυροι, κόσμος ποὺ πηγαινοερχόταν, παρέες ποὺ καθόταν σταυροπόδι γύρω σὲ μεσάλια, ὅπου ἀπλωνόταν παντοδαπὰ φαγιά. ἄλλοι ποὺ κοιμώταν, μικρὰ παιδιὰ ποὺ κλαῖγαν, χαχανητὰ καὶ γέλια, κι' ἀπόμακρες ψαλμωδίες.

Ἐδῶ κι' ἐκεῖ, μασιαλάδες: μεγάλα κομμάτια ἀπὸ δαδὶ σὲ σιδερένιους κλωβούς, φώτιζαν ὄλη αὐτὴ τὴ σκηνή.

Καὶ τὸ πλῆθος σὰ μουντὸ ρυάκι περνοῦσε ἀνάμεσα, μπαίνοντας καὶ βγαίνοντας στὸ Ναό.

Παρακεῖ, σὲ τεράστια καζάνια, βράζαν γρούδια σαρακοστιανὰ κουκιά, ποὺ τὰ μοίραζε στοὺς προσκυνητῆς ἢ Ἐκκλησιᾶ, σὲ γεμισμένα καὶ πασπαλισμένα μὲ ρίγανη πιάτα, σὰν ἀντίδωρο στὶς προσφορῆς τους.

Μέσα στὸ Ναό, εἶχαν ἀπὸ πρὶν ἐγκατασταθῆ καὶ ἔπιαναν ὄλο σχεδὸν τὸ πλακόστρωτο μὲ τὰ μωρὰ τους καὶ τὶς σαρμανίτσες τους, χωρὶκὲς γυναικὲς ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ποὺ διανυκτέρευαν μέσα στὴ χάρη του, περιμένοντας τὴν εὐλογία τοῦ ἢ κάποια θεραπεία.

Οἱ γενικὰ σκοῦρες καὶ μουντὲς φορεσιὲς τους, μόλις διακρινόταν, καὶ σχημάτιζαν ἀκαθόριστους ὄγκους ποὺ σάλευαν ἀνεπαίσθητα στὸ ἡμίφως τοῦ ναοῦ, καθὼς τὸ ξάνοιγε ἐντονώτερα ἐδῶ κι' ἐκεῖ, τὸ ἀμυδρὸ φῶς κάποιας καντήλας.

Καὶ μόνο γύρω στὰ μανουάλια, μπροστὰ στὸ Τέμπλο τῆς Ἐκκλησιᾶς, ἐκεῖ ποὺ γέμιζαν κι' ἀδειάζαν, ἀτελείωτα στοὺς κηροστάτες τὰ κεριὰ, ἐκεῖ μονάχα μποροῦσες νὰ διακρίνης εὐλαβικὲς Γιαννιώτικες μορφές, ποὺ σκύβαν γιὰ ν' ἀνασπαστοῦν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου - Γιάννη.

Πιστοὶ κι' ἀδιάφοροι, φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, γέροι καὶ μικρὰ παιδιά, ἡλικιωμένες καὶ ντροπαλὲς κοπέλλες.

Ἄπ' τὴν παραμονὴ ἀκόμα, γιαννιώτικες οἰκογένειες εἶχαν πιάσει τὶς κοντινὲς πλαγιές· κι' ἐκεῖ τώρα, κάτου ἄπ' τ' Αὐγουσιᾶτικο φεγγάρι, ξαπλωμένες στὶς πρασινάδες, χαιρόταν τὸ πανηγύρι, τοὺς προσκυνητὲς, τὴν κίνηση, τὴ χλαολή, τ' ἀδιάκοπο ρεῦμα τοῦ κόσμου ποὺ πηγαινοερχόταν.

Ἔτσι περνοῦσε ὅλη ἡ νύχτα.

Καὶ τὸ πρωτὶ, σὰν εἶχε πιά κοπάσει ὁ συρφετός, γινόταν ἀνήμερα τὸ θρησκευτικὸ πανηγύρι.

Τὸ μεσημέρι, ὅλα ξαναγύριζαν στὴν προσημερινή τους τὴ μοναξιά κι' ἡρεμία, ποὺ τὴ φλόγιζε ἀκόμα ὁ αὐγουσιᾶτικὸς ἥλιος μὲ τὶς τελευταῖες πύρες του.

Καὶ μοναχὰ τ' ἀμάξια ποὺ ταξίδευαν, ἢ ξαναγύριζαν στὸν τόπο του τὸν ταξιδιώτη, μὲ τὶς γεμάτες κουδουνάκια καὶ πολύχρωμες χάντρες τραχηλιὲς τῶν ἀλόγων τους, χαλοῦσαν, χαρωπὰ ἢ θλιβερὰ τὴ σιωπὴ καὶ τὴ γαλήνη. Δὲν εἶχαν ἀκόμα ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ οἱ πρόσφυγες, κι' ὁ Ἁγίου - Γιάννης τῆς Μπουνίλας ἔμοιαζε τότε μιὰ δροσερὴ ὄαση στὴ μέση ἄπ' τὸν ἀκαλλιέργητο κάμπο.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ - ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ*

Συνθήκαι στεγάσεως

Τὰ τρία πεδινὰ χωρία καὶ τὸ Ἐλεύθερον κατεστράφησαν ὀλοσχερῶς κατὰ τὸν πόλεμον. Μερικὰ χωρία μάλιστα τρεῖς κατ' ἐπανάληψιν. Εἰς τὴν Πυρσόγιαν- νην καὶ Ἀγίαν Παρασκευὴν αἱ καταστροφαὶ ἦσαν ὀλιγώτερον σημαντικά. Αἱ παραχωρηθεῖσαι ἀποζημιώσεις εἰς τοὺς ὄρεσιβίους τοῖς ἐπέτρεψαν νὰ οἰκοδομήσουν καλὰς οἰκοδομάς, ὄντες οἱ ἴδιοι τὸ πλεῖστον κτίσται διέθεσαν ὅλην τὴν τὴν ἱκανότητα κατορθώσαντες νὰ ἀξιοποιήσουν τὴν Κυβερνητικὴν βοήθειαν εἰς τὸ ἀνώτατον ὄριον. Ἀντίθετος εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὰς πεδινὰς περιοχὰς ἔνθα αἱ κατοικίαι ἐκτίσθησαν προχείρως ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ τῶν κατοίκων καὶ δὲν ἔχουν ἀκόμη συμπληρωθῆ αἱ ἀπαραίτητοι βελτιώσεις τῶν.

Τὸ χρησιμοποιούμενον ὕλικόν εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς συνήθως εἶναι ἡ πέτρα, οἱ δὲ τοῖχοι εἶναι λίαν παχεῖς. Εἰς τὰς πεδιάδας αἱ ἐξ ἀχυροπηλοῦ ἢ ἐκ ξύλου καὶ ἀχυροπηλοῦ κατοικίαι εἶναι πολυάριθμοι. Ἡ χρῆσις τῆς αὐλακωτῆς λαμαρίνας ἐξαπλοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῇ εἰσηγήσει τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν αἱ ὁποῖοι δὲν ἐνθαρρύνουν τὴν χρῆσιν τῶν ἐγγχωσίων λιθίνων πλακῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν πατροπαράδοτον στεγαστικὸν ὕλικόν. Αἱ κέραμοι χρησιμοποιοῦνται σπανίως, τὰ δὲ πισσόχαρτα συναντῶνται μόνον εἰς τινὰς πτωχὰς κατοικίας. Εἰς τὰς κυρίως εἰπεῖν κατοικίας προστίθενται συνήθως καὶ τινὰ ὑπόστεγα ἢ μικραὶ οἰκοδομαὶ κατασκευαζόμεναι ἐκ κλάδων δένδρων καὶ αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς κουζίνας, σταῦλοι καὶ ἀποθήκαι. Τὰ κτίσματα ταῦτα εὐρίσκονται περίξ μικρᾶς πλακοστρωμένης ἢ ἰσοπεδωμένης αὐλῆς, μέρος τῆς ὁποίας συνηθέστατα σκιάζεται ὑπὸ ἀναδενδράδος.

Ἡ κατοικία συνήθως περιλαμβάνει τὸ ἰσόγειον τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς σταῦλος καὶ ἀποθήκη. Ἀνεβαίνομεν εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον δι' ἐξωτερικῆς κλίμακος ἢ ὁποία καταλήγει εἰς κεκαλυμμένον ἐξώστην. Ἡ θύρα ἀνοίγει ἐπὶ μικροῦ διαδρόμου ἐπιτρέποντος τὴν ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν ἐπικοινωνίαν δύο δωματίων καὶ ὁ ὁποῖος διάδρομος εἰς τὸ βάθος καταλήγει εἰς ἀποθήκην. Εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν δωματίων ὑπάρχει τζάκι ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν παραγώνια ἐπὶ ἀνυψωμένου κατὰ 30 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου δαπέδου καὶ καλυπτομένου ὑπὸ κλινοσκεπασμάτων καὶ ταπήτων. Τὸ ὑπερψωμένον τοῦτο δάπεδον καταλαμβάνει τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ δωματίου καὶ χρησιμεύει ὡς χῶρος συγκεντρώσεως τῆς οἰκογενείας κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ὡς κοινὸς κοιτῶν. Κοιμοῦνται ὅλοι μαζὶ γύρωθεν τῆς φωτογωνιάς (τζάκι). Διὰ τὰ γεύματα μεταχειρίζονται μικρὰν χαμηλὴν στρογγύλην τράπεζαν καλουμένην «σοφὰς», γύρω τῆς ὁποίας ἕκαστος κάθεται σταυροπόδι. Αὐτὸ εἶναι τὸ δωματίον εἰς τὸ ὁποῖον διαβιοῦν καὶ μαγειρεύουν ὅταν δὲν ὑπάρχει ἰδιαιτέρα κουζίνα. Δὲν περιέχει συνήθως ἄλλα ἐπιπλα ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα ἐρμάριον διὰ τὸν ρουχισμόν.

(*) Συνόχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου τεύχους, σελ. 822.

Τὰ μὴ χρησιμοποιούμενα καθημερινῶς σκεπάσματα στοιβάζονται ἐπιμελῶς εἰς μίαν γωνίαν καλουμένην «Γιοῦκος». Αἱ ἐνδυμασίαι ἐπικρέμονται εἰς καρφιά καρφωμένα εἰς τὸν τοῖχον. Τὸ ἕτερον δωμάτιον εἶναι ταυτοχρόνως αἴθουσα ὑποδοχῆς καὶ κοινὸν δωμάτιον. Συνήθως καλλίτερα περιποιημένον καὶ καλλίτερα τακτοποιημένον, ἐπιπλώνεται μὲ μία ἢ δύο κλίνας, ξυλίνοὺς πάγκους κατὰ μῆκος τῶν τοίχων, ἓνα τραπέζι καὶ μερικὰ καθίσματα. Ἐνα κάτοπτρον, φωτογραφίες μέσα σὲ πλαίσια, μερικὲς λιθογραφίες καὶ «μπάντες» (μεγάλα ὀρθογώνια ὑφαντὰ ἢ σταμπάτα μὲ ἀναπαραστάσεις ἀνθέων ἢ ἀλληγορικῶν σκηνῶν) στολίζουν τοὺς τοίχους. Τὸ ὄπλον καὶ τὰ ἐνδύματα κρέμονται καρφωμένα εἰς τὸν τοῖχον. Συχνὰ τὰ παράθυρα στολίζονται διὰ παραπετασμάτων ἢ μετριέδων, ἐνίοτε ἀραιοκεντημένων. Τὰ εἰκονίσματα κρέμονται εἰς κάποιαν γωνίαν ἐνώπιον τῶν ὁποίων καίει συνεχῶς λυχνία ἐξ ἐλαίου. Τὸ εἰκονοστάσιον εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον δωμάτιον, κυρίως εἰς τὸ ὑπνοδωμάτιον. Μερικαὶ οἰκογένειαι κοιμοῦνται ἐπὶ τῶν σοφάδων, ἄλλαι ἐπὶ κλινῶν καὶ μερικαὶ ἐπὶ τῶν δύο. Πράγματι εἰς μερικὰς πτωχὰς οἰκογενεῖας τὸ δεύτερον δωμάτιον δὲν ὑφίσταται ἢ χρησιμεύει ὡς σιτοβολῶν ἢ πρόχειρη αἴθουσα δλόκληρη δὲ ἢ οἰκογένεια κοιμᾶται εἰς τοὺς σοφὰς ἀκόμη καὶ ὅταν αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς γενεάς. Εἰς τὰς εὐπόρους κατοικίας ἀντιθέτως κάθε ἀνδρόγυνον δύναται νὰ ἔχη τὸ δωμάτιον του. Εἰς τὴν μεταξὺ τῶν δύο δωματίων εὐρισκομένην ἀποθήκην διατηρεῖται ἡ ἐσοδεία τοῦ σίτου καὶ προμήθειαι παντὸς εἴδους. Πολλάκις οἱ τοῖχοι παραμένουν τελείως ἀσβάντιστοι, κάποτε εἶναι σοβαντισμένοι καὶ ἀρβεστωμένοι. Εἰς πολυαρίθμους πεδινὰς κατοικίας αἱ δοκοὶ καὶ αἱ αὐλακωταὶ λαμαρίναι εἶναι ὄραταί, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχει ταβάνι διὰ νὰ τὰς καλύπτῃ. Ἐν συνεχείᾳ θὰ συναντήσωμεν πολλὰς περιγραφὰς κατοικιῶν αἱ ὁποῖαι προσδίδουν εἰκόνα τῆς καταστάσεως διαφόρων κατοικιῶν κατὰ χωρία καὶ οἰκογενεῖας. Μεταξὺ μιᾶς κατοικίας τῆς Πυρσόγιαννης ἡ ὁποία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀρχοντικὴ καὶ κατοικιῶν ἀποτελουμένων ἐξ ἑνὸς δωματίου στερουμένου παντὸς ἐπίπλου, ὑπάρχουν ὅλαι αἱ ἐνδιάμεσοι καταστάσεις. Τὰ ἐκ τοῦ Ἑράνου τῆς Βασιλίσσης προερχόμενα χρήματα χρησιμοποιοῦνται ἐπισταμένως διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν στεγάζσεως. Κατασκευάζονται ὄροφαὶ καὶ δάπεδα εἰς τὰς πτωχικὰς οἰκίας καὶ καινούρια παράθυρα καὶ θύραι.

Ἐνα τηγάνι, ἓνα χάλκινο ταψὶ διὰ νὰ ψήνουν τὸ ψωμί ἢ τὶς πῆττες, δύο κατσαρόλες, ἀποτελοῦν τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς μέσης κουζίνας. Ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν ἓνα βαρέλι χωρητικότητος πενήντα περίπου λίτρων χρησιμεῦον διὰ τὴν ἀποθήκευσιν ὕδατος ἐκ τῆς κρήνης, ἓνα δοχεῖον ὕδατος, μερικὰ κύπελλα καὶ μερικὰ σιδηρᾶ πιάτα.

Μόνον αἱ εὐποροὶ οἰκογένειαι διαθέτουν πιάτα ἐκ πορσελάνης. Τὸ μαγεῖρευμα γίνεται εἴτε εἰς τὴν ἐστίαν τοῦ δωματίου μὲ τοὺς σοφάδες εἴτε εἰς τὴν μὲ τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, ἐννοουμένην κουζίαν. Ἡ θέρμανσις γίνεται διὰ ξύλων τὰ ὁποῖα καίονται κατὰ γῆς μεταξὺ δύο λίθων, ὁ καπνὸς ἐξέρχεται δι' ὀπῆς εὐρισκομένης εἰς τὴν σιέγην. Εἰς τὰ πεδινὰ χωρία μόνον τὸ ἡμῖς τῶν κατοικῶν διαθέτει ἴδιον φούρνον διὰ τὸ ψήσιμον τοῦ ἄρτου. Εἰς τὰ ὄρεινὰ πᾶσαι αἱ κατοικίαι. Εἰς μερικὰς κατοικίας τῆς Πυρσόγιαννης ἀπαντῶσι κουζίνες μὲ φουρνέλλα αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὸν φθόνον τῶν ἄλλων γυναικῶν.

Διατροφή

Ἡ γεωργία ἔχουσα αὐτοκαταναλωτικὸν χαρακτῆρα, ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας, σπανίως ὅμως ἢ ἀτομικὴ παραγωγή εἶναι ἐπαρκῆς δι' ὅλον τὸ ἔτος.

Ἡ βασικὴ τροφή εἶναι ὁ ἄρτος, οἱ ἄνδρες φθάνουν νὰ τρώγουν ἕως 1 ὀκᾶν

την ημέραν (1.300 γραμ.). Εἰς τὰ ὄρεινὰ χωρία ἢ ἀροτοποιήσιμος παραγωγή δημητριακῶν (σίτος, κριθή, ἀραβόσιτος) δὲν ἔπαρκει διὰ τὴν διατροφήν τοῦ χωρίου. Εἰς τὸ Ἐλεύθερον ἢ ὀλική κατανάλωσις ὑπολογίζεται εἰς 70.000 ὀκάδες ἀλεύρου ἑτησίως, ἢ παραγωγή τοῦ χωρίου δὲν ὑπερβαίνει τὰς 30.00 ὀκάδας, τὸ σύνολον τῶν οἰκογενειῶν ὅθεν ἀγοράζει κατ' ἔτος 40.000 ὀκάδες ἤτοι τὸ 60% τῆς καταναλώσεως. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι ἀνώτερον εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ τὴν Πυρσόγιαννην. Τὰ λαχανικά, νωπὰ κατὰ τὸ θέρος καὶ ξηρὰ τὸν χειμῶνα ἀποτελοῦν τὸ δεύτερον ἀξιόλογον στοιχεῖον τῆς διατροφῆς των: χλωρὰ φασόλια, ντομάτες, ξηρὰ φαγόλια, φακὲς, πατάτες. Εἰς μερικὰ ὄρεινὰ χωρία τῇ προτροπῇ τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἀγροτικῆς οἰκοκυρικῆς, ἤρχισεν ἡ κονσερβοποίησις τῶν πλεονασμάτων νωπῶν κηπευτικῶν πρὸς κατανάλωσιν αὐτῶν κατὰ τῶν χειμῶνα, ἀλλὰ ἡ συνήθεια αὕτη δὲν ἔχει ἀκόμα ἐπεκταθῆ. Αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς διατροφῆς.

Εἰς τὸν ἄρτον καὶ τὰ κηπευτικά προστίθενται τὰ ἄλλα προϊόντα τοῦ ἀγροκλήματος: γάλα, τυρὸς, βούτυρον αὐγά. Πολλὰ οἰκογένεια δὲν παράγουν ἄρκυτον γάλα, ἐπομένως εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀγοράζουσι τυρὸν διὰ νὰ συμπληρῶνουν καὶ ποικίλλουν τὴν διατροφήν των, ἀγοράζουσιν ὄρουζαν, ζυμαρικά, ἔλαιον, ζάχαριν καὶ καφέ. Ἀγοράζουσιν ἐπίσης, ἰδίως τὸν χειμῶνα, ἀποξηραμένους ἰχθυεῖς (βακαλάον) Τὸ κρέας ἐμφανίζεται σπανίως ἐπὶ τῆς οἰκογενειακῆς τραπέζης, εἰς πολλὰς περιπτώσεις μόνον κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ «πανηγύρεις» ὅπου ὀλόκληρον τὸ χωριὸν μετέχει τοῦ πανηγυρισμοῦ εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου. Δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν ὅτι μία οἰκογένεια μέσης κατηγορίας τρώγει κρέας ἅπαξ τοῦ μηνὸς καὶ ἀκόμη ἀραιότερον εἰς τὰ πεδινὰ χωριά. Εἰς τὰ ὄρεινὰ ἀντιθέτως τρώγουσι κρέας ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἐλεύθερον ὅπου κατὰ τὸ θέρος δὲν τρώγουσι καθόλου). Εἰς τὴν Πυρσόγιαννην κατὰ τὰς μεγάλας πανηγύρεις καταναλίσκονται ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας 450 ὀκάδες κρέατος περίπου, ἤτοι 3 ὀκάδες κατὰ οἰκογένειαν (περίπου 4 χιλιόγραμμα).

Κατὰ μέσον ὄρον εἰς τὴν Πυρσόγιαννην οἱ δύο κρεοπῶλαι πωλοῦν ἑβδομαδιαίως περίπου 120 ὀκάδες κρέατος. Πρόκειται πάντοτε περὶ κρέατος αἰγὸς καὶ προβάτου. Μόνον πλουσιώτεροι οἰκογένεια δύνανται νὰ ἐκθρέψουν χοῖρον πρὸς πάχυνσιν καὶ αὐτοκατανάλωσιν διὰ τὸν χειμῶνα. Μία πενταμελὴς οἰκογένεια ἀγοράζει μηνιαίως περίπου τὰς ἐξῆς ποσότητας (πρόκειται περὶ γενικοῦ μέτρου τὸ ὀπιῶν ποικίλλει ἀναλόγως τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων καὶ τῆς χρηματικῆς ἀντοχῆς ἐκάστης οἰκογενείας):

2 ἕως 3	ὀκάδες ἔλαιου	2X22=44	δραχ.
1 » 1,5	» ζαχαρέως	1X16=16	»
	0,5 » καφέ	0,5X100=50	δραχ.
2 » 3	» ζυμαρικά	2X12=24	δραχ.
2 » 3	» ὄρουζα	2X 8=16	»
	2 » ψάρια (τὸν χειμῶνα ὀλίγον περισσότερα)	2X16=32	»

εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσθέσωμεν:

1 ἕως 2	ὀκάδες σαποῦνι	1X12=12	»
	2 » πετρέλαιον	2X 5=10	»
2 » 3	» οὔζο (εἶδος οἶνοπνευματώδους ποτοῦ)	2X18=36	»

240 »

Εἰς μίαν εὐπορον οἰκογένειαν τὰ ἡμερήσια γεύματα οὔτε κἂν διαφέρουν με-

ταξύ των από την μίαν ημέραν εις την άλλην. Την πρώτην όταν ξευπνήσουν τρώγουν ψωμί με γάλα. Την μεσημβριαν ένα πιάτο λαχανικά (άποξηραμένα ή νωπά) συνοδευόμενα με τυρόν, σαλάτες, κάποτε δὲ με βακαλάον. Τὰ χορταρικά αντικαθίστανται με ζυμαρικά, ὄρτζαν, σουπαν ἐκ δημοτικῶν (τραχανᾶς) ἢ με πῆττες (κατασκεύασμα ἐκ χορταρικῶν, τυροῦ ἢ γάλακτος). Τὸ ἔσπερος τὸ γεῦμα εἶναι τὸ αὐτό. Καταβάλλονται προσπάθειαι ὅπως ἐμπλουτισθῇ τὸ ἡμερήσιον διαιτολόγιον τῶν παιδῶν διὰ τῆς παραχωρήσεως γάλακτος καὶ ἐνὸς αὐγοῦ καθ' ἑκάστην. Τὰ γεύματα τῆς Κυριακῆς δὲν διαφέρουν τοῦ συνήθους. Οὐδέποτε σχεδὸν τρώγουσιν ἐπιδόρπια ἢ γλυκίσματα. Τὸ λουκούμι, ἡ καραμέλα καὶ ἡ ζάχαρις εἶναι τὰ μόνα γνωρίμα γλυκὰ εἰς τὰ παιδιά. Τὸ διαιτολόγιον μιᾶς πτωχῆς οἰκογενείας συνίσταται: τὴν πρώτην, ἐξ ἄρτου, τὰ δὲ ἄλλα γεύματα ἐξ ἐνὸς μόνου πιάτου, χορταρικῶν, ζυμαρικῶν ἢ ὄρτζης. Ὡς εἶναι φυσικὸν ἢ ἀνεπάρκεια τῆς τροφῆς ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἀπασχόλησιν τῶν κατοίκων, ἰδίᾳ εἰς τὰ πεδινὰ χωρία, καὶ διὰ τὴν ὅποιαν παραπονοῦνται. Πρὸ παντὸς θὰ ἤθελαν νὰ βελτιώσουν τὸ σιτηρέσιον τῶν παιδιῶν. Πιστεύουν γενικῶς ὅτι τὰ παιδιά τῶν πόλεων τρέφονται καλλίτερον ἀπὸ τὰ τῆς ὑπαίθρου καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα ἐκ τῶν πολλῶν αἰτίων διὰ τὰ ὅποια οὗτοι θέλουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ χωρία των. Ὅταν ἐρωτῶμεν ποίας βελτιώσεις ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπιφέρουν εἰς τὸ καθημερινὸν των σιτηρέσιον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ζητοῦν ἁπλῶς τὸν διπλασιασμὸν τῆς ποσότητος τῶν ὑπ' αὐτῶν καταναλισκομένων διαφόρων προΐόντων, χωρὶς νὰ ζητοῦν τὴν διαφοροποίησιν των. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ποσότητος καὶ ὄχι ἐκ τῆς ποιότητος ἢ τῆς ποικιλίας τῆς τροφῆς των, διότι φαντάζονται ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἐκτὸς αὐτοῦ τὸν ὅποιον γνωρίζουν.

Ἰματισμὸς καὶ ἀσπρόρρουχα

Τὰ προικιὰ ἀποτελοῦν τὴν κυριωτέραν ἀπασχόλησιν τῆς νεαρᾶς κόρης, τῆς ἐπιθυμούσης νὰ ὑπανδρευθῇ, καθὼς καὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς. Μέγα μέρος τῆς ἀπασχολήσεώς της ἀφιερῶνται εἰς τὴν ὕφανσιν, τὸ ράψιμον καὶ τὸ κέντημα τῶν σινδονίων, κλινοσκεπασμάτων, παραπετασμάτων, ἐνδυμασιῶν, ἀσπρόρρουχων κ.λ.π.

Ἡ ραπτομηχανὴ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἀντικείμενα τῆς προικὸς τῆς νεαρᾶς καὶ πλουσίας κόρης. Θὰ τῆς ἐπιτρέψῃ νὰ ράβῃ τὰς ὥραϊας ἐνδυμασίας τῶν τέκνων της καὶ ἐπὶ πλεόν θεωρεῖται σύμβολον τῆς οἰκοκυρικῆς της ἱκανότητος. Ἡ Παιδικὴ Στέγη καὶ τὰ Σχολεῖα Οἰκοκυρικῆς ἐγνώρισαν μεγάλην ἐπιτυχίαν μεταξὺ τῶν ἀγροτονεανίδων, χορηγοῦσαι εἰς αὐτὰς τὰ μέσα πρὸς ὕφανσιν τῶν μαλίνων σκεπασμάτων, σενδονίων καὶ προσοψίων.

Ἡ ἀποδιδομένη ἐκ παραδόσεως μεγάλη σημασία εἰς τὸ ἀτομικὸν καὶ οἰκιακὸν ἱματισμὸν τοῦ σπιτιοῦ προκαλεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τελείαν περιφρόνησιν τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὰ μαγειρικά καὶ ἐπιτραπέζια σκεύη. Ἡ προσεκτικώτερα μελέτη τῆς ἀντιθέσεως ταύτης θὰ ἀπεκάλυπτε ἀναμφιβόλως μερικὰς ἀπὸ μακροῦ κτηθείσας συνηθείας σχετικῶς μετὰ τὴν διαβίωσιν. Κατωτέρω παραθέτομεν δύο ἢ τρεῖς καταλόγους περιγραφῆς τοῦ ἱματισμοῦ. Ἐκεῖ ἐμφαίνεται ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ποικιλία τῶν σκεπασμάτων, ταπήτων, (κιλίμια, κουρσελοῦδες, φλοκάτες, μπάσια, καρμελωτὲς κ.λ.π.) τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς προικὸς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σινδονίων καὶ τραπεζομανδηλῶν εἶναι μικρότερος.

Ὁ ἀτομικὸς ἱματισμὸς ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε περιπτώσεως.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπάρχει ἐπίσης μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὄρεινῶν καὶ τῶν πεδινῶν χωρίων. Εἰς τὰ ὄρεινὰ ἐνδύονται πολὺ καλῶς. Εἰς τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὴν Πυρσόγιαννην οἱ ἐκκλησιαζόμενοι κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς

Κυριακής δύναται να αντιμετωπίσουν την κομψότητα οιασδήποτε άλλης πόλεως. Οί άνδρες φορούν καινούργιες αμφιέσεις και αἱ γυναῖκες ἐνδύματα τελευταίου συρμού. Τὰ παιδιά ἐπίσης ἔχουν τὰ κυριακάτικα των, ἐξ ἴσου κομψὰ ὅπως τὰ τῶν γονέων των.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἐλευθέρου δὲν εἶναι τόσο καλοντυμένοι καὶ φαίνονται ὀλιγότερον πολιτισμένοι. Εἰς τὰ πεδινὰ χωρία ἡ ἀμφιέσις τῆς Κυριακῆς δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν τῆς καθημερινῆς χρήσεως. Τὰ παιδιά ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν φοροῦν τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὑποκάμισον καὶ τὸ πανταλόνι των, μερικὰ περιφέρονται ρακένδυτα.

Συνήθως κοιμοῦνται μὲ τὰ ρούχα τῆς ἡμέρας· μερικὰ μόνον πλούσιαι οἰκογένειαι τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν διαθέτουν πυζιάμες καὶ νυκτικά.

Ἡ καθαριότης εἰς τὰ πεδινὰ χωρία περιορίζεται εἰς τὸν δι' ὕδατος ραντισμὸν τοῦ προσώπου «διὰ τὰ καλημερισθοῦν». Πλένονται καὶ ἀλλάζουν ἐσώρουχα ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, τὴν Κυριακὴν.

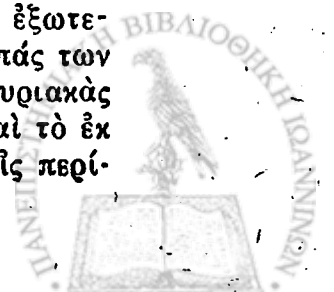
Τρόπος διαβίωσης

Ὁ τρόπος διαβίωσης εἰς τὰς πεδιάδας διαφέρει πολὺ ἐκείνου τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων, ὄντες γεωργοί, καταναλίσκουν τὸν χρόνον των καὶ τὰς προσπάθειάς των εἰς τὴν καλλιέργειαν. Ἡ στενότης τῶν ἀγρῶν δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ ἀσχολοῦνται συνεχῶς κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰς ἐργασίας μεταφορᾶς, διαχειρίσεως, ὅσον καὶ εἰς τὰς κυρίως εἰπεῖν ἀγροτικὰς ἐργασίας. Ἡ ἔλλειψις ἀμαξῶν καὶ ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἐπιβάλλει τὴν μεταφορὰν ὄλων τῶν προϊόντων διὰ φορητῶν ζῶων. Ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀλωνιστικὴ μηχανὴ ἐπιτρέπει νὰ γίνωνται δύο διαδοχικαὶ μεταφοραὶ κλπ. Οἱ γυναῖκες ἐργάζονται εἰς τοὺς ἀγρούς ὅπως οἱ ἄνδρες, ἐπὶ πλεόν διαθέτουν πολὺν χρόνον εἰς ἐργασίας συνεχῶς ἐπιλαμβανομένης (περισυλλογὴ καυσίμου ὕλης, τροφῆς διὰ τὰ ζῶα, οἰκοκυρικὴ κλπ).

Ἀντιθέτως ὁ χειμὼν κυλᾶ ἡσυχος καὶ ἐπιτρέπει τὴν διάθεσιν περισσότερου χρόνου διὰ ψυχαγωγίαν καὶ διὰ μὴ ἀγροτικὰς ἐργασίας (ἐὰν ὑπάρχουν).

Κοιμοῦνται περισσότερον, παίξουν χαρτιά καὶ τάβλι εἰς τὸ καφενεῖον καὶ περνοῦν μακρὰς ἐσπερινὰς ὥρας γύρω ἀπὸ τὴν φωτιά. Ἡ «Παιδικὴ Στέγη» ὀργανώνει συναθροίσεις κατὰ τὰς ὁποίας δίδονται πληροφορίες ἀγροτικοῦ περιεχομένου ἢ οἰκοκυρικῆς καὶ ἅπαξ τοῦ μηνὸς παρουσιάζει κινηματογραφικὰς ταινίας. Ἡ Κυριακὴ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος. Κατὰ τὸ θέρος κάποια καθυστέρησις ἐργασίας τοὺς καλεῖ πάντοτε εἰς τοὺς ἀγρούς· πρὶν ἐκκινήσουν δι' αὐτοὺς περνοῦν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀνάπτουν ἕνα κερί. Ἀντιθέτως κατὰ τὸν χειμῶνα ὅλο τὸ χωριὸν παρακολουθεῖ τὴν λειτουργίαν, ἡ δὲ ἐργασία περιορίζεται εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ζῶων.

Εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἡ ζωὴ ρυθμίζεται κατ' ἐποχὰς καὶ πρὸ παντὸς διὰ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἀνδρῶν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν κατὰ τὸν Δεκέμβριον. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν των τὸ χωριὸν κατοικεῖται ἀπὸ γυναῖκες, παιδιά, γέροντες, μερικὸς ἐμπόρους καὶ βιοτέχνας. Αἱ γυναῖκες ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ζῶα καὶ τοὺς ἀγρούς (οἱ ὁποῖοι εἶναι πολὺ περιορισμένοι, ὀλιγότερον τοῦ ἐνὸς ἑκταρίου κατ' οἰκογένειαν). Πηγαίνουν πρὸς ἀναζήτησιν καυσοξυλείας καὶ φυλλώματος πρὸς διατροφὴν τῶν ζῶων, εἰς μακρὰς ἀποστάσεις ἀπὸ τὸ χωριὸν. Κατὰ τὴν θερινὴν ἐποχὴν μερικοὶ ἐντόπιοι μετανάστει, ἔχοντες μεταναστεύσει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ εἰς ἄλλους τόπους τῆς Ἑλλάδος, ἔρχονται νὰ περάσουν τὰς διακοπὰς των καὶ προσθέτουν κάποιον νέον τόνον εἰς τὸν καθημερινὴν ζωὴν. Κατὰ τὰς Κυριακὰς ἡ λειτουργία συναθροίζει ὅσους δὲν ἔχουν κάποιαν ἐπείγουσαν ἐργασίαν καὶ τὸ ἐκκλησίασμα εἶναι πολὺ κομψόν. Τὸ ἀπόγευμα ὅλη ἡ οἰκογένεια ἐξέρχεται εἰς περι-

πατον ἔκτος τοῦ χωρίου (εἰς τὴν βρύσην ἢ τὴν ἐκκλησίαν). Κατὰ τὴν διαμονὴν των εἰς τὸ χωριὸ οἱ ἄνδρες εἰς οὐδέν ἀσχολοῦνται, διέρχονται τὸν καιρὸν των ἀναγιγνώσκοντες ἑφημερίδας (συχνὰ πολλὰς ἑφημερίδας), εἰς μακρὰς συζητήσεις καὶ ἀτελείωτες παρτίδες ταβλίου. Καλῶς ἐνδεδυμένοι μεταβαίνουν εἰς τὸ καφενεῖον ἢ ἐπισκέπτονται ἀλλήλους καὶ κάθε τι δίδει ἀφορμὴν εἰς συζητήσεις καὶ ἐπισκέψεις. Ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἑορτὴν κάθε ἀτόμου ὄλο τὸ χωριὸ ἔρχεται νὰ εὐχηθῆ καὶ τὸ σπῖτι του εἶναι ἀνοικτὸ εἰς ὄλους. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ προσφέρονται ὡς ἀναψυκτικὰ ζαχαρωτὰ καὶ οἰνοπνευματώδη (οὔζο καὶ ρακί). Κοινὰ εἶναι τὰ ὀνόματα Κώστας, Νίκος, Γιάννης εἰς τὸ χωριό. Ἐπομένως τὴν ἡμέραν τῆς ὀνομαστικῆς των ἑορτῆς ὄλο τὸ χωριὸ ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν ἐπισκέψεων. Οἱ γυναῖκες κάθονται εἰς τὰ προαύλια τῶν οἰκιῶν των πλέκουσαι καὶ συζητοῦσαι. Κατὰς οἰκογενειακὰς νυκτερινὰς συγκεντρώσεις διηγοῦνται εἰς τὰ παιδιά τὰ πατροπαράδοτα λαϊκὰ παραμῦθια ἢ ὁ πατέρας ἐξιστορεῖ τὰ ταξίδια του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεπτύχθη εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς μία πραγματικὴ τέχνη συζητήσεων καὶ συνδιαλέξεων. Τὰ διεθνή ἐπεισόδια, καθὼς καὶ τὰ οἰκογενειακὰ, συζητῶνται, σχολιάζονται καὶ ἐξετάζονται λεπτομερῶς ὑφ' ὄλας τὰς ἀπόψεις καὶ τέλος κρίνονται καὶ σταθμίζονται. Ἄλλ' ἂ οὐδέποτε συζητοῦν διὰ τὰ ἀγροτικὰ προβλήματα. Ἐπί τινος μῆνας τοῦ ἔτους τὸ χωριὸ διάγει μίαν κοινωνικὴν ζωὴν «ἀρχοντιᾶς» μετὰ τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποῖαν ἔδιδον εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν κατὰ τὸν XIX αἰῶνα, τούτέστιν ἀπασχόλησις σχεδὸν παραιτημένης «κοσμικῆς» ψυχαγωγίας.

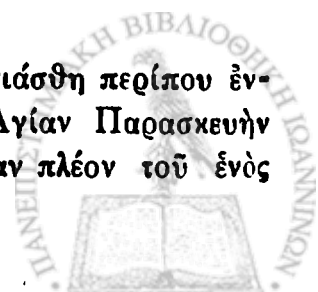
Ἡ Πυρσόγιαννη παρουσιάζει τὸν τελειότερον τύπον τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἀστικῆς ζωῆς.

Τὰ πανηγύρια (τοπικαὶ ἑορταὶ) καὶ οἱ γάμοι εἶναι εὐκαιρία μεγάλης ὁμαδικῆς ἀγαλλιάσεως. Τὸ πανηγύρι συγκεντρώνει ὄλους τοὺς κατοίκους τοῦ μικροῦ χωριοῦ γύρωθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου, διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς λειτουργίας. Οἱ παρευρισκόμενοι, συνορτάζουσιν τὴν νύκτα, τρώγοντες καὶ χορεύοντες. Ἐχει ὄψιν ἀπλῆς χωριάτικης οἰκογενειακῆς ἑορτῆς γεμάτης γοητείας. Κάθε χωριὸ ἄγει κατὰ τὸ θέρος πολλὰ πανηγύρια εἰς τὰ ὁποῖα δὲν παραλείπουν νὰ προσέρχωνται καὶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριά. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Προφήτης Ἡλίας, ἡ Ἁγία Παρασκευὴ κ.λ.π. ἑορτάζονται ἀπὸ ὅλην τὴν περιοχὴν. Θὰ εὑρετε ἐν συνεχείᾳ λεπτομερῆ περιγραφὴν ὄλων τῶν ἑορτῶν καὶ πανηγύριων ρυθμισμένων διὰ πατροπαράδοτον πρωτοκόλλου ἀκριβείας, ὄλων τῶν προγονικῶν ἐθιμοτυπιῶν αἱ ὁποῖαι προηγούνται καὶ ἐπακολουθοῦν μίαν γαμήλιον τελετὴν ὄρεινῆς περιοχῆς. Οἱ γάμοι βεβαίως δὲν δύνανται νὰ τελεσθοῦν παρὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ ἄνδρες εὐρίσκονται αὐτοῦ, ἕκαστος ἐξ αὐτῶν διαρκεῖ περίπου μίαν ἑβδομάδα καὶ προσελκύει μερικὲς φορὰς ὄλο τὸ χωριὸ· φαντάζεσθε λοιπὸν ὅτι οἱ μῆνες τοῦ χειμῶνος ἀποτελοῦν σχεδόν, μίαν ἀτελείωτον ἑορτὴν. Οὕτως ἐξηγεῖται ἐν μέρει, καὶ ἄνευ ἀμφιβολίας, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐποχιακὴ μετανάστευσις, τόσον λυπηρὰ ὑφ' ὄρισμένας ἀπόψεις, διατηρεῖται, καὶ τὸ διατὶ οἱ κτίσται δὲν ἐγκαθιστοῦν τελειωτικῶς τὰς οἰκογενεῖας των εἰς τὰ πεδία τῆς ἀπασχολήσεως αὐτῶν. Θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὑπάρχουν ἐπὶ πλέον οἰκονομικοὶ λόγοι δι' αὐτό.

III Δημογραφικὰ προβλήματα

Δ η μ ο γ ρ α φ ί α

Εἰς τὸ Μάζι καὶ τὴν Ἀετόπετραν, ὁ πληθυσμὸς ἐδιπλασιάσθη περίπου ἐντὸς 30ετίας. Εἰς τὴν Μελισσόπετραν, τὸ Ἐλεύθερον καὶ τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν ηὔξηθη ὀλίγον καὶ εἰς τὴν Πυρσόγιαννην ἐμειώθη εἰς ἀναλογίαν πλέον τοῦ ἐνός

τρίτου. Οι ὀλίγοι οὗτοι ἀριθμοὶ ἀρκοῦν διὰ νὰ καταδείξουν πόσον ποικίλη ἐμφανίζεται ἡ κατάστασις ἐντὸς τῆς αὐτῆς ζώνης. Οἱ μέσοι ὄροι εἶναι φανταστικοὶ καὶ κάθε χωριὸν ἔχει τὴν ἰδικήν του ἱστορίαν καὶ τὰ ἰδικά του προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται οἱ ἀριθμοὶ τοῦ πίνακος τῆς ἐπομένης σελίδος (ὄρα ἐπίσης τὸ γραφικὸν «ἐξέλιξις τοῦ πληθυσμοῦ»).

Εἶναι ὡστόσο ἀξιοσημείωτον ὅτι δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τρεῖς κατηγορίας:

Τὴν κυρίως πεδινὴν περιοχὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἐκχωρίζεται ἡ Μελισσόπετρα (ὁ χάρτης ὁ ἐμφαίνων τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πληθυσμοῦ μαρτυρεῖ ὅτι ὅλα τὰ χωριά ἔχουν τὴν τάσιν νὰ ἐξελιχθοῦν κατ' ἀνάλογον τρόπον). Τὴν Πυρσόγιαννην. Τὰ ἄλλα χωρία. Θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ συγκρίνωμεν ἀπὸ γεωργικῆς π' ευρᾶς τὸν ρόλον ἐκάστης κατηγορίας. Ἀνύπαρκτος, σχεδόν, εἰς τὴν Πυρσόγιαννην, ἡ γεωργία καλύπτει μέγα μέρος τῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πεδιάδων. Ὅφειλομεν ὅμως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, τὰ ἰδιάζοντα ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τὴν ἐγγύτητα τῶν συνόρων, εἰς Μελισσόπετραν.

Ἐὰν ὁ πληθυσμὸς τῶν πεδινῶν χωρίων ἠϋξήθη, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοῦτο ὀφείλεται, πρῶτον, εἰς τοὺς γεωργικοὺς πόρους αὐτῶν καὶ δεύτερον εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἡ διαμονὴ εἰς τὴν πεδιάδα ἦτο ἀσφαλεστέρα, παρὰ εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχάς. Ὁ ἀναφερθεὶς χάρτης καὶ ἡ γραφικὴ παράστασις (πίναξ) τῶν ἑξ χωρίων ἐμφανίζει σαφῶς τὸ γεγονὸς τοῦτο:

Εἰς τὴν πεδιάδα σημειοῦται συνεχῆς αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν. Ἀντιθέτως εἰς τὴν περιοχὴν, τὸ ἔτος 1951 ἐμφανίζει ἀπὸτομον πῦσιν ἢ ὁποῖα δὲν ἀνεκτήθη ἐντελῶς μέχρι τὸ 1958. Μόνον εἰς τὴν Πυρσόγιαννην ἡ τάσις πρὸς μείωσιν εἶναι γενικὴ καὶ σταθερὰ (70 κάτοικοι ὀλιγότεροι τὸ 1940 ἀπὸ τὸ 1928).

Τὰ ποσοστὰ γεννήσεων διὰ τὰ τελευταῖα 15 ἔτη παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν τοῦ πληθυσμοῦ (βλ. ἐπίσης τὰς καμπύλας τῶν γεννήσεων, γάμων, θανάτων, κατὰ χωρίον), καὶ αἱ ἀναλογίαι εἶναι περίπου αἱ αὐταί, εἰς τὴν γενικὴν διαμόρφωσιν τῆς πυραμίδος τῶν ἡλικιῶν καὶ τοῦ ποσοστοῦ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα συντελοῦν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἀκριβοῦς εἰκόνας τῆς δημογραφικῆς καταστάσεως τῶν ἐν λόγω χωρίων.

Ἡ μελέτη τῆς πυραμίδος τῶν ἡλικιῶν εἶναι ἰδιαιτέρως ἀποκαλυπτικὴ καὶ ἐπιτρέπει τὴν σύνθεσιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν στοιχείων. Εἰς τὸ Μάζι καὶ τὴν Ἀετόπετραν ἡ πυραμὶς εἶναι κανονικὴ καὶ ἡ βάσις τῆς ἐξαιρετικῶς πεπλατυσμένη. Ὁ πληθυσμὸς κατανέμεται κανονικῶς μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἡλικιῶν, εἶναι γονιμώτατος καὶ αὐξάνεται ταχέως. Ἡ ἀνάλυσις εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ εἰς τὴν Μελισσόπετραν, ἀλλὰ ἐδῶ ὁ πληθυσμὸς εἶναι σαφῶς νεώτερος καὶ ἡ πυραμὶς ὑποχωρεῖ κατὰ τρόπον ἀνώμαλον ἀπὸ τοῦ 45ου ἔτους. Πρόκειται ἐπομένως διὰ πληθυσμὸν μεγάλης ζωτικότητος, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος κατὰ κάποιον τρόπον εὐρίσκεται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀνασυστάσεώς του, ὕστερα ἀπὸ τὰ δραματικὰ γεγονότα τοῦ πολέμου. Εἰς τὰ τρία ταῦτα χωρία ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα 5 ἔτη ἦτο 27% ἢ 26% ἑτησίως. Ἐὰν ὁ ρυθμὸς οὗτος ἐξακολουθήσῃ ὁ πληθυσμὸς ἐκάστου χωρίου θὰ διπλασιασθῇ ἐντὸς τριακονταετίας ὅπως τοῦτο συνέβη μὲ τὸ Μάζι καὶ τὴν Ἀετόπετραν ἀπὸ τὸ 1928. Ἡ γονιμότης τοῦ πληθυσμοῦ τούτου, συμβαδίζει μὲ τὴν φυσικὴν βιολογικὴν του γονιμότητα.

Π Ι Ν Α Κ 25

	Ἀριθ. κατοικ. 1928	Ἀριθ. κατοικ. 1958	Ἀριθ. μελῶν οἴκογ.	Ἀριθ. οἴκογ.	Ποσοστ. γεννησ.	Ποσοστ. θνησιμ.	Αὔξεις πληθυσ.
Πυρσόγιαννη	910	460	2,8	165	18%	10%	8%
Ἁγία Παρασκευή	893	1140	4,6	245	27%	19%	18%
Ἐλεύθερον	351	376	4,3	87	24%	2%	22%
Μελισσόπετρα	231	268	5,6	48	28%	2%	26%
Ἀετόπετρα	195	380	4,6	83	32%	5%	27%
Μάζι	206	390	5,6	70	33%	6%	27%

Ἀντιθέτως ἡ θνησιμότης κατὰ τὰ τελευταία πέντε ἔτη εἶναι ἀντικανονικῶς ἀσθενῆς ἀναμφιβόλως διότι ἦτο πολὺ ὑψηλὴ κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐποχῆς τῶν στερήσεων ποὺ προηγήθησαν. Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ ἀναμένωμεν μίαν ἐλαφρὰν αὔξησην τῆς θνησιμότητος κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη.

Ἡ δημογραφικὴ δυναμικότης τῶν πεδινῶν τούτων χωριῶν εἶναι ἀξιοσημείωτος καὶ προβάλλει εἰς τὸν οἰκονομολόγον ἓνα ἄλυτον πρόβλημα, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ἴσχυε οὗτος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τοῦ ὑφισταμένου πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ προνοήσῃ διὰ τὴν ἀπασχόλησιν αὐτοῦ ἐπιτοπίως ἢ διὰ τὴν μετακίνησιν τοῦ πλεονάζοντος.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ κατάστασις εἰς τὰ ὄρεινά εἶναι ἀνάλογος, ἀλλὰ ὀλιγώτερον κρίσιμος. Βεβαίως τὸ ποσοστὸν τῶν γεννήσεων εἶναι καὶ ἐκεῖ ἀρκετὰ ὑψηλόν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννην, ἀλλὰ τὸ ποσοστὸν θνησιμότητος ὀλιγώτερον χαμηλόν, ἐκτὸς εἰς τὸ Ἐλεύθερον. Ἡ πυραμὶς τῶν ἡλικιῶν εἶναι ὀλιγώτερον πεπλατυσμένη εἰς τὴν βάσιν τῆς ἀπ' ὅτι εἶναι εἰς τὰς πεδιάδας. Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ καὶ τὸ Ἐλεύθερον μὲ ἐιρησίων αὔξησην ἀπὸ 18% ἕως 22% θέτουν τὰ αὐτὰ προβλήματα μὲ ἐκεῖνα τῶν πεδινῶν χωριῶν, ἀλλὰ ὑπὸ μορφὴν ὀλιγώτερον δξειαν. Μόνον εἰς τὴν Πυρσόγιαννην ἡ κατάστασις εἶναι πραγματικῶς διάφορος μὲ ποσοστὸν γεννήσεως 18% καὶ ποσοστὸν θνησιμότητος περὶ τὰ 10%.

Ἡ πυραμὶς ἡλικιῶν προσεγγίζει τὴν ὀρθογώνιον μορφήν, ἰδιαιτέρως ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν γυναικῶν. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὁ πληθυσμὸς ἀνανεοῦται κανονικῶς καὶ ἐν ἐξακολουθήσει ὁ αὐτὸς ρυθμὸς θὰ ἐπέλθῃ ἐλαφρὰ αὔξησης κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη.

Εἰς ὅλα τὰ ὄρεινά χωρία παρατηρεῖται ἀξιοσημείωτος δυσαναλογία μεταξὺ τῶν δύο φύλων εἰς τὴν πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν. Οἱ γυναῖκες ἐμφανίζονται σαφῶς πολυαριθμότεραι τῶν ἀνδρῶν. Ἡ δυσαναλογία αὕτη ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐποχιακὴν ἢ ὀριστικὴν μετανάστευσιν τῶν ἀνδρῶν. Δὲν ἔχομεν ἱκανοποιητικὰ στοιχεῖα διὰ νὰ μελετήσωμεν τὸ φαινόμενον τῆς μετανάστευσεως, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔχει κεφαλαιώδη σημασίαν διὰ τὴν Ἠπειρον.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἕλληνες ζήτησαν νὰ δοῦν τὸν Κύριο τῆς Ἀγάπης
κι' Ἐκεῖνος «ἀπεκρίνατο» ἐλήλυθεν ἡ ὥρα.
Ἦσαν παιδιὰ τῆς γῆς—ἐκεῖ πού οἱ ἄνθρωποι διψᾶνε
τῇ γνώσῃ καὶ σιτὸν ἄγνωστο Θεὸ προσφέρουνε θυσία.
Παιδιὰ τῆς γῆς ὅπου οἱ ρυθμοὶ μερώνουν καὶ τ' ἀγρίμια
καὶ λύρες καὶ δαφνόκλαδα στολίζουνε τὴ νίκη.
Ὁραῖοι ξένοι ζήτησαν νὰ δοῦνε τὸν προφήτη
καὶ τότε εἶπεν ἡ Τιμὴ σιτὸν κόσμον ἢ χαρὰ Του:
«Ὁρα Θεοῦ νὰ δοξασιεῖ δῶ κάτω ὁ γιὸς τοῦ ἀνθρώπου...»
Κι' ἦρθεν—ἄς εἶναι μάρτυρας ὁ σίγῃ τῆς ἀλήθειας—
κι' ἦρθεν ἐκεῖνος ὁ λαὸς σιτὸ νοῦ τοῦ Ναζωραίου—
λαός, πρὸ πρῶτος ζήτησε τοῦ Κόσμου τὴν Αἰτία
καὶ τ' ἄγνωστα κι' ἀληθινὰ τὰ πλέκει σιὰ τραγούδια.
Δόξα σιτὸν μέγαν ἄνθρωπο... Καὶ Κεῖνος μὲ τὴ σκέψη
πότε βαδίζει μὲ σοφὸν σιτὸν ποταμοῦ τῆς ὄχτης
καὶ χαίρεται σιτὸν Ἴλισσὸν—νερὸ «τὸ κάλλος τῆς ἰδέας»
καὶ πότε ἀκούει τὸ ρυθμὸ τῆς σμίλης τοῦ Φειδία,
τοῦ ἐξόριστου, π' ὠροκενιᾶ τὴ δόξα τῆς φυλῆς του...
...Πότε τοῦ Νόμου τὴ φωνή, πού οἱ ἀρχόντοι δὲν ἀκοῦνε:
σιτὴ Θήβα τὴ Βασιλικὴ κραυγὴ τῆς Ἀντιγόνης.
Κι' ἀκούει,—ἄς εἶναι μάρτυρας τῆς πίστεως μας ὁ λόγος—
τὸ θῆρηο καὶ τὸν ἄνεμο νὰ παίζουν σιτὴν Αὐλίδα,
...λαλιὰ τὸ «νευικήκαμεν» καὶ χορικά τοῦ Αἰσχύλου.
Κι' ὡς ἀνεβαίνει σιτὴ Σιών μ' αὐτοὺς πού θὰ γιορτάσουν,
ἢ σκέψη πάει σιτὸν Καύκασο ν' ἀκούσει τὸ Δεσμώτη,
ἐκεῖνον ποῦ κλεψε τὸ φῶς, νὰ λέγει γιὰ τὸν Ἐνα.

Κι' ἐξῆλθεν σπείρων ὁ Χριστὸς «τοῦ σπείραι» αὐτοῦ τὸν σπόρον
καὶ διάλεξε γι' ἄγρο καλὸ τῇ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων.
Καὶ νὰ τ' ἀνθρώπου θησαυρὸς τῆς Διδαχῆς ὁ λόγος.
Καὶ γίνηκε καρπὸς ζωῆς γι' αὐτὸν πού θὰ πεινάσει,
ἀλήθειας καὶ χαρᾶς πηγὴ γι' αὐτὸν πού θὰ διψάσει.
Τώρα μοῦ λέγει ἀλάθευτα τῆς πίστεως μου ὁ σίγῃ:
Ψυχὴ, ἂν θέλεις νὰ χαρεῖς τὴν ἀμβροσίαν τοῦ λόγου,
πάντα νὰ μείνης σὺ πιστὴ σιτὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων.
Ἦ, τίναξε ἀπ' τὸ ροῦχο σου τὴ σκόνη τῆς κακίας
καὶ μὲ τὴν Πίστη σίμωσε σιτὴ φλεγόμενη βάτο.
Γιὰ σένα οἱ φλόγες θὰ γινοῦν αἰσθήματα κι' ἰδέες.
Καὶ θάρθει μέρα, δὲν ἀργεῖ, πού φῶς θὰ γίνει πάλι,
ἀληθινὸ κι' ἀνέσπερον, ὁ λόγος τῶν Ἑλλήνων.

Θὰ τὸν δεχτοῦμε—μάρτυρας ὁ σίγῃς ὁ προφήτης—
λαὸς σοφοὶ καὶ ταπεινοὶ καὶ δάσκαλοι καὶ μάγοι.
Χαρὰ στον τότε πὺν θὰ πεῖ: «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα»!

Ἄριστος Σταθόπουλος

ΥΣΤΕΡΑ ΑΠ' ΤΗ ΝΥΧΤΑ

Μὲ τίς ἀσπίδες τῆς νύχτας κρύψαμε τὰ μάτια,
ὅταν ὁ ὄλιος πῆρε τὸν ἀνήφορο γιὰ τὴν αὐγή.
Μέσα στίς κοῦπες τῶν χερῶν μας ἀδειάσαμε,
τὸ κρασί τῶν ἐλπίδων, πὺν λαγάρεψε
στὸν καθρέφτη τῆς προσμονῆς.
Εἶδαμε τὴ μέρα ἀπὸ μιὰ κλειδαρότρουπα
καὶ σωπαίναμε γιὰτὶ εἴμαστε νεκροί.
Σ' ἕναν κίτρινο ἄνεμο δίχως εἰκόνες
βάλαμε στὴ ζωὴ σὲ σίγῃς,
γιὰ νὰ μὴ λησμονήσουμε αὔριο
τὸν ἑαυτὸ μας διπλωμένο στὸ παρελθόν.
Φυάσαμε πύργους τόσες μὲ λαχτάρες
καὶ περιμέναμε τὸ φῶς γιὰ νὰ τοὺς δοῦμε,
νὰ τοὺς κλειδώσουμε ψεύτικες στίς στιγμὲς τοῦ χρόνου.
Δὲ γελάσαμε, γιὰτὶ μᾶς ἔλειπαν τὰ μάτια.
Θὰ γελάσουμε ὕστερα ἀπ' τὴ νύχτα.

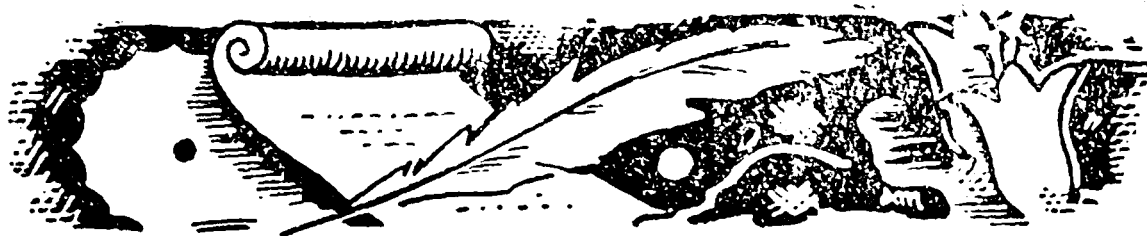
Κώστας Κατσούκης

ΜΟΝΑΞΙΑ

Τίς καλλίτερες στιγμὲς τῆς ζωῆς μὺν
τίς ἔζησα συντροφεύοντας τὴ μοναξιά
καρτερώντας τὸν ἔρωτα
ἢ ὅταν ξεμάκραινε
τὴν ἀγάπη
Σεργιανίζοντας στοὺς φωτισμένους δρόμους
κι' οἱ διαβᾶτες νὰ κυτᾶνε παράξενα
ψάχνοντας τίς βιτρίνες
—ποιὸς ἥλιος καὶ ποιά ἀστέρια
θὰ τῆς ταίριαζαν καλλίτερα.—
Τίς Κυριακὲς πὺν τὴν νύχονται οἱ οὐρανοὶ
ψάχνοντας τὰ μάτια τῶν ὄρφανῶν παιδιῶν
γιὰ τὴν μελωδία πὺν θὰ τῆς πῆγαινε καλλίτερα
τὸ φθινόπωρο
πὺν τῆς στρώνει τὸ δάσος νὰ ξαπλώσῃ.

Τ. Πορφύρης

ΝΙΚΟΥ ΤΣΟΥΡΑ

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

Ο ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ*

Μὰ ἡ μεγαλύτερη ἀγάπη του εἶναι καὶ στέκεται ἡ πεζογραφία. Μ' αὐτὴν ἐκφράζεται πιὸ καλὰ καὶ πιὸ σωστά. Μὲ τὴν πεζογραφία θὰ ἀσκηθεῖ περισσότερο καὶ μ' αὐτὴν θὰ μᾶς χαρίσει ἰσοτῆτος ἐγγενεστους καρπὸς.

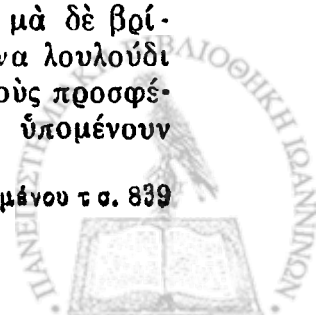
Ὁ Τάκης Δόξας εἶναι πιότερο ἕνας πεζογράφος παρὰ ποιητής, ἕνας διηγηματογράφος θὰ λέγαμε καλύτερα. Γιατὶ τὸ ὅλο μέχρι σήμερα ἔργο του καθαρὰ διηγηματογραφικὸ εἶναι. Τὸ διήγημα εἶναι τὸ εἶδος ποὺ καλλιεργεῖ ἐντατικὰ καὶ δίνει σ' αὐτὸ ὅλες του τὶς δυνάμεις. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο κατέχει μιὰ πρώτη ἐπιζήλη θέση στὴ σημερινὴ Νεοελληνικὴ διηγηματογραφία. Μέσα στὴ σειρά τῶν νεωτέρων πεζογράφων καὶ διηγηματογράφων μας ὅπως εἶναι ὁ Δημ. Γιάκος, ὁ Νέστορας Μάτσας, ὁ Σπύρος Πλασκοβίτης, ἡ Εὐὰ Βλάμη, ὁ Μιχάλης Περάνθης, ὁ Σωτήρης Παταϊζῆς, ἡ Γαλάτεια Σαράντη, ὁ Μοσχόβης, ὁ Κώστας Στεργιόπουλος, ὁ Γιάννης Μαγκλῆς, ὁ Ἀστέρης Καββατζῆς, ὁ Μ. Λαζαρίδης, ὁ Π. Σαμαρᾶς, ὁ Ν. Ρυσσιάνος, ὁ Δημ. Σιατόπουλος, ὁ Ἀντ. Σαμαράκης κ. ἄ. π. ὁ Τάκης Δόξας εἶναι ὁ πιὸ ἀκέραιος, ὁ πιὸ ἀντικειμενικός, λαμπρὸς καὶ αὐτοκυριαρχημένος, ὁ πεζογράφος ποὺ τὰ βιώματά του εἶναι πάντα ἀειθαλῆ, ἀγνά, ὁ λογοτέχνης ποὺ ἔχει ἀνθρωθεῖ καὶ ἔχει διηυρημένο τὸν κύκλο τῶν διαφερόντων του...

Ἔχει μιὰ ἐκφραστικὴ ροὴ ὁ λόγος του ἀμεμπτη, μιὰ κομψόπειρα καὶ ἔσωτερικὴ νοητεία, μιὰ πληθωρικὴ φραστικὴ, μιὰ ἐπιμέλεια τὸ ὕφος του τὸ τόσο προσωπικὸ

καὶ ἰδιότυπο. Ἐνας πεζογράφος σύγχρονος εἶναι ἤδη, μὲ ἔξαιρετικὲς ἀπτικές κεραιές, ποὺ μέσ' στὰ νεώτερα Γράμματά μας ἔχει γίνει συνείδηση τὸ γράψιμό του καὶ τὸ διήγημά του. Δὲν εἶναι μόνο ὁ συγγραφέας ποὺ ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ παρουσία στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, εἶναι ἀκόμα ὁ λογοτέχνης ποὺ τὸ ἔργο του ἔχει ἀπήχηση εὐρύτερη, εὐρωπαϊκὴ. Ἀπ' τὴν Ἐπαρχία ξεκίνησε, πάλεψε καὶ μόχθησε εἰκοσιπέντε ὁλόκληρα χρόνια κάτω ἀπὸ χίλιες δυὸ ἀντιξοότητες καὶ βραχνάδες καὶ ἔτσι ἀπόκτησε ἕνα ὄνομα, μιὰ κυριαρχία, μιὰ πρωτοπορεία μέσα στὴ γεννιά του καὶ στοὺς ἐκλεκτοὺς συνοδοιπόρους του. Κι' εἶναι πολὺ τιμητικὸ γι' αὐτὸν γιατί μέσ' ἀπὸ τόσες ἀνόμοιες φωνές ποὺ κατακλύζουν τὸν τόπο κατόρθωσε καὶ βρῆκε τὸν ἀνοιχτὸ δρόμο, τὴ γαλήνια διανόηση.

Γεγονὸς ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι ὁ Τάκης Δόξας ἀποτελεῖ ἐγγύηση ἐκφραστικότητας τῶν σύγχρονων προβλημάτων, τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνεπανόρθωτα πληγωμένου ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας καὶ τοῦ καιροῦ μας. Ἐξιστορεῖ τὰ ἀτόφια περιστατικά, τὶς ἐμφάσεις τῆς ψυχῆς, τὶς διαθέσεις τῆς πραγματικότητας στὰ βιβλία του. Πνίγονται κυριολεκτικὰ μεσ' στὸ ἄγχος καὶ τὴν ἀγωνία τῶν δύσκολων ἡμερῶν μας οἱ ἥρωες τῶν διηγημάτων του, ἀναζητοῦν μιὰ παλάμη ν' ἀπιθώσουν τὰ τελευταῖα ἀπομεινάρια τῶν ἐλπίδων τους μὰ δὲ βρίσκουν. Ἀναζητοῦν μιὰ χαρὰ, ἕνα λουλούδι καὶ ἕνα ὄνειρο, μὰ τίποτε δὲν τοὺς προσφέρεται. Κι' ἔξαναγκάζονται νὰ ὑπομένουν

(* Συνέχεια καὶ τέλος τοῦ προηγουμένου τ σ. 839

καί νά καρτεροῦν μέσ' στή μιζέρια καί τήν καταχνιά πού τούς ζώνει, νά ὑπομένουν τὰ πλήγματα τῆς μοίρας. Μά τίποτε δέν τούς σώζει! Ἡ λύτρωση γι' αὐτούς δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρά μόνον ὁ θάνατος! Αὐτός τούς ξεκουράζει ἀπ' τή λίμνη πού μέσα βρίσκονται, ἀπὸ τὸ δράμα καί τή συμφορά. Μέσ' στὸ μισόφωτο κινοῦνται, μέσ' σέ σκιές ἐκτείνεται ὁ κύκλος τους, μέσ' σέ ἀνασεμιές βαριές ζοῦν. Ἡ αἴσθησή τους κι' αὐτὴ εἶναι προσηλωμένη σ' ἓνα σημεῖο καί μιὰ ἀναμονή. Τὴν ἀναμονὴ νέων δυνάμεων, ἐνὸς νέου ἡλίου πού νά φωτίσει τὸν κόσμον καί νά διώξῃ τὴ σκοτεινιά.

Ἀντιπροσωπεύουν ὅλοι οἱ τύποι τῶν διηγημάτων τοῦ Τάκη Δόξα μιὰ ἐποχὴ ματωμένη καί τυραννισμένη· ἓνα πρόβλημα πού συνεχῶς ὀρθώνεται φλέγον· ἓνα σύμβολο πού ἐπιζητεῖ ἀδιάκοπα τὴν ὄλβια λύση του· μιὰ τραγωδία πού περιμένει ἀνυπόμονα νά πέσῃ ἢ αὐλαία, νά τελειώσῃ ἢ δραματικὴ περιπλάνηση. Ὅλοι τους εἶναι πραγματικὲς σκιές, ὅλοι τους ἀνασαίνουν μέσα σέ βαρειά καταθλιπτικὴ ἀτμόσφαιρα. Δέν ἔχουν τὴν ἀνάλογη τόλμη νά ὑψώσουν τὴ φωνή τους, νά διαμαρτυρηθοῦν παρά κάθωνται κεῖ καί προσδοκοῦν τὸν ἀπὸ μηχανῆς θεό... Κι' ἂν καμμιά φορὰ τενιώνουν τὸ πανί τους παίρνοντας νέα φτερά καί λάμπουν γοργὰ γιὰ τὸ νησί τῆς εὐτυχίας τότε πέφτει ἢ καταιγίδα ἀλύπητα, τούς τσακίζει, τούς γεμίζει νανάγια καί θρυμματισμένα ὄνειρα...

Ὁ πεζογράφος τοὺς β' εἶπει πού καρβοτσακίζονται, τοὺς βλέπει νά ἀγωνιοῦν περιπλανώμενοι σὰν τὸν Ὀμηρικὸ Ὀδυσσεά καί τότε εἶναι πού ἀδράχνει μιὰ φωτεινὴ δέσμη καί χρωματίζει πρὸ αἰσθητὰ τὴν ταλαιπωρία καί τὴν ἀδυσώπητη μοίρα τους.

Ὁ πόλεμος, ὁ δεύτερος αὐτὸς παγκόσμιος πόλεμος, ἔχει ἀποτυπώσει τὰ σημάδια του στὸν ἄνθρωπον τὸ σημερινό, δέν τὸν ἀφήνει νά ἡσυχάσῃ οὔτε στιγμή. Μπροστά του σὰ φάσμα παρουσιάζεται ἡ φρικιαστικὴ τὸν εἰκόνα καί τὸν γεμίζει τρόμο κι' ἀπελπισία. Δέν ἔχει βρεῖ ἀκόμα τὸ μέρος τὸ ἀλάνεμο, δέν ἔχει νιώσει ἀκόμα τὴ νέα μέρα. Ζεῖ πάντα μὲ στυφὴ γεύση, μὲ ἀπαισιόδοξες φωνές. Τὸ κλίμα πού δια-

μόρφωσε εἶναι ἀγωνιώδες, κλίμα πού δέν ἐπιδέχεται καμμιά ἀλάφρωση, καμμιά διέξοδο. Φέρνει μηνύματα πικρὰ κι' ἀγχώδη. Κι' οἱ δημιουργοὶ πού ἔζησαν τὴν καταστροφή πού ἔφερε, πού αἰσθάνθηκαν τίς πνιγερὲς ἀναθυμιάσεις του, δέν μπορεῖ παρά νά μὴν ἔχουν ἀποβάλλει καί τώρα ἀκόμα τίς ἐπιδράσεις πού δέχτηκαν, τίς τάσεις μὲ τίς ὁποῖες ἐμπλουτίστηκαν.

Ὅπως ὁ Ἐριχ Μαρία Ρεμάρκ στὸ βιβλίο του «Τίποτα τὸ νεώτερο ἀπὸ τὸ Δυτικὸ Μέτωπο», ὁ Μυριβήλης στὴ «Ζωὴ ἐν Τάφῳ», ὁ Βενέζης στὸ «Νοῦμερο 31328», ὁ Ἐρνέστος Χεμινγκουαίη στὰ μυθιστορήματά του καί τόσοι ἄλλοι προβάλλουν τὴ λαχτάρα καί τὴ φρίκη τοῦ πολέμου, παρουσιάζοντας τὴν καταστροφικὴ του ὄψη, τὴ φθοροποιὸ μορφή του μὲ τὰ πρὸ ζωηρὰ χρώματα, ἔτσι κι' ὁ Τάκης Δόξας κατορθώνει νά δίνει τὴν τραγικὴ του ὕφεση, τὴ δραματικὴ μονοτονία, τὸ ραγιασμένο φῶς του μὲ τὰ σύμβολα καί τίς εἰκόνες του, μὲ τοὺς καθ' ὅλα ἀληθινοὺς ἥρωές του. Ὅσο κι' ἂν παλεύει νά ξεφύγει ἀπ' τὴν ἐπιβολή του δέν τὸν κατορθώνει, δέν ἀγγίζει ἓνα τέλος! Ἔτσι φανερώνεται ἓνας συγγραφέας τῆς ἀντιπολεμικῆς λογοτεχνίας, τῆς λογοτεχνίας πού ἀγαπᾷ τὴ ζωὴ περισσότερο ἀπὸ τὸ θάνατο, ὅσο κι' ἂν οἱ ἥρωές του βάζονται ν' ἀποδείξουν τὸ ἀντίθετο μὲ τίς ὄντως ἥρωϊκὲς χειρονομίες τους. Προπαντοῦς ἢ «Πικρὴ Ἐποχὴ» μὲ τὸν παλμό τῆς ἀναδίνει τοὺς ψυχογραφικοὺς τόνους τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου καί τοῦ περιβάλλοντός του καί δείχνει πρὸ περσότερο τίς ἐφέσεις τῆς ἀνθρωπιστικῆς.

Καί τὸ ὕφος μὲ τὸ ὁποῖο ἀνοίγεται στὴν ἀφήγηση ὁ πεζογράφος μας εἶναι ἀπ' τὸ πρὸ προσωπικὰ. Ἀμέσως ὅταν διαβάσεις κείμενό του σὲ κερδίζει καί σ' ἐξουσιάζει. Τοῦ ἔχει δώσει μιὰ σύνθεση καί μιὰ ἐνότητα τέτοια πού σὲ κατα'αμβάνει «ἐξ ἀπῆρης». Συνδέονται τὰ γεγονότα μεταξύ τους εὐλογα κι' εὐχάριστα. Ζωηρὸς καί χαριτωμένος ὁ διάλογος, μὲ πτυχῆς εἰρωνείας καί σαρκασμοῦ τῆς ζωῆς, ἡ πρόταση ἀναπλασμένη καί κατεργασμένη, τὰ κύρια μέρη ἄνετα. Ἡ διήγηση τοῦ Πύργου συγγραφεία διακρίνεται ἀπὸ ἀναζήτησιν κι' ἀνάταση, ἀπὸ στοχαστικὰ περιγράματα.

Λίγα είναι τὰ διηγήματα στὴ νεώτερο-λογοτεχνία μας, τὴ μεταπολεμικὴ, ὅπως τὸ «Ταξίδι χωρὶς Ἥλιο», «Ἡ νύχτα δὲν εἶχε ἄστρα», «Ἀγριοχείμωνο», «Τὸ Ἀγιόκλημα», «Ἀπάνω στὴ Βυσινια», τὸ «Μέσα στὸ ποτάμι», τὸ «Στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ» οἱ «Καϊξήδες», «Τὸ πέτρινο χωριό», ἢ «Ροδοσταμιά», ἢ «Ἐμπατή», ὁ «Κύρ Αὐγουστής» κ.ἄ.π.

Δυὸ περιβάλλοντα συγκλίνουν τὰ βήματα τους κι' ἀποτελοῦν τὴν ἐστία τῶν ἐμπνεύσεων τοῦ Τάκη Δόξα: Τὸ ἀγροικὸ καὶ τὸ κοινωνικὸ, τὸ ἀσικὸ θάλεγα εἰδικώτερα. Μὰ κι' ὁ παιδικὸς παράδεισος προσφέρει κι' αὐτὸς τὶς βοήθειές του καθὼς κι' ἡ φαντασία. Τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα ἀφθονοῦν στὴν πεζογραφία του συγκερασμένα ὅμως μὲ τ' ἀγροικὰ κι' ἔτσι παράγεται ἕνα σύνολο ἀψογο ἐπιφορητισμένο μὲ ἀνόμοιο εἶδη.

Διαλέγει μέσ' ἀπ' τὴ σύγχρονη κοινωνικὴ πραγματικότητα εἰς ὑποθέσεις του καὶ τὶς πλαισιώνει μὲ τὴ φαντασία του τὴν ἐναργέστατη καὶ συνθέτει ἔτσι τὴ διάρθρωση τῆς διήγησής του. Διαλέγει τοὺς τύπους ἐκείνους πὺν τοὺς διέπει μιὰ παράδοξη κίνηση, πὺν τοὺς ἀκολουθεῖ κάτι τὸ ραφιναρισμένο. Ἡ Ἰωάννα, ἢ Ροζαλία, κι' ὁ Δημήτρης στοὺς «Ναυαγούς», ὁ Γιοσέφης στὸ «Ἀγιόκλημα» ὁ Ἀντώνης κι' ἡ Μάρθα στὸ «Ὁ Ἄγγελος πὺν δὲν ἦρθε», ἢ Ριζούλα στὸ «Ταξίδι χωρὶς Ἥλιο», ἢ Ἐλένη πὺν κυνηγοῦσε τὴ χίμαιρα στὶς «Χελιδονοφωλιές», ὁ Ἀνεμικὸς στὸ «Μέσα στὸ Ποτάμι», ὁ Μπάρμπα Μελῆς στὸ ὁμώνυμο διήγημα. ὁ Ἐλιόδωρος κι' ἄλλοι πολλοὶ ἔχουν μιὰ παραξενιά καὶ μιὰ ἐλαφρὴ δόση εἰρωνείας. μιὰ διάθεση ἄλλοτε χαρούμενη κι' ἄλλοτε θλιμμένη. Ὅλοι τους ἀσθμαίνουν κι' ἀφουγκράζονται τὰ γύρω, βλέπουν τὰ πάντα μὲ μάτι θολωμένο, μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις ὅπως ὁ Γιοσέφης κι' ἡ Ροζαλία. Μὰ κι' οἱ ἄλλοι τύποι, οἱ κάπως παραμερισμένοι στὴν ὅλη διήγηση, αὐτοὶ πὺν ἀναφαίνονται γιὰ μιὰ στιγμή στὴν ἐπιφάνεια καὶ πόλι ξαναχάνονται μέσ' στὴν ἀχλύ, ἔχουν μιὰ γοητεία καὶ μιὰ γκριμάτσα ὄλο πίκρα. Ἐχουν τὸ χάρισμα καὶ τὸν προορισμὸ νὰ διασποῦν μὲ τὴ συμπεριφορὰ τους τὸν κλοιὸ τῆς κατῆφειας καὶ τῆς περιου-

λογῆς καὶ νὰ προξενοῦν ἐντύπωση, ἐνδιαφέρον καὶ ξεκούραση. Εἶναι ἀληθινὰ εὐρηματικοὶ οἱ τύποι τοῦτοι καὶ κοσμοῦν τὴν πεζογραφία τοῦ Τάκη Δόξα.

Ἀφθονοῦν πολὺ τὰ τυχαῖα περιστατικὰ μέσ' στὸ διάγραμμα κάθε διηγήματος. Καὶ τὸ πιὸ κοινὸ πρᾶγμα ἀκόμα στὴν ἀφήγησή του γίνεται κύριο, ἀντιπροσωπεύει θέμα ὀλάκαιρο. Ἐκεῖ πὺν περιμένετε νὰ συναντήσετε μιὰ ἀνιαρότητα διαβάζοντας μιὰ κοινὴ διαλογὴ, ἀμέσως συναρπάξεσθε ἀπ' τὴν ἐξαισία τέχνη τοῦ δημιουργοῦ τοῦ Πύργου. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ δὲ λείπει ἀπ' τὸ λόγο του ἢ ὑποβολή, δὲ λείπουν οἱ ποιητικοὶ οἱ στόνοι.

Ἀνάμεσα ὄνειρου καὶ πραγματικότητας κινεῖται ἢ ἐξιστόρησή του. Συνδυάζονται ἄρρηκτα τὰ δυὸ τοῦτα πράγματα, οἱ δυὸ τοῦτες σφαῖρες καὶ παρουσιάζουν ἕνα ἀποτέλεσμα γνήσιο, ἄδολο, κύριο. Τὸ προσὸν πὺν ἀναμφίβηλα ὁ λυρικός πεζογράφος τοῦ Πύργου ἔχει εἶναι ἡ γλωσσικὴ ἐναλλαγή, ἢ μορφὴ τῆς γλώσσας καὶ τοῦ αἰσθηματος μαζί. Μελωδικὴ ἢ γλώσσα του, κατὰφορη ἀπὸ μουσικὲς στίξεις, ἀπὸ μουσικὰ χαρακτηριστικά. Καὶ τὸ αἶσθημα, κι' αὐτὸ πὺν τὴ συνοδεύει δὲν ὕστερεῖ σὲ φωτεινότητα καὶ προβολή.

Ἀνθρωπιὰ πλούσια ἀναδίνεται γενικὰ ἀπ' τὴν ἐργασία τὴν διαυγέστατη τοῦ Τάκη Δόξα. Τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν πλησίον ἀγοπᾶ, γιὰ τὸν τραυματισμένο ἑαυτὸ του πάσχει γιὰ τὰ σκόρπια ὄνειρά του ὀδηπορεῖ. Μιὰ ἀνθρωπιὰ πὺν δὲ συναγωνίζεται θὰ συναντήσουμε παντοῦ, σὲ ὄλα του τὰ κείμενα καὶ σ' ὄλα του τὰ βιβλία: καὶ στὴν «Ἀπολογία τοῦ Καμπούρη», καὶ στὴν «Πικρὴ Ἐποχὴ», καὶ στὰ «Ταξίδια χωρὶς Ἥλιο», καὶ στοὺς «Ναυαγούς», καὶ στὴ «Ροδοσταμιά». Στὸ τελευταῖο του ἢ ἀγάπη του γιὰ τὸν ἄνθρωπο τῆς γῆς μας εἶναι πιὸ ἐκδηλῆ. Κεῖνοι οἱ «Κέρινοι Ἀνθρωποὶ» μὲ τοὺς ἥρωές τους τὸν Παντελῖὸ καὶ τὴν Ἐλιόνη καὶ τὸν Κιρκινέζη (αὐτὸ τὸν παράξενο τύπο πὺν ἀνήκει σ' ἐκείνους πὺν παραπάνω διαπραγματευθήκαμε) σοῦ ραῖζουν τὴν καρδιά καὶ τοὺς λύπᾶσαι. Κι' ἢ Ἀγάθη στὸ «Μισὸ κόσμος» κι' ὁ Γιοσέφης κι' ὁ Ἀνεμικὸς κι' ἄλλοι παρὰ πολλοὶ μιλοῦν κατ' εὐθεῖαν στὴ ψυχὴ σου.

Λεπτή και διακριτική είναι η πεζογραφία γενικά του Τάκη Δόξα όπως λεπτή και διακριτική είναι και η ποίησή του, η πρόζα και τὸ θέατρό του. Φθινοπωρινή καλωσύνη και άπαλή μελαγχολία άγγίζουν τις γραμμές του. Παρθενική όραση διακρίνει τις διανοήσεις του, ύποκειμενικότητα διαρρυθμίζει τούς ένθουσιασμούς του, τή φυγή του, τὰ αϊτήματά του. Άποθέτει όλη του τήν τρυφερότητα κι' ευαίσθησία εκεί που ύπάρχει άμυδρο τὸ φῶς, εκεί που η ψυχή παρασέρνεται, εκεί που τὰ πάντα είναι ρευστά κι' άνόθευτα. Έκεί κατατείνει όλο του τὸ «έγώ». Έκεί άνοίγει τὸν περίγυρο κι' ύψώνει τὸ συμβολό του.

Ίδιοσυγκρασία έξαιρετικά μελαγχολική κι' ευαίσθητη κι' ευγενική ξέρει νά διαποτίζει τις εικόνες του με ένα έλαφρότατο μελαγχολικό ρίγος, με μιὰ διάχυση συναισθημάτων και ψυχής, με μιὰ ιδεώδη μουσική ύπόκρουση. Τὰ χρώματά του είναι κι' αυτά άσαφή, σκοῦρα μα κι' άλλοτε μενεξελιά, η άιμόσφαιρά του νεφώδης, ό περίγυρός του κλειστός μα συχνά ύποβλητικός. Ξέρει νά διαχέει τὸ περίσσευμα τῆς καρδιάς και τῆς νοσταλγίας του σὲ κείμενα δημιουργικά, έξφραστικά κι' άποκαλυπτικά μιᾶς ευαίσθητης ψυχῆς, ένός πληγωμένου έαυτοῦ. Μετεικονίζεσαι μέσα σὲ περιγράμματα ευγενικά, όπως είναι ευγενικός και λεπταίσθητος, με τήν άναπνοή του συγκρατημένη, με τὰ βλέμματα στηλά πρὸς εύρεις όρίζοντες καρφωμένα σὲ σύνορα κυανά και αϊθριάζοντα, σ' οὐρανοὺς γλαυκοὺς, γεμάτους γλυκά, άβρά χρώματα. Στὸ πρόσωπό του διακρίνουμε μιὰ μορφή ευγενική που ίερούργει, δημιουργεί και πορεύεται φωτεινά κι' άδολα μέσα στὸν κόσμο τῶν ιδεῶν και τῶν γραμμάτων διακρίνουμε μιὰ προσωπικότητα γεμάτη ειλικρίνεια, ώραιόπαια και αϊγλη.

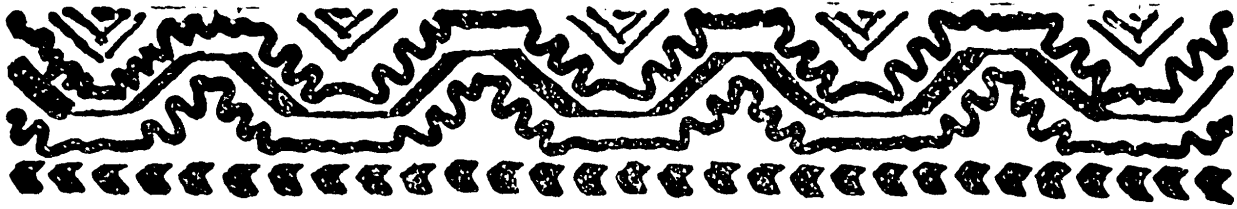
Ένας τόνος ήθογραφίας ένυπάρχει στην τελευταία πεζογραφική παραγωγή του και ιδίως στη συλλογή «Ρυδοσταμιά». Γίνεται περισσότερο περιγραφικός κι' όργιάζει κυριολεκτικά τὸ φυσικό στοιχείο. Μα δέν παραμερίζονται και τὰ άλλα σημεία. Δίνονται όλα με μέτρο και σαφήνεια. Ό Καρκαβίτσας, ό Παπαδιαμάντης, ό Ξενοπούλος, ό Κονδυλάκης, κ.ά.π. έδωσαν στις κύριες ί-

δέες τους στροφή ήθογραφική, άνέβλεψαν στὸ βουνό, στη στεριά και στη θάλασσα, ζωγράφισαν τὰ ήθη τῶν ήρώων τους με τρόπο πρωτότυπο κι' έλεκτατικό. Ό Τάκης Δόξας θά σταθεϊ κοντά κι' αὐτὸς στὸν ήρωά του, στους ήρώές του, και θά τούς ψυχογραφήσει τὰ πιὸ λεπτά κι' άδρά, χαρακτηριστικά σημεία, κείνα που τὸν ένδιαφέρουν για νά χτίσει τὸ διήγημά του όμορφα, άψογα. Δὲ θραύει τις έκδηλώσεις τους και δέν κομματιάζει τὰ προσόντα τους. Με πινελιές έκ τῶν προτέρων καθορισμένες τούς σκιαγραφεί, δίνει τή φιγούρα τους ύπογραμμισμένη. Έτσι παρουσιάζεται κι' ένας βαθύς ανατόμος και μελετητής τῆς ανθρώπινης ψυχῆς, τοῦ ανθρώπινου χαρακτήρα.

Και γιατί δέν έχεις νά μιλήσεις και νά πεις για τὸν συγγραφέα τοῦτο τὸν άδιάφορο και καλοστεκούμενο! Συμβαίνει ό Τάκης Δόξας νά τραγουδάει με τήν άφήγηση, νά συνοδεύει τις κινήσεις τῶν ήρώων του με ήχους και νά σπέρνει παντοῦ άνεξάντλητα έρωτηματικά. Κι' άναρωτίσαι πῶς έγινε ν' αφιθεις ξέφρενος σὲ στοχαστική πορεία, πῶς διπλώθηκες μέσ' στην πολυχρωμία κι' έγινε η καρδιά σου πούτουλο, κι' έγινε ό νοῦς σου μιὰ καρπερή χώρα...

Πολυγράφος και μελετημένος πολὺ δέν έννοει οὔτε μιὰ ώρα νά εγκαταλείψει τήν έρευνα και τήν άναζήτηση. Δέν εγκαταλείπει τήν προσπάθειά του μετέωρη. Παρά εξακολουθεϊ με δυναμισμό νά τήν συνεχίξει και νά τήν ανανεώνει. Δέν τὸν παρασέρνουν τ' άβέβαια σχήματα, τ' άπροσδιόριστα. Ψηλαφίζει κι' έξετάζει με προσοχή εκείνο με τὸ όποιο θ' άσχοληθεϊ. Ό,τι άνοίγεται μπροστά του τοῦ φέρνει σιγουριά και ζωρότητα, ό,τι στέκεται βίωσιμο τὸν κυρ εύει. Δέν κατατρομάζει όπως άλλοι με τούς ξέφρενους συλλογισμούς. Ξέρει νά ύπολογίζει τὸ βάθος και τὸ ύψος, νά έπισημαίνει τὸν κίνδυνο, τὸ γκρεμὸ και τὸ βάρυδρο.

Για τή σύγχρονη Έλληνική Πνευματική Έπαρχία ό Τάκης Δόξας αποτελεί μιὰ αξιόλογη έκπροσώπιση, μιὰ φωτιή που δίκαια επιβεβαιώνει ότι η Έλληνική Έπαρχία πορεύεται δημιουργικά. Έκπροσωπεί μιὰ όλόκληρη εποχή με τήν αυτοδύναμη προσωπικότητά του, έκπροσωπεί ένα κλίμα

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ

ΕΝΙΑΙΟΣ ΛΟΓΙΣΜΟΣ

(Μπάμπη Κλάρα, 1958)

ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Τὸ ἐρώτημα, ἀπὸ τί εἶναι κατασκευασμένος ὁ Κόσμος καὶ ποιά εἶναι ἡ καταγωγή του ἐτέθηκε γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους τῆς Ἰωνίας. Θὰ ἦταν μάταιο νὰ ἀνατρέξουμε σὲ χρόνους ἀρχαιότερους ἀναζητώντας παλαιότερες πηγές. Οἱ φιλοσοφίες τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἔχουν νὰ μᾶς προσφέρουν τίποτε μ' ἔλο πὺ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν ἐγκύψει στὰ Μαθηματικά, στὴν Ἀστρονομία καὶ στὴν Ἱατρική.

Ἐκεῖνοι πὺ πρῶτοι πάσκιαν νὰ καταλάβουν τὸν κόσμο ἦταν ἀναμφισβήτητα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὸν κόσμο, χρειάστηκε νὰ τὸν διασπάσῃ: σὲ Ὑλὴ καὶ Πνεῦμα. Εἶναι δηλ. αὐτοὶ, ἐπίσης, ἐκεῖνοι πὺ ἐδημιούργησαν τὸ χάσμα, πὺ ξεχώρισαν τὸν κόσμο σὲ πραγματικὸ καὶ σὲ νοητό. Καὶ ἀπὸ τότε δύομισυ σχεδὸν χιλιάδες χρόνια τώρα, δύο θεωρίες ἀντιπαλεύουν ζητώντας δικαίωση: ὁ Ὑλισμὸς καὶ ὁ Ἰδεαλισμὸς. Ὁ ἐνισμὸς καὶ ὁ δυϊσμὸς. Νὰ υποθέσουμε ἐτι ἔφθασε σήμερα ἡ ὥρα νὰ πάρῃ τέλος αὐτὴ ἡ διαμάχη;

Κάθε φιλοσοφικὴ θεωρία, ἔπως καὶ κάθε καλλιτεχνικὴ δημιουργία, εἶναι γέννημα τῆς ἐποχῆς τῆς καὶ ἀντιπροσωπεύει κάποιον κοινωνικὸ αἶτημα. Ὁ ὕλ-ισμὸς, ὁ ἐνισμὸς, εἶναι γέννημα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας στὸ ἀνεβασμὰ τῆς, ὁ ἰδεαλισμὸς γεννήθηκε στὰ χρόνια τῆς παρακμῆς. Ὁ ἰδεαλισμὸς εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία τῆς συντηρητικῆς κοινωνίας πὺ στὰ χρόνια τῆς κοινωνικῆς κρίσης παίρνει ἀντιδραστικὴ μορφή. Ὁ ὕλισμὸς εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία τῆς κοινωνίας πὺ ἀνεβαίνει καὶ στὰ χρόνια τῆς πάλῃς, γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας, ἀποβαίνει δπλο ἐπαναστατικὸ.

Σήμερα, ποῖο εἶναι τὸ κοινωνικὸ αἶτημα τῆς ἐποχῆς;

Κάτω ἀπὸ τίς καταπληκτικὲς προόδους τῆς Ἐπιστήμης, ἀπὸ τὸ πλάτεμα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, τὸ ἀνέβασμα τῶν μεγάλων μαζῶν, ἡ διαμάχη ἀνάμεσα στὸ παλῆδ πρόβλημα, τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ φαίνεται σὰν νὰ ἔχη ξεπεραστῆ. Πρὶν λυθῆ τὸ ζήτημα ἂν ὁ κόσμος εἶναι φτιαγμένος μόνο ἀπὸ ὕλη, ἢ ἀπὸ ὕλη καὶ πνεῦμα, ἂν εἶναι ὑπαρκτὸς ἢ ἀνύπαρκτος ἢ ὑπάρχει στὴ διάνοια κάποιου ἀνώτερου πνεύματος, ἡ ἐποχὴ μας ἔθεσε τὸ ζήτημα τῆς ἐνότητος τοῦ Κόσμου.

Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι πιά, ἂν ὑπάρχῃ ὕλη καὶ πνεῦμα, ἂν ὁ ὕλικὸς κόσμος εἶναι αὐτόνομος, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκη ἀπὸ κανένα πνεῦμα γιὰ καθοδήγησή του, ἢ ἂν τὴν ὑπαρξή του χρωστάει στὸ πνεῦμα πὺ τὸν διέπει, ἀλλὰ στὴν ἀνεύρεση

μιας γεννιάς...

Ὁ Τάκης Δόξας εἶναι ὁ συγγραφέας καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας, τῆς ἐποχῆς μας πὺ δὲ σταματᾷ ἡ ἀνοδικὴ πορεία

του, ὁ λογοτέχνης πὺ θὰ συνεχίζει ἀδιάκοπα καὶ στὸ μέλλον νὰ μᾶς δονίζει ἐκφράζοντας τοὺς παλμοὺς πάντοτε τῶν ἡμερῶν μας!...

της ενότητας του κόσμου, είτε η φύση του είναι μόνο υλική, είτε είναι υλική μαζί και πνευματική.

Νά υποθέσουμε και νά δεχθούμε ότι το αίτημα αυτό, αντιστοιχεί σε κοινω- νικό αίτημα, σε αίτημα δηλ. για ένοποποίηση της κοινωνίας, για κοινωνική ενότητα και ισοπέδωση; 'Ότιόσο, άρχικά, το αίτημα αυτό ετέθηκε πάνω σε έπιστημονικό έ- πίπεδο. Πάνω δηλ. στο επίπεδο της ενότητας του φυσικού κόσμου και των φυσι- κών φαινομένων. Και ως τέτοιο εξακολούθει νά μένη μέχρι σήμερα.

Για το θεωρητικό πνεύμα, λέγει ο 'Αϊνστάϊν, είναι άπαράδεκτη ή ιδέα πως μπορεί νά υπάρχουν δυο διατάξεις χώρου, ανεξάρτητη ή μιá από την άλλη, ή με- τρικοεγκτικη και ή ηλεκτρομαγνητική. 'Επάρκισε, λοιπόν, ο 'Αϊνστάϊν νά συνενώσει το ηλεκτρομαγνητικό πεδίο και έγκτικò πεδίο σ' ένα βασικό πεδίο του σύμπαντος. Αύ- τή είναι ή θεωρία του ένοποιημένου πεδίου, που αí συνέπειές της ξεπερνούν τά όρια της συνένωσης των νόμων του ηλεκτρομαγνητισμού και της έλξης. 'Η θεω- ρία αυτή, αποβλέπει νά γεφυρώση τή θεωρία της Σχετικότητας και τή θεωρία των κβάντα. Νά υπαγάγη δηλ. σε ένα Νόμο τά φαινόμενα του μακρόκοσμου και τά φαινόμενα του μικρόκοσμου.

'Ατυχώς παρ' όλες τις υπερτριαντάχρονες προσπάθειές του ο 'Αϊνστάϊν δέν μπόρεσε νά ολοκληρώση τή θεωρία του και νά δώση τή θετική απάντηση στην ενότητα του κόσμου.

'Ότιόσο, οι έλπίδες που έγέννησε και οι προοπτικές που άνοιξε δέν έπα- φαν νά χαλθάνουν τή φιλοσοφική σκέψη. Γιατί, όπως λέγει ο περίφημος έρμη- νευτής του 'Αϊνστάϊν, Άλνχολν Μπάρνερ, ο μεγάλος φιλοσοφικός θρίαμβος της θεω- ρίας περί 'Ενοποιημένων Πεδίων ένυπάρχει μέσα στην πρώτη λέξη της ονομασίας της. 'Οδηγεί σ' ένα λογικό τέρμα τή μακρά πορεία της έπιστήμης προς τήν ένο- ποίηση των ανθρώπινων αντιλήψεων, περί φυσικού κόσμου. Διασχίζοντας τους αι- ώνες τά διάφορα ρεύματα αντιλήψεων θεωρίας, έρευνας και λογικής, έχουν σταθερά συγχλίνει, αναμιχθή και κυλήσει μπροστά σε όλοένα πλατύτερες και βαθύτε- ρες κοίτες.

'Ο 'Αϊνστάϊν στην Ειδική Σχετικότητα έδειξε τήν ισοτιμία ύλης και έ- νέργειας.

Στή Γενική Σχετικότητα, έδειξε το άδιαίρετο του χωροχρονικού συνεχούς.

Στή θεωρία του ένοποιημένου πεδίου θέλησε νά δείξη το σύμπαν, σαν στοι- χειώδες πεδίο, όπου όλοι οι κόσμοι αποτελούν άπλά σημεία άπάνω στη χωροχρο- νική ενότητα.

Τò αίτημα, νά παγιωθούν οι στοχασμοί, νά πραγματοποιηθή, δια μέσου της πολυμορφίας και της ιδιομορφίας των φαινομένων, ή διεύδυση ίσαμε τήν άδιαφο- ροποιητη ενότητα που μας ξεφεύγει, είναι το ύψηλότερο πάθος της ανθρώπινης σκέψης. Προς αυτό αποβλέπει, αυτό επιδιώκει ο φιλόσοφος με τους στοχασμούς του, ο μυστικιστής με τά όράματά του, ο έπιστήμονας με τά πειράματά του.

'Ο έπιστήμονας 'Αϊνστάϊν έσπρωξε τήν έπιστημονική σκέψη πέρα από κά- θε όριο, που κανένας άλλος προηγούμενός του, δέν είχε πετύχει.

'Ο φιλόσοφος 'Αϊνστάϊν, συνέχισε τήν προώθηση της ανθρώπινης σκέψης, πέραν από τά άκροσύνορα της 'Επιστήμης. Ξεκινώντας από τα έπιστημονικά δεδο- μένα ότι το κάθε αντικείμενο είναι το ζήροισμα των ιδιοτήτων του και ότι οι ιδιο- τητες αυτές υπάρχουν μόνο στην ανθρώπινη αντίληψη, κατέληξε στο έκπληκτικό συμπέρασμα ότι το αντικειμενικό σύμπαν της ύλης και της ενέργειας, δέν υπάρχει παρά μόνο σαν αντικειμενικό κατασκευάσμα, σαν ολοδόμημα από σύμβολα, που παίρνουν μορφή από τις ανθρώπινες αισθήσεις.

Δίχτηκε τή διατύπωση του Μπέρκλεϋ, του μεγαλύτερου αντίπαλου του υ- λισμού: «'Όλη ή χορεία του ούρανοϋ και όλα τά πράγματα της γης, δέν έχουν

καμμιά υπόσταση δίχως την ιδέα... "Όσο δὲ γίνονται ἀντιληπτά ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως μου, ἢ δὲν ὑπάρχουν μέσα στὸ νοῦ μου, ἢ στὸ νοῦ κάποιας ἄλλης δημιουργημένης διάνοιας, εἶναι ἐντελῶς ἀνύπαρκτα, ἢ ὑπάρχουν στὴ διάνοια κάποιου ἀνώτερου πνεύματος».

Αὐτὴ τὴν ἀρχή, ὁ Ἀϊνστάϊν ἐπεξέτεινε ὡς τὰ ἀκρότατα ὄρια της. "Ἐδειξε πὼς ἀκόμη καὶ τὸ διάστημα καὶ ὁ χρόνος εἶναι μορφὲς κάποιας ἐμφυτῆς ἀντίληψης, καὶ δὲν μποροῦν νὰ χωριστοῦν ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικότητα. "Ο χῶρος δὲν ἔχει ἄλλη ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα ἐξω ἀπὸ τὴν διάταξη τῶν ἀντικειμένων πού βλέπουμε μέσα σ' αὐτόν. "Ο χρόνος δὲν ἔχει ἀνεξάρτητη ὑπόσταση ἐξω ἀπὸ τὴν διάταξη τῶν γεγονότων μὲ τὰ ὁποῖα τὸν καταμετροῦμε.

"Ἡ φιλοσοφία αὐτὴ τοῦ Ἀϊνστάϊν, εἶναι ὁ ὄλο της τὸ πλάτος συνεπῆς μὲ τὴ θεωρία τῆς Σχετικότητας, πού εἶναι ἡ μαθηματικὴ ἔκφραση τῆς φιλοσοφικῆς ἀρχῆς «ἀπάντων τῶν χρημάτων μέτρων ἄνθρωπος».

* * *

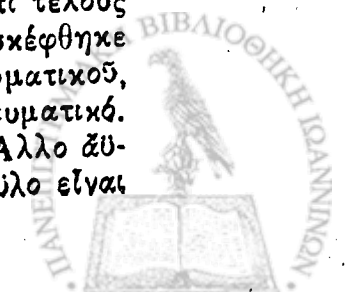
"Αναμφισβήτητα ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀϊνστάϊν, ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Μπάμπης Κλάρας, παίρνει ἰδεαλιστικὴ θέση. «Θεωρεῖ, γράφει, τὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα ὡς σύμπλεγμα αἰσθημάτων. Τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο, ὡς ὑποκειμενικὲς κατηγορίες αὐτῶν τῶν αἰσθημάτων, τὴ φυσικὴ νομοτέλεια ὡς νοητικὸ κατασκευάσμα καὶ σύλληψη πού τείνει νὰ καταργήσῃ τὴν ἐμπειρία... Ἀκολουθεῖ ἔτσι τ' ἀχνάρια τοῦ Μπέργλεϋ καὶ τοῦ Μάχ, γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ τελευταία ἀνάλυση, νὰ θεωρεῖ τὸν κόσμο, ἀλλὰ Σοπεγχάουερ ὡς ὑποκειμενικὴ παράσταση».

Πρὸς τὴ φιλοσοφικὴ του θέση, ὁ κ. Κλάρας, νομίζει ὅτι ἔρχεται σὲ ἀντίθεση ἢ ἐπιστημονικὴ του θεωρία.

"Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ ἀνευρίσκει τὴν ἀπόρριψη, ἀπὸ τὸν Ἀϊνστάϊν, τοῦ μηχανιστικοῦ περιβάλλοντος, τοῦ αἰθέρα. Στὴν ἀποκάλυψη τῆς στενῆς ἐξάρτησης τοῦ χῶρου καὶ τοῦ χρόνου ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων. Καὶ στὴν ἀποκατάσταση τῆς ἀμοιβαίας σύνδεσης ἀνάμεσα στὶς γεωμετρικὲς ιδιότητες τοῦ χῶρου καὶ στὸ πεδίο βαρύτητας.

"Ὅσο παρα τὴν ἰδεαλιστικὴ θέση τοῦ δημιουργοῦ της ὁ κ. Κλάρας, ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ θεωρία τῆς Σχετικότητας «βλέπει τὶς κινήσεις τῶν σωμάτων στὴν ἀμοιβαία τους ἐπίδραση καὶ στὶς ἀμοιβαίες τους σχέσεις καὶ ὄχι σὲ ἐξάρτηση ἀπὸ κάποιον ἀπόλυτο σύστημα συντεταγμένων, πού δὲν ὑπάρχει στὴ Φύση. Ταυτόχρονα, ἐνῶ ὑπογραμμίζει τὴν ὑποκειμενικότητα στὴν ἀντίληψη τοῦ χῶρου καὶ τοῦ χρόνου, δὲν παύει νὰ τονίζει τὴν ἐξάρτησή τους ἀπὸ τὴν κατανομὴ τῆς ὕλης. Ἀναγνωρίζει συνεπῶς ὅτι ὁ χωροχρόνος δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπλὸ ὑποκειμενικὸ δεδομένο τακτοποίησης τῶν αἰσθημάτων, ἀλλὰ ὅτι ἔχει φυσικὴ ὑπόσταση». (σελ. 165)

"Ακόμα ὅμως, παρα τὴν ἰδεαλιστικὴ θέση του, ὁ δημιουργὸς της, στὴν θεωρία τῆς εἰδικῆς Σχετικότητας, ὅπου μᾶς ἔδειξε τὴν ἰσοδυναμία τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνέργειας, τὴ μεταβολὴ τῆς ὕλης σὲ ἐνέργεια, (ἀύλοποίηση τῆς ὕλης) καὶ τῆς ἐνεργείας σὲ ὕλη (ύλοποίηση τῆς ἐνέργειας) ὁ Ἀϊνστάϊν, δὲν σκέφθηκε ποτέ του νὰ μᾶς πῆ, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνέργεια πού ὑλοποιεῖται, εἶναι ἐκεῖνο τὸ περίφημο π ν ε ὕ μ α τοῦ ὁποῖου τὴν ἀπτή ὑπόσταση καὶ τὴ φύση, ἀναζητᾶ ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἡ ἀνθρώπινη σκέψη. Ποιὰ μεγαλύτερη ἀνακάλυψη, γιὰ τὸν ἰδεαλιστὴ Ἀϊνστάϊν, ἂν ἔλυε τὸ πανάρχαιο πρόβλημα, ἂν ἀπεκάλυπτε, ἐπὶ τέλους στὴν Ἀνθρωπότητα, τί ἐστὶ πνεῦμα; Ἀλλὰ ὁ Ἀϊνστάϊν, ὄχι μόνο, δὲν σκέφθηκε νὰ κάμῃ τέτοιο πρᾶγμα, ἀλλὰ ἀντίθετα, ξεχώρισε ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ πνευματικοῦ, τὸ αὐλο. Μέχρι σήμερα γινότανε σύγκριση ἀνάμεσα στὸ αὐλο καὶ στὸ πνευματικὸ. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα καμμιά παρόμοια σύγκριση δὲν συγχωρεῖται. "Ἄλλο αὐλο καὶ ἄλλο πνευματικὸ. Τὸ αὐλο εἶναι τόσο ὑλικό, ὅσο καὶ ἡ ὕλη. Τὸ αὐλο εἶναι

μια ψηλή κορφή που μπόρεσε και την κατάκτηση: ή επιστημονική σκέψη. Το πνευματικό, μένει ακόμα μια απρόσιτη κορφή. Την κορφή αυτή, πάσκιζε να την πατήση ο 'Αϊνστάϊν, όχι πια με την επιστημονική σκέψη, αλλά με τη φιλοσοφική.

Συμπληρώνοντας έτσι την εικόνα του Κόσμου, ο 'Αϊνστάϊν έβαλε πάνω άπο την ύλη—ένέργεια, το πνεύμα. Το ανώτερο πνεύμα ή «μιαν ανώτερη λογική δύναμη», με μια λέξη το Θεό. Έτσι έκλεισε ο 'Αϊνστάϊν το επιστημονικοφιλοσοφικό του σύστημα.

Είναι φανερό ότι ή λύση αυτή ^{**} έδωσε επιστημονικοφιλοσοφικά, ο 'Αϊνστάϊν, δέν μας παρέχει απόλυτη ικανοποίηση. Το πνεύμα μας έχει γίνει πια άρχε τά επιστημονικό, ώστε να μήν ικανοποιείται με φιλοσοφικούς άφορισμούς. Το πρόβλημα, λοιπόν, δέν μπορεί να θεωρείται λυμένο. ούτε οι αναζητήσεις ότι έχουν φθάσει στο τέρμα τους. Έτσι αναζητώντας το πνεύμα ο κ. Μ. Κλάρας, γράφει: «Οι σχέσεις ανάμεσα στην ύλη και στο πνεύμα, πρέπει να τεθούν στη βάση των αναλογιών ύλης και ενέργειας... Μέσα σε κάθε άρυκτο ένυπάρχει το «πνεύμα» ως συμπυκνωμένη ένέργεια. Δέν θα μπορούσε να ύπάρξη το άρυκτο δίχως «πνεύμα»—ένέργεια. Γιατί δέν είναι τίποτε άλλο παρά αυτό τουτο το «πνεύμα» έν πυκνώσει. Το πνεύμα πυκνούμενο δίνει την ύλη. Μέσα πάλι στο πνεύμα ένυπάρχει το άρυκτο έν ρευστή ύλη. Γιατί είναι αδύνατο να νοηθή πνεύμα δίχως ένέργεια—ύλη έν διαλύσει... Το πνεύμα ταυτίζεται με την ένέργεια».(¹) Και έξακολουθεί να ύποστηρίζει ότι το πνεύμα είναι διάχυτη ύλη και ότι το ύλικό σώμα δέν είναι τίποτε άλλο παρά ύλοποιημένο πνεύμα. Και ύποστηρίζει ακόμη ο κ. Κ. ότι ή θεωρία του για το πνεύμα και τη σχέση του με την ύλη, βρίσκει την επικύρωσή της στα πρότερα της νεώτερης επιστήμης. Προσθέτει μάλιστα ότι «μερικοί νεώτατοι φυσικοί ύποστηρίζουν πιδ συγκεκριμένα ότι στα μεσόνια ένυπάρχει το πνεύμα. Και ότι όσο ή ύλη γίνεται συνθετώτερη, τόσο το συνυπάρχον πνεύμα αναπτύσσει πιδ πολυσύνθετη δράση. Καταλήγει έτσι στο συμπέρασμα ότι όχι μόνο ή ύλη και ή ένέργεια είναι ταυτόσημη, αλλά και το πνεύμα είναι ταυτόσημο μαζί τους». (σ. 103)

Αυτό είναι το ένα άπο τα δυο βασικά και θεμελιώδη σημεία στήριξης του «Ενιαίου λογισμού» του κ. Κλάρα.

Το άσθενικό σημείο του άθθρου αυτού καθένας εύκολα το καταλαβαίνει. 'Απόδειξέ μου ότι ή ύλη περικλείει το πνεύμα, ότι ή ύλη είναι συμπυκνωμένο πνεύμα, ότι το πνεύμα πυκνούμενο μεταβάλλεται σε ύλη και όλα άπο κει και πέρα πάνε καλά. Διότι τό να παραδεχτή κανείς ότι ύλη—ένέργεια και πνεύμα είναι ταυτόσημες, δέν είναι ζήτημα φιλοσοφικού στοχασμού. Είναι ζήτημα επιστημονικής δικαιοδοσίας και σάν τέτοιο άποζητάει το πείραμα. 'Ο 'Αϊνστάϊν δέν ύποστήριξε φιλοσοφικά ότι ή ύλη και ή ένέργεια είναι το ίδιο πράγμα. Το άπέδειξε πειραματικά. Και πέραν της επιστημονικής άπόδειξης ύπήρξαν και σοβαρές συνέπειες. 'Υπήρξαν σημαντικές έφαρμογές. 'Υπήρξε το 'Αλαμογκόρντο και ή έκρηξη της 16 'Ιουλίου 1945. Χωρίς αυτά ή ισοδυναμία της ύλης και της ένέργειας θα είχε μείνει μόνο με τη θεωρητική της αξία.

Το να ύποστηρίζουμε ότι το πνεύμα πυκνούμενο δίνει την ύλη κ.λ.π. δέν κάνουμε τίποτε άλλο παρά να μεταφέρουμε τη θεωρία περί ισοδυναμίας της ένέργειας και της ύλης, στο επίπεδο του πνεύματος. 'Αντικαθιστούμε τη λέξη ένέργεια με τη λέξη πνεύμα και νομίζουμε ότι δίνουμε τελική λύση σ' ένα πρόβλημα, του οποίου δέν έχουμε συλλάβει ακόμα τά δεδομένα. Γιατί κι' αν ακόμα παραδεχθούμε ότι σωστά τεποθετεί τά πράγματα έ κ. Κ. αν δηλ. δεχθούμε ότι ύλη, ένέργεια

1. Μ. Κλάρα «Το πιστεύω ενός άπλου άνθρώπου» 'Αθήνα 1954 άπόσπασμα στον «Ενιαίο Λογισμό» σελ. 102.

και πνευμα είναι (τί;) ταυτόσημα, πάλι το θεμελιώδες πρόβλημα παραμένει. Το θεμελιώδες αυτό πρόβλημα που η 'Επιστήμη επιδιώκει να διερευνήσει, είναι η βασική φύση της πραγματικότητας.

Αλλά, ο ένιατος λογισμός, δεν είναι η λύση του βασικού αυτού προβλήματος, θα μας απαντήσει ο κ. Κλάρας. 'Ο ένιατος λογισμός, είναι η θεωρία και η μέθοδος, κατά την έννοια της Λογικής, που θα μας βοηθήσει στην έρευνά μας. Είναι το όργανο με το οποίο η ανθρώπινη σκέψη θα μπορέσει να έρευνήσει το συγκεντρωμένο υλικό, για να φθάσει στο σκοπό της. Δεν πρέπει, συνεπώς, να ζητάμε από τον ένιατο λογισμό τη λύση του προβλήματος, αλλά να κρίνουμε κατά πόσο, ως μέθοδος έρευνας είναι ικανός να μας εξυπηρετήσει.

Και εδώ βρίσκεται το δεύτερο σημείο στήριξης της θεωρίας ή μεθόδου του ένιατου λογισμού. Το δεύτερο βάθρο που πάνω του στηρίζεται το νέο οικοδόμημα, στην εισφορά του για τη διερεύνηση του Κόσμου. «'Ο ένιατος λογισμός, λέγει ο δημιουργός του, επιβάλλει το σφαιρικό αντίκρουσμα της πραγματικότητας, τη συνθετική και όχι επιμεριστική αντίληψή της». (σελ. 205)

Αυτό το σφαιρικό αντίκρουσμα της πραγματικότητας με αντίληψη συνθετική και όχι επιμεριστική, αποτελεί τη βάση και την ουσία του ένιατου λογισμού. Ξεκινάει από την αρχή, ότι ένιατα είναι η συμπαντική ουσία. Και ότι, κατά συνέπεια, ένιατος πρέπει να είναι ο τρόπος που την αντικρύζουμε.

Για να μας δείξει αυτή τη συνθετική μέθοδο και την αντίθετο όψη της, την επιμεριστική, επιχειρεί μια μακρά πορεία από τους αρχαίους φιλόσοφους της 'Ιωνίας ίσαμε τα χρόνια μας. Με σαφήνεια, με συνέπεια και με πλήρη κατοχή του θέματος διεξέρχεται τις αρχαίες και τις νεώτερες φιλοσοφικές θεωρίες και κάθε φορά δράττεται την ευκαιρία για να μας δείξει τη μονομέρεια, την απολυτότητα, τη σχηματικότητα από τις οποίες ο σύγχρονος έρευνητής πρέπει να φυλάγεται και να απομακρύνεται και να προσέχη πάντα, να θυμάται ότι «δεν υπάρχουν ζινικά τείχη ανάμεσα στη φύση και στη συνείδηση, ανάμεσα στην αίσθηση και στο πνεύμα». Και «όπως δεχόμαστε ότι ένιατα είναι η κοσμική ουσία, έτσι πρέπει ένιατος να είναι και ο τρόπος με τον οποίο θα την αντικρύζουμε, ή μέθοδος με την οποία θα τη διερευνούμε, να μέσα με τα οποία θα προσαρμοζόμαστε στην αναγκαία ότητα των νόμων της, που θα ανακαλύπτουμε».

'Ο ένιατος λογισμός σημαίνει «να βλέπουμε όχι μόνο το μέρος αλλά και το όλον, μαζί με τα μέρη που το αποτελούν. Να διακριθώνουμε τις χρονικές αντιθέσεις... αλλά να μην ξεχνάμε ότι είναι απλές φάσεις μιας ένωτικής λειτουργίας. 'Οτι βασικό στοιχείο δεν είναι ή σε ώρισμένες στιγμές του χρόνου και του χώρου αντίθεση και σύγκρουση, αλλά ή διατήρηση μέσα στον καθολικό χώρο, —χρόνο της ενότητας του κόσμου...».

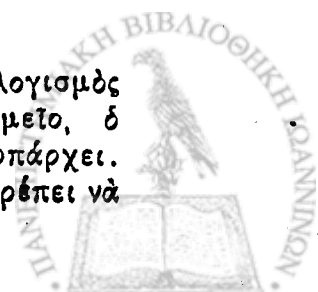
'Ο ένιατος λογισμός, δεν έχει καμμιά σχέση με τις παλιότερες διαχωριστικές, επιμεριστικές, αντιθετικές αντιλήψεις.

Είναι ο αντικαταστάτης και διάδοχός τους.

Διαχωρίζοντας έτσι ο ένιατος λογισμός το πεδίο του με το πεδίο των παλιότερων θεωριών δεν αρνείται ότι υπάρχουν και ταυτότητα και αντίθεση και κίνηση και στάση και πνεύμα και ύλη και ομάδα και άτομο και αναγκαιότητα και ελευθερία. Δέχεται ότι διαχωρίζονται μεταξύ τους αλλά και δλα ενώνονται σε μια ενότητα. Τελικά συγκλίνουν όλες οι διαρραγές σε συνθέσεις.

* *

'Εκείνο που απομένει να δούμε είναι πώς εφαρμόζεται ο ένιατος λογισμός σαν θεωρία και σαν μέθοδος, στην πράξη. Δυστυχώς, πάνω σ' αυτό το σημείο, ο συγ. δεν μας λέγει τίποτε. Δεν το θέτει καν αυτό το θέμα, σαν να μην υπάρχει. Θεωρεί πως είναι αρκετό να πη, ένιατα είναι η κοσμική ουσία, ένιατο πρέπει να

είναι τὸ ἀντίκρουσμά της. Σφαιρικό (μὴ Εὐκλείδιο) εἶναι τὸ σύμπαν, σφαιρική πρέπει νὰ εἶναι ἡ ματιά μας. Καὶ ἔμως ὁ «ἐνιαῖος λογισμὸς στὴν πράξη» εἶναι ἕνα κεφάλαιο τῆς μελέτης, τόσο περισσότερο ἀπαραίτητο, ὅσο μῦθος νὰ μῦθος σὲ ἀμφιβολία καὶ σὲ ἀμφισβήτηση, αὐτὴ ἡ βία τοῦ οἰκοδομήματος περὶ ἐνιαίου λογισμοῦ. Μπορεῖ δηλ. νὰ ἀμφισβητηθῇ αὐτὴ ἡ ὀρθότητά της ἀρχῆς, τῆς σφαιρικῆς ἐξέτασης τῆς πραγματικότητας. Τῆς ἀπόρριψης ὄλων τῶν παλιότερων θεωριῶν καὶ μεθόδων καὶ τῆς ἀντικατάστασής τους ἀπὸ τὸν ἐνιαῖο λογισμὸ.

Πραγματικά, ὁ Γαστὸν Πικόν, στὴν περισπούδαστη μονογραφία του «Ὁ χαρακτήρας τοῦ σύγχρονου πνεύματος», γράφει:

«Ἡ εἰκόνα μιᾶς ἐνιαίας πραγματικότητας εἶναι ἀδιαχώριστη ἀπὸ κάποια ἱεράρχηση τῶν ἀνθρώπινων ἰκανοτήτων. Ἄν ὁ κόσμος εἶναι ἐνιαῖος, ὑπάρχει κάποιο σημεῖο στὸ ὁποῖο ἀποκαλύπτεται ἡ ἐνότητά του. Τὸ σημεῖο αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα οἰκοδομεῖ τὴ σκοπιὰ του. Ὅσοι οἱ θεωρίες εἶναι ὀρθές καὶ ἰκανοποιητικὲς διότι ἀνταποκρίνονται σ' ἕνα πάντοτε κομμάτι τῆς πραγματικότητας. Κάθε γνώση εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς πραγματικότητας στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται. Διότι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ τοποθετηθῇ σὲ μιὰ καὶ ὠρισμένη σκοπιὰ ἀπὸ τὴν ὁποία νὰ δῆ τὴν πραγματικότητα. Μπορεῖ νὰ πάρῃ θέση σὲ διάφορες σκοπιᾶς καὶ ἀπὸ κάθε μιὰ νὰ ἔχη τὴν ἀποψη ὠρισμένου τμήματος τῆς πραγματικότητας. Ὅσο διαφορετικὲς καὶ ἂν εἶναι οἱ σκοπιᾶς αὐτὲς μεταξύ τους, εἶναι ἔμως ἰσάξιες καὶ ἰσοδύναμες».

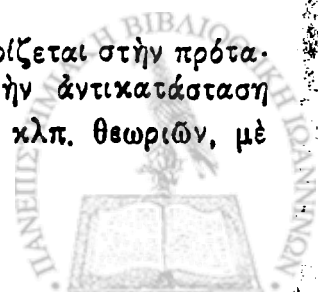
Μὲ ἄλλα λόγια δὲν πρέπει νὰ ἀπορρίψουμε καμμιά ἀπὸ τίς παλιὲς θεωρίες. Ὁ ὕλισμός, ὁ ἰδεαλισμός, ὁ θετικισμός, ἡ αἰτιοκρατία, ἡ διχλεχτική, ὁ ντετερμινισμός κλπ. εἶναι θεωρίες χρήσιμες, πού μᾶς ἀποκαλύπτουν καὶ ἀπὸ μιὰ περιοχὴ τῆς πραγματικότητας. Ἐνιαία εἶναι, βέβαια, ἡ πραγματικότητα, ἀλλὰ εἶναι καὶ σφαιρική. Στὶς ἀνθρώπινες αἰσθήσεις μιὰ σφαῖρα δὲν προσφέρεται γιὰ μιὰ ὀλοπλευρὴ θεώρηση. Τὸ σύνολό της θὰ μᾶς ἀποκαλυφθῇ κατὰ σφαιρικὲς ἀτράκτους, καὶ σὲ μᾶς ἐναπόκειται νὰ βροῦμε τὰ κοινὰ σημεῖα πού ἔχει κάθε σφαιρικός τομέας μὲ τὸν γειτονικό του.

Ἡ θέση αὐτὴ τοῦ Πικόν, ἔχει γίνει κι' ὄλας δεκτὴ στὸ πεδίο τῆς Φυσικῆς, ἂν δὲν βγῆκε, ἀντιθέτως, ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ της Ἡ κυματομηχανικὴ φύση τοῦ φωτός καὶ ἡ μοριακὴ του φύση, εἶναι δυὸ σκοπιᾶς πού μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴ φύση τοῦ φωτός, μ' ὄλον ὅτι σὰν ἐπιστημονικὲς θεωρίες εἶναι ἀντίθετες μεταξύ τους. Καὶ ἡ γνώση μας γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ ὄρια τῆς συμπαντικῆς πραγματικότητας προέρχεται ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς Σχετικότητας, ἐνῶ οἱ ἀντιλήψεις μας γιὰ τίς πραγματικότητες τοῦ μικρόκοσμου, προέρχονται ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν κβάντα. Τὰ δυὸ αὐτὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ συστήματα βασίζονται πάνω σὲ ἐντελῶς διαφορετικὰ καὶ ἀσχετὰ μεταξύ τους θεμέλια. Τὸ θέμα εἶναι νὰ βροῦμε τὰ κοινὰ ἐκεῖνα σημεῖα πού θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ ἐνοποιήσουμε τίς δυὸ αὐτὲς θεωρίες.

Οἱ δυὸ πόλοι στοὺς ὁποίους στηρίζεται ὁ κεντρικός ἀξονας τοῦ ἐνιαίου λογισμοῦ, εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἡ ὑπόθεση τῆς ταυτότητας ὕλης—ἐνέργειας καὶ πνεύματος. Ἡ ὑπόθεση τῆς συνύπαρξης ὕλης καὶ πνεύματος. Ἡ ὑπόθεση ὅτι ἡ ὕλη εἶναι πνεῦμα ἐν πυκνώσει.

Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ δεκτὴ. Πρῶτα πρῶτα γιὰ τὴν προσκρούει στὸ μεγάλο κῦρος τοῦ Ἀϊνστάϊν, πού ἀνεζήτησε τὸ πνεῦμα, ἔξω καὶ πέραν ἀπὸ τὴν ὕλη—ἐνέργεια. Καὶ ἔπειτα στὴν ἔλλειψη ὁποιοῦδήποτε ἀποδεικτικῶς στοιχείου.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ κεντρικός ἀξονας τοῦ Ε.Α. στηρίζεται στὴν πρόταση τοῦ σφαιρικοῦ ἀντίκρουσματος τῆς συμπαντικῆς οὐσίας καὶ στὴν ἀντικατάσταση ὄλων τῶν παλιότερων ἐπιμεριστικῶν, μονομερῶν, ἀντιθετικῶν κλπ. θεωριῶν, μὲ τὸν ἐνιαῖο λογισμὸ.

Ούτε η πρόταση αυτή μπορεί να γίνει άμεσα δεκτή. Κάθε μιὰ ἀπὸ τίς παλιές θεωρίες, μᾶς προσφέρει μιὰ χρήσιμη ὑπηρεσία στὴν ἔρευνα τῆς συμπαντικῆς πραγματικότητας. Βρισκόμαστε ἀκόμα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν τελικὴ λύση τοῦ προβλήματος, νὰ γνωρίσουμε τὸ ὄντως ὄν τοῦ Πλάτωνα. Τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος ἀπὸ τὴ στιγμή, μᾶς λένε διὰ ὅποιαδήποτε διεξόδουση στὴν περιοχὴ τοῦ ἐνοποιημένου πεδίου μᾶς ὁδηγεῖ στὸ ἀγνωστο. Στὸ ἓνα καὶ μοναδικὸ καὶ ὑπέρτατο ἐρώτημα, ποῦ ἀποτελεῖ τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας: ποιά εἶναι ἡ φύση τῆς συμπαντικῆς οὐσίας, ἴσως νὰ μὴ δεθῇ ποτὲ καμμιά ἀπάντηση.

Ὅταν ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας διὰ πρὸς ὁποια κατεύθυνση καὶ ἂν πορευθῇ ὁ ἄνθρωπος, θὰ συναντήσῃ ἢ τὸ ἀπροσδιόριστο, τὸν δυαδισμό, τὸ παράδοξο—μέσα στὰ βάρη τοῦ μικρόκοσμου. Ἡ μιὰν ἔσχατη, ἀματάλλακτη καὶ αἰώνια περιοχὴ, στὰ βάρη τοῦ μακρόκοσμου, ποῦ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προχωρήσουμε.

Εὐλογία θὰ θεωρηθῇ ἡ δυσπιστία μας πρὸς κάθε καινούρια θεωρία καὶ μέθοδο, ποῦ μᾶς ὑπόσχεται νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπ' τὴν Πλατωνικὴ φυλακὴ, δηλ. ἀπὸ τὸν δραστὸ μας Κόσμο. Διότι εἰ δρόμοι ποῦ μᾶς ὑποδεικνύονται γιὰ διαφυγὴ, ὁδηγοῦν μονάχα ἀκόμα πιὸ βαθειὰ στὴν καταχνιασμένη περιοχὴ τοῦ συμβολισμοῦ καὶ τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Καὶ τόσο περισσότερο, ὅταν ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας τὴν τελικὴ ὠφελιμιστικὴ, ἀνθρωποκεντρικὴ κατάληξη τοῦ ἐνιαίου λογισμοῦ:

«...μέσα στὴν τεράστια ἐννοια τοῦ Σύμπαντος, ἀσήμαντη εἶναι ἡ ἐννοια τῆς Γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Οὔτε ἡ Γῆ, οὔτε ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ κέντρο του. Ἄμελητέες μπορεῖ (;) καὶ οἱ δυὸ νὰ εἶναι ποσότητες στὸ ἀπειρο. Καὶ κανένας κόσμος δὲ στρέφεται γύρω στοὺς κατοίκους του. Ὁμοίωτος αὐτὸς εἶναι ὁ πλανήτης μας. Αὐτὸν κατοικοῦμε. Στὴ Γῆ βρισκόμαστε, γι' αὐτὴ θὰ νοιαστοῦμε. Αὐτὸς εἶναι ὁ κόσμος μας. Κέντρο μας καὶ κέντρο του ἡ ζωὴ μας. Ἄνθρωποι εἴμαστε, γιὰ τὴ ζωὴ μας θὰ ἐνδιαφερθοῦμε, αὐτὴ θὰ ὀργανώσουμε, αὐτὴ θὰ δραματισθοῦμε».

Πολὺ φτωχεῖα ἰκανοποίηση, γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ θεωρία σὰν τὸν ἐνιαῖο λογισμό, ποῦ ξεκίνησε μὲ τόσο μεγάλες φιλοδοξίες.

ΟΙ ΕΓΓΟΙΕΣ ΜΑΣ

*Μαζέψαμε, καὶ στίψαμε μέσα στὲς χοῦφτες
[μας,*

*ὅλες τίς ἐγγοιες μας,
νὰ τίς νικήσουμε.*

*Καὶ μαῦρες νυχτερίδες,
στὶς κῶγες τοῦ μυαλοῦ μας
κουρνιασμένες, ξεπέψαν,
νὰ μᾶς νικήσουνε κι' αὐτές.*

*Κι' ἂν νικηθοῦμε,
κι' ἂν νικήσουμε,
— Οὐ'...τόση εὐτυχία,
τόση δυστυχία, μαζί—μαζί!...*

*Θέ μου!
Πῶς θὰ τὰ βολέψουμε;*

Ἄγγελικὴ Γάττου

ΣΑΡΑΝΤΟΥ ΠΑΥΛΕΑ

ΤΟ ΛΑΒΩΜΕΝΟ ΠΟΥΛΙ*

(Νουβέλλα)

Βάδιζε μηχανικά στα καλντερίμια. Δεν πρόσεχε καθόλου ποῦ πήγαινε. Ἡ ἄρνηση τῆς Καίτης, τὸ κατάντημά της, τοῦ εἶχανε κλονίσει τὴ ψυχὴ. Δεν περίμενε τίποτε πιά. Οἱ διαβάτες ἦσαν ἀραιοὶ περισσότερο στοὺς ἀπόμερους ἐκείνους δρόμους καὶ βιαστικοί. Στὴν πλατεῖα ἢ κινήσις γινόταν πυκνή, τὰ κέντρα ἀδειάζαν τοὺς ζαλισμένους ἀπὸ τὸ ἀλκοὸλ ἐπισκέπτες. Ἀνδρικές καὶ γυναικεῖες φωνές τραγουδοῦσαν καὶ γέλοια μεθυσμένων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἠχοῦσαν στὴν ρέμβη τῆς καλοκαιριάτικης νυχτιάς. Πήγαινε ἀργὰ μὲ τοὺς ὤμους σκυμένους πρὸς τὰ ἔμπρὸς σὰν νὰ σήκωνε τεράστιο βάρος, πού τὸν ἐμπόδιζε νὰ βαδίζη κανονικά, ξέγνοιαστα, περήφανα ὅπως περπατοῦνε τὰ νιάτα. Πρόσεχε μέσα του. Κάτι κρυφόβγαίνε μέσα ἀπὸ τὰ βιάθη τοῦ μυαλοῦ του μ' ἐπίμονη προσπάθεια νὰ κυριαρχήσει στὴ συνείδηση κι ὅλο ἔβαζε μεγάλη δύναμη νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἔμμονην αὐτὴν ἰδέα, πού τὸν κυρίεψε μέσα ἀπὸ τὴ σκοτεινιά της μυστηριώδης κι ἐπιβλητική. Παρακολουθοῦσε τὰ τραγούδια τῶν νέων. Σταματοῦσε μάλιστα ὡσὰν νᾶχαν ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτὸν καὶ πάσχισε νὰ τὰ καταλάβῃ μ' ὄλες του τίς δυνάμεις. Τὰ τραγούδια ἔσβηναν στὶς καμπές τῶν μακρυνῶν δρόμων κι αὐτὸς βάδιζε ἀτελείωτα· βάδιζε μέσα στὴ νύχτα. Στάθηκε ἔμπρὸς ἀπ' ἓνα κινηματογράφου καὶ διάβασε: «ἡ κόρη τῆς λίμνης». Ἄ συλλογίστηκε, μιὰ λίμνη, κι ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὴν ἰδέα αὐτὴ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ναυαγὸς ἀπ' ἓνα κομμάτι καραβιοῦ μέσα σ' ἓνα μελανιασμένο πόντο. Πάντοτε ἀγαποῦσε τίς λίμνες ὅπως ἦταν γαληνεμένες σὲ μιὰ δύση ἡλίου. Δεν εἶχε βρεῖ ποτέ μιὰ

στιγμὴ ἀνάπαυσης, ποτέ, μὰ ποτέ, μὰ ποτέ. Ὅσο καὶ νᾶψαχνε στὸ παρελθόν, θ' ἀνακάλυπτε μόνον ζωερὲς ἀνιψυχίες, ἐπίμονες ἰδέες ἀδικαιολόγητες, πού τὸν εἶχαν βασανίσει μαρτυρικά. Γι' αὐτὸ ἴσα—ἴσα ἀγαποῦσε τὴν ἠρεμία κοὶ τὸν γλυκὸ ρεμβασμό, πού ἔχουν οἱ λίμνες. Τὶ ὁμορφα νὰ ζοῦσε στὶς ἀτάραχες ὄχτες μιᾶς λίμνης, μέσα σὲ παμπάλαιους πύργους μὲ τὰ θαμμένα μυστικά σ' ὑπόγειες κρύπτες, ἔτσι σὲ μιὰν ἀταραξίαν ἀκαμπτῆ ὅπως αὐτὴν πού πιάνει τὰ πρόσωπα τῶν πεθαμένων.

Ἡ κυρία μὲ τὰ παράδοξα ὄνειρα καὶ τίς μακρυνὲς βλεφαρίδες μαζὺ μὲ τὸν ἔραστή της σκοτώνουν τὸν σύζυγο καὶ τὸν ῥίχνουν στὸ πηγάδι τοῦ κήπου, γιὰ ν' ἀγαπηθοῦν ἐλεύθερα. Ποῦ τὴ θυμήθηκε λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἱστορία; Ἡ φαντασία αὐτὴ τὸν ἔκανε μανιακό. Συντόμεψε τὰ βήματά του, ἔτρεχε σχεδόν, σὰν νὰ τὸν κυνηγοῦσαν ἀόρατες δυνάμεις σκοτεινές.

Ἡ σκέψη, πού προσπαθοῦσε νὰ τὴν πνίξῃ, νὰ τὴν περιορίσῃ τοῦλάχιστον στὸ κατώφλι τῆς συνείδησης, ἐσχότανε τώρα κυρίαρχη, μάλιστα γελοῦσε μὲ σαρκασμὸ τὴν προσπάθειά του νὰ τὴν ἀποφύγῃ. "Ἐ, φιλαράκο θὰ σὲ νικήσω, θᾶρχομαι πάντα καὶ θὰ σὲ ξαφνιαζώ. Εἶμαι τρελλός, συλλογίστηκε. Δεν μπορῶ πιά νὰ ἐπιβληθῶ στὸν ἑαυτό μου; Πρέπει νὰ σκοτώσω γιὰ νὰ γίνω εὐτυχισμένος κι ἔπειτα ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Κατόπιν θὰ πήγαινε στὴν Ἀμερικὴ καὶ θὰ ζοῦσε σ' ἓνα ἀπόμερο σπιτί ἀγνωστος μέσα σὲ ἀγνώστους· θὰ ξεχνιότανε, ναί, θὰ ξεχνιότανε τότε.

Τὸ φεγγάρι εἶχε ἀνατείλει ἀπὸ τὸ ἀπέναντι βουνό, ἓνα φεγγάρι μισόγιομο σοβαρὸ κι αἰνιγματικό ὅπως τὰ μυστήρια τῶν

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σ. 839.

ἀνήλιαγων δασῶν. Εἶχε περάσει τὰ τελευταῖα σπίτια κι ἄρχιζε τώρα ἡ ἐξοχή.

Τὰ στάχνα πότε πότε, ἔφριτταν μέσ' τὸν ὕπνο τους ἀπὸ τὸ πέρασμα ἑνὸς μισοκοιμισμένου ἀγέρα, σὰν θάλασσα πού ἀνατριχιάζει στὸν ἥλιο. Ἔπεσε στὰ χορτάρια κάτω καὶ κοίταξε τὸν οὐρανό. Οὔτε κατάλαβε, πῶς ἔφτασε ἐκεῖ. Τοῦ συνέβαινε πολλές φορές νὰ προχωρῇ ἔτσι, χωρὶς κανέ να σκοπὸ παραδομένος σὲ σκέψεις, σ' ἀτελείωτες βασανιστικὲς σκέψεις. Θ' ἀναπαύοταν τώρα κομμάτι. Τίποτε δὲν εἶχε κατορθώσει. Ὅλα πῆγαν σὰν σ' ἄβυσσο ἄπατη. Ἐνοιῶθε τὸν ἑαυτό του στὴν ἄκρη ἑνὸς γκρεμοῦ. Ἡ δροσιὰ τῆς νύχτας, τὸ φεγγάρι πού ἔδνε κατακόκκινο, τὸ τελευταῖο τραγούδι τῶν γρούλλων, τὸν βύθισαν σὲ μιὰ νάρκη καὶ κοιμήθηκε τὸν ὕπνο τῶν βασανισμένων ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ μόχτο τῆς ἡμέρας μὲ μιὰ ἐπιθυμία νὰ μὴν ἀνοίξῃ τὰ μάτια του στὸ φῶς τῆς ἐπερχόμενης αὐγῆς.

Ἡ ὁμορφὴ κι εἰρηνικὴ ζωὴ, πού ὠνειρευότανε, ὅταν πῆγαινε στὴν πολιτεία, πού ἔμενε ἡ Καίτη, εἶχε χαθεῖ τελειωτικά. Δὲν ποθοῖσε τίποτε πιά. Ὑπελόγιζε, πῶς θὰ ἦτο δυνατό ν' ἀποκατασταθῇ τὸ κακό, πού τοὺς προξένησεν ἡ μοῖρα.

Τώρα εἶχε πετρώσει. Ἔτσι ὅπως παθαίνει κανεῖς, ὅταν τοῦ συμβῇ κάτι τι τὸ ἀνεπιανόρθωτο. Εἶχε πολλές φορές ἄλλοτε παρατηρήσει τὰ πετωμένα καρᾶβια στὸ πέλαγο. Ἐμοιαζε κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του τὰ πετωμένα καρᾶβια, πού μάταια περιμένουν ἕνα οὐριον ἄνεμο νὰ κολπώσῃ τὰ πανιά τους πρὸς τὶς γαλάζιες πολιτείες.

Θάμενε ἔτσι κι αὐτὸς πετρωμένος χρόνια καὶ χρόνια ἴσα—με πού μιὰ αἰφνίδια ἀνεμοθύελλα νὰ τὸν πετάξῃ πάνω στὴ μαύρη δξύτητα τῶν παντέρημων βράχων. Πρέπει νὰ σκοτώσω αὐτὴν πού μὲ γέννησε ἰλοϊπόν; Ἀνατρίχιασε στὴ σκέψη αὐτῆ. Στὸ παρελθὸν εἶχε σχηματίσει πολλές φορές τὴν ἴδια ἰδέα. Τώρα ἐμφανιζότανε ἀπαιτητικὴ ντυμένη μὲ τὸν μανδύα τοῦ καθήκοντος. Τί θάβγαινε ἀπ' αὐτό; Μόνον πού θὰ κατέληγε στὴ φυλακὴ. Τίποτε ἄλλο. Ἄλλωστε εἶχε δικαίωμα νὰ κανονίσῃ τὴ ζωὴ της ὅπως ἤθελε, ἴσως ὁ ἔρωτας εἶναι ἰσχυρότερος κι ἀπὸ τὸ μητρικὸ φίλτρο. Καμμιὰ

μεταμέλεια ὅμως τόσα χρόνια; Καμμιὰ ἐκδήλωση ἔστω καὶ τῆς παρὰμικρῆς τυπικῆς στοργῆς; Ἦταν ἕνα τέρας ἕνα βάρος τῆς γῆς, μουρμούρισε. Πῶς μπόρεσε νὰ πνίξῃ τὴν φυσικὴ στοργή; Ὅχι δὲν χωροῦσε καμμιὰ δικαιολογία. Καλύτερα νὰ μὴν σκεπτόταν τίποτε, ἀργότερα θ' ἀποφάσιζε. Θυμόταν τὴν περασμένη ζωὴ. Ἀπὸ μικρὸ παιδάκι ἔφυγε, στὴν ἀρχὴ δούλεψε σ' ἕνα κατὰστημα ψιλικῶν. Ἐκανε καὶ τὰ θελήματα τοῦ ἀφεντικοῦ του. Δὲν εἶχε κανένα παράπονο, γιὰ τὸ Θεό, ἀπὸ τ' ἀφεντικά του. Ἀκόμα καὶ τώρα τοὺς ἀναπολοῦσε μ' εὐγνωμοσύνη. Μὰ τίποτε ἕως τὰ σήμερα δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ τοῦ γεμίσῃ τὴ ψυχὴ οὔτε κι ὁ ἔρωτας. Δὲν μπορεῖ ποτὲ νάναί εὐτυχισμένος ἐκεῖνος, πού δὲν γνώρισε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν τρυφερὴ ἀνησυχία μιᾶς μητέρας. Τόσο περισσότερο, πού πληγώθηκε μικρὸς ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία της. Γι' αὐτὸ ἦταν πάντα σιωπηλὸς καὶ μελοχολικός. Παιδὶ κι ὡστόσο εἶχε τὴν σοβαρότητα μεγάλου.

Τὸν εἶχε ἀναστατώσει πολὺ τὸ κατάντημα τῆς Καίτης. Ἐλπίζε μέχρι χτὲς ἀκόμα, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἐπαναφέρει στὸν ἴσιο δρόμο. Ἐπιθυμοῖσε νὰ τὴν ἰδῇ εὐτυχισμένη. Τ' ὄβλεπε σὰν ἕνα καθῆκον, ἱερὸ καθῆκον. Τὰ βράδια πῆγαινε στὸ νυχτερινὸ σκολεῖο κι ἀγαποῦσε μιὰ μελαχροινὴ κοπελίτσα, πού δούλευε στ' ἀπέναντι μαγαζί. Πόσες φορές δὲν εἶχανε ἀγκαλιαστῆ κάτου ἀπὸ τὸ μοναχικὸ ἠλεκτρικὸ ἐκείνης τῆς γωνίας τοῦ δρόμου, ὅταν γύριζε στὸ σπίτι μὲ τὰ ψώνια τοῦ ἀφεντικοῦ του.

Ἄλλ' ὅταν μεγάλωσε ἀρκετά, κατάλαβε πολὺ διαφορετικὰ τὸν ἑαυτό του, ἐντελῶς διαφορετικὰ. Δὲν ἤθελε νὰ πικραίνῃ μιὰ κοπέλλα μὲ τὶς ἀμφιβολίες του. Θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του κατώτερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τοῦ ἔλειπε ἡ πίστη στὴν ἀγάπη, στὴν εὐλικρίνεια καὶ στὴν εὐγένεια τῶν ἄλλων.

Ἡ ἐγκατάλειψή τους κι ἡ συμπεριφορὰ τῆς μητέρας τους ἦταν κάτι ποὺ δὲν μπόρεσε καὶ τώρα ἀκόμη νὰ ἐξηγήσῃ, καθὼς ἀνεβοκατέβαινε ἀφηρημένος τοὺς πολυθρόμβους δρόμους.

Βγῆκε ἔξω. Συνήθιζε πάντοτε νὰ περπατᾶ μόναχος βυθισμένος σὲ ἀνεξάντλητους συλλογισμούς. Πολλὲς ἐπίμονες ἰδέες τὸν

ἀπασχολοῦσαν. Καὶ τὶς περισσότερες φορές ἀδικαιολόγητοι φόβοι τὸν τρώαζαν καὶ τὸν ἔκαναν τρελλό. Κατευθύνθηκε στὸ δημόσιο κήπο Φοβόταν σήμερα νὰ καθίση μονάχος στὸ δωμάτιό του. Περίεργο πρᾶγμα νὰ φοβᾶμαι, ψιθύρισε, ἀπὸ τί, ἀπὸ ποιόν; Θὰ περάση κι αὐτὸ μονολόγησε. Προτίμησε νὰ μὴν ἐμφανισθῆ ἀπὸ τὰ μέρη, πού τὸ πλῆθος ἦταν πυκνό. Θαρρεῖς καὶ τὸν κυνηγοῦσαν, σὶν νὰ γνῶριζαν ὅλοι τὶς σκέψεις του.

Χαμήλωνε τὰ μάτια καφωμένα στὸ ἔδαφος καὶ προχωροῦσε. Δὲν κοίταζε κανέναν κατὰ πρόσωπο. Ἡ ἀναπνοή του κοβότανε κι ἕνας κρῦος ἰδρώτας τὸν μούσκευε ἀπὸ τὴν κορυφή μέχρι τὰ νύχια. Τὶ ἔχω Θεέ μου; Εἶμαι ἄηρωστος, ὑπερβολικὰ ἄηρωστος. Δὲν ἔπρεπε νὰ κίνω τὸ ταξίδι αὐτό. Κομμάτια νὰ γίνουιν ὅλα. Κάθησε σ' ἕνα παγκάκι ἐξουθενωμένος, ἀφοῦ διάλεξε τὸ πῶς ἔρημο μέρος. Φοβόταν μὴ τὸν σκοτώσουν τώρα. Τρελλάθηκα σὶ ἀλήθεια, ἐψέλισε κι ἔλιασε μὲ τὰ δύο του χεῖρα τὸ κεφάλι του. Σίγουρα ἡ μητέρα του, τὰ καινούργια τῆς παιδιὰ θὰ φρονιτιζαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτόν. Ποιὸς ἔερε, ἂν δὲν τοῦ εἶχανε στημένη καμμὰ παγίδα. Κι ἤθελε τώρα νὰ ζήση, νὰ χαρῆ, ὅσο ἦτο δυνατόν περισσότερο, νὰ χαρῆ ἤν πᾶσαν ὥρα, τὴν πᾶσα στιγμή, πού φεύγει σὰν τὸ νερὸ μεσ' τὰ ποτάμια. Ἔχουν συμφέρον νὰ μὲ βγάλουν ἀπὸ τὴ μέση. Πρέλει νᾶχουνε τὸν φόβο, μήπως ἐκδικηθῶ μιὰ μέρα γιὰ τὴ ζωὴ μου, γιὰ τὴ ζωὴ πῶς πολὺ τῆς Καίτης. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τοὺς προλάβω, μὲ κάθε τρόπο νὰ προλάβω καὶ τώρα ἀκόμη. Κάθε στιγμή εἶναι πολύτιμη... Τὶ ἀνόητος, Θεέ μου, πού εἶμαι! στραβώθηκα τόσο, πού νὰ μὴ παίρνω προφυλίξεις; Καλύτερα νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ—καὶ βημάτισε στὸ κέντρο τοῦ κήπου. Τὰ ζευγάρια βιάδιζαν ἀπορροφημένα στὸν ἑαυτὸ τους μέσ' στὶς δένδροστοιχίες. Ὁ Πέτρος κοιτοῖσε περίλυπα. Γιατὶ βασάνιζε τὸν ἑαυτὸ του;

Ἄς κοιτάξουμε τὰ πράσινα φύλλα τῶν δέντρων, τὰ παιδιὰ, πού παίζουν μὲ ξιφωνητά, νὰ αὐτὸ τὸ χαριτωμένο ξανθούλικο ἀγοράκι πού γελάει στὰ πόδια τῆς μητέρας του.

Παράξενα γέλασε. Θᾶμενε γιὰ πάντα

στὸ βυθό. Δὲν πίστευε τίποτε. Οἱ ἔφημεριδοπῶες φώναζαν τὰ τελευταῖα παγκόσμια νέα. Πῆρε μιὰν ἀπογευματινὴ ἔφημερίδα, ὄχι γιὰ τὴν αἰσθανότανε τὴν ἀνάγκη νὰ διαβάση καὶ νὰ μάθῃ τὶ συνέβαινε ἔξω στὸν κόσμον, ὅσο γιὰ ν' ἀσχοληθῆ μὲ κάτι καὶ νὰ ξεχαστῆ λίγο. Διάβησε. «Οἱ Ἴταλοὶ χρησιμοποιοῦν ὑπερίτη στὴν Ἀβησσυνία. Πλησιάζουν εἰς τὴν Ἀντις Ἀμπέμπα. Διαμαρτυρίες τοῦ ἐλευθέρου κόσμου. Χιλιάδες βρίσκουν τὸν θάνατον σὶς εὐφορες πεδιάδες. Οἱ πολιτεῖες καίγονται καὶ τὰ γυναικόπαιδα μένουιν ἐπιπλωμένα στοὺς δρόμους πνιγμένα ἀπὸ τὸν ὑπερίτη. Οἱ Ἴταλοὶ πανηγυρίζουν. Ὁ Μινυσολίνι μίλησε ἀπὸ τὸ Παλάτιο Βενέτσια μπροστὰ στὰ κραυγάζοντα πλήθη». Ἀψίδες στήνονται καὶ γίνονται μεγαλοπρεπέστατες δοξολογίες, εἶπε μέσα του. Ἀηδία, ἀηδία. Ἐκλείσε τὰ μάτια γιὰ νὰ βλέπῃ πῶς καθαρά.

Μπροστὰ τοῦ ἔλαμπαν οἱ Θορίαμβοὶ τῶν Ρωμαϊκῶν λεγεῶνων. Ἄκουγε τὸ ἀρχαῖο, τὸ βαρὺ καὶ τὸ σοβαρὸ βᾶδισμά τους στὰ πλακόστρωτα τῆς Ρώμης. Οἱ στρατιῶτες ἀγριοποιοῦν μὲ σιδερένιες περικεφαλαῖες κι ἀστραφτερὲς ἀσπίδες στὸ φῶς. Οἱ συγκλητικοὶ μὲ τὴν τριβέννο στὴν ἐξέδρα. Δεσμῶτες οἱ νικημένοι στρατηγοὶ κι οἱ πολεμιστὲς περνοῦσαν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς πατρίδας φορτωμένους πάνω σὶ ἄρματα κάτου ἀπ' τ' ἀγέρωχα καὶ σκληρὰ βλέμματα τῶν Ρωμαίων Συγκλητικῶν.

Γιατὶ ὅλος αὐτὸς ὁ ἔξουθενισμὸς τοῦ ἀνθρώπου; σκέφτηκε. Γιατὶ τὰ τόσα νούμερα τῶν σκοτωμένων νὰ μᾶς ἐνθουσιάζουν; Γιατὶ νὰ σκοτώνονται τὰ παιδιὰ κι οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὶς πυρακτωμένες βόμβες στὰ πεζοδρομια; Καὶ γι' ὅλα αὐτὰ νὰ κάνουμε δοξολογίες, νὰ παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ τῆς ἀγάπης νὰ σκοτώσουμε περισσότερους ἀνθρώπους!

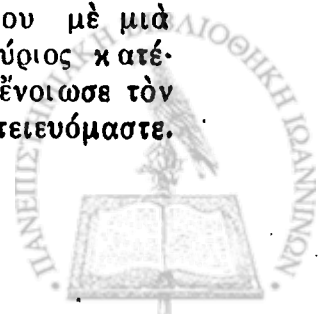
Καὶ νὰ περνοῦμε, πὼς εἶμαστε σπουδαῖοι καὶ τρανοὶ ἀντὶ νὰ θεωροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας κακούργους, γιὰ τὴν ἀφαιρέσαμε τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, πού δὲν μπορούμε νὰ τοὺς τὴ δώσουμε ποτέ. Παραφροσύνη, παραφροσύνη, Θεέ μου, κάνε με δυνατό νὰ νικήσω τὴν ἀηδία, ψιθύρισε. Τὸ ἔγκλημα, παντοῦ τὸ ἔγκλημα. Νὰ κι αὐτὸς ἔπρεπε νὰ σκοτώσῃ. Κι ὅμως πόσην ἀγάπη δείχνει ἡ διπλανὴ κυρία στὸ σκυλάκι

της, πόσο τρυφερά τὸ χαϊδεύει καὶ τὸ προσέχει μὲ ζωηρὴ στοργή. τὴ στιγμὴ πού σὲ κάθε δευτερόλεπτο χιλιάδες ἄνθρωποι μένουνε ξαπλωμένοι γιὰ πάντα στοὺς κάμπους καὶ πέφτουν μπρούμητα σὲ σκοτεινὲς χαράδρες ἄθραπτοι κοντὰ στὸ ἐλεύθερο τραγούδι τῶν ποταμῶν. Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ καμμιά τύψη. Δοξολογίες μάλιστα, παράσημα, παράτες, λόγοι, ἀνδριάντες. Κι ὅλοι εἶναι ἥρωες καὶ νικητὲς καὶ νικημένοι. Ἄ κάποιον ἄορατο χερί διηύθυνε σὰν χάριτες κι ὕκλες τοὺς ἀνθρώπους, κάποιος ἄγνωστος Θεὸς ἤθελε μονάχα αἷμα, νὰ τοῦ θυσιάσουν ἀνθρώπινες πελώριες ἐκατόμβες, γιὰ νὰ γλυκαίνει τὸν τεράστιο θυμὸ του. Ἡ κυρία μὲ τὸ σκυλάκι σηκώθηκε καὶ περπατοῦσε ἀτάραχη στὰ δρομάκια τοῦ κήπου. Μὰ πῶς ξεχάστηκα! Πρέπει νὰ βιασῶ γιὰ νὰ παραδώσω τὸ μάθημα. Πέρασε ἡ ὥρα καὶ δὲν κατάλαβα. Τι τὸ ἐνδιέφεραν τώρα ὅλα αὐτὰ; Κομμάτια νὰ γίνουν; θὰ πηγαινε αὐριο. Στὸ διάβολο.

Ἄς γινόνταν κι ἐδῶ κάτι τὸ τρομαχικό, νᾶσβηγε τὸ πᾶν καὶ νᾶτρεμε τὸ σῆμα ἀπὸ τὴν ὄργην ἑνὸς πολεμοχαροῦ Θεοῦ, πού τρώει τοὺς ἀνθρώπους σὰν ψωμί καὶ μεταβιλλεὶ τὰ ὄρη σὲ καπνὸ. Τότε θὰ τιναξοῦν ὁ οὐρανὸς τ' ἀστέρια του σὰν μιὰ συκιά τὰ σῦκα της κάτω ἀπὸ ἕναν χειμωνιάτικον ἄνεμο. Ὅλοι θὰ προσεύχονται κίτρινοι, κατακίτρινοι καὶ θὰ λαχταροῦν νὰ κοιμοῦνται βαθειὰ μέσα στὸ χῶμα παρὰ νὰ ζοῦν. Αὐτὸς δὲ θὰ φοβότανε τίποτα. Θὰ προκαλοῦσε. Ὑψωνε κιόλας τὶς γροθιές του γιὰ νὰ τὸν ἀπειλήσῃ. Ναὶ δὲν φοβότανε. Ἦθελε νὰ τοῦ γελάσῃ κατὰμουτρα αὐτοῦ τοῦ παντοδύναμου, πού ἔκαιε, αἶψα εἶχε τὴν διάθεση, τὴ γῆ νὰ τρέμῃ. Ἄς ἔλθει λοιπὸν ὁ τρόμος ἢ φωτιά καὶ τὸ σίδερο. Θὰ ἦταν εὐχαριστημένος χαρούμενος τέλεια χαρούμενος. Θὰ γελοῦσε μὲ θόρυβο, τὸ πιστεύετε, ναὶ θὰ γελοῦσε μὲ θόρυβο ὅπως ἡ Καίτη. Σηκώθηκε. Πεινοῦσε. Καλύτερα νὰ πέθαινε χιλίες φορὲς; νὰ πέθαινε καλύτερα Κατέβηκε τὰ σκαλοπάτια μιᾶς ὑπόγειας ταβέρνας πού συνήθως συχνάζανε ἐργατικοὶ ἄνθρωποι. Ἐκείνη τὴν ὥρα εἶχε τὴν μεγαλύτερη κίνηση. Τὰ ἐργοστάσια σχολούσανε κι ἕνα πλῆθος κουρασμένων ἀνθρώπων χειρονομοῦσε καὶ συζητοῦσε

μέσ' στοὺς ἀτμοὺς τοῦ ἀλκοόλ.

Ἐπῆρχεν ἐκεῖ ἕνας χαρούμενος θόρυβος, πόσος θόρυβος, Θεέ μου! κι ὅλα τὰ πρόσωπα κατακκόκινα. Κάθησε σὲ μιὰν ἄκρη καὶ παράγγειλε ψάρια. Εἶχε ἡμέρες νὰ φάγῃ. Ἀπασχολημένος μὲ τὶς σκέψεις του δὲν ἔτρωγε κανονικά. Πρὶν μῆνι στὴν ταβέρνα εἶχε τόση μεγάλη ὄρεξη γιὰ φαγητό. Τώρα πού τοῦ σερβίρισαν τὴν μερίδα καὶ μάλιστα κι ἕνα ποτήρι μύζυρα, ἔτρωγε ἀνόρεχτα σὰν νάχε μόλις προηγουμένως γευματίσει. Παράξενα συναισθήματα φόβου κατείχανε τὴν ψυχὴ του. Ἀπόφευγε νὰ κοιτάξῃ γύρω. Φανταζόταν πῶς ὅλοι βλέπανε πρὸς αὐτόν. Πόσο ἤθελε νὰ μὴν ἔβλεπε τίποτε, τίποτα νὰ μὴν ἔβλεπε. Ἐρχοῦνε πότε—πότε μιὰ ματιὰ γύρω του καὶ καίεβαζε ἄμσως τὰ μάτια του γεμάτος ὄλο πυρετό. Κρύος ἰδρώτας καὶ κάτι σὰν ἀνατριχίλα τρόμου ἀνεβοκατέβαινε στὴ ραχοκοκκαλιά του κι ἔφτανε μέχρι τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τῶν δακτύλων του. Ἀπὸ τὸ ἀπέναντι τραπέζι τὸν κοίταζε προσηλωμένος ἕνας μεσόκοπος κύριος μὲ περίεργο βλέμμα σιβαρό. Κάθε φορὰ πού ἔκανε νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του ἀντιμετώπιζε τὸ ἐπίμονο βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, πού σιγανυέπινε ἕνα ποτήρι ρετσίνα σὰν κάτι νὰ προσπιθοῦσε νὰ ἐνθυμηθῆ. Τὸ αἷμα εἶχε ἀνβῆ στὸ κεφάλι του, τὰ μάτια του ἔκαιγαν. Μὲ γνωρίζει λοιπόν, σκέφτηκε, πῶς γίνεται ὅμως νὰ μὲ γνωρίζῃ; Τὸν παρακολουθοῦσε χωρὶς ἄλλο. Ἦταν φανερό. Ἐπιθυμοῦσε νὰ πάγῃ πρὸς τὸ μέρος του καὶ νὰ τοῦ χῶσῃ μιὰ γροθιά σ' αὐτὰ τὰ ἡλίθια μάτια! ὄχι δὲ θὰ χαμήλωνε ὁ Πέτρος τὰ δικά του. Μποροῦσε νὰ τὸν περάσῃ γιὰ δειλὸ καὶ τὸ πρᾶγμα θᾶχε συνέπειες. Ἀνισήκωσε τὰ μάτια του καὶ τὸν κοίταξε τώρα κι αὐτὸς μὲ μιὰν ἀγριότητα τρομερή. Νὰ ἰδοῦμε ποιὸς θὰ νικήσῃ. Θὰ τὸν τσάκιζε, ἂν ἤθελε νὰ κἀνῃ καὶ τὴν παραμικρότερη κίνηση, ὄχι παίζουμε φιλαράκο. Θὰ τὸν ξάπλωνε μὲ μιὰ γροθιά κίτου ἀπὸ τὸ τραπέζι. Νομίζεις, πῶς θὰ παίζῃς μαζί μου; Δὲν εἶμαι ἀδύνατος ὅσο φαντάζεσαι! δοκίμασε λοιπόν, πλησίασε ἡλίθιε, κι ἔσφιγγε τὶς γροθιές του μὲ μιὰ παράφορη μανία! ὁ διπλανὸς κύριος κατέβασε τὰ μάτια! ὁ Πέτρος τότε ἔνοιωσε τὸν ἑαυτοῦ του περήφανο! ὄχι ἀστεϊευόμαστε.

Τελείωσε αναγκαστικά τὸ φαγητό του. Γαλήνεψε καὶ παρατήρησε τότε, πὼς τὰ μάτια τοῦ παράξενου ἀνθρώπου μὲ τὰ τριυμένα ροῦχα καὶ τὸ ὄχρὸ, βασανισμένο πρόσωπο δὲν πρόσεχαν αὐτόν, ἦταν καρφωμένα ἀόριστα στὸ κενὸ κι οἱ κινήσεις τῶν χειρῶν του ἦταν κι αὐτὲς ὀχνὲς σὰν κάτι νὰ τὸν βασάνιζε ἔτσι καθὼς ἔπινε σιγὰ—σιγὰ τὴν ρετσίνα του. Ἐφερνε μάλιστα καὶ τὸ χέρι του στὸ πηγούνι του καὶ στήλωνε τὸ κεφάλι του. Ἐγινε ἀμέσως περίλυπος. Ἄνοιξε τὴν ἔφημερίδα. Δὲν διάβαζε τίποτα. Ὁ θόρυβος τῶν ποτηριῶν στὰ τραπέζια, στὴν κουζίνα οἱ φωνὲς τῶν ἀνθρώπων ἦτανε ξεχωφαντικές. Δὲν μπορούσε νὰ ἐξηγήσῃ, γιατί τὸν εἶχε πιάσει ἴσο ἀγάπη προτιήτερα γιὰ τὴν ζωὴ τῶν ἄλλων, τώρα αἰσθανότανε ἀπεραντὴ ἀδιαφορία, κακία σχεδόν. Βγῆκε ἀπὸ τὴν ταβέρνα καὶ προχώρησε στὴν πλατεία. Βράδυ· ὁ οὐρανὸς σκοτεινός. Ἀστράπες περπατούσανε σὲ γρήγορα διαστήματα χρόνου στὶς μαῦρες βυνοκορφές καὶ βροντοῦσε ὀλοένα καὶ πιὸ σιμώτερα· ὄπου νά ναι θὰ βρέξῃ καὶ θὰ βρέξῃ μὲ τ' ἀσκιά. Μπῆκε σ' ἓνα κληματογράφο, καλύτερα νὰ βλεπε κάτι, νὰ περάσῃ λίγο ἢ ὥρα, ποῦ νὰ κλεινότανε τόσο ἐνωρὶς στοὺς τέσσερεις τοίχους τῆς κάμαράς του. Δὲν μπορούσε νὰ παρακολουθήσῃ τὸ ἔργο. Κάτι τι τὸν πίεζε στὸ στήθος καὶ τὸν ἔπνιγε βασανιστικά. Πρέπει νὰ φτιάξω τὴν χαλασμένη ζωὴ μου μὲ κάθε θυσία. Νὰ ριχνόταν στὸν ἔρωτα; Θὰ περνοῦσε εὐχάριστα ὁ καιρός. Ἴσως γι' αὐτὸ ὑπόφερε. Διψοῦσε γι' ἀγάπη. Τί σημασία, ποῦ δὲν πίστευε στὴν ἀγάπη τῶν ἄλλων; Αὐτὸ τοῦ ἔκοβε κάθε διάθεση γιὰ χαρά. Μποροῦσε ν' ἀγαπήσῃ. Γιατί νὰ βασανιζότανε μ' ἓνα τρομερὸ ἔγκλημα; Τί καλὸ θάβγαινε ἀπ' αὐτό; Ἦταν καθῆκον νὰ ἐκδικηθῇ γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῆς μητέρας του, γιὰ τὸ κατάντημα τῆς ἀδερφῆς του; Τί καλὸ θὰ τῆς ἔκανε; Τὸ καλύτερο ἦταν νὰ ἔχε προλάβῃ. Τώρα ὅλα εἶχαν γίνει καὶ δὲν μπορούσαν νὰ διορθωθοῦνε. Γιαυτὸ δὲν ἦταν σωστὸ νὰ πονοκεφαλιάη καὶ νὰ καταστρέφῃ τὸν ἑαυτό του. Ἀργότερα θάβλεπε. Εἶμαι δειλὸς λοιπόν, τόσο κατήντησα δειλός; κι ἄρχισε νὰ ὑποφέρει ξανά· ὄχι δὲν ἦτανε δειλός, γιὰ νὰ κατορθώσῃ μ' ἐπιμονή, ὑπομονή καὶ ἀδά-

μυστη θέληση νὰ φτιάσῃ ἑδῶ ποῦ εἶχε φτάσει. Ὅχι! δὲν ταίριαζε νὰ κατηγορῇ ἄδικα τὸν ἑαυτό του. Σηκώθηκε ἀπὸ τὴ μέση τοῦ ἔργου κι ἔφυγε. Ἦταν ἀδύνατο νὰ καθίσῃ, ἤθελε ν' ἀπαινεύσῃ, ξεκούμπωσε μάλιστα καὶ τὸ πουκάμισό του, πνιγόταν. Ἐβρεχε τώρα δυνατά. Τ' ἀστροπελέκια δονοῦσαν τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ τεράστιες λάμπεις κι ἡ θάλασσα ἔεσπαγε τὴν ἀφρισμένη τῆς ὀργῆς σιὰ μαῦρα βράχια· ὄχι δὲν θάβρινε τὸν ἑαυτό του νὰ καταπέσῃ, θ' ἀφοσιωνόταν σὲ κάτι, ἔστω καὶ σὲ κάτι παράξενο κι ἄς ἦταν νὰ θυσιαστῇ γι' αὐτό. Θὰ πέθαινε μ' εὐχαρίστηση. Ἦθελε νὰ δινότανε σ' ἓνα ἰδανικὸ ἀνυστερόβουλο μ' ἐνθουσιασμό. Καιρὸς πιά ν' ἀποκτοῦσε τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῆς νεότητος. Ἀμα δὲ χαιρόταν τώρα, πότε περίμενε λοιπόν; Λαχταροῦσε ὄπο κάπου νὰ πιαστῇ, γιὰ νάβρῃ τὴ γαλήνη. αὐτὴ τὴν περιπόθητη γαλήνη, ὅπως τοὺς κουρασμένους στρατοκόπους ποῦ ψάχνουν μὲς' στοὺς φλεγόμενους κάμπους νὰ βροῦνε τὴν εὐλογία τῆς ἀνάπαυσης κάτου ἀπὸ τὴν φουντωμένη σκιά ἑνὸς δυνατοῦ δέντρου.

Περπατοῦσε μὲς' στὴ βροχῆ. Οἱ ἀραιοὶ καὶ βιαστικοὶ διαβάτες γύριζαν καὶ τὸν κοίταζαν ἔτσι ὅπως βάδιζε σκεπτικὸς μὲς' στὴ νεροτοντή· ὁ Πέτρος προχωροῦσε χωρὶς νὰ προσέχη τίποτε, χωρὶς ν' ἀκούη τίποτε...

Ἐφίτασε στὸ δωμάτιό του· ἀνέβηκε τὴν ξύλινη σκάλα κι ἔβγαλε τὸ κλειδί. Ἦ πόρτα ἦταν ἀνοιχτή. Εἶχε ξεχάσει νὰ κλειδώσῃ. Ἀφηρημένος ποῦ ἔγινε, ψιθύρισε. Κι ἂν ἔμπαινε ἓνας ποῦ ἤθελε νὰ τοῦ κάηη κακό; Συγκέντρωσε τὸ μυαλό του. Ἐάπλωσε κουρασμένος στὸ ντιβάνι κίτρινος σὰν φλουρί. Πρὶν πέσει κοίταξε καλὰ, μήπως κρυβότανε κανένας κάτου ἀπὸ τὸ ντιβάνι. Ἐπρεπε ν' ἀνάψῃ τὴ λάμπα. Γρήγορα τὴ λάμπα. Δὲν εἶχε πάρει πετρέλαιο. Ἄναψε ἓνα σπέρτο καὶ κοίταξε. Δὲν ὑπῆρχε τίποτε. Εἶμαι ἄρρωστος. Μὰ ἀπὸ τί ἔχω νὰ φοβηθῶ, μουρμούρισε. Ναὶ δὲν φοβότανε κανένα, κανένα, ἦτανε γιὰ ὅλα προετοιμασμένος καὶ γιὰ τὰ πιὸ δύσκολα, γιὰ τὰ πιὸ ἀνεπάντεχα ἀκόμη. Θὰ περίμενε ἔτσι σ' ὄλη του τὴ ζωὴ μὲ τὸ δάχτυλο στὴ σκανδάλη. Ναὶ μὲ τὸ δάχτυλο στὴ σκανδάλη. Κι ἄς ἐμφανιζόταν ὁποῖος ἤθελε. Ἀλλὰ τί σκέφτομαι; Ποιὸς φόβος ὑπάρχει, ὥστε νὰ

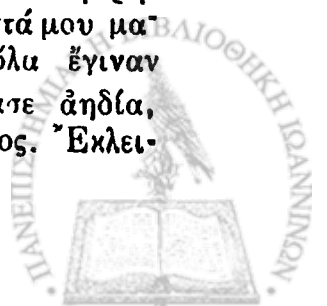
ζή κανείς πάντα με τὸ δάχτυλο στή σκανδάλη; Γιατί ὄλα αὐτά; Ποιὸς κίνδυνος κρεμότανε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του; Κανένας. Καὶ πολεμοῦσε ὦρες ὀλόκληρες νὰ πείσει τὸν ἑαυτό του. Ἡ βροχὴ εἶχε πάψει νὰ δέσνη τὰ τζάμια καὶ νὰ περπατᾷ με νευρικότητα στήν αὐλή· ὄλα εἶχανε γαληνέψει. Κάτι βρόντηξε μακρῶς. Κι ἔπειτα τίποτα, ἡσυχία.

Ἀπὸ τὰ τζάμια ἀρχίζε νὰ μπαίνει δειλά—δειλά ἡ ἀστροφεγγιά τῆς νύχτας. Ἐνιωσε πὼς κρύωνε. Πετᾷχηκε ἀπὸ τὸ νιβάκι σὰν νὰ τὸν ἐπληξε κάτι τὸ ἔκτακτα θλιβερό. Πῶς, πῶς ἄφησα τὸν ἑαυτό μου τόσην ὥρα μουσκεμένο; εἶπε μέσα του. Εἶμαι ὡς τὸ κόκκαλο βρεγμένο. Ἐχω χάσει λοιπὸν τὴ συνείδησή μου; δὲν μπορῶ ν' ἀναμετρήσω τὴν κατάστασή μου; κι ἔπιασε τὸ μέτωπό του σὰν νὰ τὸν συγκλόνιζε κάτι με κίνδυνο νὰ χάσει τὸ λογικό του. Δὲν εἶμαι γιὰ τίποτα. Ἄφησε τὸν ἑαυτό του ἡμέρα με τὴν ἡμέρα νὰ σκοτώνεται ἀλύπητα. Ποιὸς θὰ τὸν κοιτάζε ἀν ἀρρωστοῦσε. Κανείς. Δὲν ἔπρεπε νὰ πεθάνη, ὄχι, τότε θὰ πηγαιναν ὄλα χαμένα καὶ τὰ σχέδιά του ὄλα καὶ θὰ χαιρόταν ἰδιαίτερα κάποιος, μονολογοῦσε. Αὐτὸ περιμένανε, θ'ἀπερναν τότε τόση ἀνακούφιση Σῶνε πιά. Δὲν θὰ τοὺς ἔκανε τὴ χάρη. Δὲν ἤθελε νὰ τοὺς δώσει οὔτε μιὰν οὐγγιὰν εὐφροσύνης. Ἄλλαξε σύντομα, ἔβαλε τὰ ρούχα του νὰ στεγνώσουν στὸ κάθισμα, ἔπεσε καὶ σκεπάστηκε καλά. Δὲν ἔπρεπε νὰ πάθῃ τίποτε. Φιάνει. Αὐριο θ'ἀρχίζε νὰ ζῆ διαφορετικά· ὄλα θὰ τὰ ὑπόφερε· θὰ δημιουργοῦσε ἕνα μέλλον φωτεινό. Ἐχω ἀνάγκη ἀπὸ ἀγάπη, γιὰ νὰ γλυκαίνω τὸ παρὸν καὶ νὰ ξεχνῶ τὸ δύσκολο παρελθόν· θὰ σώσω τὸ λογικό μου καὶ θὰ πιαστῶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Πρέπει νὰ ζήσω, νὰ ἐκδικηθῶ, ἔλεγε μέσα του κι ἀγωνιζότανε νὰ τὸν πάρῃ ὁ ὕπνος.

Ἐύπνησε τὴ νύχτα ἀπὸ κάποιο μυστηριώδη θόρυβο· ἡ καρδιά του χτυποῦσε. Τὸ πῶς ἀπὸ τὸ φεγγάρι ἔπαιζε στὸ πάτωμα κι ἡ νύχτα ἦτανε σιωπηλή. Ἐνα κοκόρι κάλησε σὲ μιὰν αὐλή. Τί ὥρα νᾶτανε; Τοῦ φάνηκε πὼς κάποιος ἔκλαιγε στὸ κάτω διαμέρισμα καὶ μάλιστα ἔκλαιε με λυγμούς. Ναι, ἦτανε κλάμα. Ἀναγνώρισε τὴ φωνὴ τῆς σπιτονοικοκυρᾶς του, μιᾶς γυναίκας

μέχρι τριάντα χρονῶν, πὺ συζοῦσε ἀστεφάνωτη μ' ἕναν ὑπάλληλο ἐργοστασίου. Ἦταν μιὰ καλοκάγαθη γυναικούλα με μιὰν τόσο ἡσυχὴ καὶ γλυκεῖα φωνή. Ποτὲ δὲν τὴν εἶδε θυμωμένη. Χαμογελοῦσε θλιμμένα σὰν τὶς φθινοπωρινὲς δύσεις. Ἄμα τὴν ἔβλεπε κανεὶς γιὰ πρώτη φορὰ, δὲν ἔδινε καὶ τότῃ σημασία· ὅταν τὴν πρόσεχε, εὐρισκε, πὼς ἦταν ἀρκετὰ νόστιμη. Τὰ μάτια τῆς μαῦρα, μελαψὴ σὰν ἀραπίνα. Εἶχε μιὰ κουρασμένη ὄψη· ὁ ἄντρας ἦταν ἕνας σαράλης. Τὴν τυραννοῦσε, τὴν ἔδεσνε, μεθοῦσε κι ἄκουγε τοὺς ἀτελείωτους θυμούς του. Τῆς φερνόταν ὅπως τύραννος σὲ σκλάβο. Κι ἦταν πραγματικά μιὰ ἐθελόντρια σκλάβο τῆς ἀγάπης. Θαρρεῖς κι εὐχαριστιότανε στὰ δεσμὰ αὐτά. Τὸν ἀγαποῦσε με πάθος, χωρὶς ὄρια, καὶ στὸ θάνατο νὰ τῆς ἔλεγε θ'ἀπεφτε με χαρὰ. Τέτοια ἀγάπη σπᾶνιὰ προσέχει κανεὶς στή ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦ εἶχε κάνει ἐντύπωση, κι ὁ Πέτρος συμπαθοῦσε ἐξαιρετικά τὴ μαύρη γυναίκα. Τώρα ἔκλαιε κάτω με λυγμούς. Ἄκουγε τὴ φωνὴ τῆς, πὺ κυλοῦσε παραπονιάρικα σὰν τὸ νερὸ μιᾶς σκοτεινῆς πηγῆς μέσα στή νύχτα. Θαρροῦσε ὀλόκληρη ἡ φωνὴ τῆς ἦταν μιὰ ἰκεσία θερμῆ, ἕνας σπαραγμὸς ψυχῆς. Τέντωσε τ' αὐτιά του ν' ἀκούσῃ. Γιατί ἔκλαιγε σήμερα; Ἄλλοτε ἄκουγε φοβέρες, ἄγριες φωνὲς ἀπὸ τὸν ἄντρα. Αὐτὴ τότε σώπαινε. Πότε, πότε μιλοῦσε· ὅταν γαλήνευεν αὐτός, ἀλλὰ τότε ἡ φωνὴ τῆς εἶχε ἕνα χᾶδι ἀπαλὸ σὰν βελουδο, πὺ ράγιζε καὶ τὴν πιὸ πέτρινη καρδιά. Εἶχε πολλὲς φορὲς κατεβῆ κάτω περισσότερο ἐκεῖνο τὸ καιρὸ, πὺ ἦταν χαρούμενος, ὅταν ἐπέτυχε στὸ Πανεπιστήμιο. Τώρα κατέβαινε μόνο γιὰ νὰ πληρώσῃ τὸ ἐνοίκιο. Πολλὲς φορὲς ἀργοῦσε. Αὐτὴ περίμενε· ὁ ἄντρας ἦταν ἕνα ὄμορφο, ξανθὸ παλληκᾶρι εἴκοσι χρονῶν.

—Μὰ γιατί, Βάσο, ἔλεγεν ἐκείνη, μ' ἐξευτελίζεις ἔτσι; Εἶμαι ἀρρωστη, δὲν τὸ καταλαβαίνεις; Θὰ με πεθάνης γρήγορα, γρήγορα θὰ πεθάνω· καὶ θὰ σ' ἀφήσω ἡσυχὸ πιά. Δὲν τὸ φανταζόμουν ποτὲ νὰ φέρῃς μιὰ γυναίκα καὶ νὰ πέσης μπροστά μου μαζύ τῃ· στὸ κρεβάτι μας. Κι ὄλα ἔγιναν μπρὸς στὰ μάτια μου. Μ' ἔπιατε ἀηδία, ἀηδία, ἀηδία καὶ πόνος ἀπέραντος. Ἐκλει-

σα τὰ μάτια μου. Στὴν ἀρχή, ὅταν μοῦ τὴν συνέστησες γιὰ γνωστή σου καὶ καθήσαμε στὸ τραπέζι γιὰ νὰ φᾶμε, δὲν ὑπελόγιζα, πὼς θάφτανες μέχρις ἐκεῖ. Ποτέ ἔλεγα, πὼς θάναί κάτι τὸ συνηθισμένο. Δὲν συνέβαινε γιὰ πρώτη φορά νὰ φέρνης στὸ τραπέζι μας ἄλλη γυναίκα μὲ αἴσθημα. Μ' ἐξευτέλισες. Γιατί τὸ κάνεις αὐτό, πές μου, μὲ μισεῖς· θέλεις νὰ φύγω, θέλεις νὰ κάνω τὴ ζωὴ, πὺ ἔκανα πρῶτα; Σ' ἀγαπῶ, Βάσο, καὶ δὲν θὰ πάψω ποτέ. Μὴ μὲ μισεῖς μονάχα. Ἄκουγε καθαρά τὴ γλυκειά, πικραμένη φωνή της καὶ ἀνατρίχιαζε ἀπὸ τὴν κτηνωδία τοῦ νέου.

Αὐτὸς ἀπαντοῦσε μὲ σκληρότητα καὶ εἰρωνεία.

— Δὲν μ' ἐνθουσιάζεις, σοῦ τόπα χιλιάδες φορές. Ἰωάννα, μετανοῶ, γιατί ζῶ μαζί σου χίλιες φορές. Ἐγὼ θέλω νὰ κάνω τὴ ζωὴ μου. Εἶμαι μικρότερός σου στὰ χρόνια καὶ ἐσύ εἶσαι μιὰ κουρασμένη γυναίκα. Ἐσὺ ἔζησες. Ἐπρεπε καλύτερα νὰ ντρέπεται γιὰ τὴ ζωὴ πὺ ἔκανες. Μὴν ξεχιάς, πὺς ἦσουνα μιὰ μετρέσσα ἐμπόρου.

— Μοῦ τὸ χτυπᾶς πάντα αὐτό. Ἦμουν. Σ' ἀγάπησα ὅμως. Κανέναν ἄλλον δὲν ἀγάπησα. Καὶ ἐσύ μ' ἀγαποῦσες τότε. Ἦθελες νὰ μὲ σώσης. Μὲ περιμένεις πάντα στὴ γνωστή μας ἐκείνη γωνιά. Παράτησα τὴν ἀνετη ζωὴ. Ὡ, ἐκεῖνες οἱ εὐτυχισμένες μέρες, τίς θυμᾶσαι Βάσο; Στὸ χέρι μας εἶναι νὰ τίς ἐπαναφύρουμε στὴ ζωὴ. Μὴ θυμώνεις καλέ μου. Κάνε ὅπως θέλεις. Ἀλλὰ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴν ἐπαναλάβης τὴν πράξη αὐτή. Βάσο, δὲν καταλαβαίνεις, πὺς δὲν εἶναι ὁ ὅλου ὁμορφο; Ἐπειτα εἶμαι τόσο ἄρρωστη, ἡ καρδιά μου δὲν εἶναι γερή. Λυλήσου μου. Ἄσε με νάμαι κοντά σου. Χαίρομαι γιατί σὲ βλέπω. Ἄν μ' ἀφήσης, σὲ ὀρκίζομαι, θὰ πεθάνω, σὲ ὀρκίζομαι στὰ κόκκαλα τῆς θείας μου, πὺ πέθαινε μὲ μαράζι, γιατί δὲν μ' εἶδε νὰ παντρευτῶ καὶ νὰ χαρῶ μιὰν οἰκογενειακὴ ζωὴ.

— Ὡστε ἔχουμε καὶ παράπονα, γριλλίσεν ὁ νέος. Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε. Μὰ τί ἦθελες νὰ σοῦ κάνω, δὲν φτάνει, πὺς κρεμάστηκες σὶὸ λαιμό μου;

— Ποιὸς σοῦ εἶπε, πὺς ἔχω παράπονα, Βάσο. Κανένα. Ἐπιθυμοῦσα μονάχα νὰ

μ' ἀγαπᾶς λίγο καὶ νὰ μὴ μὲ πληγώνης. Στὸ ζητῶ γιὰ χάρη. Ἐπειτα ξαπλώθηκε μιὰ τρομαχτικὴ ἡσυχία ὅπως ἐκείνη πὺς ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ μεγάλους ἀπροσδόκητους θανάτους.

Ὁ Πέτρος συλλογίστηκε, πόσον ἀνόητος ἦταν νὰ παρακαλέσῃ τὴν Καίτη, ν' ἀλλάξῃ ζωὴ. Ἄμα πέση κανεῖς καὶ εἶναι καὶ γυναίκα δύσκολα σηκώνεται στὴν ἐπιφάνεια. Τὸ βλεπε μὲ τὰ μάτια του, φῶς φανερό.

Ἀκούστηκαν βήματα στὴ σκάλα καὶ ὁ διπλανὸς νοικάρης ὁ Μιάρμπα Αὐγουστίνος γύρισε τὸ κλειδί στὴν πόρτα. Εἶχε διάφανα χέρια, ἦταν φυματικός καὶ ἄρχιζε νὰ βήχει. Ἀπὸ τίς χαραμάδες τοῦ σανιδένιου χωρίσματος κρυφὸ βλεπε τὸ φῶς τοῦ δωματίου του. Κλεινότανε πάντα ἐνωρίς καὶ διάβαζε τοὺς ψαλμούς ἢ φωνὴ του ἔκλαιγε τὰ χινοποράτικα ἀπόβραδα.

(Ψαλμ. ΡΑΣΙ 136) Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν ἐνθυμούμενοι τὴν Σιών. Ἐπὶ τῶν ἰτεῶν ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ μουσικὰ ὄργανα ἡμῶν, ὅταν δὲ οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς μᾶς παρεκάλουν νὰ ἄσωμεν αὐτοῖς καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς μᾶς ἔλεγον νὰ ψάλλωμεν αὐτοῖς ἐκ τῶν ὕμνων τῆς Σιών, ἀπηντῶμεν:

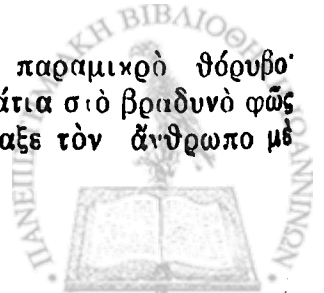
Πὺς νὰ ἄσωμεν τὴν πόδην Κυρίου ἐπὶ ξένης γῆ; Ἐὰν σὲ λησμονήσω Ἱερουσαλήμ, ἄς ξεραθῇ ἡ δεξιὰ μου, ἄς κολληθῇ ἡ γλῶσσά μου εἰς τὸν λάρυγγά μου, ἔὰν δὲν σ' ἐνθυμηθῶ.

Κάποτε τὸν ζήτησε μιὰ γυναίκα, μετὰ δὲν ξαναφάνηκε, ἔμεινε μόνος περιμένοντας τὸν θάνατο. Καυμένη Αὐγουστίνε, τί νοσταλγίς, ὅταν διαβίξῃς τὸν περίλυπο ὕμνο τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἀνθρώπου; καὶ τελείωνε.

«Μακάριος, ὅς κρατήσῃ καὶ ἔδαφιῇ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέτραν».

Κάποιο σὺράκι βοσκοῖσε σ' ὄλων τίς καρδιές. Καὶ ὅμως εἶναι δυνατόν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν χαρούμενοι, νὰ γελοῦνε στοὺς δρόμους, ἀτονήρητοι, ἀγαπημένοι καὶ ἐλεύθεροι σὰν τὸν ἄνεμο.

Μπῆκε χωρὶς τὸν παραμικρὸ θόρυβο ὁ Πέτρος γύρισε τὰ μάτια σὶὸ βραδυνὸ φῶς τῆς κάμαρας καὶ κοίταξε τὸν ἄνθρωπο μὲ

κάποια ταραχή, πού τὸν ἔκανε ν' ἀνασηκωθῆ ἀπὸ τὴ θέση του.

Ἦσύχασε ὅταν ἄκουσε τὴ γνωστὴ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου τῆς πλυϊνῆς κάμαρας.

— Ἐπιτρέπετε κύριε Πέτρο νὰ σᾶς μιλήσω; καὶ κάθισε μπροστά του στὸ δεύτερο κάθισμα. Μὰ ἐδῶ εἶναι σκοτεινὰ ν' ἀνάψουμε τὴ λάμπα. Ἄ εἶναι κατεβασμένη. Σήκωσε τὸ φῶς κι ὁ Πέτρος εἶδε τὸν Αὐγουστῖνο.

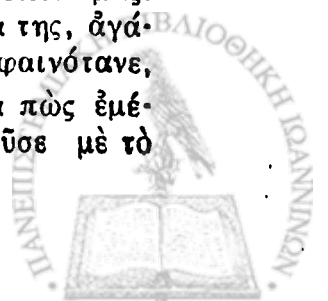
— Μὰ πῶς κάνετε στὰ σκοτεινὰ, συνέχισε, κύριε Πέτρο. Ἐγὼ ὁμολογῶ πὼς φοβᾶμαι ὑπερβολικά, φοβοῦμαι τὸ σκοτάδι καὶ μάλιστα τὸ σκοτάδι ἑνὸς δωματίου. Νομίζω, πὼς βρίσκομαι μέσα σ' ἓνα μνημα! σὲ μνημα βυθὸ κιόλας. Τότε κρυώνω θαρρεῖς καὶ νοιώθω τὴν ὑγρασία τοῦ τάφου καὶ τὰ σκουλήκια, πού μᾶς περιμένουν κάτου ἀπὸ τὸ χῶμα.

Εἶχε τόση διάθεση γιὰ κουβέντα, ὡσὰν νᾶχε μέρες νὰ μιλήσῃ, μολονότι τὸν ἔκοβε ὁ γνωστὸς βήχας τοῦ Κῶχ.

— Αὐγουστῖνε, προτιμῶ τὴ σιγαλιὰ τοῦ σκοταδιοῦ γιατί σκέφτομαι παράδοξα πράγματα καὶ περπατῶ μ' ὄνειρα κι ἐκστάσεις. Θάθελα νὰ μὴν ξέρω τίποτα νὰ μὴ συλλογίζομαι τίποτε. Δὲν μπορῶ, ἀγαπῶ τὸν δῆμιό μου. Νὰ μπορούσαμε ὅπως οἱ νυχτερίδες νὰ κρεμαστοῦμε ἀπὸ ἓνα κομμάτι σκοτεινοῦ βράχου νὰ πέσουμε σὲ μιὰ νάρκη στὶς μακρὲς χειμερινὲς νύχτες, πού πλησιάζουν. Τὸ σκέφτηκες Αὐγουστῖνε; Ἡ γνώση φέρνει πόνο κι ἡ ἄγνοια δίνει εὐθυμία κι εἰρήνη.

— Πρέπει νὰ ζῆ κανεῖς, κύριε Πέτρο, ἀπὴνιγησε ὅστερα ἀπὸ μιὰ βαθιὰ σιωπὴ, θάρθη μιὰ μέρα, πού θ' ἀναπαυτοῦμε κι ἄλλοι μετὰ ἀπὸ μᾶς θὰ βασανισθοῦνε στὰ ἴδια δωμάτια, πού βασανισθήκαμε ἐμεῖς. Φοβᾶμαι τὸ θάνατο. Τὸ καλοκαίρι πού πέρασε σπάνια σᾶς ἔβλεπε κανεῖς. Θὰ γυρίζατε στοὺς λάμπους, στὴ θαλπωρὴ τῆς πράσινης ἔξοχῆς. Ὅμορφα εἶναι νὰ ξαπλώνεται κανεῖς κάτου ἀπὸ τ' ἀστέρια στὶς ρίζες τῶν δεντρῶν. Ὅμορφα, πολὺ ὁμορφα. Ἐγὼ ὅμως μαρτύρησα, κύριε Πέτρο, ἀνοίγοντας τὰ παράθυρα κι ἔβλεπα ἐκεῖνο τὸ φῶς νὰ τραγουδάῃ ἀσταμάτητο σὰν χείμαρρος μέσα στὰ κλαριὰ μαζὺ μὲ λογιῶν—λογιῶν πουλιά. Κι ἔλεγα Ἀὔριο θὰ πεθάνω. Οἱ

νύχτες μοῦ ἀνοίγαν ἓνα λάκκο καὶ μ' ἔθαιβαν ζωντανό. Κι εἶναι φοβικὴ νὰ θάβεται κανεῖς ζωντανός. Δὲν ὑπάρχει ἄλλο πιό πικρὸ ἀπὸ αὐτὸ στὴ ζωὴ μας. Πόσα ὄνειρα εἶχα κάνει κι ἐγὼ, τὶ ὄνειρα Θεέ μου! συνέχισε μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀπότομη προσβολὴ τοῦ Κῶχ. Ἦμουν αὐτὸς στὰ πρῶτα μου χρόνια. Ἐχτιζα τὰ σπῖτια τῶν ἄλλων καὶ τραγουδοῦσα κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο κάτω ἀπὸ τὸν ἄνεμο καὶ τὶς βροχές. Ὁνειρευόμουν αὐτὸς τὶς νύχτες νὰ χτίσω κι ἐγὼ τὴ φωλιά μου καὶ νὰ γεράσω κοντὰ σὲ μιὰ γυναῖκα μὲ παιδιὰ. Πολὺ τὸ ὄνειρεύτηκα αὐτὸ κι ὅ,τι λαχταράει κανεῖς δὲν τὸ συναντᾷ στὸν κόσμον αὐτό. Πόσα σπῖτια ἔχτισα, πόσα ζευγάρια δὲν ἀπόχτησαν τὰ πράσινα κλαριὰ τους. Εἶδα ὁμορφα πλούσια ἐπιπλα νὰ λάμπουνε μέσα σὲ φρεσκοβαμμένες κάμαρες, ὡραῖα καρυδένια κρεββάτια νὰ περιμένουν τοὺς ἐναγκαλισμούς. Τότε ἀγαποῦσα τὴ χήρα ἑνὸς σιδηροδρομικοῦ· τὶ ἀνοῖξη ἦταν ἐκεῖνη!... ἡ καλύτερη ἀνοῖξη τῆς ζωῆς μου. Κάτω ἀπὸ τὴν πηγὴ τῶν ἀστρῶν πήδαγα ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ κήπου στὸ δωμάτιό της καὶ στὸ καθαρὸ κρεββάτι πού εὐωδίαζε σαπούνη καὶ λουλάκι πόσες ἀνατριχίλες στὸ κορμί. Ἀργότερα ἔμαθα στὸ χωριὸ Ε πὼς ἡ Ἄννα πέθανε ἀπὸ τύφο. Λυπήθηκα ἔλεγα τὸ καλοκαίρι νὰ πήγαινα ξανά στὸ χωριὸ της. Ἐκεῖνες οἱ μέρες δὲν ξαναγυρίζουνε πιά, Πέτρο, ὅ,τι κι ἂν κάνουμε. Ἐβῆξε δυνατὰ πολλὲς φορές, ἔφερε τὸ μανιῆλι στὸ στόμα καὶ συνέχισε μ' ἀναμμένα μάτια. Κάποτε βρισκόμουν αὐτὴν στὴν πόλι Β. Τότε μοῦ χαμογελοῦσε ἡ μοῖρα καὶ θᾶχτιζα ἓνα σπιτάκι. Εἶχα μερικὲς οἰκονομίες, ἀγόρασα μάλιστα ἓνα οἰκόπεδο. Ἐκίνα τὸ βράδυ τὴν προσευχή μου κι εὐχαρίστησα τὸ Θεό, πού ἄρχιζε νὰ γυρίζῃ ἓνα χαμογελαστὸ πρόσωπο καὶ σὲ μένα. Ἦθελα τότε νὰ φιλήσω ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, περισσότερο, γιατί ἀγαποῦσα ἓνα ὁμορφο κορίτσι, πού βοήθησε τὸν πατέρα της στὸ μεγάλο ζαχαροπλαστεῖο. Δὲν ἔμαθα ποτὲ πῶς τὴν ἔλεγον. Θὰ τὰ μάθαινα ὅλα, ὅταν θᾶχτιζα τὸ σπῖτι μου, τὸ σπῖτι μας. Τὴν ἀγάπησα, ἀγάπησα τὰ μάτια της, ἀγάπησα τὸ χαμόγελό της, πού μοῦ φαινότανε, πὼς λάμπει γιὰ μένα, θαρροῦσα πὼς ἐμένα κοίταξε, μάλιστα πὼς μὲ καλοῦσε μὲ τὸ

χεράκι της. Είχα αγοράσει τὸ πιὸ ἀκριβότερο κουστουμί. Ἔλεγα, σφίξου Αὐγουστίνε, χτίσε τὸ σπιτάκι σου, γιὰ νὰ κάνης πρόταση σιῆ γνωστὴ πριγκηπέσσα σου· ὅταν τελειώσω τὸ σπίτι τοῦ ἐμπορίου, θὰ χτίσω τὸ δικό μου. Τίς Κυριακὲς ἤμουν εὐτυχημένος κάτω ἀπὸ τίς γλυκὲς φλόγες τῶν ματιῶν τῆς μικρῆς. Ψιθύριζα τ' ὄνομά της στίς ψηλὲς σκαλωσιές. Θάλεια, τὴν ἔλεγαν, Θάλεια. Ἄ, σοῦ εἶπα, πὼς δὲν ξέρω τ' ὄνομά της. Ἄ Κύριε Πέτρο, δὲν ἤθελα τ' ὄνομά της νὰ τὸ προφέρω μέσα στὴ ζωή μας, τ' ὄθελα νὰ ναι μυστικὸ κρυμμένο μόνο μέσα στὴν καρδιά μου. Μιὰ φορὰ μάλιστα νόμισα πὼς μοῦ ἐγενεφε, κι ἡ καρδιά μου πῆγαινε νὰ γίνῃ κομμάτια. Ἦμουν αὐτὴ μερὰ ἀδέξιος. Μεθαύριο θὰ πάρω θάρρος μονολογοῦσα, θὰ χτίσω τὴν φωλίτσα μας καὶ δὲν θάμαι τόσο ἀσχημος, ἅμα κανεὶς ἔχει ἓνα πράσινο σπιτάκι γίνεται χαρούμενος κι ἡ χαρὰ ὁμορφαίνει καὶ τὰ πιὸ ἀσχημα πρόσωπα ὅπως ἡ ἀγάπη κάνει εὐτυχημένους καὶ τοὺς πιὸ σκυθρωπούς. Ἔπεσα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὴ σκαλωσιὰ κι ἔσπασα τὸ πόδι μου. Ἀπὸ τότε δὲ σήκωσα κεφάλι πιά. Δὲν μποροῦσα νὰ δουλέψω. Πούλησα τὸ οἰκόπεδο κι ἔφυγα μὲ χαλασμένα τὰ ὄνειρά μου. Κουτσός. Πτορατοῦσα κούτσα κούτσα. Πὼς νὰ εἰπῆ κανεὶς στὴ Θάλεια, Θάλεια ἀκολούθησέ με. Δὲν εἶχα τὴν τόλμη ἴσως γιὰτὶ ἀγαποῦσα περισσότερο ἀπ' ὅσο θάπρεπε. Ἔπειτα τὸ κρασί, ἔπειτα ὁ Κώχ ἄρχισε νὰ χορεύει στὸ σιῆθος μου χρόνια ὁ Κώχ, κύριε Πέτρο πού μοῦ σκάβει τὸ χῶμα γιὰ νὰ σωθῶ. Σταμάτησε, ἔβηξε ξανὰ μ' ἐπίμονο βῆχα, καὶ μὲ σπαταλημένη τὴ δύναμή του συνέχισε χαμηλόφωνα. Πῆγα στὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν Νικήτα Ράδο καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ μοῦ δώσῃ καμμιά μικρὴ, ἐλαφριά δουλειά. Θέλανε, λέει πιετοποιητὰ πολλὰ πολλὸς κόπος καὶ δουλειὰ τίποτα. Ἡ αὐτοῦ

ἐξοχότης λυπᾶται. Τὸ πιστεύετε; λυπᾶται, τί νὰ γίνῃ. Θὰ περάσω μονάχα νὰ πάρω μιὰ μικροῦλα βοήθεια ἀπὸ τὸ φιλόπτωχο ταμεῖο, πού εἶναι πρόεδρος ἡ κυρία τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος τοῦ κ. Νικήτα Ράδου. Εἶναι ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος. Τὸ πρόσωπό του κοκκινίζει ἀπὸ τὴν καλοπέραση. Αὐτὸ τ' ὁμολογῶ, τὸ πρόσεξα ἰδιαιτέρως. Κύριε Πέτρο, αὔριο μεθαύριο θὰ πεθάνω. Φοβᾶμαι πολὺ τὸ σκοτάδι τίς ὑγρὲς χειμωνιάτικες νύχτες.

— Αὐγουστίνε, ὁ θάνατος γιὰ πολλοὺς εἶναι μιὰ ἀνάπαυση, τὸ φυσικὸ τέλεσμα μιᾶς πορείας ἢ τὸ λιμάνι σ' ἓνα καράβι βασανισμένο ἀπὸ τὰ κύματα. Θάπρεπε πρῶτα νὰ κερδίζωμε τὴ ζωὴ γιὰ νὰ ἴδουμε τὸν θάνατο χωρὶς φόβο, ὑπερβολικὸ φόβο, Μὴ φοβᾶσαι τὴ ζεστὴ νύχτα τοῦ θανάτου. Σήκωσε τοῦλάχιστον τὸ μπόϊ σου, τὸ μπόϊ τῆς ψυχῆς σου νὰ τὸν πολεμήσης, νὰ πολεμήσης κυρίως τὸν φόβο, πού προξενεῖ, ἔστω κι ἂν δὲν ἔχεις νὰ κερδίσης παρὰ μιὰ βέβαιη ἦττα. Ἐγὼ πολεμῶ πάντα πολεμῶ, ἡ καθε στιγμὴ μου εἶναι καὶ μιὰ μάχη καὶ πάντα θὰ κρατῶ τὸν ἀγῶνα τῆς ψυχῆς μου, ψηλά. Ἄκου, ὅτι ἀνήκει στὸ θάνατο, στὸ θάνατο πηγαίνει κι ὅτι ἀνήκει στὴ ζωὴ, στὴ χώρα τῆς ζωῆς, στὴ ζωὴ ὀδηγεῖ. Μὴ κουβιλᾶς τὸ θάνατο στὴν ψυχὴ σου Αὐγουστίνε. Δὲν ὑπάρχει τίποτε θλιβερότερο ἀπὸ τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς.

Ὁ Αὐγουστίνος ἀνοῖξε τὴν πόρτα καὶ κατάληξε.

— Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης θὰ μὲ βοηθήσει αὔριο μὲ σοβαρὸ χρηματικὸ ποσό. Δόξα στὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα.

Ἔκανε τὸ σταυρό του, ὁ βήχας ἦρθεν ὀρμητικὸς καὶ ζαρώνοντας τὸ κοντό του κορμὶ χάθηκε πίσω στὸ σκοτάδι τοῦ διαδρόμου.

— Καληνύχτα.

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η «ΕΝΔΟΧΩΡΑ» ΤΟ «ΣΚΑΝΔΑΛΟ» ΚΑΙ ΤΑ «ΠΑΡΑΤΡΑΓΟΥΔΑ»

(Απάντηση στον έσκεμμένο θόρυβο που δημιουργήθηκε
γύρω από τη βράβευση του κ. Δημ. Σαλαμάγκα)

Ἡ «Ἐνδοχώρα» λοιπόν, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή της ἐπισημαίνοντας στόχους διπλοῦς: νὰ γίνῃ τὸ ἐκφραστικὸ ὄργανο τῆς μοντέρνας τέχνης καὶ τὸ μέσον ἐξυγιάνσεως τῶν πνευματικῶν μας πραγμάτων, «ὅσων πρέπει νὰ ἐξαγνισθοῦν». Ἀναγκαῖα συνεπῶς ἡ παρουσία της, πολὺ περισσότερο πού ὅλα αὐτὰ θὰ γίνον ἐχωρὶς νὰ προδοθῇ ἢ αὐτοχθονία μας·

Καὶ γιὰ μὲν τὴν πρώτη ἐπιδίωξη δὲν θὰ ἀσχοληθῶμε σὲ τοῦτο τὸ σημεῖωμα διεξοδικά. Βιαζόμεθα νὰ ἀπολογηθοῦμε, μιὰ καὶ βρεθήκαμε στοῦ κατηγορουμένου τὸ ἐδώλιο. Λέμε μονάχα πῶς τὴν ἐκφραστικὴ στάση πού ὑπηρετεῖ ἡ «Ἐνδοχώρα» τὴ θεωροῦμε ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ φυσιογνωμία τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Καὶ παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις πού ἔχομε γιὰ ὠρισμένα κείμενά της καὶ τὴν ἀπόλυτη ἀντίθεσή μας στὸν τρόπο ἐλέγχου πού ἐγκαινίασε, ἡ ἐμφάνισή της ἀποτελεῖ μιὰν εἰσφορά ὑπολογισιμῆ στὴν πνευματικὴ μας παραγωγή. Δὲν χρειαζότανε λοιπόν ἡ ἀποστροφή της γιὰ τοὺς «μαραγκιασμένους» καρπούς, πού πάει νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τῶν προτέρων ὄρια διαχωρισμοῦ, ὄχι ἀναγκαῖα. Γιατί, μὴ μᾶς ποβῆ οἱ «Ἐνδοχωρίται»—δὲν θὰ τοὺς πιστέψουν οἱ ἄλλοι δηλαδὴ,—πῶς ὁ, τι δημοσιευόταν ὡς χθὲς στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» σὰ συνεργασία τοῦς ὑπηρετοῦσε ἄλλη ἐκφραστικὴ ἀγωγή, καὶ τώρα πού μπῆκε στὸ νέο περιοδικὸ διεκδικεῖ αὐτοδικαίως τὸν τίτλο τῆς μοντέρνας τέχνης. Τοὺς συντάκτες τῆς «Ἐνδοχώρας» στὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦς θέλαμε νὰ μιλήσουν περισσότερο καθαρά. Νὰ βγοῦν καὶ νὰ ποῦν χωρὶς ὑπονοούμενα: ὑπάρχει ἓνα ἐκφραστικὸ ὄργανο στὴν πόλη μας, μὰ γιὰ μᾶς τὰ ὄρια τῆς πορείας του εἶναι στενά. Ἀσφικτυοῦμε ὅταν συμφορόμαστε μὲ ὄλους ὅσους δὲν ἔχουν τὸ ἴδιο «πιστεῖω» στὰ θέματα τῆς τέχνης. Ζητοῦμε μιὰ ὁμοιογένεια κλίματος γιὰ ν' ἀναπτύξουμε τὶς ἰδέες μας. Ἐχομε τὸ δικαίωμα νὰ ὑψώσωμε τὴ φωνή μας ὄχι «μόνοι καὶ ἐναντίον ὄλων», ἔστω κι ἂν πρόκειται γιὰ περιπτώσεις ἐξαγνισμοῦ,—γιατί ὑπάρχει καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίπερα ὄχθη ἡ ἐκφραση πού ζητοῦν—μὰ παράλληλα μὲ τοὺς ἄλλους, γιὰ μιὰ ἀνώτερη ἐπιδίωξη. Καὶ ὅσοι πιστοὶ προσέλθετε.

Οἱ μεγάλες προθέσεις λοιπόν ἐπιβάλλουν προπαντὸς καθαρὴ ἐκφραση, κατ' εὐθείαν βολές καὶ ὄχι συνταγές ἰατρικῆς καὶ ἀφορισμοῦς. Οἱ ἰδέες, ἂν ἔχουν τὴν μοῖρα νὰ συγκριθοῦν μὲ φρούτα παντοπωλείου ἐκτιθέμενα πρὸς πώλησιν, δὲν ἔχουν ἀνάγκη διαφημίσεως γιὰ νὰ ἀγοραστοῦν. Τὴν πελατεία τὴ δημιουργοῦν ὁμότες τους, μὲ τὴ δύναμη καὶ τὸ περιεχόμενό τους. Τὸ «πρόσεξε λοιπόν μὴν εἶναι μαραγκισμένο» δὲν ἔχει ἄλλη ἔννοια, παρὰ νὰ ἀντιπαραθέσῃ τὴ μιὰ προσπάθεια ἀπέναντι τῆς ἄλλης σὲ μιὰ σύγκριση χωρὶς νόημα.

(Καὶ μιὰ παρένθεση: Δὲν εἶμαστε λιμναῖοι ἄνθρωποι. Νοιώθω τὴν παραβολή, μὰ τὸ νερὸ δὲ στάθηκε ποτὲ τὸ στοιχεῖο μας. Χερσαῖοι, στεριανοὶ εἶμαστε, μὲ ρίζες πού ἔχουν κάνει θρύψαλα τοὺς δράχους γιὰ νὰ βροῦν κάποιο στήριγμα. Τέτοια εἶναι καὶ θὰ μείνῃ ἡ ζωὴ καὶ ἡ στάση αὐτῆς τῆς περιοχῆς, ἀκόμη κι' ἂν ἡ λίμνη δὲν ἦταν μικρὴ λεπτομέρεια, ἔστω κι' ἂν βρισκόνταν περιτριγυρισμένη ἀπὸ λιμναῖα ὕδατα. Συνεπῶς τὰ «οἶα» μας, δὲν εἶναι οὔτε οἱ βάρκες, οὔτε τὰ σῦνεργα τῆς ψαρικῆς, οὔτε τὰ τέλματα. Τὰ ντουφέκια εἶναι, τὸ ἐμπόριο καὶ ὁ λογιστικισμὸς. Αὐτὰ ἀποτελοῦν καὶ τὰ κίνητρα τῶν πράξεων μας. Ἴσως οἱ καταβολές μας νὰ μὴν βρῆκαν τὴν ἐκφρασὴ τους στὴν ἐνταση πού ἔπρεπε, δὲν παύουν ὅμως νὰ προδιαγράφουν τὴν μοῖρα μας. Δοιπὸν τὰ νερά μὲ κανένα τρόπο δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν λιμναζόντα καὶ κάτι ἄλλο ἔπρεπε νὰ ἀποτ εἰσὸς τὸ βασικὸ πυρῆνα τῆς παραβολῆς...)

Πνευματικὸς ἐλεγχος εἶναι τὸ δεύτερο σκέλος τῶν ἐπιδιώξεων τῆς «Ἐνδοχώρας». Καὶ ἐν ὀνόματι τούτου, ἐγκαλοῦμεθα ἐνώπιον τοῦ πανελληνίου, γιὰ τὴν γίναμε συνένοχοι μιᾶς σοβαρῆς ἀμέλειας—ἄς περιοριστοῦμε σ' αὐτὸ τὸ χαρακτηρισμὸ—τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Βραβείων καὶ γιὰ τὴν, ἂν καὶ τὸ ξέραμε, σπεύσαμε νὰ πανηγυρίσουμε τὸ γεγονός τῆς βραβεύσεως ἑνὸς βιβλίου τοῦ κ. Σαλαμάγκα, πού δὲν ἐδικαιούτο βραβεύσεως.

Θὰ δώσουμε ἐξηγήσεις μὲ τὴ σειρά γι' αὐτὰ τὰ «παρατραγουδά», ὅπως τ' ἀποκαλεῖ ἡ «Ἐνδοχώρα», ἀλλὰ προκαταβολικὰ σημειώνουμε τοῦτο: Τὸ ὕφος καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ σητῆματος δείχνουν δόξασμα σὲ κάποιες ἐκδηλώσεις τοῦ παρελθόντος μὲ τὶς ὁποῖες πιστεύαμε πῶς δὲν θὰ εἶχε οὐδέποτε τὸ νέο περιοδικό. Ἀκόμα θυμίζον μιὰ ἐκφραση ἐλέγχου ἐριστικῆ, μὲ

πρόθεση να θιγῆ ὁ ἀντίπαλος. ὄχι ὁμοῦ ἐποικοδομητικῆ καὶ προπαντὸς ξένη πρὸς τὴς δικῆς μας παραδόσεις. Μὰ—θὰ μᾶς δοθῆ ἢ ἀπάντησις—ἕνας λόγος πού ἐμεῖς ἐμφανίζομαστε εἶναι νὰ κόψουμε αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὸς δεσμούς μετὰ τὴν παράδοσι. Ἄς συμφωνήσουμε. Ἄλλὰ νὰ γίνεται αὐτὸ αὐτοδύναμα καὶ ὄχι μετὰ δάνειον ὕψος καὶ προθέσεις. Γιατί πῶς θὰ διατηρηθῆ ἡ ἀδιοχθονία πού προγραμματικῶς διακηρύσσεται;

Τὴν εὐθύνη βέβαια γιὰ τὸ σημεῖωμα δὲν τὴν ἔχουν ὅλοι ἀλλὰ ὁ συντάκτης του. Αὐτὸς ὁμοῦ παραμένει ἀγνωστος γιὰ μᾶς, μὰ πού τὰ σημεῖωματα εἶναι ἀνοπόγραφα. Ἔτσι ἐρισκόμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ ζητήσουμε συλλογικῆ εὐθύνη ἂν καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ συμμερίζονται ὅλοι τὴν θέσιν πού πάρθηκε. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι.

Νὰ λοιπὸν πῶς ἔγιναν τὰ πράγματα:

Ὁ κ. Σαλαμάνγκας, ὅπως ὅλοι οἱ συγγραφεῖς, ἔστειλε τὸ βιβλίον του στὴν ἐθνικὴ βιβλιοθήκη. Ἐκεῖ τὸ εἶδον τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς. τὸ διάβασαν—ἀποσώθηκε τὸ διάβασαν—καὶ βράβεισαν τὸν συγγραφέα κρίνοντας συνολικῶς τὴν ἐργασία του. Εἶναι ἢ ὄχι σωστὴ αὐτὴ ἡ θέσις δὲν ἐξετάζομε. Ἡ ἀπόφασις ὁμοῦ βραύνει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν Ἐπιτροπὴ καὶ μ' αὐτὴν καμμιὰ—οὔτε τὴν ἐλάχιστη—σχέσι δὲν ἔχει ὁ συγγραφεὺς. Οὔτε κι' ὁ ἴδιος εἶχε γνώσιν τοῦ πράγματος καὶ ἀπὸ τὴς ἐφημερίδας τὸ κληροδορήθηκε. Κι' ἀκριβῶς, γιατί θεώρησε κι' ὁ ἴδιος ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου του δὲν ἐχάλασε τὴν κατηγορίαν πού ἐραβεύτηκε—τῶν ταξιδιωτικῶν δηλαδὴ ἐντυπώσεων—ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις, κι' ἀργότερα μάλιστα ζήτησε κι' ἐπίσημο ἀντίγραφο τῆς ἀποφάσεως. Μετὰ τὴν σεμνότητα πού τὸν διακρίνει, χωρὶς κανένα νὰ θέλῃ νὰ θιγῆ, ὁ κ. Σαλαμάνγκας ἔκαμε πάνω σ' αὐτὸ καὶ σχετικὴ ἀνακοίνωσι στὸν ἐγγύθριον τύπον. Πού λοιπὸν ἐρισκεται ἡ εὐθύνη τοῦ συγγραφῆ; Ἄλλὰ ξεχάσαμε. Δὲν ὑπῆρχε εὐθύνη; Τί λέτε; Τεραστία! «Θὰ φάῃ τὸ μαρουλόφυλλο μὲ λάδι καὶ μὲ ξύδι», πού λέει ὁ μῦθος θὰ τολμήσῃ ν' ἀπλώσῃ τὸ χέρι του γιὰ νὰ πάρῃ χρήματα πού δὲν τοῦ ἀντίχουν! Τὸ χρῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διασκοπίζεται καὶ μεῖς καθόμαστε καὶ φιλοσοφούμε! Ἐδ-γενικῶς κ. Σαλαμάνγκα! Ὅσοι δὲν σᾶς γνωρίζουν καὶ διάβασαν τὰ ὅσα σᾶς κατεμαρτύρησαν οἱ Ἀθηναῖοι δημοσιογράφοι στὸν ἴδιον τόπον μετὰ τὸ ὕψος τῆς «Ἐνδοχώρας» (φιέσκο, σκάνδαλο, θλιφῆ, ἀγρία καὶ τόσα ἄλλα ἄχρηστὰ πειρώματα...), θὰ σᾶς φαντάζονται σὺν κανένα θράκο μυσικὸ μὲ δύο τεράστια ἀπληρῆτα χέρια νὰ ἀπλώνονται: στὸ θημόσιο κορβανὴ καὶ ν' ἀρπάζουν τὸ περιεχόμενον του... Δὲν εἶναι μικρὸ τὸ ἐγκλήμα πού διαπραξάτε! Πήρατε ἐξ ὀλοκλήρου χιλιάδικα—τὸ κρατικὸ βραβεῖο—γιὰ ἕνα βιβλίον μὲ ποιήματα! Τὸ ἂν ἔχετε μίαν ἡμετέραν ὀλοκλήρη εἰκοσιπενταετίας ἐπὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὸ ἂν ἔχετε ἐκδοθεῖς ὡς τώρα δεκάδες ἔργων—ιστορικῶν, λαογραφικῶν, λογοτεχνικῶν καὶ ταξιδιωτικῶν περιεχομένου—καὶ σπαταλήσατε ὄχι μόνον μίαν ἡμέραν γιὰ σκοποὺς ἀνώτερου μὴ καὶ τὸ ὑπέρτερον τῆς συντάξεώς σας—κοιὸς ὁμοῦ σκέπτεται τὸ δικὸν σᾶς χρῆμα!—γιὰ νὰ φανῆτε, ὅσο μπορεῖτε, χρήσιμος στὴν Ἡπειρὸν καὶ τὸ Ἔθνος, κοιὸς νὰ τὸ ἐκτιμῆσῃ; Μήπως ὁ συντάκτης τοῦ σημεῖωματος; Μὰ αὐτὸς θάνα: τώρα ὑπερήφανος γιατί ἔφερε σὲ φῶς ἕνα τόσο μεγάλου ὀκλήρ «σκάνδαλο»! Καὶ θὰ πανηγυρίζῃ, γιατί ἔχει νὰ παρατίξῃ ὄραμα ἀπὸ δημοσιεύματα—ἄρθρα ἐπιφυλλίδες ἐπιστολὰς καὶ χρονολογισμὰτα! (Ἄν καθῆσθαι ὁμοῦ καὶ σκεφθῆ καλύτερα τὸ πρᾶγμα θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ «νίκη» πού κατήγαγε δὲν εἶναι καὶ τόσο... περιφανής, ὅπως ἐπιφανειακῶς ἐμφανίζεται. Γιατί ἀπὸ τὸ θόρυβον πού ἐδημιούργησε τὸ σχολιὸν του τίποτε σχεδὸν δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ σὺν καθαρῶς πρόσδεος...). Μήπως θὰ τὸ ἐκτιμῆσουν ὅσοι ἀνεξέλεγκτα σᾶς εἰσωνεύτηκαν ἀπὸ τὴς στήλας τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τόπου, ἀπομονώνοντας ὅσοι μὲνους στίχους ἀπὸ τὰ ποιήματά σας ἢ κατακομματιάζοντας τὴ συνολικὴν σας προσφορά; Τότες ἐξαιρετικῶς στυγμῆς τοῦ ἔργου σας—τόσα βιβλία—πού ἔχουν κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμη μεγαλύτερη σημασίαν γιὰ τὸ Ἔθνος ἀπὸ μερικὰς συλλογὰς μὲ ποιήματα ἢ ἀπὸ τὴς ὁποιοδήποτε ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων, ἀγνωστῆσαν. Καὶ ἐπιχειρήθηκε κριτικὴ ἀποτίμησις τοῦ ἔργου σας—μὲ λίγας, δουτοχῶς, τιμητικὰς ἐξαιρέσεις—μὲ δύο στίχους ἀπὸ τὸν «ἀλήτη» σας ἢ ἀπὸ τὴς μεταφράσεις σας! Καὶ μετὰ τὴς Φανῆς καὶ τὴς Δίνης καὶ τὴς Μεσαλίνης καὶ τὰ «Βουῖ» καὶ μετὰ τὰ δδ (ἀκοιθῶς) ἀκόμα χροῖνια τῆς ζωῆς σας! (Εἶναι κι' αὐτὸ βλέπετε σφάλμα σας!). Καὶ γιατί δὲν ἔγινε αὐτὸ ἀπὸ τὴς λογοτεχνικῶν στήλας τῶν ἐφημερίδων ἐδῶ καὶ τρεῖς μῆνες ὅταν ἀνακοινώθηκε ἡ ἀπόφασις τῆς βραβεύσεως; Δὲν εἶχαν ὑποχρέωσι οἱ συντάκται νὰ εἶναι ἐνημερωμένοι σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ ζητήματα γιὰ νὰ διαφωτίζον καὶ τὸ κοινόν; Μὰ δὲν εἶχε τότε ἡ «Ἐνδοχώρα» ἐκδοθῆ. Ἐμεῖς ἀνοίξαμε τὰ μάτια τῶν ἄλλων. Ἐξ οἰκείων τὰ δέλη λοιπὸν...

(Φυσικῶς ἡ ἐνέργεια αὐτὴ δὲν ἀντιπροσωπεύει καθόλου οὔτε τὴν κοινὴν γνώμη τῶν Γιαννίνων, οὔτε τὴν θέσιν τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων. Ἀποτελεῖ ὑπόθεσι μίαν μικρῆς ὁμοῦ ὁμάδος, αὐτῆς πού ἐκδίδει τὸ περιοδικόν. Δὲν μπορεῖ συνεπῶς νὰ ἰσχυρίζεται κάποιος ἐνδιαφερόμενος γιὰ τὸ Κρατικὸν Βραβεῖον ὅτι ἐπὶ τὰ Γιάννινα, ἢ πατρὶς τοῦ τιμωμένου ἐξεγέρθησαν ἐναντίον τῆς βραβεύσεως. Στὰ Γιάννινα ἐκδίδονται τέσσαρες ἐφημερίδες καὶ ἕνα περιοδικόν—ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία»—στὸ ὅποιον, ἐδῶ κι' ὄχιτὸς χρόνιος, ἐκτός ἀπὸ μὴ Ἡπειρωτῶν ἔχουν συνεργασθῆ ὅλοι οἱ πνευματικοὶ ἀνθρώποι τῆς Ἡπείρου. Καὶ ὁ ἡμετέριος λοιπὸν καὶ περιοδικὸς τόπος τῆς πόλεως ἐξάρτασε ἀπὸ τὴν πρώτην συγμῆ τῃ συμπάθειά του πρὸς τὸν κ. Σαλαμάνγκα, γιὰ τὴν ἀκρίβησιν πού δέχτηκε καὶ τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὸ ἔργο του. Πού λοιπὸν ἡ κατακραυγὴ τῆς γενέτειρας τοῦ συγγραφῆ;))

«Αλλά ἄς ἔλθουμε καὶ στὸν καταμερισμὸ τῶν «εὐθύνων». Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀναγγελία τῆς βρα βεύσεως θεώρησα ὑποχρέωσή μου νὰ γράψω δυὸ λόγια γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Σαλαμάνγκα—νομίζω ἀναγκαῖο νὰ ὑπογραμμίζεται κάθε τόσο ἡ ἀξία τοῦ μόχθου ἑνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου—ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιστημάνω καὶ μιὰ ἄλλη πλευρὰ τῆς προσφορᾶς του. Τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς γνήσιου λυρισμοῦ ποῦ εἶναι διάχυτος σ' ὅλα τὰ γραπτὰ του. Καὶ τόνιζα μάλιστα ἐκεῖ πῶς «ἂν μετατοπίζονταν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τὰ κέντρα τῶν ἐνδ:αφερόντων του, θὰ ἦταν δυνατό νὰ χαροῦμε ἀξιόλογα ἐπιτεύγματα». Θὰ γινόταν δηλαδὴ τὸ «τάνυσμα τοῦ λόγου» ποῦ ζητάει ὁ συντάκτης τῶν «παρα- τράγουδων»....

Ἄν ὅλα αὐτὰ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς παραποίηση τῆς ἀλήθειας καὶ συνωμοσία καὶ σπουδὴ πανηγυρισμοῦ τότε ἀποδεχόμεστε τὴν εὐθύνῃ ποῦ μᾶς καταλογίζεται. Καὶ γιὰ τὸν συντάκτη τῆς «Ἐνδοχώρας» ἀφήνουμε «τὸ ἦθος ποῦ κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸ ὄφρος του».

Ἄλλὰ Κύριε συντάκτη τοῦ σημειώματος: Στὰ σοβαρὰ ἔλεγχο τῶν πνευματικῶν μας πραγμάτων εἶχατε κατὰ νοῦν νὰ ἀσκήσετε; Ἄν ναι, γιατί χρησιμοποιήσατε τὴν πένα σας ἀδ' ἀσπύργο χολῆς; Ποιὰ σχέση μπορεῖ νάχη ὁ ἔλεγχος μὲ τὴν κριτικὴ ἀποτίμηση; Στὴν καταγ- γελία σας γιὰ μιὰ παράδοση—ἂν ὑπάρχη παράδοση—τί ἀνακατεύετε, «τὰ μανιτάρια» καὶ τὸ «τάνυσμα» καὶ τὰ ταλέντα καὶ τὰ ἀνάστηματα;

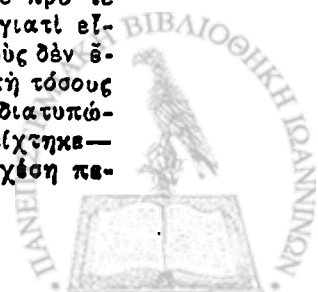
Ἐσεῖς θέλατε νὰ φέρετε στὴ δημοσιότητα τὸ «φιάσκο» μιᾶς Ἐπιτροπῆς. Ἄν αὐτοῦ σταμα- τοῦσε ἡ πρόθεσή σας δὲν θάχαμε τίποτε νὰ σᾶς ἀντεῖπουμε. Ἄλλὰ τὰ ὑπόλοιπα; Αὐτὰ ποῦ μᾶς ὀδηγοῦν κατ' εὐθείαν στὸ συλλογισμό: Καὶ ἂν ἀκόμα τὸ βιβλίο ποῦ βραβεύτηκε ἀνῆκε στὴν κα- τήγορία τῶν ταξειδιωτικῶν ἐντυπώσεων, πάλι θάτανε κατακριτέα ἡ Ἐπιτροπὴ γιατί ἐπεσήμανε μιὰ προσπάθεια χωρὶς αὐτὴ νὰ δικαιούται μιᾶς τέτοιας διάκρισης, ἀφοῦ τῆς λείπει—τῆς προ- σπάθειας—τὸ ἀναγκαῖο ἀνάστημα; Τί τρομερὴ ἀστοχία ἦταν αὐτή; Δὲν καταλαβαίνετε πῶς, ἔτσι θέτοντας τὰ πράγματα, μεταθέσατε τὸ κέντρον τοῦ βάρους ἄλλου, μεταβάλλατε δηλαδὴ τὸ στόχο οὐ π ρ ο σ χ η μ α; Δὲν τὸ λέμε μεῖς. Τὸ ἴδιο τὸ κείμενό σας τὸ καταμαρτυρεῖ.

Διαπιστώσατε μιὰ ἀνωμαλία στὴν ἀπόφασή τῆς Ἐπιτροπῆς; Νὰ τὴν καταγγεῖλετε. Δι- καιώμα καὶ ὑποχρέωσή σας. Θ' ἀρκοῦσαν ὅμως γι' αὐτὸ δέκα σειρὰς τοῦ περιοδικοῦ καὶ θὰ λέ- γατε περισσότερα ἀπὸ ὅτι οὐδὲ δυὸ σελίδες—θέλοντας νὰ κάμετε ἐπίδειξη ὕψους—ἀναφέρετε. Τὰ «Χρονικά» δὲν ἀποτελοῦν τέχνη. Ἐλεγχος γίνεται μ' αὐτά. Ἄν ἔχετε ἀντίθετη γνώμη ὑπο- γράψτε τα, γιὰ νὰ ἔχη κι' ὁ ἱστορικός τοῦ μέλλοντος τὴν εὐχέρεια νὰ κάμη πληρέστερη ἀξιολό- γηση τοῦ ἔργου σας. Κι' ἔπειτα: Γιατί ὑποτιμᾶτε τόσο τοὺς ἀναγνώστες σας; Ἀπὸ τὴ μιὰ με- ριά: «ὡς θεωροῦμε κ. Σαλαμάνγκα ἐθγενικὸ φίλο καὶ ὡς σφίγγουμε τὸ χέρι....» καὶ παρακά- τω: «Σᾶς λείπει τὸ ταλέντο καὶ ἡ πνοὴ τοῦ δημιουργοῦ» καὶ «τὰ λαογραφικὰ ἀνάμικτα» κ.τ.λ. κ.τ.λ. ἢ φράσεις—ποῦ δείχνουν καὶ τὴ βαρύτερη πρόθεση—ὅπως: «...γλεντοῦμε τὴν περίπτωσιν, δὲν σᾶς τὴν ἀποκαλύπτουμε ἀμέσως φοβούμενοι γιὰ ὡς κανένα «ὄκ», δὲν ξέρετε τί γίνεται». Κι' ἔπειτα πῶς «γλεντοῦμε τὴν περίπτωσιν» καὶ στὴ συνέχεια: «εἶμαστε ὀργισμένοι, λυπημέ- νοι, ἀποκαρδιωμένοι ἀπὸ τὸ πρωτοφανὲς σκάνδαλο»; Συμβιβάζονται ποτὲ αὐτὰ τὰ πράγματα; Μὴν μοῦ πῆτε πῶς γλεντᾶει ὁ λυπημένος κι' ἀποκαρδιωμένος, ἐκτός ἂν θέλετε νὰ δώσετε στὸν ὄρο ποῦ χρησιμοποιεῖτε ἄλλη ἔννοια.

Λέγεται λοιπὸν ἔλεγχος αὐτὸς καὶ ξεκινᾶει ἀπὸ προθέσεις εἰλικρινεῖς; Λίγο τὰκτ χρεια- ζότανε. Ἐκτός ἂν μᾶς πῆτε πῶς κάνετε—ἐκτός τῆς τέχνης—καὶ μοντέρνο ἔλεγχο, ὅποτε τὸ τὰκτ δὲν ἔχει τὴ θέση του.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Πρέπει νὰ γίνῃ—λέτε—ἡ ἐξυγίανση τῶν πνευματικῶν μας πραγ- μάτων. Σὺμφωνοί. Ἄλλὰ μὲ ποιὰ κριτήρια; Ἄν αὐτὰ ποῦ χρησιμοποιεῖτε στὰ «Παρατράγουδα» Κι' ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν κ. Σαλαμάνγκα, μὲ βέλη ποῦ ἔχουν στὴ μύτη τους δηλητήριο; Δὲν ὑπάρχουν ἄλλες περιπτώσεις, κραυγαλέες, ποῦ νὰ χρῆζον ἐξυγιάνσεως; Κι' ἀκόμα: χρησιμοποιήστε τὰ ἴδια κριτήρια καὶ σὲ ζητήματα ποῦ ἔχουν σχέση μὲ τὸν ἴδιο τὸν κύ- κλο σας; Γιὰ ρίξτε μιὰ ματιὰ στὰ κείμενά σας... Κάποιο συμπέρασμα θὰ βγάλετε...

Ἄλλὰ δὲν ἐλέγχεται μόνο ὁ ὑποφαινόμενος γιὰ τὸ σημειωμά του. Ἐλέγχεται καὶ ἡ «Ἐπειρωτικὴ Ἔστια» ὡς πνευματικὴ ἔκφραση γιὰ τὴ στάση ποῦ τήρησε. Ἀπαντοῦμε λοιπὸν καὶ σ' αὐτό. Ἡ «εὐθύνῃ» τοῦ συγγραφέως εἶναι καὶ «εὐθύνῃ» τοῦ περιοδικοῦ. Ὅταν ἡ συντα- κτικὴ Ἐπιτροπὴ πληροφορήθηκε ὅτι ἡ βράβευση ἔγινε γιὰ νὰ τιμηθῇ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου τοῦ κ. Σαλαμάνγκα, εἶδε τὴν ἀπόφασιν ὡς μιὰ δίκαιη ἀναγνώριση ἑνὸς μόχθου πνευματικοῦ. Ἀπό- δεῖξη πῶς, ὅτι τὴ γνώσῃ τῶν λεπτομερειῶν εἶχε, ὅτι προθέσεις ποῦ ἔκ τῶν ὑστέρων τῆς ἀποδι- δονται, εἶναι τὸ ὅτι ἐσπευσε νὰ «πανηγυρίσῃ». Ἄν ἦταν ἄλλοιῶς θὰ τηροῦσε σιωπὴ—ἔνοχη τό- τε—γιὰ νὰ μὴν δώσῃ ὄπλα στοὺς ἀντιπάλους. Ἄλλ' ἂν ἀπὸ τὴ δικὴ μας πλευρὰ δὲν ὑπάρχει εὐθύνῃ, ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀπὸ ὅλο τὸ θόρυβο ποῦ δημιουργήθηκε ἀποδεικνύεται τοῦτο: Οἱ συντάκται τῆς «Ἐνδοχώρας» γνώριζαν ἀπὸ τὴν ἐπομένῃ τῆς βραβεύσεως—ποῦ ἔγινε πρὸ τε- τραμήνου—τὴν «παρατυπία» τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Βραβείων. Καὶ τὸ γνώριζαν γιατί εἶ- χαν ὑπ' ὄψιν τους τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου ποῦ βραβεύτηκε. Γιατί ἕνας ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔ- σπευσε νὰ καταγγεῖλῃ τὸ γεγονός; ὅτι μιὰ ἔφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν; Γιατί ὅλη αὐτὴ σιωπὴ τόσοσ- μῆνες; Θὰ προβληθῇ ἡ δικαιολογία: «Μὰ δὲν εἶχαμε τότε ὄργανο δικό μας γιὰ νὰ διατυπώ- σουμε τὴ γνώμη μας». Καὶ μ' αὐτὸ τί; Ὅργανα δικά τους—ὅπως ἔκ τῶν ὑστέρων ἀποδείχτηκε— ἦταν οἱ περισσότερες ἔφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξ ἄλλου αὐτὰ τὰ ζητήματα ἔχουν σχέση με-

ρισσότερο με την συνείδηση του καθενός παρά με την έλλειψη χώρου σε οποιοδήποτε έντυπο. 'Αρα; 'Αρα, έπρεπε ή αποκάλυψη του «σκανδάλου» να συμπέσει με την έκδοση της «Ενδοχώρας» για πολλούς και διαφόρους λόγους. Πνεύμα επιχειρηματικό, θα πείτε, δείχνει ή σκέψη αυτή. Σύμφωνοι. 'Αλλά όχι και να μάς ζητούν ευθύνες και να μάς τοποθετούν σε στόχους στο πεδίο βολής των...

Θά είπωθή, μδλα δσα γράφω, πώς επιχειρώ να δικαιολογήσω την 'Επιτροπή 'Αθηνών. Δέν είναι αυτή ή πρόθεσή μου. 'Αποτελείται από πνευματικούς ανθρώπους που έχουν ηδέξημένη ευθύνη για τό έργο που έπιτελούν. 'Ηξεραν συνεπώς τί έκαναν. Και τώρα που έπαψε ό θόρυβος και βγήκαν οι πανοπλίες και μπήκαν τά ξίφη στη θήκη τους, έρχομαι να δικαιολογήσω την απόφασή τους. Τόν τυπο δέν τόν έτήρησαν. ('Επρεπε να τόν προσέξουν γιατί είμαστε δυστυχώς δευσεμεμένοι με τους τύπους). 'Αλλά τό χρέμα του 'Ελληνικού λαού—για τό όποιο τόσο κόπτονται οι επικριτάι—καλώς τό διάθεσαν. Γιατί άλλοίμονο στον τόπο αυτό άν μόχθος ό πνευματικός και τά αναστήματα ήθους σαν του κ. Σαλαμάγκα—του έπαρχιώτη στο τέλος κ. Σαλαμάγκα—προσπερνιούνται με άδιαφορία και περιφρόνηση.

Και τώρα; Τι θ' άπομείνη άπ' όλα αυτά; Τι θά έχη να σημειώσει ό μελετητής της πνευματικής ιστορίας του τόπου μας; Τούτα, νομίζω. Μά τυπική παράβαση της 'Επιτροπής Κρατικών Βραβείων του 1959, μιά χωρίς προηγούμενο προσωπική επίθεση και άδίκη μεταχείριση μιās πνευματικής προσφοράς, και ένα κρυφόν δάκρυ πικρίας ένός συγγραφέως που έκανε σκοπό της ζωής του να ξαναζωντανέψη, με οποιοδήποτε τρόπο, τις έποχές και τις μορφές της ήρωϊκής του της γωνιάς της πατρίδος μας και του στο τέλος κατάντησε να καθίση στο έδωλιο του κατηγορουμένου με την κατηγορία πώς «άπλωσε τό χέρι του και πήρε χρήματα που δέν τά έδικαιούτο γιατί δέν του άξιζαν». Και έφτασε στη θέση αυτή έξ αίτίας των ίδιων των συμπολιτών του... 'Αλλ' αυτό δυστυχώς, είναι μιάν ιστορία που έπαναλαμβάνεται στον τόπο μας από την αρχαία, έποχή.....

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΟ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΤΟΥ Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

('Ιστορία ένσυνόψει)

'Η βράβευση του κ. Δημ. Σαλαμάγκα προκάλεσεν ένα ευρύν θόρυβο—κυρίως στις άθηναικές έφημερίδες—που της έδωσε διαστάσεις πανελληνίας κλίμακας. Δυστυχώς, ακόμα και τά πιό σοβαρά φύλλα, στην αρχή, παρασύρθηκαν άπόναν άδικαιολόγητο δημοσιογραφικόν οίστρο. 'Ετσι, δημιουργήθηκε μιá πλειοδοσία πρόχειρης επιδείξεως πνεύματος εις βάρος των Κρατικών Βραβείων και του κ. Δ. Σαλαμάγκα, γράφτηκαν τά πιό άπίστευτα πράγματα κι' ανακατεύθησαν στην υπόθεση αυτή οι, πιό άνίδεοι άνθρωποι. Κι' όπως ειταν έπόμενο, τό θέμα μεταφέρθηκε ευχαρίστως και στην... πολιτική. 'Ετσι, διαβάσαμε πώς ό κ. Σαλαμάγκας κι' ό κ. Κορνοϋτος υπήρξαν... κομματικοί τοπάρχες—μή χειρότερα!—πώς έγινε (και μάλιστα από τηλεφώνου) διανομή μεταξύ... «ήμετέρων» καθώς και άλλα άπίθανα. 'Όσπου, ύστερ άπ' την ομαδική και άνεύθυνη πρώτη επίθεση, πήραν θέση και άτομα που έχουν μιá πνευματική οντότητα. Καί, σιγά - σιγά, τά πράγματα ήρθαν στον καθαρό πνευματικό χώρο. 'Εδών, νομίζομε, πώς πρέπει να επαναλάβομε και την πολύν όρθή παρατήρηση του κ. Α. Σακαλή πώς είναι άρκετά ένθαρρυντικό για την έποχή μας' διότι, έξω από κάποιες ευεξήγητες εξαιρέσεις, οι λογοτέχνες μας κρατήθησαν ψυχραίμοι και δέν επηρεάστηκαν άπ' αυτήν την άμετροέπεια που οι πιό άνυπόμονοι δέν κατάφεραν να την κρατήσουν σε κάποιο έπιπεδο σοβαρότητας.

Τώρα, που ό θόρυβος έπαψε κι' οι άπόψεις είναι ξεκαθαρισμένες άπ' την θολούρα της άγνοιας και της παρεξηγήσεως—βλέπετε, «ουδέν κακόν άμιγές καλού»—, νομίζομε πώς είναι ανάγκη να συνοψίσουμε κάπως τά πράγματα. Γι' αυτό, περιορίζομε την ιστορία του βραβείου, μέσα στα πιό αντιπροσωπευτικά δημοσιεύματα—γιατί, ή έκταση αυτής της άδικης επίθεσης κατά του κ. Σαλαμάγκα υπήρξε τόσο μεγάλη και σημειώθηκε σε τόσες πολλές μεριές, που, για να εκτεθή λεπτομερειακά, θα χρειάζονταν να έκδοθή μιá λευκή βίβλος—, τά όποια αναδημοσιεύομε παρακάτω.

Δίνουμε μονάχα εκείνα τὰ κείμενα εκείνα πού συγκεντρώνουν τὸ βάρος τῆς «ὑποθέσεως Σαλαμάγκα» καί, ὑπολογίζοντας πολὺ στὴν κρίση τῶν ἀναγνώστων μας, ἀφήνομε νὰ σχηματισθῆ ἀνεπηρέαστα ἡ ἀλήθεια.

(Ὁ «πρῶτος λίθος» πού ρίχτηκε ἐναντίον τοῦ κ. Σαλαμάγκα ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἐνδοχώρα» τῶν Ἰωαννίνων, τεύχος 1ον)

Κύριε Γ. Ζώρα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κ. Β. Βαρίκα κάποιων καλῶν κριτικῶν κειμένων, κ. Ἄλκη Θρούλε πού ἐκτιμήσαμε τὴ λεπταιοθησία σας, κ. Ἀνδρέα Καραντώνη τῶν «Νέων Γραμμάτων», κ. Κωστῆ Μπαστιᾶ ἐκείνου τοῦ ἔξοχου «Μηνᾶ τοῦ Ρέμπελου», κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ κριτικῆ καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ, κ. Γ. Κουρνοῦτε Κυβερνητικῆ Ἐπιτροπῆ, κ. Ἄγγελος Φουριώτης Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ περίπτωση πού θ' ἀναφέρουμε μᾶς ἀναγκάζει νὰ προβοῦμε σὲ ἀνοιχτὴ καταγγελία γιὰ μιὰν ἀπόφασή σας.

Σᾶς καταγγέλλουμε στὴν Κυβέρνηση τῆς χώρας, στὸν πνευματικὸ κόσμον τῆς Ἑλλάδας, στὸν ἡμερήσιον Τύπον γιὰ πρωτοφανῆ στὰ πνευματικὰ χρονικά ἀμέλεια. Στις 28 τοῦ Ἰουλίου ἀνακοινώσατε τὶς ἀποφάσεις σας γιὰ τὰ βιβλία πού βραβεύσατε, βιβλία πού ἐκδόθησαν τὸ 1958 καὶ εἶχαν κατατεθεῖ στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη. Τὰ γράφουμε αὐτὰ—σύμφωνα μὲ τὴν ἀνακοίνωσή σας—γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξει λόγος στρεψοδικίας, φαινομενικῶν ἄλλοθι καὶ τρόποι ὑπεκφυγῶν. Τὰ βιβλία, λοιπόν, εἶχαν κατατεθεῖ στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη. Ἐσεῖς, κύριοι, εἶχατε τὴ στοιχειώδη ὑποχρέωση νὰ τὰ διαβάσετε ὅλα, μὰ δὲν τὸ κάματε.

—Πῶς, θὰ ρωτηθεῖ ὁ καθένας πού διαβάζει αὐτὸ τὸ συνταρακτικὸ (καὶ βέβαια συνταρακτικὸ σχόλιο), τέτοιες φήμες τῶν Γραμμάτων μας δὲν θὰ διάβαζαν τὰ βιβλία πού ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κρίνουν; Τὰ ψιλοσκοκίνισαν μάλιστα. Ἐδῶ ἐπρόκειτο νὰ διαθέσουν ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού θέλει νὰ βοηθήσει τοὺς λογοτέχνες του, ἐδῶ—δίκαιο μαχαίρι τοῦτο ὅπως ἀποδεικνύεται γιὰ τὸν ἀποδέκτη, πού ἡ στάση του μᾶς ἀπασχολεῖ παρακάτω—ἡ βράβευση χαρίζει κάποια δόξα, κάποια καθιέρωση τέλους πάντων...

Καὶ ὅμως, φίλτατε ἀναγνώστη μας, δυστυχῶς ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν διάβασε ὅλα τὰ

βιβλία ἢ τουλάχιστο δὲ διάβασε ἓνα. Καὶ αὐτό, γιὰ δυστυχία τῆς, ἔτυχε τοῦ βραβείου τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων. Πρόκειται γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δημ. Σαλαμάγκα «Τοπία καὶ Χρονικά».

—Μήπως διαφωνεῖτε, θὰ σκεφθεῖτε, μὲ τὴν κρίση τῆς Ἐπιτροπῆς; μὰ καὶ ποιοὶ εἶστε ἐσεῖς;

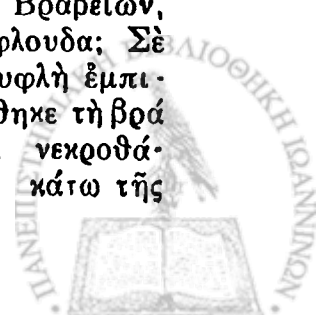
Ἐμεῖς; ὄχι... Μὰ, τὸ ἴδιο τὸ βιβλίον διαμαρτύρεται! Ὁ ὑπότιτλος τοῦ ἐξωφύλλου τὸ φωνάζει. Ἡ σεβαστὴ Ἐπιτροπὴ, ὄχι μόνον δὲ διάβασε τὸ βιβλίον, μὰ δὲν τὸ εἶδε καὶν!!

—Πῶς;

Βέβαια γλεντοῦμε τὴν «περίπτωση», δὲν σᾶς τὴν ἀποκαλύπτουμε ἀμέσως φοβούμεθα γιὰ σᾶς κανένα «σόκ», δὲν ξέρετε τί γίνεται. Εἴμαστε σκανδαλοθηγες; Ὅχι δὲ καὶ σκανδαλοθηγες. Ὅργισμένοι, λυπημένοι, ἀποκαρδιωμένοι ἀπὸ τὸ πρωτοφανὲς σκάνδαλον; Ναι. Γιατὶ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δημ. Σαλαμάγκα «Τοπία καὶ Χρονικά» εἶναι ἀπλούστατα βιβλίον μὲ...στίχους. Κι' ἀναδημοσιεύεται σ' αὐτὸ ποιήματα τοῦ κ. Δημ. Σαλαμάγκα, γραμμένα ἀπὸ τὸ 1925 ὡς τὸ 1955. Τὸ πρῶτον μέρος τὰ «Τοπία» περιλαμβάνει 10 ποιήματα, τὸ δεύτερον μέρος «Χρονικά» 12 ποιήματα καὶ ἀκολουθοῦν 33 μελοφρασμένα.

Ποῦ λοιπόν οἱ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις; Κι' ἐμεῖς οἱ κοντοὶ νομίσαμε πρὸς στιγμὴν πῶς στὴν πόλιν μας μεγάλως αἰφνίδια—σὰν τὰ μανιτάρια—ἓνα πρῶτον μεγέθους πεζογραφικὸν ταλέντον. Κι' ἀπορούσαμε χαρούμενοι—ὥσπου νὰ πᾶμε σὶ τὸ βιβλιοπωλεῖον—πῶς ἔγιν' αὐτὸ τὸ τάνυσμα τοῦ λόγου τοῦ κ. Δημ. Σαλαμάγκα, πού ἀσφαλῶς τὸν ἔφερεν πλάϊ τοὺς Παπαντωνίου, Καζαντζάκη, Οὐράνη καὶ τοὺς λοιποὺς «ταξιδιωτικοὺς» πεζογράφους μας!

Λοιπόν, κύριοι τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπονομῆς Κρατικῶν Λογοτεχνικῶν Βραβείων, ποῖος σᾶς ἔρριξε τὴν πεπονόφλουδα; Σὲ ποῖον ἀπὸ τὰ μέλη σας εἶχατε τυφλὴ ἐμπιστοσύνη; Ποῖος καὶ πῶς εἰσηγήθηκε τὴ βράβευση; Αὐτὸς ἔγινε ὄχι μονάχα νεκροθάφτης τῆς ἐντιμότητός σας (σὶ τὸ κάτω τῆς

γραφῆς αὐτὸ ἐνδιαφέρει ἄτομα, ὅποια κι' ἂν εἶν' αὐτὰ τὰ ἄτομα), μὰ ὑπονομευτῆς τοῦ Κρατικοῦ Βραβείου πού τὸ τραυμάτισε ἀθαράρευτα. Τὶ θλίψη καὶ ἀηδία... Καὶ φιλισταιϊσμός καὶ συναλλαγές ἀνάξιες προβολῆς, προερχόμενοι ἀπὸ—δῆθεν—πνευματικούς ἀνθρώπους, γνώρισε ὁ δῦσμοιρος αὐτὸς τόπος κατὰ κέρρο, μὰ τέτοιο μίγμα τεμπελιάς, ζαμανφουτισμοῦ καὶ φιάσκου εἶναι καταπληκτικό. Ἀσφαλῶς στὰ ξένα χρονικά δὲ βρέθηκε τὸ ἀνάλογό του. Καὶ συνεχίζουμε μὲ σᾶς κ. Δημ. Σαλαμάγκα.

Σᾶς θεωροῦμε ἓνα σεμνὸ ἄνθρωπο καὶ φίλο εὐγενικό. Σᾶς δίνουμε τὸ χέρι μας μὲ χαρά. Λέγαμε, πὼς κᾶν καὶ σᾶς λείπει τὸ τρέντο καὶ ἡ πλοὴ τοῦ δημιουργοῦ, ὅμως ἔχετε μιὰ συγκινητικὴ προσήλωσις στὴν ἱστορία τῆς πόλης μας καὶ οἱ σελίδες σας πού μιλοῦν γι' αὐτὴ διεκδικοῦν τὸ ἐνδιαφέρον. Ὅμως τώρα, κ. Σαλαμάγκα τί νὰ σκεφθοῦμε γιὰ σᾶς; Πὼς τὸ δεχτήκατε αὐτό; Πὼς μὲ τηλεγράφημά σας (μάλιστα μὲ ὑπερεπεῖγον τηλεγράφημα) δὲν εἰδοποιήσατε τὴν Ἐπιτροπὴ, δὲν τὴν προφυλάξατε ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τὴν πρωτάκουστη γκάφα τῆς, γιὰ νὰ μπαλώσει κάπως τ' ἀνεπανόρθωτα; Πὼς θ' ἀπλώσετε—ἂν δὲν τ' ἀπλώσατε—τὸ χέρι σας σὲ χρήματα πού ξέρετε πὼς δὲν σᾶς ἀνήκουν; Γιὰ τ' ἄλλο δηλαδὴ τὸν τίτλο τοῦ βραβευθέντος ἔργου μὲ τὸ Κρατικὸ βραβεῖο δὲ ρωτοῦμε, γιατί—δυστυχῶς—τὸν μεταχειριστήκατε διαφημιζοντάς τον στὴν ἔφημερίδα «Πρωῖνὸς Λόγος» τῶν Γιαννίνων. Θὰ διαβάσατε ἀσφαλῶς γιὰ τὸ νέο ποιητὴ κ. Νάνο Βαλαωρίτη, πού βραβευμένος κι' αὐτὸς ἔφετος μὲ τὸ Βραβεῖο ποιήσεως ἀπὸ τὴν ἴδια Ἐπιτροπὴ, τὸ ἀρνήθηκε γιὰ λόγους δικῶν του ἀρχῶν.

Μὰ οἱ ὑπεύθυνοι δὲν τελειώνουν ἐδῶ. Ὑπάρχουν καὶ κάποιοι ἄλλοι στὴν πόλη μας, πού γνώριζαν τὸ φιάσκο καὶ εἶχαν τὸν τρόπο νὰ τὸ καταγγείλουν. Κι' ἀντὶ γι' αὐτὸ βγήκαν καὶ πανηγύρισαν. Καλὰ κι' ἀξιέπαινα τ' ἄλλα (τὰ λαογραφικά καὶ ἱστορικά «ἀνάμικτα» πού καὶ βέβαια τοῦ ἀξίζουν), ἀλλὰ γιὰ τὰ ταξιδιωτικὰ του! Λοιπὸν, τὰ δίκαια βέλη ἓνα - ἓνα στοὺς στόχους τους: Τὶ ἔχει ν' ἀπαντήσῃ ἡ ἐπίσημη Ἐπιτροπὴ, ὁ συγγραφέας, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια»;

*

(Ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Κουκκίδη (ὑποψηφίου διεκδικητοῦ τοῦ ἰδίου βραβείου στὸν «Ἀνεξάρτητο Τύπο» τῆς 4—11—59).

Ἀξιότιμε κ. ὑπουργέ

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ἀντίληψιν ὑμῶν διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν ὀρισμένων πράξεων, εἰς τὰς ὁποίας προσέβη ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν λογοτεχνικῶν κρατικῶν βραβείων καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἀρμοδιότητός της καὶ κατὰ παράβασιν τῆς καθιερωμένης νομιμότητος.

Α) Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπένειμεν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τοπία καὶ Χρονικά» βιβλίον τὸ Α' βραβεῖον τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων. Ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶναι καταφανῶς αὐθαίρετος. Πράγματι τὸ βραβευθὲν ἔργον, ἄσχετον μὲ τὰ ταξίδια, εἶναι συλλογὴ ποιημάτων! Ποτὲ ἡ ποίησις δὲν ἐκρίθη ὡς περιέχουσα ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις.

Ἄλλ' ἰδοὺ ποῖον εἶναι τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τῆς συλλογῆς. Ἀπὸ τὰς 52 σελίδας τῆς (εἰς τὴν οὐσίαν 25, διότι, ὅπως συνηθίζεται εἰς τὰ ποιήματα, ἡ μισὴ σελὶς ἀφήνεται λευκὸς χάριτος) αἱ 5 ἔχουν ὡς θέμα ἐπικλήσεις πρὸς μερικὰ ἡπειρωτικὰ βου νὰ καὶ τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων (καὶ ἡ Παγὰ Λαλέουσα τοῦ Π. Νιρβάνα καὶ πολλὰ ποιήματα τοῦ Κ. Παλαμᾶ περιέχουν ἐπικλήσεις τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐκρίθησαν ὡς ἀπολέσαντα τὴν κυρίαν ιδιότητά των—τὴν ποιητικὴν μορφήν των, διὰ νὰ μεταβληθοῦν εἰς ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις) καὶ αἱ ὑπόλοιποι σελίδες εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς ποικίλα ἄλλα θέματα, ὅπως εἶναι ὁ Νεομάρτυρας, ὁ Κράγιης, τὸ Φθινόπωρο, ὁ Ἰμερος, Διαβαίνω ἀλήτης, Πιστεύω Κύριε, Περιπλανώμενος Ἰουδαῖος, Ἀνοιξη, κ.τ.λ., καθὼς καὶ εἰς μεταφράσεις (αὐταὶ εἶναι 24 σελίδες) Γάλλων ποιητῶν: Μπωντελαίρ, Ρισπέν, Σουλὺ Πριντόμ, καὶ ἄλλων) καὶ τοῦ Ὁρατίου.

Αὐτὰ εἶναι τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα περιέχει ἡ ὡς ἔργον ταξιδιωτικὸν βραβευθεῖσα ποιητικὴ συλλογὴ. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὅμως φαίνεται, ἠρκέσθη νὰ στηριχθῆ ἀπλῶς εἰς τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου: «Τοπία καὶ Χρονικά» καὶ ἀπεφάνθη ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι ταξιδιωτικὸν ἢ καὶ ἂν εἶδεν ἀκόμη τὸ περιεχόμενον του, θὰ ἐπροτίμησε τὴν μέθοδον τῶν

μεσαιωνικῶν καλογήρων, οἱ ὅποιοι ἐβάπτιζον τὰς χῆνας εἰς ψάρια (ἐπιτρεπόμενα τὴν Παρασκευὴν ἀπὸ τῆ καθολικῆν θρησκείαν) διὰ νὰ τὰς φάγουν. Ἔτσι δὲν ἐδίστασε νὰ μετουσιώσῃ τὴν ποίησιν εἰς ταξιδιωτικὸν ἔργον.

Ἐπιτρέψατέ με, κύριε ὑπουργέ, νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὸν ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς παραμεροσμὸν ὄλων τῶν ἔργων, τὰ ὅποια περιέχουν πραγματικὰς ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις (καὶ εἶναι τοιαῦτα ἐφέτος ἀρκετά).

Καὶ παρακαλῶ πολὺ ὅπως ἐν τῇ ἀρμοδιότητι ὑμῶν ὡς ἀρμοδίου ὑπουργοῦ ἀκυρώσῃτε τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐπιτροπῆς περὶ ἀπονομῆς τοῦ ταξιδιωτικοῦ βραβείου εἰς ἔργον μὴ ταξιδιωτικόν.

Β) Ἡ Ἐπιτροπὴ κατ' ἀνακοίνωσιν μέλους τῆς, καθώρισεν ὅτι ἀπὸ ἐφέτος τὰ πρῶτα βραβεῖα θ' ἀπονέμονται εἰς δοκιμασμένους λογοτέχνας, ὡς ἐπιβράβευσις διὰ τὴν ὄλην δρᾶσιν των καὶ τὰ δευτέρα εἰς τοὺς νέους, τοὺς εὕρισκομένους εἰς εὐόωνον ἐξέλιξιν. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὅμως συνῆλθε κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ, ἡ ὁποία καθορίζει σαφῶς τὸ ἔργον τῆς ὡς συνιστάμενον εἰς τὴν βράβεισιν τῶν καλυτέρων ἔργων, τῶν ὁποίων τὰ εἶδη κατονομάζονται.

Οὕτως ἡ Ἐπιτροπὴ παριδοῦσα τὴν ἰδιότητά τῆς ὡς ἐκτελεστικοῦ ὄργανου καὶ μετατρέψασα τὴν φύσιν τῶν βραβείων αὐθαιρέτως, κατέστησεν τὴν πράξιν τῆς ἀπαράδεκτον καὶ ἀκυρώσιμον. Διὸ παρακαλῶ πολὺ ὅπως θελήσετε νὰ προβῆτε εἰς τὴν ἐνδεδειγμένην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐιέργειαν.

ΚΩΝ. ΚΟΥΚΙΔΗΣ

Δημοσιογράφος Συγγραφεὺς

Ὁδὸς Φαίδρου ἀριθ. 13

*

Ἐπιστολὲς τῶν κ. κ. Σαλαμάγκα καὶ Δ. Κόκκινου «Βῆμα» τῆς 13-11-59

Κύριε Διευθυντά,

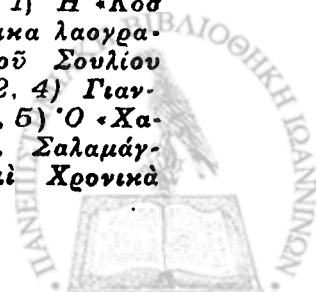
Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς στείλω ἀντίγραφο ἐπιστολῆς μου πρὸς τὸ περιοδικὸν «Ἐνδοχώρα» ἀπὸ σημείωμα τοῦ ὁποίου προεβλήθη ἡ γύρω ἀπὸ τὴ βράβεισίν μου συζήτηση:

«Σχετικὰ μὲ τίς, ἀπὸ μέρους τῆς Ὁμά-

δας τοῦ περιοδικοῦ «Ἐνδοχώρα» ἐπικρίσεις τοῦ τρόπου ἀπονομῆς τοῦ Κρατικοῦ βραβείου ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων 1958, ἀναφέρωμαι στὸ ἀπὸ 31 Ὀκτωβρίου ἔγγραφο τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Βραβείων—πρὸς ἀθηναϊκὴ ἑφημερίδα—ὅπου καὶ αἰτιολογεῖται ἡ πρότασις τῆς βράβεισης. Δὲν εἶχα ὑποβάλει γι' αὐτό, καμμιὰ ὑποψηφιότητα, καὶ οὔτε ἐπιδίωξα καμμιὰ διάκριση. Δὲν νομίζει ὅμως ὁ ὑποφαινόμενος, ὅτι θὰ ἦταν ἐποικοδομητικόν, γιὰ τὸ σύνολο τῆς ἐργασίας του—θᾶταν—ἀντίθετα—ἔλλειψη σεβασμοῦ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ βραβείων—ν' ἀπορρίψῃ αὐτὸς—καὶ μάλιστα, πρὶν περιέλθουν σὲ γνώση τοῦ αἰτιολογικά του στοιχείου—διακρίσεις προερχόμενες ἀπὸ τόσο γνωστοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ Κέντρου. Τίποτε, ἄλλωστε, ἀπολύτως δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ πάρουν νέες γιὰ τὸ θέμα ἀποφάσεις. Ὁ ἔλεγχος, ἦταν τότε ἐπιβαλλόμενος καὶ ἀποκατέστησε τὰ πράγματα στὴ θέσῃ τους· μὲ ἐξένισε ἐν τούτοις ἐπώδυνα ὁ τρόπος καὶ ἡ ἀπρόκλητη βιαιότητα τῶν ἐναντίον μου ἐπικρίσεων, τόσο περισσότερο, ὅσο γιατί, μὲ τοὺς περισσότερους τῆς Ὁμάδας τοῦ περιοδικοῦ, μὲ συνέδεαν αἰσθήματα συμπαθοῦς γνωριμίας καὶ φιλίας, ἀκόμα καὶ δεσμοὶ συνεργασίας σὲ πνευματικὰ πεδία. Οἱ ἀξιολογήσεις τέλος, τῶν ἐργασιῶν μου γενικά, ποὺ μὲ τὴν εὐκαιρία γίνονται στὴν «Ἐνδοχώρα», εἶναι βέβαια, γνῶμες τῶν μελῶν τῆς Ὁμάδας τῆς. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀποκλείει νὰ ὑπάρχουν, καὶ ἄλλες ἄλλων, διαφορετικῆς, ἐξ ἴσου τουλάχιστον ἀξιοπρόσεκτες».

Τὸ ἔγγραφο τῆς κριτικῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς, ὑπογραφόμενον ἀπὸ τοὺς κ. κ. Γ. Ζώραν, Α. Θρύλον, Β. Βαρίκαν, Α. Καραντώνη, Κ. Μπασιᾶν καὶ κυβερνητικὸν ἐπίτροπον κ. Γ. Κουρνοῦτον λέγει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀπονομῆς Κρατικῶν Βραβείων ἐξήτασε διὰ μακρῶν τὸ ἔργον τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα καὶ εἰδικώτερον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν χωρογραφίαν καὶ ἱστορίαν τῆς Ἠπειροῦ. Ὁ κ. Δ. Σαλαμάγκας, ὡς γνωστὸν, ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1958 τὰ ἑξῆς ἔργα: 1) Ἡ «Κόσσα» καὶ ἡ «Βληώρα», 2) Γιαννιώτικα λαογραφικὰ μελετήματα, 3) Ἡ κατὰ τοῦ Σουλίου ἐκστρατεία τῶν Τούρκων τοῦ 1772, 4) Γιαννιώτικα ἱστοριοδιφικὰ μελετήματα, 5) Ὁ «Χαλασμός» τοῦ νησιοῦ 1821, 6) Στ. Σαλαμάγκας (Βιογραφικὰ) καὶ 7) Τοπία καὶ Χρονικά

(ἀναδρομές) σὲ στίχο. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὄχι μόνον ἐμελέτησε τὰ ἔργα τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα, ἀλλὰ καὶ ἀναλυτικῶς εἰς πολὺν ὄρον συζήτησιν ἐξῆρε τὴν σημασίαν των καὶ τὴν ἀξιολογησάμενην συμβολὴν τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου. Ἀπένειμε λοιπὸν εἰς τοῦτον, καὶ νομίζομεν δικαίως, τὸ βραβεῖον τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων, διὰ τὸ σύνολον τῆς ἐργασίας του βραβεύσασα τυπικῶς ἐν ἓκ τῶν ἔργων του. Ἐξ ἀπλῆς ὁμως παραδρομῆς ἐγράφη ὅτι ἐβραβεύθη τὸ «Τοπία καὶ Χρονικά» τὸ ὁποῖον ἄλλωστε καὶ εἰς τὸ ἐξώφυλλον του ἔχει τὴν ἐνδειξιν, ὅτι πρόκειται περὶ στίχων, μέλη δὲ τῆς Ἐπιτροπῆς ἠσχολήθησαν μὲ τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα καὶ ἔγραψαν σχετικὰς ἀναλύσεις εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων.

Μὲ τιμὴ

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Γιάννινα Λεωφόρος Γεωργίου Β' 29

*

Κύριε Διευθυντά,

Ὁ θόρυβος πού προκλήθηκε ἀπὸ τὶς δημοσιεύσεις γύρω ἀπὸ τὸ βραβεῖο, πού δόθηκε στὰ «Τοπία καὶ Χρονικά» τοῦ κ. Δημ. Σαλαμάγκα, ὄχι μονάχα δὲν περιορίστηκε στὴν μορφή τῆς βραβεύσεως, ἀλλὰ ἔφτασε νὰ θίξῃ καὶ αὐτὸν ἀκόμα τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα ὡς πρόσωπο, ἐφ' ὅσον, ὀλίγετα ἀβασάνιστα, ἐπεξετάθη καὶ σὲ πολὺ πρόχειρα σχόλια εἰς βᾶρος τοῦ ὅλου ἔργου του. Κι' ἐπειδὴ ὁ κ. Σαλαμάγκας δὲν εἶναι οὔτε τυχαῖος οὔτε ἄγνωστος—τοῦλάχιστο στοὺς ἀνθρώπους πού σχετίζονται μὲ τὰ Γράμματά μας καὶ μὲ τὴν ἱστορία μας—αὐτὴ ἡ ἐπιδειχθεῖσα ἀπὸ μέρους τῶν κ. κ. συντακτῶν ἀκράτεια σοβαρότητος ἐπέφερεν ὅπωςδήποτε ἓνα σοβαρὸ ἠθικὸ τραῦμα καὶ στὰ ἦθη τῶν ἐφημερίδων μας. Διότι, νομίζω, πῶς θὰ ἦταν φρονιμώτερο, ἂν οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν ἐν λόγω ὑπόθεσιν, ἀντὶ νὰ κόπτονται διὰ τὴν... διασπάθισιν τῶν 5—6 χιλιάδων δραχμῶν—πού κι' αὐτὲς ἀκόμα δὲν δόθηκαν, πού δίδονται σ' ἕναν συγγραφέα ὑπερτριάκοντα βιβλίων πολυτιμώτατων καὶ στὴν δική μας καὶ στὴν ξένη βιβλιογραφία—ἐξ ὧν τὰ δύο βραβευμένα κι' ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν μὲ Ἀ' ἐπαινον—ἐφρόντιζαν νὰ μάθουν καλύτερα ποῖο εἶναι τὸ ἔργον τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα. Κι' ὅσον ἀφορᾷ γιὰ τὴν πράγματι ἐνδιαφέρουσαν ὑπόθεσιν τοῦ δημοσίου χρηήματος, ἴσως ἀλλοῦ γίνονται οἱ σπατάλες

χωρὶς τὴν ὀδύνην καὶ χωρὶς τὴν εὐλάβειαν πού ὀφείλεται στὸ πτωχὸ μας θησαυροφυλάκιο... Καὶ ἐν τέλει, πῶς ἀποτολμᾶται ἡ κατάργησις τῆς γνώμης τῆς ἐπιτροπῆς βραβεύσεως χωρὶς καμμιὰ συγκεκριμένη ἀπόδειξι γιὰ... μεροληψία ὑπὲρ τοῦ κ. Σαλαμάγκα; Νομίζω πῶς ἀρκετὰ «ἀλωνίστηκε» αὐτὴ ἡ ἀφορμὴ γιὰ δημόσια τιμπανοκρουσία.

Μετὰ τιμῆς

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Δ)ντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» Ἰωάννινα 7—11—1959.

Υ.Γ.—Κι' ἓνα ἐρώτημα: Ἀφοῦ ἡ ἀπόφασις τῆς βραβεύσεως ἐδημοσιεύθη, ὡς γνωστὸν, πρὸ τριμήνου, πῶς ἔγινε τώρα μόλις γνωστὸν τὸ «σκάνδαλον»; Αὐτὸ ὑποδηλώνει δυστυχῶς μίαν ἀσυγχώρητα ὄψιμη ἀφύπνισι πολλῶν λογίων καὶ πιὸ πολλῶν ἀκόμα δημοσιογράφων γιὰ τὰ πνευματικὰ μας ζητήματα... Εἶναι ὄντως λυπηρόν.

*

(Ἐπιστολὴ τοῦ κ. Α. Σακαλῆ στὸ «Βῆμα» τῆς 17—11—59.

Κύριε Διευθυντά,

Ἄν καὶ ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω ὅτι ὁ δημιουργηθεὶς θόρυβος γύρω ἀπὸ τὴν ἀπονομὴ τῶν ἐφετεινῶν λογοτεχνικῶν βραβείων τελικὰ θὰ ἐπιφέρῃ ζημίαν στὸν λογοτεχνικὸ κόσμον—καὶ ἐπεσήμανα ἤδη τὸν κίνδυνον αὐτὸ—ἐν τούτοις, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἀπαντήσω σὲ ὠρισμένα σημεῖα τῆς προχθεσινῆς ἐπιστολῆς τοῦ κ. Σπ. Γιαννάτου, πού εἶχε ἓνα χαρακτηριστικὸν προσωπικῆς ἀντιδικίας μαζί μου. Διατηρῶ ἀπαρασάλευτες, ἐπάνω εἰς τὸ θέμα αὐτό, τὶς βασικὰς πεποιθήσεις μου, ὅτι δηλαδή ἡ Ἐπιτροπὴ ἐνήργησε ἐντελῶς καλοπροαίρετα καὶ ἐπειδὴ ἐθεώρησε ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ ταξιδιωτικὰ βιβλία τῆς χρονιάς δὲν ἦταν κατάλληλον γιὰ τὸ σχετικὸ βραβεῖο, ἀπεφάσισε νὰ τὸ ἀπονεύμῃ «κατ' οἰκονομίαν» στὸ συνολικὸ πνευματικὸ ἔργον τοῦ Δ. Σαλαμάγκα. Καὶ ὅτι τὸ μόνον σφάλμα τῆς Ἐπιτροπῆς σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεσιν εἶναι ὅτι δὲν αἰτιολόγησε δημόσια ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν ἀπόφασίν της μὲ τὸν παραπάνω σὺν λογισμόν ὥστε νὰ τὴν καταστήσῃ ἀπόλυτα ἀδιάβλητη. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὁμως αὐτοῦ μέχρι τῶν νὰ παρουσιάζεται ἡ παράλειψι

αὐτὴ σὰν πρωτοφανὲς σκάνδαλο ὑπάρχει τεράστια διαφορὰ. Ἄλλωστε καὶ ἡ ἀνακοίνωσι τῶν Λογοτεχνικῶν Σωματείων, τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖται ὁ κ. Γιαννάτος ὁμιλεῖ περὶ «ἀνωμαλιῶν» καὶ ὄχι περὶ σκανδάλου. Ἄλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπορία τοῦ κ. Γιαννάτου, πῶς «δύο ἄνθρωποι κατώρθωσαν νὰ ἐπιστρατεύσουν ὀκτὼ ἔφημερίδες» ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών των, ἔχω νὰ προσθέσω ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι δὰ καὶ πολὺ δύσκολο προκειμένου γιὰ δυὸ πεπειραμένους ἐπιλέκτους δημοσιογράφους, ἐπικαλουμένους τὴν συμπαράστασι τῶν συναδέλφων των καὶ μάλιστα ὅταν παρουσιάζουν στοιχεῖα—ὅπως ἡ παραλείψει τῆς Ἐπιτροπῆς—ποὺ ἤμπορουν νὰ δώσουν ἀφορμὴ σὲ συζητήσεις καὶ περερμηνεῖς. Βασικὸ μόνον εἶναι—καὶ ἐπιμενω ἰδιαίτερα σ' αὐτὸ—ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς λογοτέχνες μας δὲν ἀναμίχθηκε στὴν ἐκστρατεία αὐτὴ. Μήπως λοιπὸν ἡ σιγὴ τους εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν ἀπόψεών τους ἔναντι ἐνὸς θορύβου ποὺ δὲν τοὺς συγκινεῖ; Τώρα ἂν, ὅπως γράφει ὁ κ. Γιαννάτος, τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς συνήθως συνέρχονται «χωρὶς νὰ ἔχουν κόψει τὰ φύλλα τῶν βιβλίων ποὺ θὰ κρίνουν καὶ ὄχι σπάνια θὰ εἰσηγηθῶν» αὐτὸ εἶναι ἓνα θέμα ποὺ ἀφορᾷ τὰ ἴδια τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ποὺ πιστεύω ὅτι τώρα θὰ ἀναγκασθῶν νὰ λύσουν τὴ σιγὴ τους γιὰ νὰ ἀπαντήσουν στὴν κατηγορία αὐτὴ. Στὴ συγκεκριμένη περίπτωσι πολλὰ ἰσχυρὰ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς (Κ. Δημαρᾶς, Ἄλκης Θούλος, Α. Καραντώνης, Β. Βαρίκας) καθὼς καὶ ὁ εἰδικὸς γραμματέας τῆς (Ἄγγ. Φουριώτης) εἶχαν ὄχι μόνον διαβάσει, ἀλλὰ καὶ κρίνει καὶ κατατάξει τὰ βιβλία τοῦ κ. Σαλαμάγκα, ἀπὸ τὶς στήλες ἐγκρίσεων ἀθηναϊκῶν ἔφημερίδων καὶ τὸ Ραδιόφωνο. Ἄλλωστε, τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἔχουν μόνον τοὺς τὸση «πνευματικὴ ἐπιφάνεια» ὅπως παραδέχεται ὁ κ. Γιαννάτος, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκη τῆς ἰδικῆς μου «συνηγορίας». Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔβρι το πρᾶγμα καὶ ἂν παραδεχθῶμε ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ προέβη σὲ παραλείψεις—καλοπροαίρετα πάντοτε—ποὺ ὅμως δὲν μποροῦν νὰ πάρουν τὴν μορφή σκανδάλου, ὅτι οἱ ὀλιγώτερον δικαιούμενοι νὰ μιλήσουν πρῶτοι—γιατὶ φυσικὰ ἀνακίνησις

τοῦ θέματος σὲ ἐπαρχιακὸ περιοδικὸ δὲν ἔχει σημασία, ὅση οἱ ἐπιστολὲς σὲ ἡμερησίαις ἀθηναϊκῆς ἔφημερίδες—ἦσαν οἱ συνυποψήφιοι γιὰ τὰ κρατικὰ βραβεῖα. Γιατὶ ἄλλοίμονο ἂν οἱ ἐκάστοτε ἀπορριπτόμενοι ἀπὸ οἴονδῆποτε πνευματικὸ διαγωνισμὸν δημιουργοῦσαν μιὰ παρόμοια ἀναταραχὴ. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος, τὴν «χωρὶς περίσκεψιν» κατάληξι τοῦ κ. Γιαννάτου καὶ τὴν συνέχεια τοῦ Καβαφικοῦ στίχου, προτιμῶ νὰ μὴν ἀντιστρέψω τὴν φράσιν.

Μετὰ τιμῆς
ΑΝΔΡ. ΣΑΚΑΛΗΣ

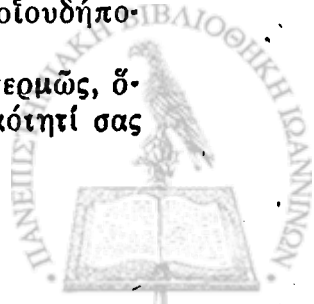
(Ἀπάντησι τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Βραβείων κ. Γ. Ζῶρα στὴν «Καθημερινή» τῆς 17-11-59)

Κύριε Διευθυντά,

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ «Ἐπικαίρου» τῆς «Καθημερινῆς» ὑπὸ τὸν τίτλον «Βουί» δημοσιευθέντος εἰς τὸ φύλλον σας τῆς παρελθούσης Κυριακῆς, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παράσχω τὰ ἀκολούθους πληροφορίας:

Ἡ Κρατικὴ Ἐπιτροπὴ βραβεύσεως λογοτεχνικῶν ἔργων ἔχει ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην διὰ τὴν κρίσιν τῆς καὶ σέβεται τὸ δικαίωμα παντὸς πολίτου νὰ φρονῇ ὅτι ἡ ἀπόφασίς τῆς εἶναι πεπλανημένη ἢ ὄχι. Ἐκεῖνο, ὅμως, ὅπερ ἐξένισε τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον διαμαρτυροῦμεθα, εἶναι ἡ ἀναγραφείσα εἰς τὸ «Ἐπικαιρόν» σας πληροφορία ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἔλαβε τηλεφώνημα ξένου πρὸς τὴν σύνθεσίν τῆς προσώπου καὶ ὅτι ἐπροχώρησεν εἰς συναλλαγὴν ἀπάδουσαν πρὸς τὸ πνευματικὸν ἔργον τῆς. Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη καὶ ὑπευθύνως σᾶς διαβεβαίω ὅτι οὔτε ἀμέσως οὔτε ἐμμέσως διευτυπώθη παράκλησις ἢ ἐγένετο ὑπόδειξις παρ' οἴουδῆποτε πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν ἢ μεμονωμένως πρὸς μέλος τῆς πρὸς ἐπίδειξιν εὐνοίας πρὸς τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν συγγραφέα. Τοῦτο, ἄλλωστε, καταφαίνεται καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ὄλων τῶν ἐτῶν, ὅπου ἐκφράζεται ἡ ἰκανοποίησις αὐτῆς πρὸς τὸν ἀρμόδιον Ὑπουργόν, διότι οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν ἠσχρήθη αὕτῃ πίεσις ὑπὲρ οἴουδῆποτε κρινομένου.

Κατὰ συνέπειαν παρακαλῶ θερμῶς, ὅπως ἐν τῇ ἐγγνωσμένῃ ἀντικειμενικότητι σας

ἐπανορθώσητε τὴν ἀποδοθεῖσαν μομφὴν ἣτις τόσον ἀνακριβῶς καθάπτεται τῆς προσωπικῆς ὑπολήψεως τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς βραβεύσεως
λογοτεχνικῶν ἔργων

Γ. ΖΩΡΑΣ

(Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν)

*

(Εἰδικὸ ρεπορτάζ ἐφημ. «Ταχυδρόμος» τῆς 21
—11—59.

Ἡ ἱστορία τῶν Κρατικῶν Λογοτεχνικῶν Βραβείων ἀρχίζει ἀπὸ πολὺ παλιά. Ἐδῶ καὶ περισσότερο ἀπὸ 15 χρόνια περίπου. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ Κράτος ἀπεφάσισε νὰ διαθέσῃ ἓνα ποσὸ, μᾶλλον σημαντικό, γιὰ τὴν ἠθικὴ ἐπιβράβευση τῆς ἐργασίας τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυσή τους μετὰ τὴν ἀγορὰ ὄρισμα ἀριθμοῦ ἀντιτύπων ἀπὸ τὰ βιβλία τους. Ἀνέγραψε λοιπὸν στὸν προϋπολογισμὸ ἓνα ποσὸ ποὺ ἀντιστοιχεῖ μετὰ 600,000 περίπου σημερινῆς δραχμῆς τὸ χρόνο. Κι' αὐτὸ συνεχίζεται ὡς τὰ σήμερα. Μὲ μιὰ μονάχα διαφορὰ: Τὸ Κράτος, παίρνοντας τὴν ἀπόφαση νὰ διαθέσῃ τὸ ποσὸ αὐτό, δὲν καθώρισε συγχρόνως καὶ μετὰ ποῖο τρόπο θὰ γινόταν ἡ ἐνίσχυση. Βάσει δηλαδὴ ποιῶν κριτηρίων θὰ γινόταν ἡ διάθεσή του.

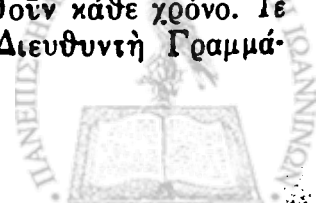
Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ διαχείρισή του νὰ ἀφιεθῆ στα χέρια τοῦ ἐκάστοτε ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶναι φυσικὸ, τὸ χρησιμοποιοῦσε ἀποκλειστικὰ γιὰ ἐνίσχυση τῆς κομματικῆς του ἐπιρροῆς, χωρὶς νὰ δίνει λόγον σὲ κανένα καὶ χωρὶς ἐλεγεῖν. Ἔτσι, τὸ ποσὸ αὐτό, ποὺ προωρίζονταν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν λογοτεχνῶν, δινόταν σὲ ἀγνωστούς καὶ ἀσήμαντους ἀνθρώπους ποὺ κύκλοφοροῦσαν διάφορα δῆθεν «ἐθνικῶν» περιεχομένου λαθρόβια ἐντυπα, γιὰ αὐτοὶ συνήθως εἶχαν τὰ πολιτικὰ μέσα ἀλλὰ καὶ τὸ θράσος νὰ γίνωνται «τσιμποῦρι» στοὺς διάφορους ὑπουργούς. Σημαντικὸ μέρος ἐπίσης δινόταν σὲ διαφορὰ σωματεῖα (ποὺ κι' αὐτὰ καμμιά σχέση δὲν εἶχαν μετὰ τὴν λογοτεχνίαν) τῆς ἐκλογικῆς περιφερείας τῶν ἐκάστοτε ὑπουργῶν. Ἔτσι τὸ ποσὸ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων εἶχε κατανήσει ὄργανο γιὰ

τὴν ἐξαγορὰ ψήφων ἐκ μέρους τῶν διαφορῶν ὑπουργῶν καὶ κομματάρχων.

Ἡ ἀνεξέλεγκτη διάθεση τῶν ἑξακοσίων αὐτῶν χιλιάδων δραχμῶν συνεχίζονταν μέχρι τὸ 1955, χωρὶς κανένας νὰ διαμαρτύρηται. Ἄλλοι γιὰτὶ ἀγνοοῦσαν τῆς ὑπαρξῆς τῆς πιστώσεως, ἄλλοι γιὰτὶ θεωροῦσαν μάταιη τὴν διαμαρτυρίαν. Ἡ κατάστασις ἄλλαξε ὅταν πρὶν πέντε χρόνια περίπου, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Διευθύνσεως Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ ὑπουργείου Παιδείας τοποθετήθηκε ὁ κ. Γ. Κουρνούτος. Μόλις ὁ κ. Γ. Κουρνούτος ἀνεκάλυψε τὴν ὑπαρξὴ τῆς πιστώσεως αὐτῆς καὶ διεπίστωσε τὸν τρόπον μετὰ τὸν ὁποῖον γινόταν ἡ διάθεσίς της, μετὰ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν ἀρμόδιον ὑπουργόν, πρότεινε νὰ ἐξουθενηθῇ ὁ τρόπος, ὥστε τὸ κονδύλι νὰ διατίθεται γιὰ τὸ σκοπὸν γιὰ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐγκριθῆ καὶ συγχρόνως νὰ διανεμέται κατὰ τρόπον ἀδιάβλητον. Ἡ πρότασίς του, ὅπως ἦταν φυσικὸ, συνάντησε τὴν ἐπίμονη ἀρνήσιν ἐκείνων ποὺ τὸ διαχειρίζονταν.

Ἡ Διεύθυνσις ὅμως Γραμμάτων τοῦ ὑπουργείου ἐπέμενε μέχρις ὅτου ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας διορίστηκε ὁ κ. Γεροκωστόπουλος ὁ ὁποῖος ὄχι μονάχα δέχθηκε τὴν πρότασιν τοῦ κ. Γ. Κουρνούτου, ἀλλὰ καὶ ἀπεφάσισε νὰ διορίσῃ εἰδικὴ ἐπιτροπὴν, ἀπὸ πρόσωπα ἀδιάβλητα, στὴν ὁποῖαν νὰ ἀναθέσῃ «ἐν λευκῶν» τὴν διαχείρισιν τοῦ ποσοῦ χωρὶς καμμιά παρέμβαση τοῦ ὑπουργείου. Καὶ ἡ ἐπιτροπὴ συνεστήθη πρᾶγματι (ὅπως γενικὰ ἀναγνωρίσθηκε), ἀπὸ τὰ πρὸ ἀρμόδια πρόσωπα: Τοὺς καθηγητὰς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας στὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, τέσσαρες ἀπὸ τοὺς γνωστότερους κριτικούς τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων καὶ τὸν Διευθυντὴ Γραμμάτων, τοῦ ὑπουργείου Παιδείας.

Ἀπὸ τὰ ἑπτὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς οἱ δύο πρῶτοι συμμετεῖχαν «*ex officio*», δηλαδὴ λόγῳ ἀξιώματος. Ἡ συμμετοχὴ τῶν τριῶν κριτικῶν κρίθηκε σκόπιμη, γιὰτὶ οἱ συγγραφεῖς μιὰ καὶ τοὺς στέλλουν τὰ βιβλία τους γιὰ κρίσιν, φυσικὸ εἶναι νὰ τοὺς ἀναγνωρίζουν καὶ τὸ δικαίωμα (κατὰ τεκμήριον τουλάχιστον) νὰ ἀποφασίζον γιὰ τὸ ποῖα βιβλία ἀξίζει νὰ βραβευθῶν κάθε χρόνο. Τέλος, ἡ συμμετοχὴ τοῦ Διευθυντῆ Γραμμά-

των κρίθηκε αναγκαία για να υπάρχει στην επιτροπή και ένας εκπρόσωπος του ύπουργείου.

Στην 'Επιτροπή ανατέθηκε εν λευκῷ ἡ διαχείριση τοῦ ποσοῦ τῶν ἑξακοσίων χιλιάδων. Δὲν τῆς ἐτέθη δηλαδὴ κανένας περιορισμός, οὔτε σχετικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν βραβείων ποὺ θὰ ἀπένεμε κάθε χρόνο, οὔτε γιὰ τὸ ποσὸ ποὺ θὰ ἀντιπροσώπευε κάθε ἔπαθλο, οὔτε γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ εἶδος στὸ ὁποῖο θὰ ἀπονέμονταν τὰ βραβεῖα. Κι' αὐτό, γιὰτὶ ἡ ποιότητα τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς φυσικὸ εἶναι νὰ παραλλάξῃ ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον. Ἐνῶ δηλαδὴ τὸν ἕνα χρόνο μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν π. χ. δύο ἢ καὶ περισσότερα βιβλία μελέτης, ἀξία νὰ βραβευθοῦν, τὸν ἐπόμενο δὲν ἀποκλείεται νὰ μὴν ὑπάρχῃ κανένα ποὺ νὰ ἀξίζει αὐτὴ τὴν τιμὴ.

Προκειμένου, λοιπόν, νὰ βραβευθοῦν ἔργασίες δευτέρας καὶ τρίτης ποιότητος καὶ νὰ ξεπέσῃ ὁ θεσμός, τὸ ὑπουργεῖο γιὰ τὴ διαφύλαξιν ἀκριβῶς τοῦ κύρους τῶν βραβείων ἔδωσε τὸ δικαίωμα στὴν 'Επιτροπὴ νὰ καθορίζῃ κατὰ τὴν ἀπόλυτη καὶ δικιὰ τῆς κρίσης ποῖα εἶδη θὰ βραβευθοῦν κάθε χρόνο καὶ ἀκόμα ν' ἀπονέμῃ «κατ' οἰκονομίαν» βραβεῖα σὲ βιβλία ποὺ δὲν ἀνήκουν ἐπακριβῶς στὸ εἶδος ποὺ ὑποδηλώνει κάθε φορὰ ἡ ὀνομασία τοῦ βραβείου.

Καὶ περισσότερο μάλιστα: Ἡ ὑπουργικὴ ἀπόφαση ἔδινε τὸ ἐλεύθερο στὴν 'Επιτροπὴ, ὅταν δὲν ὑπῆρχαν βιβλία ἀξία νὰ τιμηθοῦν μὲ τὸ ἔπαθλο, νὰ βραβεύῃ τὴν προσπάθειαν στὸ σύνολό τῆς ἑνὸς συγγραφέα, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ ἕνα ὁποιοδήποτε βιβλίον του. Ἔτσι ἡ ὀνομασία τῶν βραβείων ἔμεινε ἐντελῶς ἐνδεικτικὴ. Τόσο τὸ ἕνα ὅσο καὶ τὸ ἄλλο δικαίωμα τῆς ἢ 'Επιτροπῆς τὸ χρησιμοποίησε εὐρύτατα, ὅπως δείχνουν οἱ ἐκθέσεις τῆς τῶν προηγουμένων ἐτῶν, ποὺ ἔχουν καὶ ὅλας δημοσιευθῆσιν στὸν φιλολογικὸ Τύπον.

Οἱ ἀποφάσεις τῆς 'Επιτροπῆς, τόσο γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῶν βραβείων ὅσο καὶ τὴν ἀγορὰ βιβλίων γιὰ τὶς βιβλιοθήκας, ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀκόμα χρόνο συνεκέντρωσαν τὴν ἐξομότην ἀναγνώριση. Παράπονα, βέβαια, ἀπὸ μέρους μερικῶν ἀποτυχόντων ἀκούστηκαν. Κανεὶς ὅμως δὲν ἀμφισβήτησε τὴν ἀξία τῶν βιβλίων ποὺ βραβεύτηκαν, οὔτε ἀρ

νήθηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ βραβευθοῦν. Ἀπλῶς εἰλώθηκε ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα ἀξία γιὰ τὴν τιμὴ αὐτὴ. Πράγμα, ἴσως, φυσικόν, μὴ καὶ ἡ 'Επιτροπὴ ἦταν συχνὰ ὑποχρεωμένη νὰ κἀν ἐπιλογὴ μεταξὺ βιβλίων τῆς ἰδίας — ἢ περίπευ τῆς ἰδίας ποιότητος.

Προσγράφεται, μάλιστα, στὸ ἐνεργητικὸ τῆς 'Επιτροπῆς καὶ κάτι ἄλλο: Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης καὶ ἡ ἀπουσία ἀπὸ τὴν κρίση τῆς ὁποιασδήποτε πολιτικῆς ἢ ἄλλης προκαταλήψεως. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὴ βράβευση τοῦ Νίκου Καζαντζάκη, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ἀμφέβαλλε μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, γιὰτὶ εἶχε πεισθῆ ὅτι «θὰ πέθαινε χωρὶς νὰ πάρῃ τὴν παραμικρὴ διάκριση ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος». Καὶ ἡ βράβευση τοῦ συγγραφέα τοῦ «Καπετὰν Μιχάλη» γίνηκε ὅταν ὁ θόρυβος γιὰ τὸν «Τελευταῖον πειρισμὸν» βρισκόταν στὸ φῶρτε του καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπειλοῦσε νὰ τὸν ἀφορίσῃ. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους λογοτέχνους, γιὰτὶ ἡ 'Επιτροπὴ, ὑπολογίζοντας τὴν ἀξία τῶν ἔργων τους, ἀρνήθηκε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψη τῆς τὴν πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ τοποθέτησή τους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δεχθῆ τοὺς μύδρους τοῦ ἀντιδραστικοῦ Τύπου.

Ἡ ἴδια γραμμὴ κρατήθη καὶ τὰ ὑπολοιπα χρόνια, πρᾶγμα ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὸ κύρος τῶν Κοιτικῶν Βραβείων νὰ μεγαλώνῃ συνεχῶς. Σὲ τέτοιο μάλιστα βαθμὸ, (ποὺ ὅπως μᾶς ἀναφέρθηκε ἀπὸ μέλη τῆς 'Επιτροπῆς), γνωστὸτατοὶ λογοτέχνες, προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν βράβεισίν τους προσπάθησαν νὰ ἐμφανίσουν τὰ βιβλία τους μὲ διορθωμένη ἐκ τῶν ὑστέρων ἡμερομηνία ἐκδόσεως ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ περιληφθοῦν στὴν κρίση—χωρὶς ὅσισο νὰ τὸ καταφέρουν

Ἔτσι ἡ 'Επιτροπὴ συνέχιζε κάθε χρόνο τὸ ἔργο τῆς μὲ τὴν ἴδια σύνθεση, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν δευτέραν καὶ ὅλας χρόνια, γιὰτὶ δὲν τοῦ ἦταν εὐκόλον νὰ μετέχῃ στὶς συνεδριάσεις τῆς 'Επιτροπῆς. Βάσει τῶν ἀποφάσεων τῆς ἀπενεμήθησαν τὰ τελευταῖα χρόνια 40 περίπου βραβεῖα καὶ ἀγοράσθησαν πάνω ἀπὸ 20.000 τόμοι λογοτεχνικῶν βιβλίων, χωρὶς κανεὶς νὰ μπο

ρέση να κατηγορήσει την 'Επιτροπή για σφάλμα ή αξιόμιμη παραλείψη.

Αυτά μέχρι την περασμένη εβδομάδα. 'Οπότε ξαφνικά το αναγνωστικό κοινό έπληροφορείτο ότι βρίσκεται μπροστά σ' ένα «τεράστιο σκάνδαλο». 'Ετσι τουλάχιστον το ένεφάνισαν οι λογοτεχνικές στήλες των εφημερίδων. 'Η πρώτη νύξη έγινε από ένα περιοδικό των 'Ιωαννίνων. 'Ακολούθησε η επιστολή ενός αποτυχόντος υποψηφίου. Τον σεγοντάρησε και δεύτερος αποτυχών επίσης υποψήφιος και ο θόρυβος γενικήκε.

Πού βρίσκεται όμως το «σκάνδαλο»; 'Η κατηγορία των επικριτών της 'Επιτροπής είναι σαφής: Τό βραβείο «Ταξιδιωτικών έντυπώσεων» με έπαθλο 7 χιλ. δραχ. για το έτος 1958, δόθηκε σε μιὰ ποιητική συλλογή: Στο βιβλίο του 'Ηπειρώτη λογίου κ. Δ. Σαλαμάγκα «Τοπία και χρονικά». Και ακολουθεί το συμπέρασμα:

1) 'Η 'Επιτροπή δέν διάβασε τό βιβλίο πού βράβευσε. 'Αν τό είχε διαβάσει δέν ήταν δυνατό νά βραβεύσει στίχους αντί «Για ταξιδιωτικές έντυπώσεις».

2) 'Η 'Επιτροπή χαρίστηκε στον συγγραφέα. 'Οντας εκ των προτέρων αποφασισμένη όπωσδήποτε νά τον βραβεύσει, γελάστηκε από τον τίτλο και του έδωσε τό βραβείο.

3) Αυτό σημαίνει ότι η 'Επιτροπή δέν διαβάζει τά βιβλία πού κρίνει. 'Επαφίεται στη γνώμη του είσηγητή σε κάθε είδος, την όποία άρκεϊται νά έγκρίνη.

Κατάληξη: 'Ακύρωση του βραβείου και την κεφαλή της 'Επιτροπής επί πίνακι!

Αυτό είναι τό καιηγορητήριο. 'Εντυπωσιακώτατο, καθώς βλέπετε. Και όπως μάς ώμολόγησαν τά ίδια τά μέλη της 'Επιτροπής, ένα κι ένα για δημοσιογραφική εκμετάλλευση. Μονάχα όμως, ισχυρίζονται, αν σταθί κανείς στις έξωτερικές ένδείξεις, χωρίς νά έξετάσει την ούσία του ζήτηματος. Γιατί αν τό θέμα έξετασθί στην ούσία του, τότε όλο τό καιηγορητήριο πέφτει. Και τό δίκαιο βρίσκεται πρós τό μέρος των κριτών. Για νά υποδείξει την όρθότητα της απόψεώς της, η 'Επιτροπή αναφέρεται στα εξής επιχειρήματα:

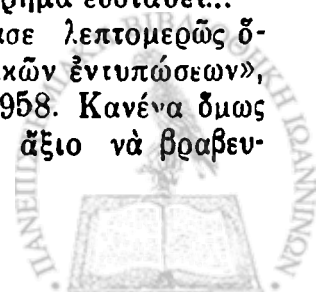
ΠΡΩΤΟ: 'Η 'Επιτροπή δέν άγνοούσε τό βιβλίο. 'Απόδειξη ότι στον κατάλογο των

υπό κρίση βιβλίων, ό όποιος δημοσιεύτηκε και στα «Νέα» πρós της άπονομής των βραβείων, τό βιβλίο «Τοπία και Χρονικά» αναφέρεται ως ποιητική συλλογή. 'Εκτός αυτού μέλη της 'Επιτροπής, όπως οι κ.κ. Καραντώνης και Δημαράς, ό πρώτος από τό Ραδιοφωνικό Σταθμό 'Αθηνών, και ό δεύτερος από την τακτική έπιφυλλίδα του στο «Βήμα», έκριναν τά βιβλία του κ. Σαλαμάγκα μήνες όλόκληρους πρην δοθί τό βραβείο. 'Ο πρώτος, μάλιστα, χαρακτήρισε ως μετριώτατους τους στίχους των «Χρονικών και Τοπίων», έξάρας, αντιθέτως, την άλλη πνευματική συνεισφορά του συγγραφέα. 'Αρα θέμα άγνοίας του βιβλίου από την 'Επιτροπή δέν τίθεται.

ΔΕΥΤΕΡΟ: 'Αν η 'Επιτροπή έπρόκειτο νά χαρισθί σε κάποιον, αυτός δέν θα ήταν άσφαλώς ό συγγραφέας των «Τοπίων και Χρονικών» και μάλιστα για τό μικρότερο από τά βραβεία πού άπονέμει, αφού τό χρηματικό έπαθλό του είναι μόλις 7.000 δραχ. 'Ο κ. Σαλαμάγκας συστηματικός έρευνητής του ήπειρωτικού χώρου, είναι άκόμη και κατ' όψιν άγνωστος σε όλα σχεδόν τά μέλη της 'Επιτροπής, η όποία χωρίς, νά υπολογίσει «περγαμηνές και όνόματα», στέκεται αποκλειστικά στην ούσία του έργου. Με την βράβευση του κ. Σαλαμάγκα θέλησε νά υπογραμμίσει την αξία της προσφοράς των άφανών πνευματικών έργων της επαρχίας.

ΤΡΙΤΟ: Δέν άληθεύει ότι η 'Επιτροπή δέν διαβάζει τά βιβλία. 'Η πλειοψηφία των μελών της είναι «έν ενεργεία» κριτικοί. Οι στήλες πού κρατάνε στις εφημερίδες η τά περιοδικά, άποδεικνύουν ότι δέν μένει αξιόλογο βιβλίο, πού νά μην τό διαβάσουν και νά τό κρίνουν. 'Οσο για τά υπόλοιπα μέλη, αν τυχόν δέν έχουν υπ' όψη τους κανένα από τά υποψήφια για τό Βραβείο βιβλία, γιατί αρχικά γίνεται εκλογή πέντε η έξη βιβλίων μεταξύ των όποιων γίνεται η τελική κρίση, υποχρεώνονται νά τά διαβάσουν πρην την τελική κρίση. Ούτε λοιπόν και τό τελευταίο επιχειρήμα εύσταθεί...

'Η 'Επιτροπή έξήτασε λεπτομερώς όλα τά βιβλία «ταξιδιωτικών έντυπώσεων», πού κυκλοφόρησαν τό 1958. Κανένα όμως από αυτό δέν έθώρησε αξίο νά βραβευ-

θῆ. Ὑστερα ἀπὸ αὐτό, ὁ εἰσηγητὴς πρότεινε νὰ ἐφαρμοσθῆ ἡ «κατ' οἰκονομίαν» λύση. Νὰ βραβευθῆ, δηλαδή, τὸ ἔργο ἑνὸς συγγραφέως στὸ σύνολό του, ἔστω καὶ ἂν τὸ βιβλίον του δὲν ἀνῆκε στὸ εἶδος τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων. Καὶ προτάθηκε ὁ κ. Σαλαμάγκας, ὁ ὁποῖος τὸ 1958 εἶχε ὑπὸ κρίσιν πέντε βιβλία.

Τὸ δικαίωμα αὐτὸ τῆς «κατ' οἰκονομίαν λύσεως», ποὺ ὅπως εἶπαμε τῆς τὸ ἔδωκε τὸ ἴδιο τὸ ὑπουργεῖο, ἐπανειλημμένα στὸ παρελθὸν τὸ εἶχε χρησιμοποιήσει ἡ Ἐπιτροπὴ, χωρὶς μάλιστα νὰ ἀκουσθῆ καμμιά ἀντίρρηση. Ἔτσι πρόπερσι δόθηκε τὸ βραβεῖο Μυθιστορηματικῆς Βιογραφίας στὸ βιβλίον «Ὁ Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε, τοῦ καθηγητῆ κ. Θεοδωρακόπουλου, τὸ ὁποῖο καμμιά σχέση δὲν εἶχε μὲ τὴν μυθιστορηματικὴν βιογραφία. Ἄφου ἐπρόκειτο γιὰ μετάφραση καὶ ἀνάλυση τοῦ ποιητικοῦ δράματος τοῦ Γκαῖτε. Ἀλλὰ καὶ ἐφέτος τὸ ἴδιο ἐγένε. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τσίρκα γιὰ τὸν Καβάφη, ὄχι μονάχα μυθιστορηματικὴ βιογραφία δὲν εἶναι, ἀλλ' οὔτε καὶ βιογραφία. Πρόκειται γιὰ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Ἀλεξανδρείας, μὲ ἀναφορὰς στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ τῶν «Τειχῶν». Καὶ ὅμως κανεὶς δὲν βρέθηκε νὰ κατηγορήσῃ τὴν Ἐπιτροπὴ. Ἀσφαλῶς γιὰτὶ οἱ συνυποψήφιοι τοῦ κ. Τσίρκα ἦσαν λιγώτερο φίλοι τοῦ θορύβου ἀπὸ τοὺς συνυποψηφίους τοῦ κ. Σαλαμάγκα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ, συμπεραίνουσαν, βραβεύουσα τὸν κ. Σαλαμάγκα, βρισκόταν μέσα στὰ ὅρια τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς καὶ στὸν κανονισμό τῆς, ποὺ ὀρίζει ὡς ἀπλῶς ἐνδεικτικὴ τὴν ὀνομασία τῶν βραβείων. Ἐκαλε ὅμως καὶ μιὰ παράλειψη. Ὅταν ἀποφάσισε νὰ βραβεύσῃ τὸ ἔργο τοῦ κ. Σαλαμάγκα στὸ σύνολό του, δὲν ὥρισε συγχρόνως (ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶχε κάνει) καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ βιβλίου τοῦ Ἡπειρώτη συγγραφέα νὰ προσυπεγράφετο τὸ βραβεῖο. Ἄφηκε λευκὸ τὸ ζήτημα, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ εἰδικὸς γραμματεὺς τῆς νὰ διαλέξῃ—ἕνα κατὰ διαβολικὴ σύμπτωση, μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ—ἐνῶ ὁποιοδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ὑποψήφια βιβλία τοῦ συγγραφέα καὶ ἂν ναφερόταν, κανεὶς δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἀντιδράσῃ, ὅπως ἀκριβῶς ἐγένε καὶ στὶς πε-

ριπτώσεις τῶν κ.κ. Θεοδωρακόπουλου καὶ Τσίρκα.

Τὴν παράλειψη λοιπὸν τὴ δικιὰ τῆς, καὶ ἄς ἦταν ἐντελῶς τυπικὴ, καὶ τὴν ἀβλεψία τοῦ εἰδικοῦ Γραμματέα τῆς (ποὺ μετέχει σημειωτέον, χωρὶς ψῆφο στὶς συνεδριάσεις τῆς) πληρώνει τώρα ἡ Ἐπιτροπὴ. Καὶ ἐνῶ οὔτε «φιάσκο» οὔτε (πολὺ περισσότερο) «σκάνδαλο» ὑπάρχει, ὁ θόρυβος συνεχίζεται. Καὶ ὅσοι ἔχουν συμφέρον ἐξακολουθοῦν νὰ ψαρεύουν «στὰ θολὰ νερά». Μὲ κίνδυνον μάλιστα νὰ πληγωθῆ καίρια ἕνας θεσμὸς, ποὺ ὅλοι ἀναγνωρίζουν καὶ τὴ χρησιμότητα καὶ τὸ κῦρος, ποὺ ἀπέκτησε μέχρι τώρα. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ὁ κομματισμὸς ἐλλοχεύει πάντοτε καὶ ἡ διάθεση τῶν 600.000 δραχμῶν στὴν ἐκλογικὴ περιφέρεια τοῦ ἐκάστοτε ὑπουργοῦ, εἶναι ἕνας πειρασμὸς στὸ ὁποῖο δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀντισταθῆ ὁποιοσδήποτε πολιτευόμενος.....».

*

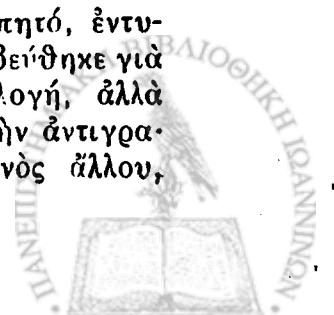
Ἀπαντητικὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ἀλκη Θούλου, στὴν «Ἐλευθερία» τῆς 21-11-59.

Ἐνα λάθος, μικρὸ, γιὰτὶ εἶναι τυπικὸ καὶ ὄχι οὐσιαστικὸ, ξύπνησε πάλι ἐκεῖνο ποὺ μ' ἀρέσει νὰ ὀνομάζω τὸ σύμπλεγμα τοῦ Ἡρόστρατου, τὴ μανία τῆς καταστροφῆς... γιὰ τὴν καταστροφή. Κι' ὅλας πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες μιὰ ἀφορμὴ ἀνάλογη, ὁ σάλος ποὺ προκάλεσε ἡ ἀπονομή, ἢ ἢ μὴ ἀπονομή ἑνὸς βραβείου, μοῦ εἶχε γεννήσει τὴν ἀπορία: πῶς ἐκεῖνοι ποὺ δὲν βραβεύονται χάνουν σὲ τέτοιο βαθμὸ τὴν ψυχραιμίαν τους, παρασέρνονται τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ὀργήν τους, ὥστε νὰ μὴν ἀντιλαμβάνονται ὅτι μὲ τὶς κραυγὰς τους πᾶν νὰ προξενήσουν ζημίαν, ὄχι μόνον γενικὴν, μὰ καὶ στὸν ἴδιον ἐαυτὸν τους;

Ἄς ἀφήσουμε ὅμως τὶς γενικότητες καὶ ἄς ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ συγκεκριμένον θέμα ποὺ ὑπῆρξε ἡ ἀφετηρία γιὰ νὰ ἐκδηλωθῆ ἄλλη μιὰ φορὰ «Τὸ Ἡροστράτειον Σύμπλεγμα».

Τὶ ἀκριβῶς συνέβη;

Ὡ! ἀσφαλῶς ἕνα λάθος χτυπητό, ἐντυπωσιακὸ γιὰτὶ φαινομενικὰ βραβεύθηκε γιὰ ταξιδιωτικὸ, μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ, ἀλλὰ ποὺ οὐσιαστικὰ περιορίζεται στὴν ἀντιγραφὴ ἑνὸς τίτλου βιβλίου ἀντὶ ἑνὸς ἄλλου,

δηλαδή σὲ μιὰ ἀβλεψία πού δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ ἓνα τυπογραφικὸ παρόραμα. Φυσικὰ ἡ ἀβλεψία αὐτὴ θὰ ἦταν σωστό, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀποφευχθῆ, ἔχει ὅμως καὶ κάποια δικαιολογία στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἀπέβλεψε νὰ βραβεύσῃ ἓνα ὀρισμένον ἔργο, ἀλλὰ τὸ συνολικὸ ἔργο ἑνὸς συγγραφέα. Ἔτσι δὲν ἔδωσε ἰδιαίτερη προσοχή, ὅπως θὰ ὀφείλε, τὸ ἀναγνωρίζω, σὲ ποῖο βιβλίον του εἰδικὰ θὰ τιμηθῆ. Ὁ συγγραφέας τὸν ὁποῖο προέκρινε ὕστερα ἀπὸ μελέτη τοῦ θέματος, πολλὰ συζητήσεις καὶ ἀνταλλαγὰς γνώμων, εἶναι ἓνας ἄνθρωπος πού καταναλώθηκε γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ διαφυλάξῃ στὰ βιβλία του ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὴν Ἡπειρὸν, καὶ νὰ προβάλῃ στὶς σελίδες τους τὴν κάθε της ὁμορφίαν, τὸ κάθε της ἀξιοθέατο. Ἡ βράβευσή του δὲν ἔχει λοιπὸν τίποτε τὸ χαριστικόν· εἶναι ἡ ἀναγνώριση μιᾶς ὀφειλῆς. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς θοροβοποιοὺς ὑποστηρίζουν ὅτι καὶ τ' ἄλλα του βιβλία δὲν εἶναι καθαρὰ ταξιδιωτικὰ· ἔχουν νομίζω ἄδικο. Τὸ ταξίδι δὲν εἶναι μόνον ἡ περιπλάνησις σὲ μακρυνὰς χώρας· ἂν δῶθῃ ἀποκλειστικὰ τοῦτο τὸ περιεχόμενον στὴ λέξη «ταξίδι» τότε ὕστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ὅταν ἡ ταχύτητα τῶν συγκοινωνιῶν θὰ ἔχῃ συντομεύσει ἢ καὶ καταργήσῃ τὶς ἀποστάσεις, καὶ φέρῃ στὴ γειτονιά μας καὶ τὰ πῶς ἀπόκεντρα μέρη, ταξίδι θὰ εἶναι μόνον ἡ ἀναχώρησις γιὰ τὴν σελήνη καὶ γιὰ τοὺς πλανῆτες. Ταξίδι εἶναι καὶ ἡ ἐξερεύνησις περιοχῶν πού βρίσκονται πολὺ κοντὰ μας—μὴπως δὲν τιτλοφόρησε ὁ Ξ. ντὲ Μαίστρο ἓνα βιβλίον του «Ταξίδι γύρω ἀπὸ τὴν κάμαρά μου»;—ταξίδι εἶναι καὶ ἡ περιήγησις, ταξιδιωτικὸν εἶναι καὶ τὸ βιβλίον πού μᾶς μεταδίδει τὶς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν θεὰ κόσμον πού δὲν μᾶς εἶναι πολὺ οἰκεῖοι, καὶ ἐκεῖνο πού ἔχει γιὰ κύριον σκοπὸν νὰ κατατοπίσῃ τὸν ἀλλοῦ ἐκδρομέα.

Πολὺ ἐπηρέασε τὴν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ σκέψις ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἢ ὁποῖα πάντα παραπονεῖται (παραβλέποντας ὅτι μιὰ πού οἱ συγγραφεῖς εἶναι στὴ μεγάλη τους πλειοψηφία συγκεντρωμένοι στὴν Ἀθήνα, εἶναι ἐπόμενον, σύμφωνα ἀκόμα καὶ μὲ τὸ νόμον τῶν πιθανοτήτων, αὐτοὶ νὰ δέχονται τὶς περισσότερες διακρίσεις) ὅτι οἱ πνευ-

ματικοὶ τῆς ἄνθρωποι παραγκωνίζονται, θὰ μπορούσε νὰ ἱκανοποιηθῆ μὲ τὴν βράβευσιν τοῦ κ. Σαλαμάγκα. Θὰ ἀποχτοῦσε τὸ πειστήριον ὅτι ὅταν ἓνας πνευματικὸς τῆς ἐργάτης προσφέρει καὶ ξεχωριστὸ οἱ Ἀθηναῖοι του συναδελφοὶ δὲν τὸν ὑπομῶν συστηματικὰ, δὲν τὸν λησμονοῦν.

Ἐν πάσει περιπτώσει ἡ καθαρὰ τυπικὴ ἀνωμαλία στὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου δὲν δικαιολογεῖ τὶς στεντόρειες ἰαχὰς καὶ ἔξυβρίσεις, δὲν δικαιολογεῖ νὰ ζητηθῆ περίπου οἱ ὑπαίτιοι νὰ κρεμαστοῦν στὴν πλατεῖα τοῦ Συντάγματος, δὲν δικαιολογεῖ τὸν χαρὰ κτηρισμὸν τοῦ «σκάνδαλου» πού διατυπώθη· ἡ λέξις «σκάνδαλο» ἔχει μιὰ ἐντελῶς ἄλλη ἔννοια ἀπὸ τὴν λέξις «γκάφα», γὰρ ὑπονοεῖ ὅτι οἱ ὑπαίτιοι καρπώθηκαν ὀρισμένα ὀφέλη.

Δυστυχῶς τὸ γνωστὸ γαλλικὸ ρητό: «Συκοφαντεῖτε, συκοφαντεῖτε, πάντα κάτι μένει» φαίνεται ἄλλοι μιὰ φορὰ νὰ ἐπαληθεύη γιὰτὶ ἀκόμα καὶ ἄνθρωποι πού δὲν ἔχουν κανένα λόγον νὰ ὀδηγηθοῦν καὶ νὰ παρασυρθοῦν σὲ προσωπικὰ πάθη, καὶ νὰ μὴν εἶναι ἀντικειμενικοὶ, δείχνουν ὅτι ἔχουν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὶς κατηγορίες. Ἐνα λυπηρὸ παράδειγμα τοῦ πόσο διαβρωτικὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ συκοφαντία μᾶς ἔδωσε πρόσφατα μιὰ χρονογράφος (1), ἡ ὁποία μᾶς κατέπληξε ἀκρὸς βῶς ἐπειδὴ δὲν μᾶς ἔχει συνηθίσει νὰ καταπιάνεται πρόχειρα καὶ ἀβασάνιστα μὲ τὰ θέματα πού τὴν ἀποσχολοῦν, νὰ γίνεται φορέας καὶ ἡχῶ τῶν φωνασικῶν τῶν τριόδων, καὶ στέκει εἰσι σὲ περιωπή. Τὸ πόσο εἶναι ἀκατόπιστη στὴν ὑπόθεσιν τῶν βραβείων εἶναι ἐκδηλοῦν ἀπὸ τὴν ἀξιωσὴ τῆς ἡ Ἐπιτροπῆ, ὁμολογώντας τὴν μεταμέλειά της, νὰ προβῆ σὲ μιὰ θεαματικὴ παραίτησις. Μὰ γιὰ νὰ παραιτηθῆ κανένας ἀπὸ κάποιον πρέπει πρῶτα νὰ εἶναι διωρισμένος. Ἡ χρονογράφος ἀγνοεῖ ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἔχει κανένα μόνιμον διορισμό. Κάθε χρόνον ἓνας Ἀνώτερος Λειτουργὸς καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ ὑπουργείου παρακαλεῖ τὰ μέλη τῆς νὰ ἀναλάβουν ἐντελῶς ἄμισθα τὴν ἀγγραφεία τῆς κρίσεως τῶν βιβλίων. Αὐτὰ συχνὰ ἔχουν ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀγγραφείαν, ἀλλὰ τελικὰ ὑποχωροῦν, ὅχι βέβαια γιὰτὶ ἀντλοῦν ἀπ' αὐτὴν ἔστω καὶ μόνον ἓνα

χλωμό αντιφέγγισμα δόξας, αλλά γιατί πιστεύουν ότι προσφέρουν μια υπηρεσία, για τι πιστεύουν ότι ο θεσμός των βραβείων κι' ακόμα περισσότερο της αγοράς των βιβλίων που είναι αλληλένδετοι και αλληλοεξαρτημένοι στη συνέχεια και στην εξαφάνιση, είναι χρήσιμοι και συντελούν ώστε οι λογοτέχνες να αισθανθούν ότι τους περιστοιχίζει ενδιαφέρον. Η χρονογράφος δεν φρόντισε να πληροφορηθῆ τίποτε ούτε για τὸν τρόπο πὸν ἐργάζεται καὶ λειτουργεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ. Ἄγνοεῖ ὅτι τῆς ἔχει παραχωρηθῆ μεγάλη ἐλευθερία, ὅτι δὲν ἔχει σχεδὸν καθόλου δεσμεύσεις, ὅτι μπορεῖ σύμφωνα μὲ τὰ βιβλία πὸν ἔχουν ἐκδοθῆν' αὐξομειώνη τὰ πωσὰ τῶν βραβείων τῆς ἄθε κατηγορίας, κι' ἀκόμα νὰ μεταθέτη ἂν τὸ κρίνη σκόπιμο ἓνα μέρος τοῦ ποσοῦ πὸν προορίζεται γιὰ τὰ βραβεῖα στὴν ἀγορὰ βιβλίων. Ἄλλ' ἡ χρονογράφος ἐνῶ ἀδιαφορεῖ γιὰ ὅλα τοῦτα πὸν θὰ τὰ θεωρῆ ἀσήμαντες λεπτομέρειες, ἔχει τόσο δηλητηριασθῆ ἀπὸ τὴ συκοφαντία ὥστε δὲν διστάζει, ἀντίθετα ἀπὸ τὶς συνήθειές της, ἐπιπόλαια καὶ ἀδίσταχτα, νὰ τσαλαπατήσῃ τὴν ὑπόληψη ἀνθρώπων πὸν εἶναι βέβαια πρόθυμοι νὰ δεχτοῦν κάθε κρίση καὶ ἐπίκριση γιὰ τὶς πνευματικὲς τοὺς ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ πὸν δὲν εἶναι τὸ ἴδιο διατεθειμένοι, ἐπειδὴ πιστεύουν ὅτι τὸ παρελθόν τοὺς εἶναι μιὰ ἐγγύηση, καὶ ὅτι δὲν ἔδωσαν ποτὲ λαβὴ σὲ ὑποψίες, νὰ παραδεχθοῦν ἀμφισβητήσεις τῆς καλῆς τοὺς πίστεως καὶ ἐντιμότητάς τοὺς. Μιλεῖ γιὰ πολὺ ὑποπτα τηλεφωνήματα— πὸν τὰ ἄκουσε;— γιὰ ἄτοπες ἐπεμβάσεις. Ἐπιρρίπτει δηλαδὴ μὲ ἑλαφριά συνείδηση σὲ πνευματικούς ἀνθρώπους τὴν βαρύνται, τὴν ἀπίστευτη μομφὴ ὅτι θυσιάζουν ὅ,τι ἔχουν τὸ πιὸ δικό τοὺς κι' ἀκριβό, τὴν πνευματικὴ τοὺς ὑπόσταση, σὲ κομπίνες καὶ συναλλαγές... Κι' ὁ στόχος της εἶναι διπλός, καὶ διπλᾶ ἀδικεῖ. Μπορῶ ὑπεύθυνα νὰ τὴν διαβεβαιώσω ὅτι ἡ πιὸ ἀμυδρὴ παρόμοια ἐπέμβαση αὐτόματα θὰ προκαλοῦσε τὴν παραίτηση τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς (πὸν ἐνόσω διαρκεῖ ὁ πρόγκαιρος διορισμός τοὺς ἔχουν τὴν δυνατὸτητα τῆς παραίτησης) ἀλλ' ὅτι οὐδέποτε, οὔτε μὲ ἓνα τηλεφώνημα, οὔτε μὲ ἓνα πιλλιετάκι, οὔτε μὲ κανένα ἄλλο, ἔστω κι' ἐντελῶς ἔμμεσο τρόπο, ἐξασκή-

θηκε ἀπάνω της κανενὸς εἴδους πίεση. Τοῦ το πὸν τιμᾶ τὶς Ἀρχὲς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀπονομὴ σαράντα περιῶπων βραβείων— πὸν ποτὲ ἄλλοτε δὲν προκάλεσαν κατακραυγὴ— σὲ ἀνθρώπους ὅλων τῶν παρατάξεων κι' ὅλων τῶν καλλιτεχνικῶν Σχολῶν, κι' ἀπὸ τὴν ἔκφραση τῆς ἱκανοποίησης τῆς Ἐπιτροπῆς σὲ κάθε ἔκθεσή της γιὰ τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία πὸν ἀπῆλυσσε στὴν ἐκτέλεση τοῦ χρέους της.

Δὲν εἶναι ἀποκαρδιωτικὸ νὰ κοπιᾶζῃ κανένας, νὰ ξοδεύεται, νὰ πιστεύῃ ὅτι μὲ τὴν ἀφαίρεση ὠρῶν ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του ἐργασία, ἢ κι' ἀπὸ τὴν ἀνάπαυσή του καὶ διασκέδασή του, κάτι προσφέρει στὴν προκοπὴ τῆς συνολικῆς πνευματικῆς ζωῆς, καὶ ἡ ἀνταμοιβὴ νὰ εἶναι ἓνας ἐξευτελισμὸς ὅχι τῆς ἀξίας του— αὐτὴν, τὸ ἐπαναλαμβάνω, εἶναι δικαίωμα τοῦ καθενὸς νὰ τὴ συζητῆ— ἀλλὰ τῆς Ἀξιοπρέπειάς του;

1. Σημ: Στὴν Ἐφημερίδα «Καθημερινή» τῆς 15-11-1959.

*

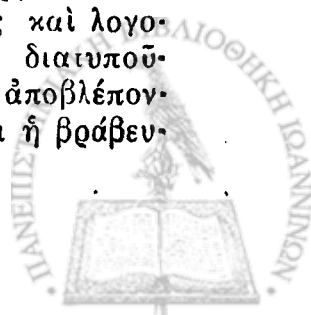
ΚΑΙ Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ

(Ἐφημ. «Ἐλευθερία» τῆς 22-11-59.

Ἐπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας ἐδόθη εἰς τὴν δημοσιότητα ἡ ἀκόλουθος ἀναφορὰ τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Βραβείων ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ζητήματος τῆς ἀπονομῆς τοῦ ἐφετεινοῦ βραβείου τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων εἰς τὴν ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα «Τοπία καὶ Χρονικά». Τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἐν λόγω ἀναφορᾶς φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς κ. Γ. Ζώρα ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Ἐπιτροπὴ Κρατικῶν Βραβείων, ἀντιπαρερχομένη ἀνευθύνους κατηγορίας, ἀφρωσας εἰς τὴν ἀπονομὴν βραβείου εἰς τὸν κ. Δ. Σαλαμάγκαν, παρατηρεῖ, ὅτι ὁ ὀψίμως ἐγερωθὲς θόρυβος ὀφείλεται εἰς πλήρη ἄγνοιαν τῆς πραγματικότητος καὶ στερεῖται οἰασδῆποτε νομικῆς ἢ ἠθικῆς βάσεως.

Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου, ἡ Ἐπιτροπὴ καλεῖται ὅπως προτείνῃ κατ' ἔτος «τὴν βράβεισιν λογοτεχνικῶν ἔργων». Οὐδεμίαν διάκρισιν εἰς κατηγορίας καὶ λογοτεχνικὰ εἶδη ἢ ἄλλη δέσμευσις διατυπῶνται ἐν τῷ Νόμῳ, τοῦ νομοθέτου ἀποβλέποντος προφανῶς νὰ διευκολύνεται ἡ βράβευ-

σις καλῶν βιβλίων ἄνευ περιορισμοῦ τινὸς μορφῆς ἢ κατηγορίας. Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ βραβεύσῃ ἐλευθέρως τὰ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς καλύτερα ἔργα τοῦ ἔτους, ἄνευ κατατάξεως αὐτῶν εἰς προκαθορισμένας κατηγορίας, ὅπως γίνεται καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἄλλων Ὄργανισμῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἐν τούτοις, ἀπὸ τῆς συστάσεώς τῆς προῆλθεν ἐξ ἰδίας προαιρέσεως εἰς τὴν σκέψιν νὰ καθορίσῃ ἐνδεικτικῶς (οὐχὶ καὶ ὑποχρεωτικῶς, ὅπερ θὰ ἀντίκειτο εἰς τὸν Νόμον) βασικὰς ὁμοιογενεῖς ομάδας ἔργων πρὸς βράβευσιν, ἧτοι ποιήσεως, μυθιστορήματος κλπ. Καὶ ὅταν μὲν τὰ εἶδη ταῦτα εἶναι σαφῶς διακεκριμένα, δὲν προκύπτει ζήτημα ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τῶν ἔργων εἰς τὰ ὁριακὰ ὁμοσεῖδη, ὡς εἶναι τὸ δοκίμιον, ἡ μελέτη, τὸ χρονικόν, ἡ βιογραφία, τὰ ταξιδιωτικά, ἡ ἔνταξις τῶν πρὸς βράβευσιν ἔργων γίνεται ἐνίοτε ἀναγκαστικῶς «κατ' οἰκονομίαν» ἵνα μὴ ἀποκλεισθοῦν σημαντικώτατα ἔργα, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τινὰ τῶν βασικῶν κατηγοριῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἔκρινε ἐπίσης ἐνδεδειγμένον ὅπως κατὰ τὴν βράβευσιν, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ συνολικὴ δημιουργικὴ παραγωγὴ τοῦ βραβευομένου. Τὰ ἀνωτέρω διειρηθῆσαν σαφῶς ἐν τῇ εἰσηγητικῇ ἔκθεσιν τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, ἧτις ἀνεγνώσθη δημοσίᾳ ἐν τῷ «Παρνασσῷ» καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Νέᾳ Ἐστίᾳ (τεῦχος 15 Ἰαννουαρίου 1958, σελ. 124 κέ.).

Τὴν τακτικὴν ταύτην ἡ Ἐπιτροπὴ ἐτήρησε πάντοτε καὶ ἐν τῷ παρελθόντι, βραβεύσασα τὰ ἔργα τῶν κ. κ. Θεοδώρακοπούλου, Περάνθη, Τσίρκα κ.λ.π. τὰ ὅποια δὲν ὑπάγονται εἰς τὰς καθωρισμένας κατηγορίας, χωρὶς νὰ ἀκουσθῇ οἰαδήποτε διαμαρτυρία.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω κριτηρίων, ἡ Ἐπιτροπὴ προσέβη εἰς τὴν βράβευσιν τοῦ συνολικοῦ ἔργου τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1958 ἐκδοθέντων παρ' αὐτοῦ δημοσιευμάτων καὶ εἰδικώτερον τοῦ ὑπὸ τὸ τίτλον «Γιαννιώτικὰ Λαογραφικὰ μελετήματα» βιβλίου περιέχοντος παλαιότερας καὶ νεωτέρας μελέτας τοῦ συγγραφέως. Ἐκ παραδρομῆς δὲ ἀνεκοινώθη,

ὅτι ἐβραβεύθη τὸ ἔργον τοῦ «Τοπία καὶ Χρονικά» τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ τύχῃ τοῦ βραβείου, χωρὶς ἡ Ἐπιτροπὴ, κατὰ Νόμον, νὰ κατατάξῃ αὐτὸ εἰς οὐδεμίαν κατηγορίαν.

Ἡ βράβευσις τοῦ μνημονευθέντος ἔργου καὶ τῆς ὅλης παραγωγῆς τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα, διὰ τοῦ βραβείου τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων ἐγένετο διότι ἡ κατηγορία αὕτη εἶναι «κατ' οἰκονομίαν» ἢ πλεόν συναφῆς καίτοι, ὡς ἐλέχθη, θὰ ἦτο περιττὴ ἢ κατάταξις αὐτοῦ εἰς τινὰ κατηγορίαν.

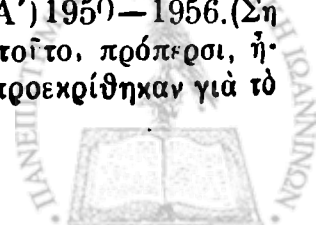
Τὸ ἔργον τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα ἀποτελεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον περιγραφὴν ἐθιμικῆς ζωῆς ἐνός ἑλληνικοῦ χώρου ἐκ τῶν σημαντικωτέρων καὶ εἶναι συντεταγμένον πάντοτε ὑπὸ λογοτεχνικὴν μορφήν ἀξιολογώτατην. Μαρτυρίαν ἀποτελοῦν αἱ ἐνθουσιώδεις κριτικαὶ τῶν κορυφαίων ἐπιστημόνων καὶ κριτικῶν μας, ἰδίᾳ δὲ ἡ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπονομὴ Ἐπαίνου ἐν τῷ δικαιολογητικῷ ἐν τῷ ὁποίῳ σὺν τοῖς ἄλλοις τονίζεται «... Διακρίνονται δ' αἱ μελέται αὐτῆς (τοῦ κ. Σαλαμάγκα) διὰ τὴν σαφήνειαν, τὴν ἀπλότητα, τὸν ζωηρὸν πατριωτικὸν παλμόν, ὡς καὶ τὴν λογοτεχνικὴν τῶν χάριν». Αὕτη ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ τῶν βραβείων ἔκαμε τιμητικὴν μνείαν τοῦ ἔργου «Περίπατοι στὰ Γιάννινα» τοῦ συγγραφέως.

Βραβεύσασα τὸ ἔργον τοῦ κ. Σαλαμάγκα συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Νόμου, ἀλλὰ καὶ ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε ἡρηθεῖσαν στάσιν αὐτῆς ἡ Ἐπιτροπὴ ἠθέλησε νὰ ἐπιβραβεύσῃ ἕνα ἄξιον πνευματικὸν ἐργάτην τῆς ἐπαρχίας, ὅστις παλλὰ προσέφερε καὶ προσφέρει εἰς τὸν κομέα τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ηπείρου».

*

ΕΧΕΙ ΚΑΙ ΤΑΞΕΙΔΙΩΤΙΚΑ...

Γιὰ ὅσους δὲ γνωρίζουν παραθέτουμε τέλος τοὺς τίτλους μερικῶν βιβλίων τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα, ταξιδιωτικῆς μορφῆς: 1) Οἱ Θεοβάδιστος τόποι 1943. 2) Περίπατοι στὰ Γιάννινα (σειρὸς Α'—Α') 1957—1956. (Σημειωτέον ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο, πρόπερσι, ἦταν ἕνα ἀπ' τὰ 3 πού προεκρίθησαν γιὰ τὸ

ἴδιο βραβεῖο, πού δόθηκε στὸν κ. Παλαιο-
λόγου). 3) Ἡ Κυρὰ ἢ Κουσιοβίτσα 1956. 4)
Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ἰωαννίνων, 1957 καὶ

1959. 5) Ἡ πράσινη Θάλασσα—Κάποιο
Βράδι τοῦ Νοέμβρου», 1958. 6) «Στὴν Κα-
τάρρα» 1959.

ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ο Λ Υ Μ Π Ι Α Κ Α

Ἴσως ὁ τίτλος τῆς μικρῆς αὐτῆς με-
λέτης νὰ ξενίσῃ τὸ ἀναγνώστη καὶ κοι-
νὸ, συνηθισμένον νὰ συναντᾷ στὶς σελίδες
μας θέματα, πού σχετίζονται μὲ τὴ ζωὴ
τοῦ πνεύματος. Καὶ ὅμως, μὲ τὸ νὰ ἀσχολ-
εῖται μὲ τὸ θέμα τῆς ἀθλητικῆς ἢ Η.Ε.
δὲν καταπατεῖ ξένα οἰκόπεδα καὶ δὲν πα-
ρεκτρέπεται τοῦ δρόμου. Ὁ ἀθλητισμὸς εἶ-
ναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα κινήματα τῆς ἐπο-
χῆς μας. Ἐχει, ὡς στέρεη ρίζα, ἀνθρώπι-
νες βιολογικὲς ἀνάγκες. Θεραπεύει δεινὰ
πού τὰ γέννησε ἢ μαζικὴ παραγωγή καὶ ἢ
συγκέντρωση μεγάλων ἐργατικῶν μαζῶν
μέσα στὶς βιομηχανικὲς πόλεις. Ὁ ρόλος
τοῦ λοιπὸν ξεπερνᾷ πολὺ τὰ ὄρια, πού κον-
τόφθαλμοι παρατηρητῆς τοῦ ἔχουν τάξει.
Καὶ γι' αὐτὸ ἓνα περιοδικὸ πού δὲν θέλει νὰ
καταλήξῃ, μὲ ἀκοπα φύλλα, στὶς βιβλιο-
θήκες, μὰ πού ἔχει τάξει στὸν ἑαυτὸ του
γιὰ σκοπὸ τὸ νὰ εἶναι πάντα συμμετοχὴ
καὶ συμπάθεια καὶ ἐπαφὴ μ' ἕνα ζωτικὰ
ἐνδιαφέρει τὸ νεώτερον ἄνθρωπο, δὲν μπο-
ρεῖ νὰ τὸν ἀγνοήσῃ.

Δύο εἶναι τὰ σημεῖα ὅπου πρέπει νὰ
σταθοῦμε, ἂν θέλουμε νὰ ζήσουμε τὸν ἀθλη-
τισμὸν ὡς Ἕλληνες. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ἀ-
φειρησία τοῦ πρώτου, ἢ τωρινῆ ἠθικῆς
τοῦ καὶ οἰκονομικῆς σημασίας.

Τὸ ὅτι θὰ ἀποδώσουμε τεραστίαν ση-
μασίαν στὴν οἰκονομικὴ πλευρὰ τοῦ ἀθλη-
τικοῦ παράγοντος, ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς βα-
ρὺ παράπτωμα ἀπὸ μερικοὺς ἀσπόνδους
ἐχθροὺς τῆς ὕλης καὶ ὡς ταπεινώμα καὶ
αὐτοκαταδίκη, σὲ ὅσους πιπιλίζουν τὸν
στεῖρον ἰδεαλισμὸν τους, χωρὶς, ἐννοεῖται νὰ
περιφρονοῦν καὶ τὸ μπιφτέκι τους. Μὰ δὲν
ἔχουμε σκοπὸ νὰ πλεύσουμε ἐναντίον τοῦ
ρεύματος, καὶ θὰ ἐξάρουμε, μαζὶ μὲ τοὺς
κοτίνους, τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τῶν ἀ-
γῶνων, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού διψάει γιὰ ὕλικὴ
προκοπή. Καὶ τώρα, ἢ ἀφειρησία.

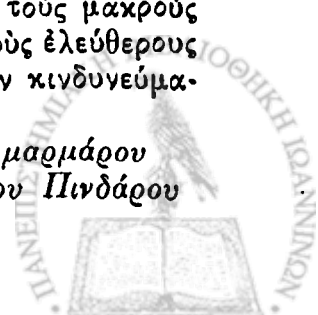
Τὸ ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ συστηματικοῦ
ἀθλητισμοῦ γεννήθηκε καὶ ἀπόχτησε περι-
εχόμενον μέσα στὸν ἑλληνικὸν χῶρον εἶναι

κάτι, πού πρέπει νὰ προσελκύσῃ ἀμέριστο
τὸ ἐνδιαφέρον μας. Γιατὶ ὁ θαυμάσιος λα-
ὸς, πού κατοικοῦσε κάποτε σ' αὐτὴ τὴ γῆ
μας ἐσυνήθισε σὲ τόσο γόνιμα, τόσο λαμ-
πρὰ ἐφευρήματα, ἦταν τόσο πλούσια σὲ
συνέπειες κάθε πτυχῆς τῆς ζωῆς του, ὥστε
θὰ ἔπρεπε ἰδιαίτερα νὰ ἐνδιαφερθοῦμε γιὰ
ἓναν ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς του, πού διατηρήθη-
κε καθαρὸς ἀπὸ κάθε θάρβαραν πρόσμειξη
ἐπὶ ἑκατονταετηρίδες, καὶ ἀτρόφησε μόνον
ὕστερα ἀπὸ χίλια διακόσια χρόνια, ἀφοῦ
πιὰ εἶχε νοθευτῆ, γιὰ νὰ ξεπροβάλλῃ πάλι
στὰ χρόνια μας, ὕστερα ἀπὸ μακρὰ νε-
κροφάνεια, γεμάτος θαυμαστὴ ζωτικότητα.
Δὲν ἐνδιαφερθήκαμε ὅμως.

«Μὰ οἱ Ἀβδηρίτες, λέει ὁ Βιλάντ, εἶ-
ναι λαὸς ἀθάνατος κι' ἔχουν κυριεψίει τὴ
γῆ. Ἄν καὶ ἔχει πιὰ χαθῆ ἢ παληὰ τους
πατρίδα, αὐτοὶ προκόβουν καὶ πληθύνονται
ὅμοιοι πάντα μὲ τὸν παλῶν ἑαυτὸ τους».

Γιὰ τοὺς ἀρχαίους οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶ-
νες δὲν ἦταν μονάχα ἢ ἀποθέωσις τῆς σω-
ματικῆς δυνάμεως. Γι' αὐτὸ δὲν ἔταξαν πά-
νω ἀπὸ τὸ λίκνον τους τοὺς χειρογιάστορες
Κύκλωπες, τὴν ἀξεστη ρώμη. Οἱ ἀγῶνες
ἦταν συγχρόνως ἔξαρση τῆς ἀοκνῆς καὶ συ-
στηματικῆς προσπάθειας, μιὰ βράβευσις τοῦ
ἔργου τοῦ νοῦ. Ἔτσι στὴ γέννησίν τους πα-
ραστάθηκε ὁ Ἡρακλῆς πού ἦταν ταυτόχρο-
να δύναμη καὶ ἀρετὴ, πόνος καὶ νοῦς. Τὸν
μῆνα Ἐκατομβαιῶνα, μετὰ τὶς θερινὰς τρο-
πές, ἐν καιρῷ πανσελήνου, δταν γιόρταζαν
οἱ Σπαρτιᾶτες τὰ Ἰακίνθια, ἀρχισαν νὰ
τελοῦνται, ἀπὸ τὸ 776 π. Χ., οἱ ἀγῶνες αὐ-
τοὶ μέσα στὴν μικρὴν ἀπλωσιὰ τῆς Ὀλυ-
μπίας. Ἐζῆσαν, μὲ μακρὰς διακοπές, ἕως
τὸ 293 μ. Χ., ἐπὶ χίλια διακόσια περίπου
χρόνια, καὶ ἐπὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς μακροὺς
αἰῶνες εἶδεν ὁ ἱερὸς χῶρος τοὺς ἐλεύθερους
νέους τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀθλοῦν κινδυνεύμα-
τα, πού τὰ δόξασαν

σὲ ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμάρου
ῦμνοι χρυσοὶ τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου

ἐνῶ οἱ μεγάλοι γλύπτες ἀποτύπωναν στὸ μάρμαρο ἢ στὸ μέταλλο, τὴν ἀρρενωπὴ ὁμορφιά τῶν νικητῶν. Μὲ τὴν Ρωμαϊκὴ δὴμωσ κατὰκτηση δὲν μπόρεσε νὰ παραμείνη ἀνόθευτος καὶ ἀκίβδηλος ὁ θεσμὸς τῶν Ὀλυμπιάδων. Καὶ ὅταν τὸ 385 μ. Χ. ἐβόησε γιὰ χίλια πεντακόσια χρόνια, ἕναν βάρβαρο, τὸν Ἀρμένιο Ἀρτάβασδο, ποὺ ἐνίκησε πυγμῆν, ἐπευφήμησαν, σὰν τελευταῖο νικητὴ, τὰ ἑλληνικὰ πλήθη.

* *

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὡς τὰ τέλη σχεδὸν τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ ἀθληση δὲν παρουμεσιάζεται σὰν γεγονός ὠργανωμένο σὲ ὑπερεθνικὴ ἢ ἐθνικὴ κλίμακα, ἐκτὸς ἂν θεωρήσουμε σὰν κάτι τέτοιο τὰ ἱπποτικὰ κονταροχτυπήματα, τίς γνωστὲς σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Ἐρωτόκριτο Τζιόστρες ἢ τοὺς μεγάλους ἀγῶνες τῶν ἀγγλῶν τοξοτῶν. Φυσικά, ἡ ἀνάγκη ἀτομικῆς ἀσκήσεως δὲν ἔλειψε ποτέ. Γιαυτὸ μέσα στοὺς κύκλους τῆς Φεουδαρχίας καὶ ἀργότερα μεταξὺ τῶν Εὐγενῶν, τὸ κυνήγι ἀποτελοῦσε μιὰ ἀπὸ τίς σημαντικώτερες ἐκδηλώσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ὁ περίφημος Δούκας Σαὶν Σιμόν, σὰ ἀπομνημονεύματά του, δείχνει καθαρά πόση σημασία εἶχε τὸ κυνήγι στὴν Αὐλὴ τῶν Βερσαλλίων. Ἐπρεπε ὁμως νὰ μεσολαβήσῃ κάτι ἄλλο γιὰ νὰ φθάσωμε στὴν ἀναγέννηση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, μὲ τὴν πρόταση τοῦ βαρῶνου Ντέ Κρουμπερτὲν γιὰ τὴν ἐμπράγματῃ ἀναβίωση τῆς λαμπρῆς ἀθλητικῆς παραδόσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Αὐτὸ τὸ ἄλλο ἦταν ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, χάρις σὲ μιὰ σειρά θαυμαστῶν ἐφευρέσεων, ἀρχισε νὰ μεταβάλλεται γοργὰ ἡ μορφή τῶν οἰκισμῶν στίς προηγμένους εὐρωπαϊκὲς χώρες. Ἡ μηχανὴ κάνει τὴν ἐπιβλητικὴ τῆς εἰσοδο στὴν περιοχὴ τῆς ἀνθρώπινης μόρας. Στὴν θέτη τοῦ παλιοῦ συντεχνιακοῦ ἐργαστηρίου, ὑψώνεται τὸ ἐργοστάσιον μὲ ἰδιοκτήτη φυσικὰ ἀπρόσωπο, καὶ κλείνει στοὺς τοίχους του χιλιάδες ψυχές. Ἐτσι δημιουργοῦνται οἱ μεγάλες νεώτερες πόλεις, ἀληθινὲς Βαβυλῶνες, χωρὶς δημοτικὴ μέριμνα, χωρὶς κοινωνικὴ πρόνοια. Οἱ ἐργάτες, —φτωχοὶ ξερριζωμένοι ἀγρότες— ποὺ ἀφῆσαν τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ τὴν ὑγιεινὴ

δίατα τῆς ὑπαίθρου, στοιβάζονται σὲ ἀνήλιες τρώγλες καὶ ζοῦν μὲ τὸ μεροκάματο, ποὺ τοὺς ἐξασφαλίζει ὁ σιδηροῦς νόμος τῶν ἡμερομισθίων. Ἐτσι γεννιέται τὸ νεώτερο προλεταριάτο, μὲ τὴν ἡμέρα τῶν 16 ὥρων, μὲ τὰ μικρὰ παιδιά, ποὺ λιποθυμοῦσαν ἀπὸ ἐξάντληση στοὺς ἀνελκυστήρες τῶν ἀνθρακωρυχείων—τὸν Ναπολέοντα τὸν νίκησαν, ἔλεγαν τότε, τὰ ρωσικὰ χιόνια καὶ ἡ ἐργασία τῶν μικρῶν παιδιῶν τῆς Ἀγγλίας—μὲ τὴν ρομφαία τῆς φυματιώσεως καὶ τῶν ἀφροδισίων, ποὺ ἐνεργοῦσαν τὴν δῆθεν φυσικὴ ἐπιλογή. Ἐτσι, ὑπὸ τίς εὐλογίες τοῦ Μπένθαμ καὶ τῆς σχολῆς του, γεννήθηκε ἐκείνη ἡ κοινωνία ἡ χωρὶς ἐλπίδα, ποὺ περιγράφει τόσο ἀριστοτεχνικὰ ὁ Ντίκενς καὶ ποὺ ὁ ἀγγλὸς φιλόσοφος Μπέρτραν Ράσελ χαρακτηρίζει μὲ τὰ λίγα αὐτὰ ἐπιγραμματικὰ λόγια: «Τὰ ἐργοστάσια μαζεύτηκαν σὲ πόλεις νέες, κακοχτισμένες, ἀνθυγιεινές, πνιγμένες στοὺς καπνοὺς, δπου ἐνδημοῦσαν ὁ τύφος καὶ ἡ χολέρα. Πολλοὶ ζοῦσαν σὲ ἐλεεινὰ ὑπόγεια. Τεχνῖτες ἐπιδέξιοι κατεδικάστησαν στὴν πείνα ἀπὸ τίς καινούργιες μηχανές». Μὰ ἡ κίνηση εἶναι βιολογικὴ ἀνάγκη. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν παραστάσεων, ἡ φυγὴ, ὅπως συνήθισαν νὰ τὴν ὀνομάζουν σήμερα, εἶναι ἀνάγκη ψυχικὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ φῶς καὶ ὁ καθαρὸς ἀέρας εἶναι φάρμακα. Ἐν μέσῳ στὸ ἀπάνθρωπο χωνευτήρι τῶν μεγαλοπόλεων ἐβράζε χωρὶς ἀσφαλιστικὴ βαλβίδα, τὸ νεόζυμο προλεταριάτο, σὲ κάποια κρίσι ἐμοδικῆς ὑστερίας, θὰ ἀνέτρεπε τὸ πᾶν. Καὶ ἔτσι οἱ Ἀγγλοὶ, ἕνας λαός, ποὺ πολλὲς πρακτικὲς καὶ χρήσιμες ἰδέες ἐχάρισε στὸν κόσμον, ἐδημιούργησαν τὸ γήπεδο γιὰ τὸ γουήκ—ἐντὲς τῆς ἐργασιᾶς. Ἐκεῖ μαζευόνταν οἱ παρίες τῆς μηχανῆς γιὰ ν' ἀναπνεύσουν λίγον ἀέρα, γιὰ νὰ ξεσπάσουν, νὰ ἐνθουσιαστοῦν, νὰ στοιχηματίσουν, νὰ ξεθυμάνουν.

Τὸ γήπεδο λοιπὸν καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός του, τὸ στάδιο, εἶναι γεννήματα τῆς ἀνάγκης. Τῆς ἀνάγκης, ποὺ μὲ ἰδεαλιστικὸ μαντύα τὴν ἐτύλιξε ὁ γάλλος βαρῶνος, ἰδρύοντας τὸν θεσμὸ τῶν νέων Ὀλυμπιάδων.

* *

Ἀπὸ τὰ πρῶτα του σεμνὰ βήματα, ποὺ σ' αὐτὰ τὸν συνώδευε τὸ ἐνδιαφέρον λίγων φιλάθλων καὶ μερικῶν ρωμαντικῶν

ἀρχαιολατρῶν, ἕως τὴν σημερινὴν ἀνάπτυξη, ποὺ τὸν ὑψώνει σὲ ἓνα πρωταρχικῆς σημασίας παγκόσμιον γεγονός, ὁ θεσμὸς δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνισχύεται, νὰ εὐρύνη συνεχῶς τὸν κύκλον τῶν πιστῶν ὁπαδῶν του, νὰ κινή πάντα μεγαλύτερα οικονομικὰ κεφάλαια, νὰ ἀγκαλιάζῃ πάντα στενότερα τὴν νέα τεχνικὴ, νὰ κραταιώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ὄλων τῶν φυλῶν, καὶ καμμιά φορὰ δυστυχῶς νὰ διεγείρῃ ἀσίγαστα σωδινιστικὰ πάθη. Δὲν χρειάζεται λοιπὸν νὰ τονισθῇ ἰδιαίτερα ἡ σημασία του γιὰ τὴ γῆ αὐτή, ὅπου ἀταξιστικὰ διατηρεῖται ἡ φίλκθλη ροπή, καὶ ποὺ, σὲ κάθε ὀλυμπιάδα, στέλνει τὸ ἀθλητικὸ ἱερὸ φῶς τῆς Ἄλτιος σὲ μακρυνὲς περιοχὰς τοῦ κόσμου. Δὲν χρειάζεται ἐπίσης ἰδιαίτερα νὰ τονισθῇ τὸ ποιὲς θαυμάσιες προοπτικὰς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ τοπίου μας, τοῦ κλίματός μας καὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μας πλούτου μᾶς ἀνοίγει ἡ κληροδοτημένη ἀθλητικὴ φεγγαβολή.

Τὰ προνόμια ὅμως αὐτὰ δημιουργοῦν γιὰ τὴ χώρα μας βαρεῖες ὑποχρεώσεις. Καὶ ἡ πρώτη ἀπὸ τίς ὑποχρεώσεις αὐτὲς εἶναι νὰ νοιώσουμε ὅτι ὁ ἀθλητισμὸς δὲν εἶναι φλυαρία, εἶναι ἐπίδοση, δὲν εἶναι πατραγαθία, εἶναι προσπάθεια γιὰ τὴν νίκη μέσα στὸ στίβο, δὲν εἶναι ἀβδηριτικὴ αὐτάρχεια, εἶναι γόνιμη καὶ οὐσιαστικὴ αὐτοπροβολή. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ λαὸς μας ἀγάπησε μὲ πάθος τὴν παγκόσμιαν ἀθλητικὴν ὀργάνωση καὶ ἔπαιξε ρόλο σημαντικὸν στίς πρῶτες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῆς. Αὐτὸ ὅμως συνέβαινε, — ἐπειδὴ εἶναι λαμπρὸ τὸ ἀθλητικὸ δυναμικὸ τῆς χώρας. — ὅταν ἡ νίκη στηρίζονταν στοὺς φυσικοὺς ἀθλητὰς. Ἐνα φαινόμενο, ὅπως ὁ Τσικλιτήρας, δὲν μπόρουσε παρὰ νὰ ἐντυπωσιάσῃ, στή Στοκχόλμη τοὺς φιλάθλους τοῦ 1912. Δυστυχῶς γιὰ μᾶς, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μιὰ νέα θεότητα μπῆκε στὸ προσκήνιο: ἡ μέθοδος. Καὶ ἡ μέθοδος δὲν στάθηκε ποτέ ἡ συμπάθειά μας. Ἐνῶ μὲ συστηματικὴ προπόνηση καὶ μὲ χρῆση ὄλων τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς νεώτερης σχετικῆς τεχνικῆς, Εὐρωπαῖοι καὶ Ἀμερικανοὶ ἐβελτίωναν συνεχῶς τίς ἐπιδόσεις τους, ἔμελλε περιμέναμε πάντα μοιρολατρικὰ τοὺς ἀθλητικοὺς μετεωρίτες γιὰ νὰ μᾶς ἐκπροσωπήσουν στίς διεθνεῖς συ-

ναντήσεις, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ μείνῃ ἐπὶ δεκαετηρίδες ἀσάλευτη ἡ ἀθλητικὴ μας στάθμη. Ἐνῶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐζητοῦσαν σοφίαν, ὀρθὰ κατευθυνόμενη ἐνέργεια τοῦ νοῦ, ἔμελλε ἐζητούσαμε σημεῖα, θαύματα, ποὺ θὰ μᾶς ἔστελνε ἢ εὐμένεια τῆς μοίρας! Ἔτσι ἐξαντλούσαμε μέχρι θανάτου τὸν Βεργίνη, κι' ἐστέλναμε φτωχοὺς ἐφημεριδοπῶλες νὰ συναγωνιστοῦν τὸν Νούρμι στοὺς διεθνεῖς στίβους. Καὶ στὸ τέλος περιοριστήκαμε στὸ νὰ παίζουμε στοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες τὸν ρόλο τὸν τελείως διακοσμητικὸν ποὺ μᾶς ἐξασφάλιζε ἡ ὑπέροχη ἀκτινοβολία τῆς ἀθλητικῆς παραδόσεως τῶν ἀρχαίων καὶ νὰ ἐξαφανιζόμαστε, μὲ τὴν βαθμολογία, μέσα στὰ ἀνώνυμο πλῆθος τῶν ἀθλητικῶν ὑποαναπτύκτων. Εἶναι ὅμως χάπι πικρὸ ἢ αὐταπάτη. Ἄλλοι μόνον σὲ ὄσους πιστεύουν ὅτι ὁ ὄρυμαγδὸς τῶν κενῶν λέξεων μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν οὐσία. Ὅταν ἓνας λαὸς, μὲ τὴν παράδοση τῆς κλεφτουριάς, παρουσιάζεται μὲ ἐπιδόσεις γυναικεῖες στὸ πῆδημα, πάντα ταπεινωμένος θὰ ὀγῆ, ὅσο κι' ἀνξαναζεστάνη κρύα ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἥττα του. Ἄς πάψουμε λοιπὸν νὰ στηριζόμαστε στὰ ἀθλητικὰ φαινόμενα, καὶ ἄς ἀξιοποιήσουμε μὲ δάση τὴ νεώτερη τεχνικὴ καὶ μὲ ὁποιαδήποτε οικονομικὴ θυσία, τὸ θαυμάσιον, στίς ἡμέρας μας, ἀθλητικὸν δυναμικὸν τοῦ τόπου, στέλλοντας ἐν ἀνάγκῃ ἀπὸ τώρα στὴν Ἀμερικὴν γιὰ προπόνηση συστηματικὴν τὴν μικρὴν ὀμάδα τῶν λαμπρῶν ἀθλητῶν μας, ποὺ θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς χαρίσουν τὴν νίκη τὸ 1961, στὸν διεθνεῖ στίβον τῆς Ρώμης. Ἄν δὲν τὸ κάνουμε αὐτὸ θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ χορταίνουμε μὲ τὰ φούμαρα τῶν προβαδισμάτων καὶ τῶν μεγάλων λόγων καὶ θὰ γυρίζουμε πάντα ἀπὸ τίς μεγάλες διεθνεῖς ἀθλητικὰς συναντήσεις μὲ τὴν οὐρανὸν ὑπὸ τὰ σκέλη.

Ἄς ἀνακεφαλαιώσουμε:

α) Ἡ κίνηση καὶ τὸ ἴσπαιθρον εἶναι ζωτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ἰδιαίτερα γιὰ τὸν σημερινόν, ποὺ ζεῖ στίς μεγάλες πόλεις, καὶ ποὺ γι' αὐτὸν συνήθως ἡ σωματικὴ ἐνέργεια ἔχει ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὴν μηχανικὴν. (Στοὺς μανιώδεις θιασιώτες τοῦ αὐτοκινήτου, οἱ γιατροὶ ἀρχίζουν κιόλα νὰ

διαπιστώνουν μιὰ ειδική ἀτροφία τῶν ποδιῶν). Τὴν ἀνάγκη αὐτὴ τὴν θεραπεύει ὁ ἀθλητισμός. 6) Εἰδικὰ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀθλητισμοῦ ἐπιβάλλεται ἀπὸ λόγους ἐθνικῆς ἀξιοπρεπειας, ἂν θέλουμε νὰ μὴ ντροπιάζουμε τὴν ἱστορία μας τὴν παλιὰ καὶ τὴν πρόσφατη.

Ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ἀξιοποιήσουμε τουριστικὰ τὸν τόπο. (Ἄρκει νὰ συλλογισθῆ κανεὶς πόσο τεράστια οἰκονομικὴ σημασία θὰ ἔχη γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ πραγματοποίηση τῆς ἀναδειξεως τοῦ χώρου τῆς Ὀλυμπίας σὲ παγκόσμιον ἀθλητικὸ κέντρο). Στους παραπάνω ὁμως λόγους, πού ἐπιβάλλουν τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀθλητισμοῦ, στὰ μεταπολεμικὰ κυρίως χρόνια ἔχει προστεθῆ ἕνας ἄλλος, συνήγορος ὀλκῆς, στὰ μάτια κάθε τίμιου ἀνθρώπου. Αὐτὸς ὁ ἄλλος συνήγορος εἶναι ἡ ζωτικὴ ἀνάγκη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀλληλογνωριστοῦν, νὰ ἀλληλοεκτιμηθοῦν, νὰ νοιώσουν ὅτι, πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιφανειακὰς διαφορὰς, πού τοὺς ξεχωρίζουν, ὑπάρχει ἡ ἴδια κοινὴ ἀνθρώπινη οὐσία, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀγωνιστοῦν ἐνωμένοι γιὰ νὰ περισώσουν τὶς βασικὰς κατακτήσεις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ: τὸν σεβασμὸ πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας. Αὐτὰ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς οἰσδήποτε ἐνέργειες καὶ προθέσεις τῶν Κυβερνήσεων, τὰ νοιώθουν οἱ ἀνθρώπινες μᾶζες σὲ κάθε σημεῖο τῆς γῆς.

Ἰστέρα ἀπὸ τοὺς δυὸ παγκοσμίους πολέμους καὶ προπάντων ἕστερα ἀπὸ τὸν δεύτερο, πού ἔδειξε στὴν ἀνθρωπότητα πόσο τρομερὸς εἶναι ὁ κίνδυνος πού τὴν ἀπειλεῖ εὐαίσθητες εἰρηνοφόρες κερατὲς ἀρχισαν νὰ ἀνιχνεύουν τὸν μολυσμένον ἀκόμη ἀέρα. Παντὸς εἶδους ἀγῶνες ἀρχισαν νὰ συγκεντρώνουν σὲ εἰρηνικοὺς στίβους ἀνθρώπους κάθε κλίματος. (ἀθλητισμός, ποδόσφαιρο, σκάκι, διεθνῆ συνέδρια, συνδικαλιστικὰς ἐπαφές). Ἡ ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν παίρνει τέτοια ἔκταση ὥστε ὁ ξένος, στὴν ξένη γῆ συνεννοεῖται ὅπως στὸν τόπο του. Ἡ μοντέρνα τέχνη, πού σπάζει τὴν προσήλωσιν στὸ ἀντικείμενο, στὸ γνῶριμο τοπίο, στὸν συγγενῆ ἀνθρώπινο τύπο, στὴν τοπικὴ ἱστορία, καὶ γίνεται ἀφηρημένη, δηλαδὴ παγκόσμια γλῶσσα, ἀρχίζει νὰ κυριεύῃ τὴ γῆ. «Ἡ τέχνη, γράφει ὁ ἀμερικανὸς ζωγράφος Μάδεργουέλ, πρέπει νὰ ἀγνοῇ τὰ

ἐθνικὰ σύνορα· ἕνας ζωγράφος πού θέλει νὰ δρᾷ μέσα σὲ κρατικὰ πλαίσια, εἰναι ἀνάξιος ζωγράφος».

Ἡ μουσικὴ πού ἀποτιμᾷ, σὲ μιὰ γλῶσσα τελείως διάφορη ἀπὸ τὴν μητρικὴ, τὴν ἔνταση καὶ τὴν ἀντοχὴ αἰσθημάτων πανανθρωπίνων, γίνεται μιὰ καὶ ἀδιαίρετη γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου.

Ἡ συγκοινωνία ἀναμειγνύει τόσο καλὰ τοὺς λαοὺς, ὥστε ὑπάρχουν χώρες, πού τὸ καλοκαίρι χάνουν σχεδὸν τελείως τὸν ἐθνικὸν τους χαρακτήρα, τόσες γλῶσσες καὶ τόσοι διαφορετικοὶ τύποι ἀνθρώπων συναντῶνται στὰ ἐδάφη τους. Ἀπὸ παντοῦ ὑψώνονται χέρια πού θέλουν νὰ σφίξουν ἄλλα χέρια, ἡ ἀκοὴ προσπαθεῖ νὰ νοιώσῃ μακρυνὰς φιλικὰς φωνὰς, τὸ μάτι χαίρεται κοιτάζοντας ἔργα ξένων ἀνθρώπων καὶ ὁμορφίαις ξένων τοπίων. Ὀλόκληρη τὴ γῆ τὴν σκεπάζει ἕνα δίχτυ ἀπὸ ροπὲς καὶ ἐκδηλώσεις πού ἀποβλέπουν στὴν διεθνή συνεννόησιν, καὶ στὴ διεθνή συμπάθεια γιὰ τὸν κάθε κάτοικο τοῦ πλανῆτη. Καὶ μέσα στὸ δίχτυ αὐτὸ τῶν ροπῶν καὶ τῶν ἐκδηλώσεων ὁ ἀθλητισμὸς παίζει πρωταρχικὸ ρόλο.

Σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὸ γόητρο τοῦ κάθε λαοῦ σήμερα εἶναι συνάρτηση τοῦ ρόλου πού παίζει στὸς εἰρηνικοὺς αὐτοὺς στίβους. Ἡ ἠθικὴ ἀκτινοβολία δὲν κερδίζεται δταν ἀπὸ τοὺς στίβους αὐτοὺς γυρίζουμε μὲ ἀριστεία καὶ πρωτὰτα τῆς οὐρᾶς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ κόσμου βαθμολογεῖ μὲ ἀκαμπτη σκληρότητα καὶ μὲ εἰρωνικὴ διάθεση τὴν κάθε ἀποτυχία στὸς ἀγῶνες, πού ἀποσκοποῦν στὴν γσλήνη τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τὴν λαχτάρα τῆς ἀλληλοεξοντώσεως, στὴν ἀδελφικὴ κατανόησιν. Ἐνας λοιπὸν λόγος ἀκόμη γιὰ νὰ ἀναπτύξουμε τὸν ἀθλητισμὸν μας.

Κανεὶς λαὸς, ἂν δὲν θέλει νὰ ἀτιμάσῃ τὸν ἀνθρωπισμὸν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπουσιάζῃ ἀπὸ τὶς εὐφρόσυνες αὐτὰς Ἀμφικτυονίαις, οὔτε νὰ ἀδιαφορῇ γι' αὐτὰς. Ἀλλὰ ἰδιαίτερα γιὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν, πού ἡ γῆ του ἐγέννησε, ἔθρεψε καὶ ἀνάστησε τὴν ἰδέα τῆς συνεργασίας καὶ τὸν πόθο τῆς συναδελφώσεως, τὸ νὰ θέλῃ νὰ ἀγνοῆσῃ τὶς βαρειὰς εὐθύνες πού τοῦ δημιουργεῖ ὁ σημερινὸς κόσμος θὰ ἀποτελοῦσε τὴν πιὸ ἀδικαιολόγητη, τὴν πιὸ ταπεινωτικὴ, τὴν πιὸ ἐπαίσχυντη σευσία χθθια. Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ